Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού

ΠΜΣ στην Πολιτιστική Διαχείριση

Ακαδημαϊκό Έτος 2009-2010

Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: κα. Δάφνη Βουδούρη

Το νέο μουσείο της Ακρόπολης

Νομικές Διαστάσεις

Παναγιώτα Μακρή

Α.Μ. 4108Μ012

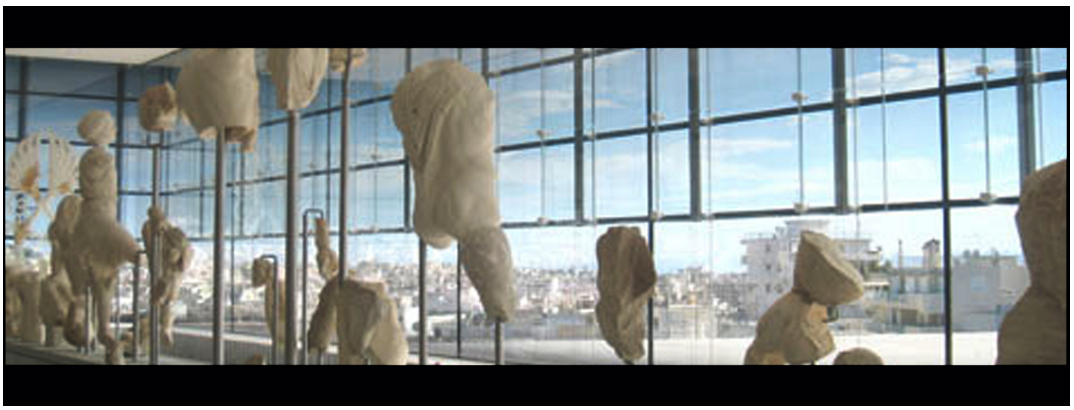

ΑΘΗΝΑ – ΙΟΥΝΙΟΣ 2010 |

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή.....5

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΟΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ.....7

Ι. Η Ακρόπολη, τα Ελγίνεια και το Μουσείο ως έκφραση του εθνικού φαντασιακού. Ένα σύντομο ιστορικό.....8

ΙΙ. Η ιστορία της ανέγερσης του ΝΜΑ μέσα από τις αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας..... 12

1. Η ιδέα της δημιουργίας του ΝΜΑ και η ανάθεση της εκτέλεσης της στον Οργανισμό Ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακροπόλεως (Ο.Α.Ν.Μ.Α)..... 12

2. Χρονολόγιο των αποφάσεων του ΣτΕ και της ΕΑ αυτού επί της ανέγερσης του ΝΜΑ..... 14

2.1. Οι αποφάσεις του ΣτΕ..... 14

2.2. Οι αιτούντες. 20

2.3. Η περιβαλλοντική νομολογία του ΣτΕ. 21

3. Το ΝΜΑ και το πολιτιστικό περιβάλλον. Ζητήματα επί των οποίων απεφάνθει το ΣτΕ.....26

3.1. Ένα μνημειώδες κτίριο στο ιστορικό κέντρο της πόλης. 26

3.2. Το ΝΜΑ ανεγείρεται επί και πλησίον αρχαιοτήτων και νεότερων μνημείων. 29

3.2.1. Το ΝΜΑ επισκιάζει το Βράχο της Ακρόπολης..... 29

3.2.2. Το ΝΜΑ ανεγείρεται επί σημαντικών αρχαιολογικών ευρημάτων..... 34

3.2.3. Το ΝΜΑ προσβάλλει το γειτονικό κτίριο Weiler.....41

4. Το ΝΜΑ και τα διατηρητέα κτίρια του Ο.Τ. Μακρυγιάννη. 43

4.1. Τα διατηρητέα κτίρια των οδών Μητσαίων αρ. 18 και Διον. Αρεοπαγίτου αρ. 15. 44

4.2. Τα κτίρια της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου αρ. 17 και 19. 47

4.2.1. Το ιστορικό των κτιρίων. 47

4.2.2. Οι αποφάσεις του ΣτΕ. 50

4.3. Τα κτίρια όπισθεν του ΝΜΑ. 55

ΙΙΙ. Συμπεράσματα. 60

ΜΕΡΟΣ Β'

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ.....61

Ι. Το νομικό καθεστώς των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων. 65

1. Αρχαιολογικά μουσεία ενταγμένα στις κατά τόπους Αρχαιολογικές Εφορείες του ΥΠ.ΠΟ.Τ. 66

2. Αρχαιολογικά μουσεία που αποτελούν Ειδικές Περιφερειακές Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ.Τ. 70

3. Αρχαιολογικά μουσεία με τη μορφή του Ν.Π.Δ.Δ. 72

4. Μη κρατικά (ιδιωτικά) αρχαιολογικά μουσεία.....73

ΙΙ. Η πολιτική των «ιδιωτικοποιήσεων» των κρατικών μουσείων. 75

1. Από τον κρατικοδίαιτο βίο στη διαχειριστική αυτονόμηση των μουσείων. 76

1.1. Το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου «ιδιωτικοποίηση»..... 77

1.1.1 Περιουσιακή «ιδιωτικοποίηση»..... 77

1.1.2. Λειτουργική «ιδιωτικοποίηση». 78

1.1.3. Ουσιαστική και Τυπική ή Οργανωτική «ιδιωτικοποίηση». 78

1.2. Η ευρωπαϊκή εμπειρία. 79

1.2.1. Μεγάλη Βρετανία. 79

1.2.2. Γαλλία. 82

1.2.3. Ολλανδία. 83

1.2.4. Ιταλία. 85

1.2.5. Σουηδία. 88

1.2.6. Γερμανία. 90

2. Τα Ειδικά Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ή Δημόσια Νομικά Πρόσωπα. 91

0

III. Το νομικό καθεστώς του ΝΜΑ..... 97

1. Οι ιδιαιτερότητες του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης και οι επιλογές του Έλληνα Νομοθέτη. 98

1.1. Οι ρυθμίσεις του Ν. 3711/2008. 98

1.2. Σχολιασμός των κυριότερων διατάξεων του νόμου. 101

1.2.1. Εύρος σκοπού του μουσείου, έκταση αυτορρύθμισης και εποπτείας. 101

1.2.2. Περιουσία και κυριότητα επί αρχαίων μνημείων. 101

1.2.3. Πόροι. 102

1.2.4. Όργανα διοίκησης. 102

1.2.5. Προσωπικό. 107

2. Το μουσείο και ο αρχαιολογικός χώρος της Ακρόπολης..... 110

3. Οι αρχαιολόγοι ως συνδιαμορφωτές της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής. 113

IV. Συμπεράσματα - Προτάσεις. 117

Γενικά συμπεράσματα 120

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....123

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....145

Εισαγωγή

Το πολυσυζητημένο και πολυαναμενόμενο Νέο Μουσείο της Ακρόπολης (ΝΜΑ) είναι πλέον γεγονός. Επί δεκαετίες αποτέλεσε την αιχμή του δόρατος της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής, ως ένα σύγχρονο μουσείο απολύτως αναγκαίο τόσο για αρχαιολογικούς, όσο και για πολιτικούς λόγους. Από τη μία, αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες αποθήκευσης, συντήρησης και μελέτης των εμβληματικών για την Ελλάδα και το σύνολο του Δυτικού Πολιτισμού ευρημάτων του Βράχου της Ακρόπολης, τα οποία στοιβάζονταν στο παλιό μουσείο. Από την άλλη, η κατασκευή του θα κατέρριπτε το σημαντικότερο επιχείρημα της βρετανικής πλευράς στην μάχη για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα στην Ελλάδα[1]. Η ανέγερσή του μάλιστα σε μία θέση που θα επέτρεπε την οπτική επαφή του επισκέπτη με το Βράχο της Ακρόπολης και τη *«συνομιλία»* των εκθεμάτων και του Βράχου, αναδείχθηκε σε ιδεολογική και αρχιτεκτονική αρχή θεμελιώδους σημασίας, γεγονός που είχε σαν αποτέλεσμα την εμπλοκή του μουσείου σε πλείστες περιπέτειες και την καθυστέρηση της κατασκευής του περίπου 20 χρόνια.

Όμως οι αντιπαραθέσεις για το ΝΜΑ δεν σταμάτησαν εκεί. Ακόμα και μετά την ανέγερσή του, το εθνικής σημασίας μουσείο στάθηκε αφορμή καινοτομιών και ρήξεων στα πλαίσια της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής. Γρήγορα έγινε αντιληπτό από την ηγεσία του Υπουργείου Πολιτισμού (ήδη ΥΠ.ΠΟ.Τ.) ότι ένα μουσείο διεθνούς ακτινοβολίας, όπως το ΝΜΑ, το οποίο προορίζεται να δεχθεί εκατομμύρια επισκέπτες ετησίως, με αυξημένες αρμοδιότητες συντήρησης, έκθεσης και προβολής αρχαιολογικών ευρημάτων ιδιαίτερης αξίας για την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά και πλήθος άλλες

[1] Kimmelman, M. (2009). Η ανέγερση βέβαια του ΝΜΑ υποχρέωσε σε αναδίπλωση των θέσεων του Βρετανικού Μουσείου, το οποίο πλέον στην ιστοσελίδα του υποστηρίζει ότι ο «αποδιδόμενος από την ελληνική πλευρά» σε αυτό ισχυρισμός περί ανυπαρξίας χώρου στέγασης των μαρμάρων του Παρθενώνα στην Ελλάδα είναι αναληθής. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.britishmuseum.org/the_museum/news_and_press_releases/statements/the_parthenon_sculptures/parthenon_-_trustees_statement.aspx> [τελευταία επίσκεψη την 29/05/2010].

ερευνητικές, εκπαιδευτικές κ.λ.π. δραστηριότητες, θα πρέπει να αποκτήσει ευελιξία κινήσεων και αποφάσεων, σε αντίθεση με τα υπόλοιπα κρατικά αρχαιολογικά μουσεία. Η συζήτηση που άνοιξε ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων, παρά το γεγονός ότι το ΝΜΑ δεν ήταν το πρώτο αρχαιολογικό μουσείο που ιδρύθηκε υπό τη μορφή του Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.)[2]. Ήταν όμως σίγουρα το σημαντικότερο.

Κατά την πολύχρονη πορεία της ανέγερσής του, το ΝΜΑ αποτέλεσε αντικείμενο πολυεπίπεδης διαμάχης. Πολιτικά κόμματα, αρχιτέκτονες, αρχαιολόγοι, νομικοί, μουσειολόγοι και απλοί πολίτες ενεπλάκησαν σε ένα διάλογο στον οποίο ανέκυψαν θέματα, όπως η θέση και η χωροθέτηση του μουσείου, το πρόταγμα της ανέγερσης του μουσείου έναντι της προστασίας αρχαιοτήτων, διατηρητέων κτιρίων και μνημείων, η επιβολή του αρχιτεκτονικού όγκου του νέου μουσείου στον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης και τον ίδιο τον Παρθενώνα, αλλά και η διαφοροποίηση του νομικού καθεστώτος λειτουργίας του σε σχέση με τα υπόλοιπα κρατικά αρχαιολογικά μουσεία. Οι απαντήσεις που δόθηκαν στα ερωτήματα αυτά από την πολιτεία και τα δικαστήρια, κατά την άποψή μας, υπηρετούν σε τελική ανάλυση έναν εθνικό σκοπό και δίνουν το στίγμα της σύγχρονης ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής που χαράσσεται από τις επίσημες αρχές. Από την άποψη αυτή, παρουσιάζει ενδιαφέρον η εξέταση, τόσο των νομικών ζητημάτων που ανέκυψαν κατά την ανέγερση του μουσείου όσο και της νομικής μορφής του, με στόχο να εντοπίσουμε το αξιακό περιεχόμενό του και την προνομιακή θέση που καταλαμβάνει στο συλλογικό ασυνείδητο των ελλήνων.

Προκειμένου να υπηρετήσει τους παραπάνω στόχους η παρούσα εργασία περιλαμβάνει δύο μέρη. Στο πρώτο παρουσιάζονται και αναλύονται κριτικά ορισμένα από τα νομικά ζητήματα που προέκυψαν κατά την ανέγερση του μουσείου, όπως αυτά αντιμετωπίστηκαν από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ), ενώ στο δεύτερο μέρος αναλύεται το καθεστώς λειτουργίας του ΝΜΑ σε αντιπαράθεση με τα ήδη ισχύοντα για τα υπόλοιπα

[2] Όπως θα αναλυθεί παρακάτω, είχε προηγηθεί λίγους μήνες νωρίτερα η ίδρυση του μουσείου Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου με την ίδια νομική μορφή.

αρχαιολογικά μουσεία στην Ελλάδα και η ευελιξία που αυτό του παρέχει, προκειμένου να ανταποκριθεί στο δύσκολο έργο του.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΟΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΕΓΕΡΣΗΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ.

© Φωτογραφία Ν. Μπύρογλου

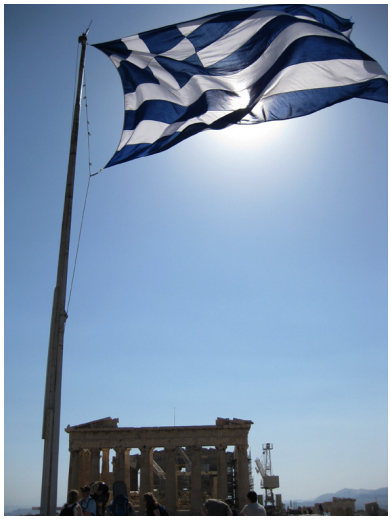

Ι. Η Ακρόπολη, τα Ελγίνεια και το Μουσείο ως έκφραση του εθνικού φαντασιακού. Ένα σύντομο ιστορικό.

«Από τα επιτεύγματα της τέχνης όλων των εποχών ο Παρθενώνας είναι το άριστον» λέει ο Μ. Κορρές[3], άποψη που θα ακούσει κανείς να αναφέρεται κατά κόρον από τους ξεναγούς εντός του νεόδμητου και καθόλα σύγχρονου Μουσείου της Ακρόπολης. Ο Βράχος της Ακρόπολης, πόλος έλξης περιηγητών και ευρωπαίων ταξιδιωτών ήδη από τα τέλη του 17ου αιώνα, προκάλεσε από πολύ νωρίς το ενδιαφέρον της Ευρώπης του Διαφωτισμού ως υπέρτατο δείγμα της κλασικής τέχνης, παρά το γεγονός ότι η αρχιτεκτονική και πλαστική μορφή του παρέμενε σχεδόν άγνωστη στην πολιτισμένη Ευρώπη μέχρι και το 1816, οπότε αφενός ο Λόρδος Elgin πωλεί στην Βρετανική Κυβέρνηση τα εξαχθέντα από τον Παρθενώνα μάρμαρα και αφετέρου δημοσιεύεται στην Ευρώπη το έργο των Stuart και Revett «Antiquities of Athens» που περιελάμβανε τα πρώτα ακριβή σχέδια των εν λόγω μνημείων[4].

---

[3] Κορρές, Μ. (1994), «Αρχιτεκτονική και ιστορία. Ο Παρθενών έργο πνευματικής τελειότητας και τολμηρού σχεδιασμού». *Επτά Ημέρες –Καθημερινή* (αφιέρωμα), 13 Νοεμβρίου.

[4] Μαλούχου-Tufano, Φ. (1994), «Απεικονίσεις και περιγραφές. Η Ευρώπη ανακαλύπτει στον Παρθενώνα το αρχαιοελληνικό κάλλος». *Επτά Ημέρες – Καθημερινή* (αφιέρωμα), 13 Νοεμβρίου. Όπως σημειώνει η Αγγελική Κόκκου (1977, σελ. 14) το φαινόμενο των περιηγητών λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις κατά τον 18ο και 19ο αι., οπότε *«επιστήμονες και καλλιτέχνες*

Ήταν επομένως αυτονόητο ότι με την απελευθέρωση του Ελληνικού Κράτους ο Παρθενώνας θα αποτελούσε το επίκεντρο της αρχαιολογικής δραστηριότητας του νεοσύστατου κράτους, το οποίο επεδίωκε την συμπερίληψή του μεταξύ των πολιτισμένων κρατών της Ευρώπης[5]. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι πρώτες αναστηλωτικές ενέργειες πραγματοποιούνται κατά την Βαυαροκρατία ύστερα από πρόταση του αρχιτέκτονα Leo Von Klenze και υπό την εποπτεία του Ludwig Ross, Εφόρου Αρχαιοτήτων την περίοδο εκείνη (1834-1836), στον Ναό της Αθηνάς Νίκης και στον Παρθενώνα[6]. Αλλά και οι πρώτες εκκαθαρίσεις των αρχιτεκτονικών υπολειμμάτων άλλων ιστορικών περιόδων πλην του Χρυσού Αιώνα λαμβάνουν χώρα στο Βράχο της Ακρόπολης, έτσι ώστε να αναδειχθούν τα «ρομαντικά ερείπια του Παρθενώνα». Στη μακραίωνη ιστορία του, το μνημείο διαδοχικά πυρπολήθηκε το 267 μΧ. κατά την επιδρομή των Ερούλων, μετατράπηκε σε χριστιανική εκκλησία τον 6ο αι. μ.Χ., σε λατινικό αρχιεπισκοπικό ναό το 1206 και σε μουσουλμανικό τέμενος το 1458. Το 1687 κατά την Ενετική πολιορκία ο Παρθενώνας μετατρέπεται από τους Οθωμανούς σε Πυριτιδαποθήκη και ανατινάσσεται από τον Μοροζίνη[7]. Όμως κατά την περίοδο της εφορίας του Κυριάκου Πιττάκη (1836-1863), ο Βράχος της Ακρόπολης, σύμφωνα με το πνεύμα πουρισμού και άκρατου νεοκλασικισμού που επικρατεί, απογυμνώνεται από τα κατάλοιπα της πλούσιας ιστορικής διαδρομής του, όπως οι οχυρώσεις, το μεσαιωνικό παλάτι των Προπυλαίων, οι φράγκικοι θόλοι της Πινακοθήκης, το τζαμί, η πυριτιδαποθήκη κ.λ.π. και αργότερα επί εφορίας Παναγιώτη Ευστρατιάδη (1863-1894) από το Φράγκικο Πύργο των Προπυλαίων[8], αλλά και από σπίτια που έχουν κτιστεί δίπλα στα μνημεία. Ήδη από την εποχή εκείνη, η

επισκέπτονται την Ελλάδα ... για να μελετήσουν από κοντά ... την αρχαία ελληνική τέχνη που τη γνώριζαν ως τότε από ρωμαϊκά αντίγραφα».

[5] Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 24, Hamilakis, Y. (2007), σελ. 63.

[6] Μαλούχου-Tufano, Φ. (1998), σελ. 17 και 20, Κόκκου, Α. (1977), σελ. 77, 79 και Hamilakis, Y. (2007), σελ. 93.

[7] Βατικίτης, Κ. (1994), «Η ακτινοβολία ενός μνημείου. Η πορεία του Παρθενώνα από τους κλασικούς χρόνους έως σήμερα». *Επτά Ημέρες –Καθημερινή* (αφιέρωμα), 13 Νοεμβρίου. Hamilakis, Y. (2007), σελ. 248 - 250.

[8] Κόκκου, Α. (1977), σελ. 114, Μαλούχου-Tufano, Φ. (1998), σελ. 27 – 28 και 56 και Hamilakis, Y. (2007), σελ. 86 – 92.

αναστύλωση των μνημείων της Ακρόπολης, θεωρείται έργο εθνικής σημασίας και συνδέεται άμεσα από ευρωπαίους περιηγητές με την επιστροφή των μαρμάρων που είχε αφαιρέσει στις αρχές του αιώνα ο Λόρδος Έλγιν[9]. Ύστερα από την εξασφάλιση «φιρμανιού» του Καϊμακάμη προς παροχή άδειας λήψης σχεδίων και εκμαγείων και διενέργειας ανασκαφής πέριξ του μνημείου, το οποίο βέβαια ποτέ δεν βρέθηκε ούτε επιδείχθηκε από τον Έλγιν, παρά μόνο μία μετάφρασή του στη Ιταλική γλώσσα, ο πρεσβευτής της Μεγάλης Βρετανίας στην Υψηλή Πύλη ξεκινά το 1801 το καταστροφικό έργο του διαμελισμού του μνημείου και των γλυπτών του[10].

Αν και κατά το χρόνο της απόσπασης και μεταφοράς από τον Έλγιν των γλυπτών του Παρθενώνα στη Μεγάλη Βρετανία (1801-1816), δεν εκδηλώθηκαν ιδιαίτερες αντιδράσεις των ελλήνων, με την απελευθέρωση του κράτους η ανάγκη συμπόρευσης με τις ευρωπαϊκές χώρες και η προς τούτο εκμετάλλευση των επικρατουσών μετά την έκθεση των γλυπτών στο Βρετανικό Μουσείο αντιλήψεων περί της τελειότητας της κλασικής τέχνης και της ανωτερότητας του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού που αποτέλεσε τον ακρογωνιαίο λίθο του ευρωπαϊκού, αλλά και η ανάγκη ανασύνταξης και διαμόρφωσης εθνικής συνείδησης σύμφωνης με τις παραπάνω αρχές, υπαγόρευσαν στην ανάπτυξη μίας εξαγνιστικής εθνικής πολιτικής, επικεντρωμένης στην κλασική αρχαιότητα, της οποία ο Παρθενώνας αποτέλεσε το κορυφαίο σύμβολο. Στη συνείδηση των ελλήνων οι αρχαιότητες και δη ο Παρθενώνας μετατρέπονται από αποτροπαϊκά σε ιερά αντικείμενα, και η μέριμνα για αυτές σε διαβατήριο για την αποδοχή της χώρας στην κοινότητα των ευρωπαϊκών κρατών[11].

Σήμερα φαίνεται ότι οι ιερές και εξαγνιστικές ιδιότητες του Παρθενώνα μεταγγίζονται στο χώρο στον οποίο στεγάζονται τα γλυπτά που προέρχονται

---

[9] Μαλούχου-Tufano, Φ. (1998), σελ. 27, 44 και 56.

[10] Μεταξύ πολλών Κόρκα, Ε & Συρίγος, Α. (2004), σελ. 268 - 269 και ιστοσελίδα ΥΠ.ΠΟ.Τ. «Η Επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Το Ιστορικό της Αφαίρεσης». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.yppo.gr/4/marm/mindex5.jsp> [τελευταία επίσκεψη την 29/05/2010].

[11] Hamilakis, Y. (1999), σελ. 307 – 308 και 313.

από αυτόν, δηλαδή στο ΝΜΑ[12]. Στο Μουσείο θα μπορούσαν να αποδοθούν το σύνολο των ιδιοτήτων που χαρακτηρίζουν τον Παρθενώνα. Ιερός ναός της απαράμιλλης κλασικής τέχνης που αναλαμβάνει εθνικό παιδαγωγικό ρόλο, λειτουργεί ως «πανοπτικόν» που παρακολουθεί και επιβάλλει στο ελληνικό έθνος τη σύνδεση με το παρελθόν του, το οποίο αποτελεί και το μέτρο σύγκρισης του σύγχρονου έλληνα[13].

Επεκτείνοντας τη σκέψη του Ι. Χαμηλάκη για τα ελγίνεια μάρμαρα και τον Παρθενώνα ως ακρωτηριασμένο ζωντανό οργανισμό[14], το Νέο Μουσείο είναι «μέλος του εθνικού σώματος» και ως τέτοιο συμβάλλει στην εθνική ολοκλήρωση. Το πόσο ριζωμένη στο εθνικό ασυνείδητο είναι τελικά τόσο η ιδέα των «ζωντανών» αγαλμάτων όσο και η άμεση σύνδεση του Παρθενώνα με το ΝΜΑ, επιβεβαιώνεται και από τις περιμετρικές προβολές με τον τίτλο «Αντικατοπτρισμοί», σε σκηνοθεσία και σύλληψη της Αθηνάς-Ραχήλ Τσαγγάρη, που πραγματοποιήθηκαν στον περίβολο του ΝΜΑ κατά την ημέρα των εγκαινίων του, στις οποίες κόρες και καρυάτιδες φαίνονται να παίρνουν ζωή, ανοιγοκλείνουν τα βλέφαρά τους και χαμογελούν, ενώ η ανέγερση του μουσείου παραλληλίζεται με αυτή του Παρθενώνα[15]. Με άλλα λόγια, το Μουσείο εξυπηρετεί τον εθνικό στόχο της επανένωσης των κομματιών του ζωντανού μνημείου, ίσως όχι στο φυσικό τους περιβάλλον αλλά τουλάχιστον επί ελληνικού εδάφους και σε θέση που να επιτρέπει την ενατένιση του βράχου της Ακρόπολης. Αυτή ίσως είναι και η αιτία που, όπως θα φανεί παρακάτω, προς αντιμετώπιση κάθε ζητήματος που ανέκυψε κατά την ανέγερση και τη λειτουργία του ΝΜΑ μέχρι σήμερα, επιχειρείται από την εκτελεστική και δικαστική εξουσία, η άμεση σύνδεσή του με τον ίδιο το Βράχο της Ακρόπολης και την επιστροφή των ελγινείων και αναζητείται η επίλυση του προβλήματος δίνοντας πάντοτε προτεραιότητα στο εθνικό έργο της στέγασης των μνημείων του Παρθενώνα.

---

[12] Πλάντζος, Δ. (2009), σελ.15 – 16.

[13] Hamilakis, Y. (2007), σελ. 30, 46, 233 και 291, Πλάντζος, Δ. (2009), σελ. 15.

[14] Hamilakis, Y. (2007), σελ. 281-282.

[15] Βλ. <http://www.theacropolismuseum.gr/default.php?pname=Live_broadcasting&la=1> [τελευταία επίσκεψη την 24/04/2010].

ΙΙ. Η ιστορία της ανέγερσης του ΝΜΑ μέσα από τις αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Στόχος της παρούσας ενότητας είναι η διερεύνηση της στάσης που τήρησε το ΣτΕ σε ορισμένα νομικά ζητήματα επί των οποίων κλήθηκε να αποφανθεί και τα οποία κατά τη γνώμη μας αντανακλούν τη θέση που κατέχει η κλασική αρχαιότητα και ο Παρθενώνας στο συλλογικό ασυνείδητο των ελλήνων και τη σχέση του ΝΜΑ με τον πολεοδομικό ιστό και το πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής Μακρυγιάννη. Πριν προβούμε όμως στην ανάλυση των επιμέρους αυτών ζητημάτων, θεωρούμε σκόπιμο να παραθέσουμε εν συντομία το ιστορικό της σύλληψης της ιδέας της ανέγερσης του ΝΜΑ, τα σημαντικότερα σημεία του συνόλου της νομολογίας του ΣτΕ επί του θέματος αυτού, καθώς και τις βασικές αρχές της προστασίας του περιβάλλοντος, όπως αυτές έχουν διαμορφωθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου εν γένει, στοιχεία που θα φανούν ιδιαίτερα χρήσιμα στην ανάλυση που θα ακολουθήσει.

1. Η ιδέα της δημιουργίας του ΝΜΑ και η ανάθεση της εκτέλεσης της στον Οργανισμό Ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακροπόλεως (Ο.Α.Ν.Μ.Α).

Το όραμα της ανέγερσης ενός σύγχρονου μουσείου που θα στεγάσει τα αρχαιολογικά ευρήματα της Ακρόπολης και θα αποτελέσει μοχλό πίεσης προς την παγκόσμια κοινότητα για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα, αρθρώνεται από τον Κωνσταντίνο Καραμανλή το 1976, η κυβέρνηση του οποίου με το Π.Δ. 16.11.1979 (Δ΄708/14.12.1979) οριοθετεί και το χώρο ανέγερσης του μουσείου[16] στο οικοδομικό τετράγωνο Μακρυγιάννη, δηλαδή εντός του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, το οποίο την ίδια χρονιά χαρακτηριζόταν ως «παραδοσιακό» με το Π.Δ. 21.9.1979 (Δ΄13.10.1979). Μετά από 33 χρόνια, τρεις αποτυχημένους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς και πολλαπλές προσφυγές ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ), το ΝΜΑ άνοιξε τις πόρτες του

[16] Βλ. <http://www.theacropolismuseum.gr/default.php?pname=History&la=1> [τελευταία επίσκεψη την 24/04/2010].

στο κοινό στις 20/06/2009. Η πολύχρονη αυτή καθυστέρηση οφείλεται κυρίως στις συνεχείς αναστολές των εργασιών ανέγερσης του Μουσείου λόγω χωροταξικών, αρχαιολογικών και πολεοδομικών προβλημάτων που ανέκυπταν κατ' επανάληψη και επί των οποίων απεφάνθη το ΣτΕ.

Το Ν.Π.Ι.Δ. με την επωνυμία «Οργανισμός Ανέγερσης του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως» (ΟΑΝΜΑ) ανέλαβε σύμφωνα με τον ιδρυτικό του νόμο (Ν. 2260/1994 ΦΕΚ Α 204) την ανέγερση του ΝΜΑ και ειδικότερα την εκπόνηση κάθε μελέτης ή προμελέτης, την εκτέλεση οποιουδήποτε έργου ή ενέργειας μέχρι την πλήρη αποπεράτωση των εργασιών ανέγερσης και εξοπλισμού του ΝΜΑ κ.λ.π. Η διοίκηση του οργανισμού ανατέθηκε σε εννιαμελές Διοικητικό Συμβούλιο, πενταετούς θητείας, διοριζόμενο με υπουργική πράξη, η πλειοψηφία των μελών του οποίου επιλέγεται από τους υπουργούς Πολιτισμού και ΥΠΕΧΩΔΕ[17].

Μάλιστα προς διευκόλυνση και επιτάχυνση προφανώς τον εργασιών της ανέγερσης του ΝΜΑ, το εν λόγω νομικό πρόσωπο συστήνεται, υπό τη μορφή Ανώνυμης Εταιρίας δια της παραπομπής στις διατάξεις του Ν. 2190/1920 περί ανωνύμων εταιριών. Προβλέπεται επιπλέον στον ιδρυτικό νόμο του ΟΑΝΜΑ ότι ο οργανισμός *«δεν υπάγεται στο δημόσιο τομέα ούτε στις διατάξεις του δημόσιου λογιστικού ούτε στις διατάξεις για την πρόσληψη προσωπικού στο δημόσιο τομέα ούτε στις διατάξεις για τις δημόσιες προμήθειες και τα δημόσια έργα και τις δημόσιες συμβάσεις υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένων των μελετών»* (άρθρο 1 παρ. 3). Η εθνική αναγκαιότητα της ανέγερσης του ΝΜΑ υπαγόρευσε την ανάθεσή της υλοποίησής του σε Ν.Π.Ι.Δ. κατά τα πρότυπα της τυπικής «ιδιωτικοποίησης»[18], στην οποία προφανώς το κράτος κατέφυγε

[17] Ειδικότερα, ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΑΝΜΑ προτείνεται από τον Υπουργό Πολιτισμού, τρία μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου προτείνονται από το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη, ένα μέλος, αρχιτέκτονας ή πολιτικός μηχανικός, από το ΥΠΕΧΩΔΕ και πέντε μέλη του ορίζονται από τον Υπουργό Πολιτισμού μεταξύ αρχαιολόγων, αρχιτεκτόνων, πολιτικών μηχανικών, νομικών, οικονομολόγων και καθηγητών Α.Ε.Ι. (άρθρο 1 παρ. 4 Ν. 2260/1994, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει).

[18] Για το ζήτημα των μορφών «ιδιωτικοποιήσεων» και ειδικότερα για την τυπική «ιδιωτικοποίηση» ως κρατικό τέχνασμα που σκοπό έχει την άσκηση ορισμένων κρατικών

προκειμένου να επιτύχει την πλήρη ανεξαρτητοποίηση των δράσεων του ΟΑΝΜΑ δια της αποφυγής των πολύπλοκων διαδικασιών ανάθεσης δημοσίων έργων και προμηθειών και πρόσληψης προσωπικού του δημοσίου τομέα[19].

2. Χρονολόγιο των αποφάσεων του ΣτΕ και της ΕΑ αυτού επί της ανέγερσης του ΝΜΑ.

2.1. Οι αποφάσεις του ΣτΕ.

Κατά τη διάρκεια της δεκαπενταετούς και πλέον πορείας της ανέγερσης του ΝΜΑ, δηλαδή από το 1993 έως το 2009, ασκήθηκαν ενώπιον του ΣτΕ δεκαέξι αιτήσεις ακύρωσης[20] εκτελεστών πράξεων της Διοίκησης που αφορούσαν διάφορα στάδια της ανέγερσης αυτού. Από τις προσβαλλόμενες διοικητικές πράξεις το ΣτΕ ακύρωσε τέσσερις (ΣτΕ Ολ. 2137/1993, ΣτΕ Ολ. 3280/2003, ΣτΕ Ολ. 2174/2004 και ΣτΕ 2338/2009). Επιπλέον στην κρίση της Επιτροπής Αναστολών (ΕΑ) του ΣτΕ κατά το ίδιο χρονικό διάστημα

δραστηριοτήτων αποφεύγοντας ως ένα βαθμό την εφαρμογή του δημοσίου δικαίου και διευκολύνοντας την διεκπεραίωσή τους, βλ. παρακάτω, σελ. 78 και Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 466.

[19] Την ίδια άποψη έχει διατυπώσει και η Ε. Τροβά (1995) «Και όνομα μεν ¨Ανώνυμος Εταιρία¨ κέκληται ... Θεσμικές μεταμφιέσεις και σημειωτικά πειράματα ως άσκηση πολιτικών επιλογών και ιστορικής συνέπειας», *Διοικητική Δίκη*, 7, 1995, 1102 – 1104, παραπομπή από Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 310, σημ. 167.

[20] Σύμφωνα με το άρθρο 95 παρ. 1 του Συντάγματος στην αρμοδιότητα του ΣτΕ ανήκει, μεταξύ άλλων, η ακύρωση, μετά από αίτηση, εκτελεστών πράξεων των διοικητικών αρχών (δηλαδή πράξεων των οργάνων του κράτους ή των Ν.Π.Δ.Δ., οι ρυθμίσεις των οποίων είναι υποχρεωτικές για τα διοικητικά όργανα και τους διοικούμενους) για υπέρβαση εξουσίας ή για παράβαση νόμου. Οι λόγοι ακύρωσης εξειδικεύονται περαιτέρω στο άρθρο 48 του Π.Δ. 18/1989 και είναι οι ακόλουθοι: *«(1.) Αναρμοδιότητα της διοικητικής αρχής που εξέδωσε την πράξη, (2.) Παράβαση ουσιώδους τύπου που έχει ταχθεί για την ενέργεια της πράξης, (3.) Παράβαση κατ' ουσίαν διάταξης του νόμου και (4.) Κατάχρηση εξουσίας, όταν η πράξη της Διοίκησης φέρει μεν καθεαυτήν όλα τα στοιχεία της νομιμότητας, γίνεται όμως για σκοπό καταδήλως άλλον από εκείνον για τον οποίον έχει νομοθετηθεί»*. Ενδεικτικά βλ. Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1991), 2ος τόμος, σελ. 424 και 430 – 494.

υπεβλήθησαν πέντε αιτήσεις αναστολής[21] εκτέλεσης πράξεων της Διοίκησης που αφορούσαν την ανέγερση του ΝΜΑ. Η ΕΑ διέταξε την αναστολή εκτέλεσης τριών εξ αυτών (ΣτΕ ΕΑ 130/2004, ΣτΕ ΕΑ 1341/2008 και ΣτΕ ΕΑ 130/2009), ενώ δεν προχώρησε στην εξέταση της ουσίας δύο εκ των εν λόγω αιτήσεων (ΣτΕ ΕΑ 578/2002 και ΣτΕ ΕΑ 582/2003).

Η πρώτη διοικητική πράξη[22] που απασχόλησε το ΣτΕ αφορούσε την έγκριση του αποτελέσματος του τρίτου διεθνούς αρχιτεκτονικού διαγωνισμού που προκηρύχθηκε για τη χωροθέτηση και μελέτη του ΝΜΑ και την απονομή των βραβείων στους προκριθέντες σε αυτόν. Αυτή ήταν και η πρώτη που ακυρώθηκε από το Δικαστήριο, λόγω παράβασης ουσιώδους τύπου της διαδικασίας διεξαγωγής του εν λόγω διαγωνισμού (ΣτΕ Ολ. 2137/1993 σκέψη 6).

Δύο από τις αποφάσεις του ΣτΕ αφορούσαν τη νομιμότητα έκδοσης τριών διοικητικών πράξεων, οι οποίες αφορούσαν την έγκριση τροποποίησης του ρυμοτομικού σχεδίου του Δήμου Αθηναίων στην περιοχή Μακρυγιάννη, τον ορισμό ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης στην εν λόγω περιοχή και την τροποποίηση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου (ΓΠΣ) του Δήμου Αθηναίων

[21] Στις περιπτώσεις άσκησης αίτησης ακύρωσης ενώπιον του ΣτΕ, παρέχεται η δυνατότητα στον αιτούντα να ζητήσει επιπλέον, με ειδική αίτησή του, την αναστολή της εκτέλεσης της προσβαλλόμενης διοικητικής πράξης, εφόσον πρόκειται για ρητή ατομική πράξη, η οποία δεν έχει ακόμα εκτελεστεί. Η εν λόγω αίτηση δικάζεται από την Επιτροπή Αναστολών του ΣτΕ, η οποία μπορεί να διατάξει την εν όλω ή εν μέρει αναστολή διοικητικής πράξης, ενώ δύναται να αρνηθεί τη χορήγηση αναστολής της εκτέλεσης αυτής για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Σύμφωνα με τη νομολογία της ΕΑ, η αναστολή χορηγείται όταν *«η εκτέλεση της πράξης μπορεί να προκαλέσει ανεπανόρθωτη ή δύσκολα επανορθώσιμη βλάβη, η οποία i) είναι άμεση και συγκεκριμένη, ii) δεν στηρίζεται σε δικαίωμα τρίτου και iii) αποδεικνύεται από τον αιτούντα ή προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου»*, βλ. Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1991), 2ος τόμος, σελ. 521 - 523. Ο Μ. Δεκλερής (1996, σελ. 71) τονίζει την ιδιαίτερη σημασία της δυνατότητας αναστολής εκτέλεσης διοικητικής πράξης, η οποία πιθανολογείται ότι βλάπτει το περιβάλλον (φυσικό και πολιτιστικό), που μας αφορά εδώ, όπως θα φανεί παρακάτω, καθώς η *«ακυρωτική δίκη μετά την επέλευση της βλάβης αυτής, έχει απωλέσει τον κυρίως σκοπό της και έχει αξία μόνον για την αστική ευθύνη»*.

[22] ΥΠΠΟ/ΔΜΜ/52718/1430/13.12.1990.

αντίστοιχα[23]. Οι αιτούντες προέβαλαν ότι οι παραπάνω πράξεις της διοίκησης εκδόθηκαν χωρίς να προηγηθεί η νόμιμη διαδικασία Εγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων κατόπιν υποβολής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) και Προέγκρισης Χωροθέτησης του έργου. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνοντας προηγηθείσα νομολογία του[24] στο θέμα αυτό, έκρινε με δύο αποφάσεις του νόμιμη την έκδοση των προσβαλλόμενων πράξεων. Ειδικότερα, το ΣτΕ απεφάνθη ότι δεν απαιτείται να τηρηθεί η παραπάνω διαδικασία σε περιπτώσεις, όπως αυτή του ΝΜΑ, στις οποίες ο χώρος στον οποίο προορίζεται να εκτελεστεί το έργο έχει ήδη χαρακτηριστεί ως χώρος για την εγκατάσταση αυτού, δια ΓΠΣ ή Εγκεκριμένου Πολεοδομικού Σχεδίου (ΕΠΣ), καθώς η διαδικασία εκπόνησης αυτών προϋποθέτει και εκτίμηση των αναμενόμενων από την εκτέλεση του έργου επιπτώσεων στο περιβάλλον. Επιπλέον, δια του ΓΠΣ ή ΕΠΣ η θέση του έργου προσδιορίζεται κατά τρόπο οριστικό και δεσμευτικό για τη Διοίκηση. Τέλος, το ΣτΕ έκρινε ότι δεν απαιτείται η Έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων κατόπιν υποβολής ΜΠΕ ούτε και για την έκδοση της πράξης τροποποίησης του ΓΠΣ, καθώς με αυτήν δεν επέρχετο ουσιώδης τροποποίηση του χώρου ανέγερσης του ΝΜΑ (ΣτΕ Ολ. 304/1998 σκέψη 8, ΣτΕ Ολ. 305/1998 σκέψη 7).

Την ανωτέρω νομολογία του επανέλαβε το ΣτΕ σε τρεις ακόμα αποφάσεις του. Ειδικότερα το Δικαστήριο έκρινε ότι η έκδοση διοικητικής πράξης απαλλοτρίωσης ακινήτου κείμενου στο Ο.Τ.[25] δεν προϋποθέτει την Προέγκριση Χωροθέτησης του έργου της ανέγερσης του ΝΜΑ και την Έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων κατόπιν υποβολής ΜΠΕ. Ως εκ τούτου, το ΣτΕ απεφάνθη ότι δεν πάσχει ακυρότητας η πράξη Έγκρισης Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και Περιβαλλοντικών Όρων[26] για την ανέγερση του ΝΜΑ, η οποία εκδόθηκε μεταγενέστερα της προσβαλλόμενης πράξης απαλλοτρίωση ακινήτου και όλως επικουρικά από τη Διοίκηση (ΣτΕ Ολ.

[23] Πρόκειται για το Π.Δ. 6.8.1996, το Π.Δ. 20.9.1996 και την με αριθμό 70464/2745/7-5-1996 απόφαση Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. αντίστοιχα.

[24] ΣτΕ 1507/1997, βλ. σχόλιο Λαζαράκη, Κ. (1998), σελ. 465.

[25] ΚΥΑ 1008740/452/0010/28-01-1997.

[26] Απόφαση Νομάρχη Αθηνών 32798/27-09-1996.

4014/1998 σκέψη 7, ΣτΕ Ολ. 4015/1998 σκέψη 8 και ΣτΕ Ολ. 4021/1998 σκέψη 8).

Στη συνέχεια το ΣτΕ απεφάνθη υπέρ της νομιμότητας τεσσάρων διοικητικών πράξεων του ΥΠ.ΠΟ.[27] με τις οποίες αξιολογούνταν η σημασία των αρχαιοτήτων που αποκαλύπτονταν σταδιακά στο οικόπεδο Μακρυγιάννη και αποφασιζόταν ο τρόπος μεταχείρισης αυτών. Οι προσβαλλόμενες πράξεις είχαν εκδοθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 50 του προϊσχύσαντος κ.ν. 5351/1932 και υπείχαν θέση άδειας επιχείρησης έργου επί και πλησίον αρχαίων. Ειδικότερα, μετά την αποκάλυψη αρχαιοτήτων στο Ο.Τ. Μακρυγιάννη, η Διοίκηση με τις παραπάνω πράξεις της αποφάσισε τη μεταχείριση αυτών ανάλογα με τη σημασία τους[28] και την καλύτερη ανάδειξή τους μέσω της ανέγερσης του ΝΜΑ πάνω από αυτές, με την αιτιολογία ότι αυτό αποβλέπει τόσο στην προστασία και ανάδειξη των γλυπτών της Ακρόπολης όσο και στην προστασία και ανάδειξη των αρχαιοτήτων του κτήματος Μακρυγιάννη που κρίθηκαν διατηρητέες. Το Δικαστήριο έκρινε πλήρως αιτιολογημένη την παραπάνω κρίση της Διοίκησης (ΣτΕ Ολ. 3279/2003 σκέψη 13).

Αργότερα το ΣτΕ ακυρώνει λόγω μη νόμιμης και επαρκούς αιτιολογίας απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού[29] με την οποία εγκρίθηκε η προμελέτη του ΝΜΑ, κατά το μέρος που αφορούσε την έγκριση ειδικότερα της στατικής

[27] Πρόκειται για τις: ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1/Φ01/31040/1845/20-10-1999, ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ01/8366/1127/05-04-2001, ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1/Φ01/54121/3246/17-10-2001 και ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΕΧ/Α1/Φ01/9483/661/20-02-2002.

[28] Σημειώνεται ότι είχε προηγηθεί η από 49/12-10-1999 γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου (ΚΑΣ) με την οποία είχε προταθεί η διαφορετική μεταχείριση των αρχαιοτήτων που είχαν αποκαλυφθεί στο Ο.Τ. Μακρυγιάννη ανάλογα με τη σημασία τους. Το ΚΑΣ απεικόνισε την πρότασή του αυτή κατά ζώνες προστασίας των αρχαιοτήτων διαφορετικού χρώματος ανάλογα με το βαθμό προστασίας τους (κόκκινο, κίτρινο και πράσινο ή μπλε). Η αρχαιότητες που περιλαμβάνονταν στην κόκκινη ζώνη κρίθηκαν διατηρητέες και συνεπώς το κτίριο του ΝΜΑ δεν θα ήταν δυνατόν να αναπτυχθεί εντός της ζώνης αυτής, στην κίτρινη ζώνη περιελήφθησαν οι αρχαιότητες ήσσονος σημασίας ή κακής διατήρησης, ενώ πράσινη (μπλε) ζώνη χαρακτηρίσθηκε ο χώρος όπου βρίσκονταν σποραδικά αρχαιότητες κακής διατήρησης. Η γνωμοδότηση αυτή έγινε δεκτή από το ΥΠ.ΠΟ. με την απόφασή του ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1/Φ01/31040/1845/20-10-1999.

[29] ΥΠΠΟ/ΔΜΜ/21852/569/15-04-2002.

μελέτης της ανέγερσης αυτού, καθώς έκρινε ότι τα σχέδια της στατικής προμελέτης προέβλεπαν επεμβάσεις, οι οποίες ήταν δυνατόν να θέσουν υπό διακινδύνευση τις αρχαιότητες που είχαν κριθεί διατηρητέες και περιλαμβάνονταν στην κόκκινη ζώνη των αρχαιοτήτων του οικοπέδου Μακρυγιάννη, θέματα για τα οποία η ακυρωτέα απόφαση και η συνοδεύουσα αυτή Γνωμοδότηση του ΚΑΣ ουδέν διελάμβαναν (ΣτΕ Ολ. 3280/2003 σκέψη 13).

Το Δικαστήριο ακύρωσε διοικητική πράξη ανάθεσης στον ΟΑΝΜΑ της εκτέλεσης των εργασιών διαμόρφωσης του αρχαιολογικού χώρου και ανάδειξης των αρχαιοτήτων του οικοπέδου Μακρυγιάννη[30], η οποία αποτελούσε εξειδίκευση της στατικής προμελέτης του ΝΜΑ, δεδομένου ότι η διοικητική πράξη έγκρισης της τελευταίας είχε ακυρωθεί με την ΣτΕ 3280/2003 (ΣτΕ Ολ. 2174/2004 σκέψη 7),

Επιπλέον το ΣτΕ ασχολήθηκε σε τρεις αποφάσεις του με τη νομιμότητα απόφασης του ΥΠ.ΠΟ περί έγκρισης της μελέτης ανέγερσης του ΝΜΑ και της μελέτης με τον τίτλο «προστασία διατηρητέων αρχαίων - μελέτη επιχώματος προστασίας αρχαίων»[31] (ΣτΕ Ολ. 3454/2004, ΣτΕ Ολ. 2175/2004 και ΣτΕ Ολ. 676/2005). Η εν λόγω απόφαση υπείχε και αυτή θέση έγκρισης εκτέλεσης έργου επί ή πλησίον αρχαίων, σύμφωνα με τα άρθρα 9, 10 και 40 του Ν. 3028/2002. Ειδικότερα, η Διοίκηση με την παραπάνω απόφασή της ενέκρινε τη μελέτη ανέγερσης του ΝΜΑ, η οποία προέβλεπε την τοποθέτηση υποστυλωμάτων του κτιρίου του Μουσείου εντός της κόκκινης ζώνης των αρχαιοτήτων που αποκαλύφθηκαν στο Ο.Τ. Μακρυγιάννη. Μέχρι την έκδοση των αποφάσεων του ΣτΕ είχε μεσολαβήσει η αναστολή της εκτέλεσης της προσβαλλόμενης απόφασης από την ΕΑ αυτού, σε ότι αυτή αφορούσε την έγκριση της πραγματοποίησης εργασιών τοποθέτησης πασσάλων και υποστυλωμάτων στην κόκκινη ζώνη των διατηρούμενων αρχαιοτήτων, μη παρακωλυομένων των οικοδομικών εργασιών για την ανέγερση του μουσείου κατά τα λοιπά (ΣτΕ ΕΑ 130/2004). Το ΣτΕ τελικά δέχθηκε ότι η Διοίκηση κατά τη διαμόρφωση της κρίσης της επέλεξε τα σημεία τοποθέτησης των

[30] ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1-Α2/Φ01/17392/1453/27-06-2002.

[31] ΥΠΠΟ/ΔΜΜΠΚ/36338/1318/04-07-2003.

υποστυλωμάτων του κτιρίου του ΝΜΑ με κριτήριο την ελαχιστοποίηση των επεμβάσεων στα διατηρητέα αρχαία, διασφαλιζόμενης ταυτοχρόνως της στατικής επάρκειας του κτιρίου και στο πλαίσιο αυτό διερεύνησε περισσότερες εναλλακτικές λύσεις. Δεδομένων αυτών το Δικαστήριο κατέληξε υπέρ της επαρκούς αιτιολογίας της προσβαλλόμενης απόφασης (ΣτΕ Ολ. 3454/2004 σκέψη 11, ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 15 και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 14). Επίσης το ΣτΕ με τις ίδιες ως άνω αποφάσεις του απεφάνθη και επί των ακόλουθων ζητημάτων:

- σχετικά με τη σύμπτωση στο ίδιο πρόσωπο της ιδιότητας μέλους του ΟΑΝΜΑ και του ΚΑΣ σε συνεδρίαση του τελευταίου κατά την οποία αυτό γνωμοδότησε θετικά υπέρ των μελετών για τη μεταχείριση των αρχαιοτήτων του Ο.Τ. Μακρυγιάννη, το ΣτΕ έκρινε ότι, το γεγονός αυτό από μόνο του δε δημιουργεί υπόνοιες για το αμερόληπτο της κρίσης του εν λόγω προσώπου, αφού τα δύο όργανα υπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς, οι οποίοι δεν μπορούν, εκ προοιμίου να θεωρηθούν ότι βρίσκονται σε αντίθεση μεταξύ τους (ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 9).
- σχετικά με το θέμα της δυσαρμονίας του ΝΜΑ με τα μνημεία του Βράχου της Ακρόπολης και την αλλοίωση του χαρακτήρα της περιοχής από τον όγκο και το ύψος αυτού, το ΣτΕ έκρινε ότι η Διοίκηση κατά την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης έλαβε υπόψη της το ζήτημα της σχέσης του Βράχου της Ακρόπολης και του ΝΜΑ, ενώ εκτίμησε ότι το Μουσείο δεν επιβαρύνει τα μνημεία και τα διατηρητέα της περιοχής, αφού δεν είναι ορατό από τη Διον. Αρεοπαγίτου. Σε ότι αφορά ειδικότερα το ύψος του ΝΜΑ, αυτό αιτιολογείται από την αρχιτεκτονική επιλογή της οπτικής επαφής της αίθουσας των Γλυπτών του Παρθενώνα με το Βράχο της Ακρόπολης. Με βάση τα παραπάνω το ΣτΕ έκρινε νόμιμη και επαρκώς αιτιολογημένη την προσβαλλόμενη απόφαση της Διοίκησης (ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 17 και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 24).
- σχετικά με το ζήτημα της προσβολής του κτιρίου Weiler από το ΝΜΑ, το Δικαστήριο έκρινε νόμιμη και επαρκώς αιτιολογημένη την απόφαση της Διοίκησης να προκρίνει την οπτική επαφή της αίθουσας τον γλυπτών του Παρθενώνα με το Βράχο της Ακρόπολης έναντι της προσβολής του προστατευόμενου κτιρίου Weiler από το ύψος του ΝΜΑ (ΣτΕ Ολ. 3454/2004 σκέψη 13, ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 18 και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 25).

Το ΣτΕ προσφάτως ακύρωσε, λόγω μη νόμιμης αιτιολογίας, απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού[32], με την οποία εγκρινόταν η ολική και διηνεκής άρση της προστασίας του χαρακτηρισμένου ως μνημείου ακινήτου επί της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου αρ. 17.

Αντίθετα, όταν προσβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου ως ακυρωτέες, αποφάσεις[33], με τις οποίες η Διοίκηση αρνήθηκε το χαρακτηρισμό ως μνημείων και διατηρητέων των κτιρίων επί των οδών Χατζηχρήστου & Μητσαίων και Μακρυγιάννη & Χατζηχρήστου, το ΣτΕ έκρινε αυτές πλήρως αιτιολογημένες (ΣτΕ Ε΄τμ. 2339/2009 σκέψη 14, ΣτΕ Ε΄τμ. 2340/2009 σκέψη 15 και ΣτΕ Ε΄τμ. 2341/2009 σκέψη 14), παρά το γεγονός ότι είχε προηγηθεί η αναστολή τη εκτέλεσης των σχετικών αδειών κατεδάφισης του Πολεοδομικού Γραφείου του Δήμου Αθηναίων από την ΕΑ, λόγω της προκύπτουσας από το φάκελο αρχιτεκτονικής αξίας των παραπάνω κτιρίων και της ανυπαρξίας κινδύνου κατάρρευσης αυτών (ΣτΕ ΕΑ 1341/2008 σκέψη 10 και ΣτΕ ΕΑ 130/2009 σκέψη 5).

2.2. Οι αιτούντες.

Οι παραπάνω αιτήσεις υποβλήθηκαν κατά κύριο λόγο από ιδιοκτήτες ακινήτων κείμενων στο Ο.Τ. Μακρυγιάννη, τα οποία απαλλοτριώθηκαν από το Κράτος προκειμένου να ανεγερθεί στη θέση αυτή το ΝΜΑ, αλλά και από κατοίκους της συγκεκριμένης περιοχής και της πρωτεύουσας εν γένει που αντέδρασαν έντονα κυρίως στις περιπτώσεις κατεδάφισης διατηρητέων κτιρίων και μνημείων. Σημαντική επίσης ήταν η δραστηριοποίηση εντός και εκτός δικαστηρίων του Ελληνικού Τμήματος του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS)[34] και της εταιρίας MONUMENTA[35], αλλά και πλήθους

[32] ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/81316/2228/30.8.2007.

[33] Πρόκειται για τις ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/30227/864/01-04-2008, τις με αριθμούς 15230/17-07-2008 και 15234/24-07-2008 πράξεις Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., και τις με αριθμός 1086/05-08/2008 και 1087/05-08-2008 Άδειες Κατεδάφισης του Πολεοδομικού Γραφείου του Δήμου Αθηναίων.

[34] Σωματείο με την επωνυμία «Ελληνικό Τμήμα του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών» (ICOMOS) <http://www.icomoshellenic.gr/> και ειδικότερα βλ. ιστοσελίδα: <http://www.icomoshellenic.gr/en/b/01/b/01/10_mouseio_00.htm> [τελευταία επίσκεψη την

πανεπιστημιακών, αρχιτεκτόνων, αρχαιολόγων και απλών πολιτών ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά στα θέματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς που προέκυψαν κατά την ανέγερση του ΝΜΑ, δηλαδή την προστασία αφενός των αρχαιοτήτων που ανευρέθηκαν κατά την ανασκαφή του Ο.Τ. Μακρυγιάννη και αφετέρου των κείμενων επί των οδών που περικλείουν το οικόπεδο Μακρυγιάννη (Μακρυγιάννη, Διονυσίου Αρεοπαγίτου, Μητσαίων, Χατζηχρήστου) κτιρίων.

2.3. Η περιβαλλοντική νομολογία του ΣτΕ.

Το ΝΜΑ ως ένα μεγάλης κλίμακα έργο, κατασκευαζόμενο στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας, ήταν φυσικό να έρθει σε σύγκρουση με τα ποικίλα προστατευόμενα πολιτιστικά στοιχεία που συγκροτούν το πολιτιστικό περιβάλλοντος της περιοχής ανέγερσής του. Σύμφωνα με τον Χ. Κάτσο, η έννοια του πολιτιστικού περιβάλλοντος, όπως αυτή εξειδικεύεται από τη νομολογία του ΣτΕ *«εκτείνεται στο σύνολο των ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, τα οποία, σε άμεση σχέση και αλληλεπίδραση με τον φυσικό περιβάλλοντα χώρο, συνθέτουν την πολιτιστική κληρονομιά»*[36]. Είναι αυτονόητο λοιπόν ότι το σύνολο των παραπάνω αποφάσεων του ΣτΕ που αφορούν την ανέγερση του ΝΜΑ, αφορούν κατά κύριο λόγο ζητήματα προσβολής του πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Το ΣτΕ κατά πάγια νομολογία του[37] θεωρεί αυξημένη την προστασία του περιβάλλοντος, φυσικού, οικιστικού και πολιτιστικού, η οποία καθιερώνεται από το άρθρο 24 του Συντάγματος και περιλαμβάνει ειδικότερα, σε ό,τι αφορά το πολιτιστικό περιβάλλον, αφενός τη διατήρηση στο διηνεκές των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς και για τις επερχόμενες γενεές, δηλαδή την αρχή

29/05/2010]. Το ICOMOS είναι διεθνής μη κυβερνητικός οργανισμός, για περισσότερες πληροφορίες βλ. ιστοσελίδα: <http://www.icomos.org/>.

[35] Εταιρία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα προστασίας φυσικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς Ελλάδας και Κύπρου με το διακριτικό τίτλο «MONUMENTA» <http://www.monumenta.org/>, βλ. και Παράρτημα Ι, σελ. 124.

[36] Κάτσος, Χ. (2003).

[37] Ενδεικτικά: ΣτΕ 2760/1994, ΣτΕ 5235/1996 (εκτροπή Αχελώου), ΣτΕ 2731/1997 (αρκούδα της Πίνδου), ΣτΕ 2805/1997 (μεταφορά ρεύματος υψηλής τάσης σε μικρά νησιά) κ.λ.π.

της αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης, και αφετέρου την υποχρέωση του Κράτους να λαμβάνει τα απαραίτητα κατασταλτικά και προληπτικά μέτρα για την αποφυγή οποιασδήποτε βλάβης, αλλοίωσης ή υποβάθμισης των μνημείων και του χώρου που τα περιβάλλει, δηλαδή την αρχή της πρόληψης[38] [39].

Η οικονομική ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος συνενώνονται κάτω από την αρχή της αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία σκοπό έχει τη σταθερή συνεξέλιξη ανθρωπογενών συστημάτων και οικοσυστημάτων[40]. Η εν λόγω αρχή συμπεριλήφθηκε για πρώτη φορά στο κείμενο της Διακήρυξης του Ρίο και ειδικότερα στην Agenda 21, ως «μαλακό» δίκαιο, καθώς από τις σχετικές διατάξεις απέρρεαν ηθικές μόνο δεσμεύσεις. Γρήγορά όμως μεταφέρθηκε και στο κοινοτικό δίκαιο με τη Συνθήκη του Maastricht, η οποία κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν. 2077/1992 και έκτοτε αποτελεί εθνικό δίκαιο[41]. Με την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος κατά το έτος 2001, η αρχή της αειφορίας ή βιώσιμης ανάπτυξης συμπεριλήφθηκε ρητά στο άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος. Και πριν όμως τη ρητή αναφορά της στο κείμενο του Συντάγματος, το Ε΄Τμήμα του ΣτΕ εφάρμοζε ήδη την εν λόγω αρχή ερμηνεύοντας το άρθρο 24 αυτού.

Η αρχή της αειφορίας αποτελεί νομικό κανόνα από τον οποίο απορρέουν *«υποχρεώσεις, δεσμεύσεις και περιορισμοί για το νομοθέτη και τη Διοίκηση και αντίστοιχο καθήκον του δικαστή να ελέγχει την ορθή τήρησή της»*[42]. Η

---

[38] Μενουδάκος, Κ. (1997), σελ. 9 – 14 και (2002α), σελ. 46 και 51, Σιούτη, Γ. (2002), σελ. 122 – 126, (2003α), σελ. 186 και (2003β), σελ. 83 – 84, Κάτσος, Χ. (2003), Παπαπετρόπουλος, Α. (2003), σελ. 686, Τροβά, Ε. (2003), σελ. 75 – 79, Αντωνίου, Θ. (2004), σελ. 971 -975, Δελλής, Γ. (2004).

[39] Η σύνταξη Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), στα πλαίσια της διαδικασίας προέγκρισης χωροθέτησης και έγκρισης περιβαλλοντικών όρων, προβλέπεται τόσο από το κοινοτικό (Οδηγία 85/337/ΕΟΚ/1985) όσο και εθνικό δίκαιο (Ν. 1650/1986 και ΚΥΑ 69269/5387/1990) και αποτελεί έκφραση στην πράξη της αρχής της πρόληψης, καθώς η σύνταξή της πρέπει να προηγείται της εκτέλεσης κάθε έργου που πιθανολογείται ότι θα έχει δυσμενής συνέπειες για το περιβάλλον. Βλ. Γιαννακούρου, Γ. (2004), σελ. 985 – 987.

[40] Δεκλερής, Μ. (1996), σελ. 35.

[41] Τροβά, Ε. (2003), σελ.76, Δεκλερής, Μ. (1996), σελ. 30 – 34, Σιούτη, Γ. (2002), σελ. 119 - 121.

[42] Μενουδάκος, Κ. (2002β), σελ. 35.

εκάστοτε εφαρμογή της ανατίθεται στη Διοίκησης και προϋποθέτει τη διενέργεια στάθμισης μεταξύ της διαφύλαξης του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και έτερων συνταγματικά προστατευόμενων αγαθών, όπως η οικονομική ανάπτυξη, η αξιοποίηση του εθνικού πλούτου, το δικαίωμα στην ιδιοκτησία κ.λ.π., τα οποία, σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να ερμηνεύονται από τη Διοίκηση κατά τρόπο εναρμονισμένο προς την αρχή της αειφορίας, καθώς το εννοιολογικό τους περιεχόμενο επηρεάζεται από τους περιορισμούς που απορρέουν από την εν λόγω αρχή[43]. Η Διοίκηση προβαίνει στην παραπάνω στάθμιση μέσα στα πλαίσια της άσκησης της διακριτικής της ευχέρειας[44], ενεργώντας πάντοτε προς εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, που διέπει τη δράση της. Η εν λόγω αρχή καθορίζει τα άκρα νόμιμα όρια άσκησης της αρμοδιότητας της Διοίκησης και βάσει αυτής διεξάγεται ο ακυρωτικός έλεγχος της άσκησης της διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης[45].

Σε περίπτωση που η εκάστοτε εκδιδόμενη διοικητική πράξη προσβληθεί ως ακυρωτέα λόγω παράβασης νόμου ενώπιον του ΣτΕ, ο ακυρωτικός δικαστής διεξάγει έλεγχο της νομιμότητας της προσβαλλόμενης πράξης[46]. Στα πλαίσια

---

[43] Μενουδάκος, Κ. (2002), σελ. 52, Γκέρτσος, Β. (1998), σελ. 74.

[44] Το διοικητικό όργανο δρα κατά διακριτική ευχέρεια ή εξουσία, όταν οι κανόνες που καθορίζουν την αρμοδιότητά του, δεν προκαθορίζουν με ακρίβεια την ενέργεια αυτού, αλλά του αφήνουν ελευθερία δράσης. Βλ. Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1991), σελ. 144- 148. Κατά τον Κ.Π. Δαγτόγλου (1997, σελ. 163 - 167), διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης συνιστά και η νόμιμη δυνατότητα αυτής να εξειδικεύει αόριστες αξιολογικές έννοιες. Στην περίπτωση αυτή ο δικαστικός έλεγχος περιορίζεται μόνο στην εξέταση της τήρησης των νομικών ορίων και δεν περιλαμβάνει την ίδια την αξιολόγηση.

[45] Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1991), σελ. 67 – 68, 88, 488 – 489.

[46] Το Δικαστήριο δύναται να ακυρώσει διοικητική πράξη, λόγω παράβασης νόμου, όταν συντρέχει ουσιώδης πλάνη περί τα πράγματα, καθώς και για τυχόν υπέρβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης. Ο έλεγχος των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης, η υπέρβαση των οποίων συνιστά κακή χρήση της, συνεπαγόμενη την ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης, διεξάγεται από το Δικαστήριο με γνώμονα:
(α.) τα διδάγματα της κοινής πείρας, βάσει των οποίων δύναται να προσδιοριστεί το περιεχόμενο της προβλεπόμενης, από τον εφαρμοστέο κατά περίπτωση κανόνα, αξιολογικής έννοιας, την οποία κλήθηκε να προσδιορίσει η Διοίκηση κατά την έκδοση της προσβαλλόμενης

αυτά το ΣτΕ εξετάζει κατά πόσο η Διοίκηση έλαβε υπόψη της, κατά τη διατύπωση της ουσιαστικής κρίσης της, την τυχόν ύπαρξη ιδιαίτερου κινδύνου για το περιβάλλον από την κατασκευή και λειτουργία του έργου, την αναγκαιότητα της κατασκευής αυτού, δηλαδή των μεθόδων κατασκευής του και του προσδοκώμενου δημόσιου συμφέροντος από την κατασκευή του, το είδος και την έκταση της απειλούμενης περιβαλλοντικής βλάβης, καθώς και το κατά πόσο η Διοίκηση διερεύνησε τη δυνατότητα εναλλακτικών λύσεων με μικρότερες επιπτώσεις στο περιβάλλον[47]. Σύμφωνα μάλιστα με τη στάση που τηρεί πλέον το Δικαστήριο κατά τον παραπάνω έλεγχο, σε περίπτωση εκτέλεσης έργου μείζονος εθνικής σημασίας που εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, προκρίνεται η κάμψη της παλαιότερης αντίληψης περί απόλυτης προστασίας του περιβάλλοντος[48].

Θα πρέπει να τονιστεί στο σημείο αυτό ότι η αρχή της αειφορίας αποτελεί αόριστη, επιστημονική και τεχνική έννοια, το περιεχόμενο της οποίας

πράξης της, σε συνδυασμό με τον επιδιωκόμενο από τον κανόνα αυτό σκοπό δημοσίου συμφέροντος και

(β.) τις αρχές της χρηστής διοίκησης που διέπει τη δράση των διοικητικών οργάνων, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και η αρχή της αναλογικότητας. Βλ. Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1991), σελ. 475 – 491, Δαγτόγλου, Π. (1997), σελ. 169 – 192, Δεληγιάννης, Γ. (2000).

[47] Παπαπετρόπουλος, Α. (2004), σελ. 1188.

[48] Η πρώτη φάση της προηγηθείσας νομολογίας του ΣτΕ αρχίζει με την με αριθμό 810/1977 απόφασή του (Ίδρυση ναυπηγοεπισκευαστικής μονάδας στην Πύλο) στην οποία έγινε δεκτός για πρώτη φορά ο δεσμευτικός και όχι κατευθυντήριος χαρακτήρα του άρθρου 24 του Συντάγματος, τελικά κρίθηκε από το Δικαστήριο ότι η προστασία του περιβάλλοντος δεν προέχει της οικονομικής ανάπτυξης, άλλως θα επέρχετο οικονομική στασιμότητα της χώρας. Η δεύτερη φάση της νομολογίας του ΣτΕ εγκαινιάζεται με την ΣτΕ Ε΄Τμ. 53/1993 (PETROLA), στην οποία εφαρμόστηκε για πρώτη φορά η αρχή της αειφορίας. Με την απόφαση αυτή αποδόθηκε δεσπόζουσα θέση στο περιβάλλον έναντι της ανάπτυξης, αν και τελικά κρίθηκε βιώσιμο το έργο της προσθήκης μονάδας αποθειώσεως στο εν λόγω διυλιστήριο πετρελαίου. Το Δικαστήριο εφάρμοσε σταθερά την εν λόγω αρχή μέχρι την έκδοση της ΣτΕ 2300/1997 (ταπείνωση λόφου Ζάγανι), με την οποία προκρίθηκε η μεταφορά μνημείου για την κατασκευή μεγάλου τεχνικού έργου μείζονος εθνικής σημασίας. Για τις φάσεις της περιβαλλοντικής νομολογίας του ΣτΕ και τις διαφορετικές τάσεις που παρατηρούνται στους κόλπους του Δικαστηρίου βλ. Μενουδάκος, Κ. (2004), Σγουρέλλη, Μ. (1998), σελ. 365 – 368, Δελλής, Γ. (2004), σελ. 1067- 1068, Αντωνίου, Θ. (2004), σελ. 973 – 975, Δεληγιάννης, Γ. (2000).

μεταβάλλεται υπό την επίδραση των εκάστοτε τεχνολογικών εξελίξεως και των επικρατουσών συνθηκών. Ο ακυρωτικός δικαστής καλείται σε κάθε κρινόμενη περίπτωση να προσδιορίσει τα όρια της κρίσης της Διοίκησης. Για το λόγο αυτό εξετάζει τη νομιμότητα και επάρκεια της αιτιολογίας των εκάστοτε προσβαλλόμενων πράξεων, όχι όμως και τις ουσιαστικές τεχνικές κρίσεις, εκτιμήσεις και επιλογές της Διοίκησης, οι οποίες κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου[49] είναι ανέλεγκτες ακυρωτικά, προϋποθέτουν τη διαπίστωση πραγματικών καταστάσεων και τη διερεύνηση τεχνικών θεμάτων, και οι οποίες σύμφωνα με το εδάφιο β της παραγράφου 2 του άρθρου 24 του Συντάγματος[50] «*γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης*». Εξαίρεση αποτελεί η περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι «*από τα στοιχεία της δικογραφίας και με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας προκύπτει ότι η προκαλούμενη από το έργο ή τη δραστηριότητα βλάβη για το περιβάλλον είναι μη επανορθώσιμη και έχει τέτοια έκταση και συνέπειες, ώστε προδήλως να αντιστρατεύεται την παραπάνω συνταγματική αρχή* (αρχή της αειφορίας)»[51]. Παρ' όλα αυτά η διάκριση μεταξύ τεχνικής και μη κρίσης της Διοίκησης, ιδιαίτερα στα πλαίσια της στάθμισης που πραγματοποιεί το ΣτΕ εφαρμόζοντας την αρχή της αειφορίας, δεν είναι και τόσο αυτονόητη[52], με αποτέλεσμα το Δικαστήριο πολλές φορές να κατηγορηθεί για υπέρβαση των ορίων του ακυρωτικού ελέγχου που ασκεί[53].

Τα παραπάνω θα διαπιστώσουμε κατ' επανάληψη και στα αναλυόμενα παρακάτω επιμέρους ζητήματα που αντιμετώπισε το Δικαστήριο σχετικά με την ανέγερση του ΝΜΑ.

---

[49] Ενδεικτικά: ΣτΕ 3478/2000 (Αχελώος).

[50] Το εν λόγω άρθρο του Συντάγματος αναφέρεται στον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό.

[51] Μενουδάκος, Κ. (2002β), σελ. 40. Η φράση εντός παρένθεσης προστέθηκε από εμάς.

[52] Μενουδάκος, Κ. (2002α), σελ. 52 και (2002β) σελ. 40 και 48 - 50, Αντωνίου, Θ. (2004), σελ. 1002 – 1003, Σιούτη, Γ. (2002), σελ. 126 – 127, Δελλής, Γ. (2004), σελ. 1076 – 1083.

[53] Δελλής, Γ. (2004), όπ.π., Δεληγιάννης, Γ. (2000).

3. Το ΝΜΑ και το πολιτιστικό περιβάλλον. Ζητήματα επί των οποίων απεφάνθη το ΣτΕ.

3.1. Ένα μνημειώδες κτίριο στο ιστορικό κέντρο της πόλης.

Το γεγονός ότι ένα κτίριο του μεγέθους, της αρχιτεκτονικής αξίας και της συμβολικής σημασίας του ΝΜΑ επρόκειτο να ανεγερθεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος εντός του πολεοδομικά φορτωμένου και χαρακτηρισμένου ήδη από το 1979, παραδοσιακού τμήματος της πόλης της Αθήνας (ιστορικό κέντρο), απασχόλησε το ΣτΕ σε τέσσερις αποφάσεις του, ως συνέχεια της σχετικής συζήτησης που είχε ήδη αναπτυχθεί μεταξύ των κοινωνικών εταίρων. Το ζήτημα της αμφιλεγόμενης χωροθέτησης του μουσείου διατηρείται ακόμα στην επικαιρότητα, καθώς το μέγεθος του ολοκληρωμένου πλέον οικοδομήματος και η θέση του, προκαλούν ανάμικτα συναισθήματα στον επισκέπτη. Όπως παρατηρεί ο αρχιτέκτονας Τ. Παπαϊωάννου σχετικά με την επιλογή της θέσης του ΝΜΑ από αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής σκοπιάς *«Η πρώτη εντύπωση που δημιουργείται στον επισκέπτη, όταν αντικρίζει το κτήριο, είναι ο τεράστιος όγκος του, αποτέλεσμα και του υπερβολικού κτηριολογικού προγράμματος αλλά και της λύσης που επιλέχτηκε. Το κτήριο μοιάζει να ακουμπά στα γειτονικά του, να μη χωράει στον διατιθέμενο χώρο και ταυτόχρονα να συνθλίβει με την κλίμακα και το «βάρος» του όλη τη γειτονιά»*[54].

[54] Παπαϊωάννου, Τ. (2007). Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/σκέψεις-για-το-νέο-μουσείο-ακρόπολης-id1296> [τελευταία επίσκεψη την 03/05/2010]. Ενδεικτικό είναι ότι ένας από τους σημαντικότερους έλληνες αρχιτέκτονες, ο Άρης Κωνσταντινίδης, αρνήθηκε να λάβει μέρος στους αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς που διενεργήθηκαν για το κτίριο του ΝΜΑ γιατί όπως σημείωνε *«έβρισκα τις σχετικές προκηρύξεις απαράδεκτες, σε συνδυασμό με το οικόπεδο*

Το ΣτΕ με τις με αριθμούς 304-305/1998 αποφάσεις του στάθηκε κυρίως στο γεγονός ότι το ΠΔ 21.9.1979, με το οποίο ρυθμίζεται το ιδιαίτερο πολεοδομικό καθεστώς για κάθε είδους επέμβαση ή ανέγερση κτιρίου εντός του ιστορικού κέντρου, επιτρέπει κατ' αρχήν την ανέγερση κτιρίων εντός αυτού υπό συγκεκριμένους όρους και προϋποθέσεις και έκρινε, ακολούθως, απορριπτέο ως αβάσιμο τον ισχυρισμό των αιτούντων περί πλημμελούς αιτιολογίας των σχετικών διοικητικών πράξεων[55] σε ό,τι αφορά τον χαρακτηρισμό ως χώρου ανέγερσης του ΝΜΑ του ευρισκόμενου εντός του ιστορικού κέντρου της πόλης Ο.Τ. Μακρυγιάννη[56] (ΣτΕ Ολ. 304/1998 σκέψη 11 και ΣτΕ Ολ. 305/1998 σκέψη 10). Το Δικαστήριο σε κάθε περίπτωση δεν θα μπορούσε να προχωρήσει στην κατ' ουσία στάθμιση, μεταξύ των δύο συνταγματικά προστατευόμενων αγαθών[57], σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, κρίση η οποία ανήκει κατ' αποκλειστικότητα στη Διοίκηση.

Μακρυγιάννη που το θεωρούσα εντελώς ακατάλληλο» Κωνσταντινίδης, Α., 1991 *Η Άθλια Επικαιρότητα*, Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα και απόσπασμα διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.iospress.gr/ios2002/ios20020310b.htm> [τελευταία επίσκεψη 05/05/2010].

[55] ΠΔ 6.8.1996 «για την τροποποίηση του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου του Δήμου Αθηναίων και την κατάργηση προκηπίου», ΠΔ 20.9.1996 «για τον καθορισμό ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης του χώρου ανέγερσης Μουσείου Ακρόπολης που βρίσκεται εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Αθηνών» και με αρ. 70464/2745/7-5-1996 απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ για την τροποποίηση του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου του Δήμου Αθηναίων.

[56] Βλ. και σχολιασμό Ν. Παπαχρήστου (2004), σελ. 444.

[57] Τα δύο συγκρουόμενα συνταγματικά προστατευόμενα αγαθά στην προκειμένη περίπτωση ήταν η προβλεπόμενη στο άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος προστασία του παραδοσιακού χαρακτήρα του ιστορικού κέντρου της πόλης της Αθήνας ως στοιχείου του πολιτιστικού περιβάλλοντος και η προστασία του κτιρίου του ΝΜΑ είτε σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 1 είτε σύμφωνα με το άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος.

Σημειώνεται ότι έχουν διατυπωθεί σε θεωρία και νομολογία αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με την υπαγωγή της προστασίας των σύγχρονων μνημειωδών κτιρίων στις συνταγματικές διατάξεις. Κατά την άποψη του Π. Παραρά (1996, σελ. 743) η προστασία των *«ειδικών κτιρίων»* τα οποία *«καίτη εξωτερικώς μπορεί να μην εμφανίζουν ιδιαίτερη αισθητική αξία, κατά προορισμόν χρησιμεύουν για εκδηλώσεις που προάγουν το πολιτιστικό επίπεδο των πολιτών»* εμπίπτει στο προστατευτικό πεδίο της διάταξης του άρθρου 24 παρ. 1 του Συντάγματος και δεν αποκλείεται, κατά τον ίδιο, στο μέλλον να καλύπτονται από την παρ. 6 του ίδιου άρθρου, σε περίπτωση που αναχθούν στο μεταξύ σε πολιτιστικά μνημεία Την άποψη αυτή δέχθηκε και η

Όταν αργότερα προέκυψε εκ νέου το ζήτημα αυτό ενώπιον του ΣτΕ, το Δικαστήριο με τις με αριθμούς 2175/2004 και 676/2005 αποφάσεις του και πάλι δεν υπεισήλθε στην παραπάνω στάθμιση περιοριζόμενο στη διαπίστωση ότι προβάλλεται απαραδέκτως ο ισχυρισμός των αιτούντων περί της αλλοίωσης του παραδοσιακού χαρακτήρα της περιοχής και του οικιστικού και φυσικού περιβάλλοντος δια της εγκριθείσας με την προσβαλλόμενη απόφαση του ΥΠ.ΠΟ μελέτης ανέγερσης του ΝΜΑ. Πιο συγκεκριμένα, κρίθηκε ότι οι επιπτώσεις της μελέτης ανέγερσης του ΝΜΑ στο περιβάλλον της περιοχής Μακρυγιάννη δεν «*αποτελούν αντικείμενο ελέγχου από το ΚΑΣ και τον Υπουργό Πολιτισμού κατά την ενάσκηση των αρμοδιοτήτων τους στα πλαίσια του αρχαιολογικού νόμου (βλ. άρθρα 10 και 50 του Ν. 3028/2002) αλλά ζητήματα τα οποία ελέγχονται κατά την έκδοση των*

© *Φωτογραφία Ν. Μπύρογλου*

ΣτΕ ΕΑ 312/1994 (βλ. και Σιούτη, Γ. (2003β), σελ. 92 – 93, η οποία εντάσσει το ΝΜΑ στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 και Βασιλόπουλος, Ι. (2009), σελ. 91 και 100, κατά τον οποίο το ΝΜΑ αποτελεί πολιτιστικό αγαθό, αφού σκοπό έχει τη διάσωση και περαιτέρω ανάπτυξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ακρόπολης). Κατ΄άλλη άποψη, (Τροβά, Ε. (1997), σελ. 90-92 και ΣτΕ 2242/1994, 604/2002), τα *«μνημειώδη κτίρια»* δεν αποτελούν καθ' εαυτά πολιτιστικά μνημεία, αλλά υπάγονται στην προστασία του άρθρου 16 του Συντάγματος περί προστασίας της τέχνης, βλ. και Κάτσος, Χ. (2003), σελ. 728 – 729. Το θέμα αυτό απασχόλησε το ΣτΕ, εμμέσως και με άλλη αφορμή, όπως θα αναπτυχθεί παρακάτω, και στα πλαίσια της εδώ αναλυόμενης νομολογίας του, το οποίο έκρινε ότι *«το ίδιο το κτίριο του Νέου Μουσείου Ακρόπολης δεν αποτελεί πολιτιστικό αγαθό»* (ΣτΕ Ε΄τμ. 2338/2009 σκέψη 12). Επομένως με βάσει την κρίση αυτή του Δικαστηρίου το ΝΜΑ δεν θα μπορούσε να υπαχθεί στο προστατευτικό πεδίο του άρθρου 24 του Συντάγματος.

προβλεπόμενων από την οικεία περιβαλλοντική και πολεοδομική νομοθεσία[58] *σχετικών πράξεων*» (ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 24 και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 27).

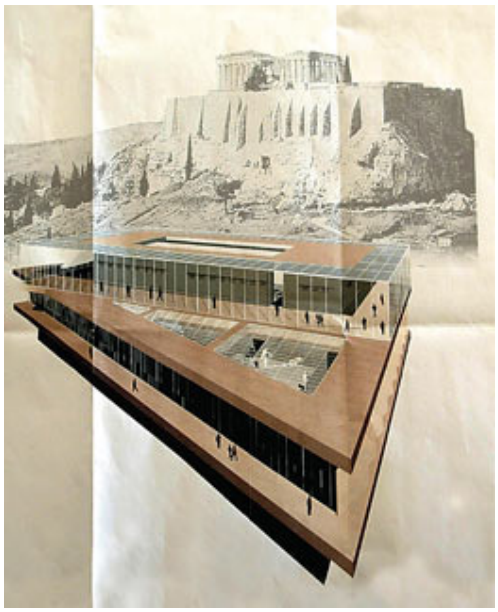

3.2. Το ΝΜΑ ανεγείρεται επί και πλησίον αρχαιοτήτων και νεότερων μνημείων.

3.2.1. Το ΝΜΑ επισκιάζει το Βράχο της Ακρόπολης.

Το θέμα του σύγχρονου σχεδιασμού και του αρχιτεκτονικού όγκου του ΝΜΑ απασχόλησε έντονα πολιτικούς[59], αρχαιολόγους και αρχιτέκτονες, καθώς η σύγκριση με τον Παρθενώνα κατέστη εξαρχής

[58] Πρόκειται για το άρθρο 3 παρ. 1 του Ν.1577/1985 (Γ.Ο.Κ.): «*1. Κάθε κτίριο ή εγκατάσταση πρέπει: (α.) ως προς τη σχέση και τη σύνθεση των όγκων, τις όψεις και τα εν γένει ορατά τμήματά του, να ικανοποιεί τις απαιτήσεις της αισθητικής, τόσο ως μεμονωμένο κτίριο ή εγκατάσταση όσο και σε σχέση με το οικονομικό τετράγωνο, (β.) να εντάσσεται στο φυσικό και οικιστικό περιβάλλον, ώστε στα πλαίσια των στόχων της οικιστικής ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης. Ο έλεγχος της τήρησης των πιο πάνω προϋποθέσεων ασκείται από την πολεοδομική υπηρεσία με βάση τη μελέτη της άδειας οικοδομής, που συνοδεύεται από αιτιολογημένη έκθεση του μελετητή μηχανικού στο στάδιο θεώρησης των σχεδίων του προελέγχου αν ζητηθεί, ή στο στάδιο της χορήγησης της άδειας οικοδομής.…*».

[59] Βλ. Πρακτικά της Γ΄Συνεδρίασης της Βουλής των Ελλήνων την 08/10/2008 για τη συζήτηση επί της αρχής του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού: «Ίδρυση νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ», ομιλία του εισηγητή του Κ.Κ.Ε. Βουλευτή Κ. Καζάκου, σελ. 30, ο οποίος χαρακτηρίζει το κτίριο του μουσείου ως *«μουσολινικής εμπνεύσεως»* και ομιλία ειδικού αγορητή ΛΑ.Ο.Σ. Σ.Α. Γεωργιάδη, σελ. 36, ο οποίος το αποκαλεί *«έμβλημα της ύβρεως»*.

αναπόφευκτη[60]. Ενδεικτική είναι η άποψη που είχε εκφραστεί κατά το χρόνο της ανέγερσης του μουσείου από τον τέως έφορο Ακροπόλεως Γ. Παπαθανασόπουλο *«Δεν νοείται αρχιτεκτονική σύγκριση και συνομιλία του Παρθενώνα με οποιοδήποτε άλλο σύγχρονο ογκώδες και οποιασδήποτε αξίας κτίριο που θα δεσπόζει στον χώρο. Ένα νέο και μάλιστα μεγάλο μουσείο είναι ξένο και δεν εντάσσεται στη λογική της ανάδειξης των μνημείων της νότιας κλιτύος της Ακρόπολης»*[61]. Η συνύπαρξη και αντιπαράθεση των δύο κτιρίων αποτέλεσε μάλιστα θεωρητική βάση και για τον αρχιτέκτονα του μουσείου Bernard Tschumi, αλλά και για τον ΟΑΝΜΑ τα μέλη του οποίου έκαναν λόγο για την *«εννοιολογική καθαρότητα του έργου και πως αντανακλά εκείνη των αρχαίων μνημείων»*[62]. Δεν προξενεί επομένως καμία έκπληξη, η προβολή ενώπιον του ΣτΕ του ισχυρισμού περί της οπτικής προσβολής του Βράχου της Ακρόπολης από το μνημειώδες κτίριο του ΝΜΑ και αντιπαράθεσης του τελευταίου σε αυτόν.

Το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο (άρθρο 10 παρ. 3 του Ν. 3028/2002, οι διατάξεις του οποίου τελούν σε συμφωνία με αυτές της Διεθνούς Σύμβασης της Γρανάδας[63]) προβλέπει ότι η *«οικοδομική δραστηριότητα πλησίον αρχαίου*

---

[60] Βλ. ενδεικτικά έκκληση του Συλλόγου Αρχιτεκτόνων Διπλωματούχων Ανώτατων Σχολών. *Αρχιτέκτονες*, 44/2004, σελ. 26-27. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sadas-pea.gr/ARXITEKTONES_44.pdf> [τελευταία επίσκεψη την 05/05/2010].

[61] Κιοσσέ, Χ. (2003). Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=46&ct=34&artid=134736&dt=08/06/2003> [τελευταία επίσκεψη την 01/05/2010].

[62] Βλ. Σταρά, Α. (2009). Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: < http://www.greekarchitects.gr/index.php?maincat=26&newid=2431> [τελευταία επίσκεψη την 03/05/2010].

[63] Ειδικότερα οι αναφερόμενες ρυθμίσεις του Ν. 3028/2002 συνάδουν με τα άρθρα 4 και 7 του Ν. 2039/1992 με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβασης της Γρανάδας, στα οποία προβλέπεται ότι: Άρθρο 4: *«Κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται: (1.) να θέσει σε εφαρμογή, με βάση τη νομική προστασία των σχετικών ακινήτων, κατάλληλες διαδικασίες ελέγχου και αδειών (2.) να φροντίσει ώστε τα προστατευόμενα ακίνητα να μην αλλοιωθούν, ερειπωθούν ή κατεδαφιστούν…»* και άρθρο 7: «*Στο χώρο ο οποίος περιβάλλει τα μνημεία, στο εσωτερικό των αρχιτεκτονικών συνόλων και των τόπων, κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να λάβει μέτρα, που θα αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος*». Για μία επισκόπηση των

επιτρέπεται μόνο μετά από έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Η έγκριση χορηγείται εάν η απόσταση από ακίνητο μνημείο ή η σχέση με αυτό είναι τέτοια, ώστε να μην κινδυνεύει να επέλθει άμεση ή έμμεση βλάβη αυτού λόγω του χαρακτήρα του έργου ή της επιχείρησης ή της εργασίας». Επομένως, όπως παρατηρεί ο Χ. Κάτσος *«και μία χωρικά κατά πολύ απομακρυσμένη δραστηριότητα μπορεί να αποτελεί επέμβαση «πλησίον» ακινήτου μνημείου, όταν υπάρχει κίνδυνος βλάβης αυτού»*[64]. Επιπλέον, το ΣτΕ ερμηνεύοντας περαιτέρω τις αυξημένες υποχρεώσεις του Κράτους για την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, όπως αυτές εκφράζονται μέσω των αρχών της αειφορίας και της πρόληψης, έχει κρίνει[65] ότι *«κάθε επέμβαση επί και πλησίον αρχαίου πρέπει κατ' αρχήν να αποβλέπει στην προστασία και ανάδειξη αυτού*[66]*, να ενεργείται δε ενόψει των ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών και του είδους των προστατευτέων ευρημάτων και επί τη βάσει των δεδομένων της αρχαιολογικής επιστήμης, απαγορευομένων επεμβάσεων και χρήσεων μη συμβατών προς την κατά προορισμό χρήση του αρχαίου»*.

Με την με αριθμό 3454/2004 απόφασή του το ΣτΕ απεφάνθη περί της νομιμότητας της απόφασης του ΥΠ.ΠΟ. με την οποία εγκρίθηκε κατά τα άρθρα 9, 10 και 40 του Ν. 3028/2002, αφενός η μελέτη ανέγερσης του ΝΜΑ και αφετέρου η μελέτη με τον τίτλο «προστασία διατηρητέων αρχαίων-μελέτη επιχώματος προστασίας αρχαίων». Οι αιτούντες προσέβαλλαν τη νομιμότητα και επάρκεια της αιτιολογίας της παραπάνω απόφασης του ΥΠ.ΠΟ., ισχυριζόμενοι, μεταξύ άλλων, ότι το υπό ανέγερση κτίριο του ΝΜΑ προσβάλλει οπτικά τον Ιερό Βράχο της Ακρόπολης.

Το ΣτΕ ελέγχοντας τη νομιμότητα της εφαρμογής από τη Διοίκηση των διατάξεων του άρθρου 24 του Συντάγματος και ειδικότερα της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης, κατέληξε ότι το αρμόδιο γνωμοδοτικό όργανο του ΥΠ.ΠΟ.

ρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στη Σύμβαση της Γρανάδας βλ. Παπακωνσταντίνου, Α. (1999) και Μανιάτης, Α. (2008).

[64] Κάτσος, Χ. (2005), σελ. 230.

[65] ΣτΕ Ολ. 3279/2003 σκέψη 6.

[66] Η έμφαση έχει προστεθεί από εμάς.

(ΚΑΣ) κατά τη σύνταξη της γνωμοδότησής του, την οποία έλαβε υπόψη ο αρμόδιος Υπουργός για την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, είχε αντιμετωπίσει το ζήτημα της σχέσης του ΝΜΑ με το Βράχο της Ακρόπολης, γεγονός που καθιστά αυτή νόμιμα και επαρκώς αιτιολογημένη. Το δε ΥΠ.ΠΟ., αποδεχόμενο την πρόταση του ΚΑΣ, εκτίμησε κατά την ανέλεγκτη ακυρωτικά κρίση του ότι *«το Μουσείο αφενός δεν είναι ορατό από τη Διονυσίου Αρεοπαγίτου και, συνεπώς δεν επιβαρύνει τα μνημεία και διατηρητέα κτίρια εκατέρωθεν της οδού, αφετέρου δε η υψομετρική του θέση και η απόστασή του από την Ακρόπολη είναι τέτοια που να μην αλλοιώνει το χαρακτήρα της περιοχής»*, ενώ σε ότι αφορά την αίθουσα των γλυπτών του Παρθενώνα, το Δικαστήριο έκρινε ότι *«η σχεδίασή του υπήρξε αρχιτεκτονική επιλογή με σκοπό την οπτική σύνδεση των εκθεμάτων της Ακροπόλεως με τον ίδιο το βράχο της Ακροπόλεως»* (ΣτΕ Ολ. 3454 σκέψη 12).

Επεκτείνοντας τον αρχικό αυτό συλλογισμό του, το ΣτΕ με την με αριθμό 2175/2004 (σκέψη 17) απόφασή του επανέλαβε ρητά αυτή τη φορά ότι, η επιλογή του ύψους της αίθουσας των γλυπτών του Παρθενώνα τίθεται στη διακριτική ευχέρεια της Διοίκησης και συνεπώς δεν υπόκειται στον ακυρωτικό έλεγχο που διεξάγει το Δικαστήριο, ο οποίος περιορίζεται στη κρινόμενη δια της αιτιολογίας της, νομιμότητα της προσβαλλόμενης πράξης και δεν περιλαμβάνει τις επιμέρους εκτιμήσεις της Διοίκησης.

Τα παραπάνω επανέλαβε το Δικαστήριο και με την με αριθμό 676/2005 απόφαση της ολομέλειας αυτού (σκέψη 24).

Είναι αξιοσημείωτο ότι και στις τρεις παραπάνω αποφάσεις υπήρξε σημαντική μειοψηφία πέντε συμβούλων (ΣτΕ Ολ. 3454/2004 σκέψη 12 και ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 17), η οποία, με γνώμονα τους κανόνες της λογικής και τα διδάγματα της κοινής πείρας, αξιολόγησε τις ενέργειες της Διοίκησης και υποκαθιστώντας αυτή προέβη σε στάθμιση του οφέλους από την ανέγερση του ΝΜΑ και της επίπτωσης αυτής στα μνημεία της Ακρόπολης, αναγνωρίζοντας απόλυτη προτεραιότητα στην προστασία των τελευταίων. Ειδικότερα, διατύπωσε την άποψη ότι *«Ειδικώς ... περί των μνημείων της Ακροπόλεως, τα οποία αποτελούν εξέχοντα στοιχεία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς,*

η ανωτέρω συνταγματική προστασία καθιστά ταύτα και δεσπόζοντα στοιχεία όχι μόνο της εγγύς των μνημείων ζώνης, αλλά ολοκλήρου της ευρύτερης περιοχής των Αθηνών, εις τρόπον ώστε να μην είναι επιτρεπτό να επισκιάζονται εξ άλλων κτιρίων λόγω των διαστάσεων, ύψους, όγκου κ.λ.π. αυτών. Κατά συνέπεια η κατασκευή του επίμαχου Μουσείου … προσβάλλει προδήλως και κατά κοινή πείρα τη δεσπόζουσα θέση των μνημείων και συνιστά, για τον λόγο τούτο, ανεπίτρεπτον παρέμβαση εντός του αναγκαίου για την ανάδειξή τους χώρου». Πέρα από την ουσιαστική φύση της κρίσης τους, οι μειοψηφήσαντες σύμβουλοι ενέμειναν επιπλέον στην παλαιότερη αντίληψη περί απόλυτης προστασίας των περιβαλλοντικών αγαθών[67], σύμφωνα με την οποία, αμφισβητείται, καθ᾽ υπερβολή, όχι μόνο η νομιμότητα της ανέγερσης του ΝΜΑ, αλλά και οποιουδήποτε «μνημειώδους κτιρίου» εντός του Δήμου Αθηναίων εν γένει, καθώς κάθε μεγάλου μεγέθους κτίριο θα αντιμάχεται το συμβολικό μνημείο του Παρθενώνα!

[67] Παπακωνσταντίνου, Α. (2004).

3.2.2. Το ΝΜΑ ανεγείρεται επί σημαντικών αρχαιολογικών ευρημάτων.

Ήδη από το Μάιο του 1993 και με αφορμή τις εργασίες για την ανέγερση του κείμενου σήμερα παραπλεύρως του ΝΜΑ σταθμού του ΜΕΤΡΟ, οι οποίες περιελάμβαναν και ανασκαφικές έρευνες που επεκτάθηκαν στο Ο.Τ. Μακρυγιάννη, ήταν πλέον γνωστό ότι στη θέση αυτή υπήρχαν σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα. Πρόκειται για κατάλοιπα της πολεοδομικής και ιστορικής εξέλιξης της αρχαίας πόλης των Αθηνών, χρονολογούμενα από τον 10 ως τον 7ο αιώνα μ.Χ., ένα εκ των οποίων μάλιστα θεωρείται μοναδικό στην Αθήνα[68]. Το γεγονός αυτό πυροδότησε πλήθος αντιδράσεων[69], μεταξύ των οποίων και την αποστολή κατά το έτος 1997 επιστολής αρχιτεκτόνων διεθνούς κύρους, συμπεριλαμβανομένου του μετέπειτα αρχιτέκτονα του ΝΜΑ, προς τον τότε Υπουργό Πολιτισμού Ευάγγελο Βενιζέλο, περί της ακαταλληλότητας της περιοχής για την ανέγερση του μουσείου[70]. Το ζήτημα αυτό είχε σοβαρό αντίκτυπο στην πρόοδο των εργασιών ανέγερσης του μουσείου και διάφορες πτυχές του έφτασαν να κριθούν ενώπιον του ΣτΕ.

---

[68] Ειδικότερα πρόκειται για το κτίριο Ε της ανασκαφής, για το οποίο γίνεται ειδική αναφορά στο με αριθμό 49/12-10-1999 Πρακτικό του ΚΑΣ ως ευρήματος εξίσου σημαντικού με αυτά της αρχαίας αγοράς και μοναδικού στην Αθήνα (βλ. ΣτΕ Ολ. 3279/2003 σκέψη 12), βλ. και Κιοσσέ, Χ. (2003). Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=46&ct=34&artid=134736&dt=08/06/2003>
[τελευταία επίσκεψη την 01/05/2010].

[69] Ενδεικτικά, σύμφωνα με την άποψη του επιτίμου εφόρου Αρχαιοτήτων κ. Γιώργου Παπαθανασόπουλου: *«Το θέμα "Νέο Μουσείο της Ακροπόλεως" πάσχει κατά τη γνώμη μου από τη γένεσή του, με τη χωροθέτησή του στον αρχαιολογικό χώρο Μακρυγιάννη. Η έκταση του οικοδομικού τετραγώνου Μακρυγιάννη είναι σημαντικός αρχαιολογικός χώρος, είναι συνέχεια του αρχαιολογικού χώρου της νότιας κλιτύος της Ακρόπολης...»*. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα:
<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=46&ct=34&artid=134736&dt=08/06/2003>
[τελευταία επίσκεψη την 01/05/2010].

[70] Βλ. «Το Νέο «Τάμα» του Έθνους». *Ιός της Ελευθεροτυπίας*, 10/03/2003. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.iospress.gr/ios2002/ios20020310a.htm> [τελευταία επίσκεψη 05/05/2010].

Η αρχή έγινε με την υποβολή αίτησης ακύρωσης σειράς πράξεων της Διοίκησης[71] με περιεχόμενο την αξιολόγηση και μεταχείριση των αρχαιοτήτων που αποκαλύπτονταν σταδιακά κατά την εξέλιξη των ανασκαφών στο χώρο του δημοσίου κτήματος Μακρυγιάννη ενόψει της εκπόνησης μελέτης για την ανέγερση του μουσείου. Οι παραπάνω πράξεις υπείχαν θέση άδειας του ΥΠ.ΠΟ. περί του επιτρεπτού της επιχείρησης του έργου της ανέγερσης του ΝΜΑ επί και πλησίον αρχαίων, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 50 του προϊσχύσαντος αρχαιολογικού νόμου (κ.ν. 5351/1932). Οι εν λόγω διατάξεις προέβλεπαν ότι *«Απαγορεύεται άνευ αδείας Υπουργού … (2.) Η πλησίον αρχαίου επιχείρησης έργου δυναμένου να βλάψει αυτά αμέσως ή εμμέσως και (3.) Οιαδήποτε εργασία επί κτιρίων και λειψάνων ή ερειπίων αρχαίων και αν έτι δεν επιφέρει ζημίαν τινά»*. Η ολομέλεια του ΣτΕ, ερμηνεύοντας το άρθρο 50 του κ.ν. 5351/1931 υπό το φως της αυξημένης προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και των αρχών της αειφορίας και της πρόληψης, επανέλαβε ότι *«κάθε επέμβαση επί και πλησίον αρχαίου πρέπει κατ' αρχήν να αποβλέπει στην προστασία και ανάδειξη αυτού…»*. Το Δικαστήριο πρόσθεσε ότι *«η άδεια του Υπουργού Πολιτισμού προς εκτέλεση εργασιών επί αυτών τούτων των αρχαίων δύναται να παρέχεται μόνο προς προστασία του και υπό την προϋπόθεση ότι έχει προηγουμένως διασφαλιστεί ότι από την εκτέλεση των εργασιών δεν θα προέλθει βλάβη στα αρχαία»* (ΣτΕ Ολ. 3279/2003 σκέψη 10). Δεδομένων αυτών, το ΣτΕ έκρινε ότι, προκειμένου να θεωρηθεί πλήρως αιτιολογημένη η εν λόγω άδεια του ΥΠ.ΠΟ., θα πρέπει από αυτή να προκύπτουν τα στοιχεία που έλαβε υπόψη της η Διοίκηση κατά την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας που διέπει τη δράση της, τα οποία είναι τα ακόλουθα:

---

[71] Πρόκειται για τις ακόλουθες πράξεις: ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1/Φ01/31040/1845/20.10.1999, με την οποία αφενός αναγνωριζόταν η αξία των αρχαιολογικών ευρημάτων της περιοχής, τα σημαντικότερα από τα οποία κρίνονταν διατηρητέα και υπάγονταν στην κόκκινη ζώνη και αφετέρου αποφασιζόταν η προκήρυξη νέου, του τέταρτου και τελευταίου κατά σειρά, αρχιτεκτονικού διαγωνισμού (2000-2001), καθώς η αποκάλυψη των ευρημάτων δεν επέτρεπε την υλοποίηση της αρχιτεκτονικής μελέτη των Μανφρέντι Νικολέτι και Λούτσιο Πασαρέλι, η οποία είχε προκριθεί στον προηγούμενο διαγωνισμό (1989-1990),
ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1/Φ01/8366/1127/5.4.2001,
ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α/Φ01/54121/3246/17.10.2001 και
ΥΠΠΟ/ΓΔΑ/ΑΡΧ/Α1/Φ01/9483/661/20.2.2002.

(α.) η πλήρης περιγραφή των προστατευόμενων αρχαίων
(β.) η πλήρης περιγραφή, του προς εκτέλεση έργου και
(γ.) η πλήρης και τεκμηριωμένη εκτίμηση των επιπτώσεων του έργου επί των αρχαίων.

Με βάση αυτά το ΣτΕ προχώρησε, στην εμπίπτουσα στον ακυρωτικό έλεγχο, εξέταση της αιτιολογίας των προσβαλλόμενων αποφάσεων, διερεύνησε δηλαδή ποια στοιχεία έλαβε υπόψη της η Διοίκηση προκειμένου να αποφανθεί επί του θέματος, χωρίς όμως να υπεισέλθει στην κρίση περί της ορθότητας των τελικών επιλογών της, η οποία εξέρχεται των ορίων του ακυρωτικού ελέγχου.

Κατά τον έλεγχο αυτό, το ΣτΕ παρατήρησε ότι στις σχετικές γνωμοδοτήσεις του ΚΑΣ, οι οποίες προηγήθηκαν της έκδοσης των προσβαλλόμενων πράξεων και έγιναν δεκτές από το ΥΠ.ΠΟ, γίνεται δεκτό ότι τα ευρήματα στο Ο.Τ. Μακρυγιάννη *«αποτελούν σημαντικότατα κατάλοιπα της πολεοδομικής και ιστορικής εξέλιξης της αρχαίας πόλης των Αθηνών»*, τα οποία απειλούνται με σταδιακή φθορά και υποβάθμιση σε περίπτωση που παραμείνουν δίχως στέγαση. Δεδομένης λοιπόν και της ανάγκης ανέγερσης του ΝΜΑ, το ΚΑΣ γνωμοδότησε υπέρ της διατήρησης των ευρημάτων που συμπεριλήφθηκαν στην κόκκινη ζώνη της ανασκαφής, λόγω της αρχαιολογικής σημασίας τους, και της ταυτόχρονης στέγασης και ανάδειξής τους στο υπόγειο του ΝΜΑ, η ανέγερση του οποίου τελικά εξυπηρετεί τόσο στην ανάδειξη των αρχαιοτήτων της περιοχής Μακρυγιάννη όσο και των μνημείων της Ακρόπολης. Ως προς τα ευρήματα που κρίθηκαν ήσσονος σημασίας ή κακής διατήρησης και εντάχθηκαν στην κίτρινη ζώνη, το ΚΑΣ προέκρινε τη διατήρησή τους σε κατάχωση (ΣτΕ 3279/2003 σκέψη 12).

Στη συνέχεια η Διοίκηση, κατ᾽εφαρμογή του άρθρου 24 του Συντάγματος, προέβη σε στάθμιση της αξίας των ανασκαφέντων αρχαίων, της σοβαρότητας του επιδιωκόμενου σκοπού και της αναγκαιότητας του έργου της ανέγερσης του ΝΜΑ και απεφάνθη υπέρ της συνδυαστικής προστασίας αρχαιοτήτων και Μουσείου. Το ΣτΕ με τη σειρά του απεφάνθη υπέρ της νομιμότητας της αιτιολογίας των προσβαλλόμενων αποφάσεων της Διοίκησης, δεδομένου ότι αυτές απέβλεπαν στην προστασία των αρχαιοτήτων που

κρίθηκαν διατηρητέες σύμφωνα με τη σημασία τους και την ανάδειξη αυτών δια της κατασκευής του μουσείου (ΣτΕ Ολ. 3279/2003 σκέψη 13). Μάλιστα η επίτευξη της συνδυασμένης αυτής προστασίας και ανάδειξης, σύμφωνα με το ΣτΕ, απάλλαξε τη Διοίκηση από την υποχρέωσή της να αναζητήσει εναλλακτικές λύσεις για το χώρο ανέγερσης του ΝΜΑ (ΣτΕ Ολ. 3279/2003 σκέψη 16).

Με άλλα λόγια το ΣτΕ, παρά την ερμηνεία που απέδωσε στις σχετικές διατάξεις του προϊσχύσαντος νόμου περί της έκδοσης άδειας εκτέλεσης εργασιών επί αρχαιοτήτων μόνο σε περίπτωση που διασφαλίζεται η προστασία αυτών, έκανε δεκτή τη σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία[72] της Διοίκησης περί συνδυασμένης προστασίας των δύο σταθμιζόμενων αγαθών στο πλαίσιο της «αρχής της πρακτικής αρμονίας»[73] και της αναλογικότητας. Αναγνώρισε έτσι την προτεραιότητα της ανέγερσης του ΝΜΑ έναντι της απαγόρευσης εργασιών επί των αρχαιολογικών ευρημάτων στο Ο.Τ. Μακρυγιάννη και της προφανούς καταστροφής τμήματος αυτών, στηριζόμενο στο γεγονός ότι ο σχεδιασμός του μουσείου, στο οποίο θα εκτεθούν *«τα μοναδικά εκθέματα του βράχου της Ακροπόλεως»*, θα είναι τέτοιος, ώστε να εξυπηρετείται και ο επιβαλλόμενος από το Σύνταγμα σκοπός της ανάδειξης των σημαντικότερων ευρημάτων που τελικά θα διατηρηθούν (ΣτΕ Ολ. 3279/2003 σκέψη 13). Άφησε έτσι να διαφανεί, χωρίς όμως να αναφέρεται ευθέως στην απόφασή του, ότι το δημόσιο συμφέρον που υπηρετεί η ανέγερση του ΝΜΑ, και χάριν του οποίου κάμπτεται η προστασία των αρχαιοτήτων, συνίσταται στη χρόνια ανάγκη δημιουργίας μουσείου για τη στέγαση και την επανένωση των παγκόσμιας σημασίας γλυπτών του Παρθενώνα[74]. Αντίθετα, ισχυρή μειοψηφία δέκα συμβούλων, εκφράζουσα την απόλυτη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος[75], παρατήρησε ότι η επιβαλλόμενη από το Σύνταγμα προστασία των αρχαίων μνημείων είναι

---

[72] Κάτσος, Χ. (2005), σελ. 231-232 και Παπακωνσταντίνου, Α. (2004) «Νομολογία του ΣτΕ για το Περιβάλλον, 2004/Ι». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=59&lang=1&catpid=98> [τελευταία επίσκεψη την 25/5/2010].

[73] Σιούτη, Γ. (2003β), σελ. 90 -91

[74] Παπαχρήστος, Ν. (2003), σελ. 438.

[75] Παπακωνσταντίνου, Α. (2004).

αυτοτελής και ανάλογη με την επιστημονική τους αξία και ως τέτοια έπρεπε να εκτιμηθεί από το ΚΑΣ, πρόθεση του οποίου αντίθετα ήταν ο εκ προοιμίου συμβιβασμός της προστασίας των αρχαιοτήτων με το υπό ανέγερση μουσείο.

Το θέμα της προστασίας των αρχαίων της περιοχής προέκυψε εκ νέου μετά τη διενέργεια του τέταρτου και τελικού διεθνούς αρχιτεκτονικού διαγωνισμού και την έγκριση της προμελέτης του ΝΜΑ που πραγματοποιήθηκε με την έκδοση σχετικής απόφασης του ΥΠ.ΠΟ.[76]. Η προσβαλλόμενη απόφαση αποτελούσε και αυτή άδεια εκτέλεσης έργου πλησίον ή επί αρχαιοτήτων κατ' εφαρμογή του άρθρου 50 του προϊσχύοντος αρχαιολογικού νόμου (κ.ν. 5351/1932). Η Ολομέλεια του ΣτΕ με την με αριθμό 3280/2003 απόφασή της (σκέψη 13) ακύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση με την αιτιολογία ότι ούτε αυτή ούτε η προηγηθείσα γνωμοδότηση του ΚΑΣ, την οποία έλαβε υπόψη του ο αρμόδιος Υπουργός, είχαν ασχοληθεί με το επιτρεπτό ή μη, σύμφωνα με τους όρους της κριθείσας πλήρως αιτιολογημένης (με τη ΣτΕ Ολ. 3279/2003) από 20/10/1999 απόφασης ΥΠ.ΠΟ., των επεμβάσεων επί της κόκκινης ζώνης των αρχαίων καταλοίπων που περιελάμβανε η εγκριθείσα στατική προμελέτη και οι οποίες έθεταν σε προφανή διακινδύνευση τα αρχαιολογικά ευρήματα της περιοχής Μακρυγιάννη.

Μετά την παραπάνω απόφαση του ΣτΕ, εγκρίθηκε εκ νέου με Υπουργική Απόφαση[77] και σύμφωνα πλέον με τις διατάξεις του ισχύοντος νόμου (άρθρα 9, 10 και 40 του Ν. 3028/2010), αφενός η μελέτη ανέγερσης του ΝΜΑ και αφετέρου η μελέτη με τον τίτλο «προστασία διατηρητέων αρχαίων-μελέτη επιχώματος προστασίας αρχαίων», η οποία και πάλι προσβλήθηκε ως ακυρωτέα ενώπιον του ΣτΕ. Στο μεταξύ η ΕΑ του ΣτΕ με την με αριθμό 130/2004 απόφασή της είχε αναστείλει την εκτέλεση της προσβαλλόμενης απόφασης, προκειμένου να αποτραπεί η τυχόν πρόκληση ανεπανόρθωτης βλάβης στην κόκκινη ζώνη των αρχαιοτήτων λόγω της έναρξης των εργασιών τοποθέτησης των σχεδιασθέντων πασσάλων και υποστυλωμάτων σε αυτή.

---

[76] ΥΠΠΟ/ΔΜΜ/21852/569/15.4.2002, η οποία εκδόθηκε ύστερα από την με αριθμό 13/27.3.2002 γνωμοδότηση του ΚΑΣ.

[77] ΥΠΠΟ/ΔΜΜΠΚ/36338/1381/4.7.2003.

Το Δικαστήριο στο αιτιολογικό των σχετικών αποφάσεών του (ΣτΕ Ολ. 3454/2004 σκέψη 8, ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 12 και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 11) ανέτρεξε στις διατάξεις του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 του Συντάγματος, επαναλαμβάνοντας την πάγια πλέον νομολογία του περί αυξημένης προστασίας των πολιτιστικών αγαθών στο διηνεκές και περί των επεμβάσεων επί και πλησίον αρχαίων, οι οποίες θα πρέπει να αποβλέπουν στην προστασία και ανάδειξη αυτών. Στη συνέχεια αναφέρθηκε στις διατάξεις του άρθρου 10 του Ν. 3028/2002 περί απαγόρευσης κάθε ενέργειας σε ακίνητο μνημείο, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του. Ωστόσο, θεώρησε λαθεμένα ότι η προβλεπόμενη εκ του νόμου απόλυτη απαγόρευση διενέργειας τέτοιων πράξεων επί ακινήτων μνημείων, είναι δυνατή μετά από έκδοση σχετικής Υπουργικής Απόφασης για την έγκρισή τους. Επίσης, το Δικαστήριο έθεσε τα ίδια με τη ΣτΕ Ολ. 3279/2003 κριτήρια ελέγχου της νομιμότητας της αιτιολογίας της προσβαλλόμενης απόφασης[78]. Ειδικότερα, το ΣτΕ έλαβε υπόψη ότι το ΚΑΣ στη σχετική γνωμοδότησή του, που αφορούσε την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης, έκρινε ήσσονος σημασίας και κακής διατήρησης τα ευρήματα που έπρεπε να διαλυθούν για την κατασκευή δεκατριών εκ των υποστυλωμάτων του κτιρίου, προέβη σε εξαντλητική μελέτη εναλλακτικών θέσεων στις οποίες θα μπορούσαν να τοποθετηθούν τα εν λόγω υποστυλώματα, μειώνοντας μάλιστα τον αριθμό τους, ώστε να επιτευχθεί ο μεγαλύτερος βαθμός διατήρησης των αρχαιοτήτων της κόκκινης ζώνης και των κτιριακών ενοτήτων αυτών αλλά και η στατική επάρκεια του κτιρίου, ενώ για τον ίδιο σκοπό το κτίριο μετατοπίστηκε εντός του οικοπέδου Μακρυγιάννη (ΣτΕ Ολ. 3454/2004 σκέψη 11, ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 15 και ΣτΕ 676/2005 σκέψη 14).

[78] Σημειώνεται ότι το Δικαστήριο σε δύο από τις παραπάνω αποφάσεις εφάρμοσε ευθέως τόσο τις διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης, όσο και αυτές των Διεθνών Συμβάσεων των Παρισίων των ετών 1954 και 1972 (ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 13 και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 12). Κατά την άποψη όμως του Α. Παπακωνσταντίνου (1999), σελ. 58 – 61 και (2004), το σύνολο των εν λόγω διατάξεων δεν τυγχάνουν αυτοδύναμης εφαρμογής στο ελληνικό δίκαιο.

Η Ολομέλεια έκρινε και πάλι νόμιμη την αιτιολογία της προσβαλλόμενης απόφασης, από την οποία προέκυψαν τα στοιχεία που έλαβε υπόψη της η Διοίκηση κατά τη στάθμιση του προσδοκώμενου οφέλους από την ανέγερση του ΝΜΑ και της επαπειλούμενης βλάβης των αρχαιοτήτων του Ο.Τ. Μακρυγιάννη από αυτή, η οποία πραγματοποιήθηκε κατ᾽εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι *«τα σημεία τοποθετήσεως των υποστυλωμάτων επελέγησαν* (από τη Διοίκηση)[79] *με κριτήριο την ελαχιστοποίηση των επεμβάσεων στα διατηρητέα αρχαία, ώστε να αποτραπεί η αλλοίωση της μορφής των αποκαλυφθεισών κτιριακών ενοτήτων, διασφαλιζομένης παραλλήλως και της στατικής επάρκειας του κτιρίου και … στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας δοκιμάσθηκαν περισσότερες εναλλακτικές λύσεις…»* (ΣτΕ Ολ. 3454/2004 σκέψη 11, ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 15 και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 14). Αντίθετη άποψη διατύπωσαν δύο σύμβουλοι στις με αριθμούς 2175/2004 (σκέψη 16) και 676/2005 (σκέψη 14) αποφάσεις του ΣτΕ. Κατά αυτούς η προσβαλλόμενη διοικητική κρίση ήταν παράνομη, καθώς συνιστούσε *«ευθεία παραβίαση της απαγόρευσης κατασκευής έργου επί αρχαίων»*, η οποία προβλέπεται από το νόμο και σε κάθε περίπτωση ισχύει ανεξαρτήτως της επιστημονικής σημασίας των αρχαιολογικών ευρημάτων. Ιδιαίτερα μάλιστα στην κρινόμενη περίπτωση τα αρχαιολογικά ευρήματα τελούν σε αδιάσπαστη ενότητα μεταξύ τους ως μέρη ενός πολεοδομικού συνόλου και κατά τούτο δεν είναι δυνατόν να χωριστούν σε διατηρητέα και μη.

[79] Η προσθήκη εντός παρένθεσης είναι δική μας.

3.2.3. Το ΝΜΑ προσβάλλει το γειτονικό κτίριο Weiler.

Το υπό ανέγερση ΝΜΑ δεν προσέβαλε μόνο τα αρχαία μνημεία του οικοπέδου και της ευρύτερης περιοχής, αλλά επιπλέον δεν διασφάλιζε τον απαραίτητο χώρο για την ανάδειξη στοιχείων της νεότερης πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως το γειτονικό νεοκλασικό κτίριο Weiler, το οποίο κατασκευάστηκε μεταξύ των ετών 1834-1839 και έχει χαρακτηριστεί ως *«οίκημα χρήζον ειδικής κρατικής προστασίας»* ήδη από το 1973[80]. Η υπέρ του δέοντος εγγύτητα του ΝΜΑ με το κτίριο Weiler αλλά και η υψομετρική διαφορά του μουσείου σε σχέση με το μνημείο, ξενίζουν τον επισκέπτη. Το παράδοξο αυτό τέθηκε στην κρίση του ΣτΕ τρεις φορές, το οποίο έκρινε (ΣτΕ Ολ. 3454/2004 σκέψη 13, ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 18 και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 25) ότι η προσβαλλόμενη, υπέχουσα θέση άδειας επί και πλησίον αρχαίων, πράξη ΥΠ.ΠΟ.[81] είναι καθόλα αιτιολογημένη, παρά το γεγονός ότι το γνωμοδοτικό όργανο που συγκλήθηκε πριν την έκδοσή της (ΚΑΣ) δεν ασχολήθηκε με το θέμα της τυχόν προσβολής του κτιρίου Weiler. Και αυτό γιατί το ΚΑΣ είχε εκτιμήσει τις επιπτώσεις του ύψους και της απόστασης του ΝΜΑ στο κτίριο Weiler ενόψει της έκδοσης προγενέστερης πράξης του ΥΠ.ΠΟ. Ειδικότερα, το γνωμοδοτικό όργανο είχε λάβει υπόψη του τόσο το κτίριο Weiler όσο και το γεγονός ότι η οπτική σύνδεση με το Βράχο της Ακρόπολης και το φυσικό φως είναι απαραίτητα για την αίθουσα των γλυπτών του Παρθενώνα. Έτσι κατά την ανέλεγκτη ουσιαστικά εκτίμηση της Διοίκησης κρίθηκε προτιμητέα η οπτική επαφή της αίθουσας των γλυπτών του Παρθενώνα με το Βράχο της Ακρόπολης. Και στις τρεις παραπάνω αποφάσεις ισχυρή μειοψηφία δώδεκα συμβούλων και ενός παρέδρου, ορθά παρατήρησε, ότι σε κάθε περίπτωση το ΚΑΣ κατά τα άρθρο 50 παρ. 4 του Ν. 3028/2002, είναι

[80] Χαρακτηρισμός με την με αριθμό Φ 31/46895/3597/18.12.1973 απόφαση ΥΠΠΟ που εκδόθηκε σύμφωνα με το Ν. 1469/1950.

[81] ΥΠΠΟ/ΔΜΜΠΚ/36338/1318/04-07-2003 περί έγκρισης της μελέτης ανέγερσης του ΝΜΑ και της μελέτης με τον τίτλο «προστασία διατηρητέων αρχαίων-μελέτη επιχώματος προστασίας αρχαίων».

αναρμόδιο να γνωμοδοτήσει επί της τυχόν προσβολής ακινήτου χρονολογούμενου μετά το 1830, το οποίο εμπίπτει στην αρμοδιότητα του Κεντρικού Συμβουλίου Νεότερων Μνημείων (ΚΣΝΜ), γεγονός το οποίο συνιστά λόγο ακυρότητας, ο οποίος ερευνάται αυτεπαγγέλτως από το Δικαστήριο.

Αξιοσημείωτο είναι ότι οι εδώ σχολιαζόμενες αποφάσεις ερμηνεύοντας το άρθρο 24 του Συντάγματος, κάνουν λόγο για την επιβαλλόμενη από αυτό προστασία και ανάδειξη μόνο των αρχαίων και όχι των μνημείων εν γένει (ΣτΕ Ολ. 3454/2004 σκέψη 8, ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 12, και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 11). Επιπλέον, το άρθρο 10 του Ν. 3028/2002 ρυθμίζει τις περιπτώσεις εκτέλεσης έργου *«σε ακίνητο μνημείο»* και *«πλησίον αρχαίου»,* ενώ στη συνέχεια αναφέρει ότι η εγκριτική Υπουργική απόφαση για την εκτέλεση έργου πλησίων αρχαίου *«χορηγείται εάν η απόσταση από ακίνητο μνημείο*[82] *ή η σχέση με αυτό είναι τέτοια ώστε να μην κινδυνεύει να επέλθει άμεση ή έμμεση βλάβη αυτού…»*. Δηλαδή ο αρχαιολογικός νόμος ενώ απαιτεί την έγκριση της πολιτείας για την εκτέλεση έργου επί οποιουδήποτε μνημείου, αρχαίου ή νεότερου, εφόσον με αυτή δεν προκαλείται καταστροφή, βλάβη ή αλλοίωση αυτού, σε ότι αφορά την εκτέλεση έργου πλησίον μνημείου, που μας αφορά εδώ, αναφέρεται ασαφώς αρχικά μόνο σε αρχαία μνημεία[83] και στη συνέχεια σε ακίνητα μνημεία εν γένει. Συνεπώς, το Δικαστήριο προκειμένου να προβεί στην ανωτέρω κρίση του, προφανώς υπήγαγε την προστασία του *«χρήζοντος ειδικής κρατικής προστασίας»* κτιρίου Weiler στα επικαλούμενα στις δύο από τις παραπάνω αποφάσεις (ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 12 και σκέψη 8 και ΣτΕ Ολ. 676/2005 σκέψη 12) άρθρα 1, 3, 4 και 7 της Σύμβασης της Γρανάδας[84], τα οποία

[82] Η έμφαση έχει προστεθεί από εμάς.

[83] Και κατά το προϊσχύσαν δίκαιο (άρθρο 50 και 52 του κ.ν. 5351/1932) προβλεπόταν η έκδοση υπουργικής απόφασης για εκτέλεση έργου αποκλειστικά και μόνο επί και πλησίον αρχαίων, συμπεριλαμβανομένων των χαρακτηριζόμενων ως καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων και οικοδομημάτων που ήταν παλαιότερα του έτους 1830, χωρίς όμως να εκτείνεται η εν λόγω προστασία *«και επί των λοιπόν ιστορικών οικοδομημάτων»* (βλ. Δωρής, Ε. (1985), σελ. 205 και 271).

[84] Σημειώνεται ότι κατά την άποψη του Α. Παπακωνσταντίνου (1999), τα εν λόγω άρθρα της Διεθνούς Σύμβασης της Γρανάδας δεν διαθέτουν αυτοδύναμη εφαρμογή στο ελληνικό δίκαιο.

υποχρεώνουν τα συμβαλλόμενα κράτη να λάβουν μέτρα προστασίας του συνόλου των ακίνητων μνημείων, συμπεριλαμβανομένου του χώρου που τα περιβάλλει, καθώς και στις διατάξεις του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 του Συντάγματος, το οποίο επιβάλλει στην αυξημένη προστασία των μνημείων εν γένει.

4. Το ΝΜΑ και τα διατηρητέα κτίρια του Ο.Τ. Μακρυγιάννη.

Είναι προφανές, ότι η κατασκευή ενός σύγχρονου μνημειώδους κτιρίου στην καρδιά της πρωτεύουσας και μάλιστα στο ιστορικό κέντρο της θα επέφερε σημαντικότατες ανακατατάξεις στο φυσικό, οικιστικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής. Ο χαρακτηρισμός της ευρύτερης περιοχής του κέντρου της Αθήνας ως ιστορικού, οφείλεται όχι μόνο στα μεγάλης σημασίας αρχαιολογικά μνημεία που συναντά κανείς εκεί, αλλά και στη νεότερη οικιστική και πολιτισμική ιστορία της περιοχής που αποτυπώνεται σε κτίρια ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής αξίας. Συνακόλουθα, η ανέγερση του μουσείου επί του κεντρικότατου Ο.Τ. Μακρυγιάννη προϋπέθετε εξ αρχής την καταστροφή των κτιρίων που προϋπήρχαν στο οικόπεδο. Για το σκοπό αυτό το ΥΠΠΟ μετά το χαρακτηρισμό του εν λόγο οικοπέδου ως χώρου ανέγερσης του ΝΜΑ[85], προέβη στην απαλλοτρίωση των επ᾽ αυτού κείμενων ακινήτων[86], πλην των δύο χαρακτηρισμένων ως διατηρητέων κτιρίων επί της οδού Διον. Αρεοπαγίτου αρ. 17 και 19, τα οποία εξαρχής δεν περιλαμβάνονταν στον χώρο ανέγερσης του μουσείου.

Όπως είναι αυτονόητο, οι αποφάσεις αυτές προκάλεσαν την άμεση αντίδραση ιδιοκτητών των απαλλοτριούμενων ακινήτων και περιοίκων και μετέβαλλαν σε σημαντικό βαθμό τη φυσιογνωμία της περιοχής, με αποτέλεσμα η τύχη ορισμένων από τα κτίρια αυτά να κριθεί τελικά από το ΣτΕ.

Κατά την ίδια άποψη, οι εν λόγω διεθνείς συμβατικοί κανόνες είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν από το Δικαστήριο επικουρικά, προς ενίσχυση του δικανικού του συλλογισμού.

[85] Με το Π.Δ. 8.8.1996 (Δ΄1006/4.9.1996).

[86] Οι σχετικές αποφάσεις απαλλοτρίωσης δημοσιεύθηκαν στο ΦΕΚ Δ΄54/30.1.1997.

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η έκταση των επιπτώσεων της ανέγερσης του ΝΜΑ στο οικιστικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής Μακρυγιάννη, αντλούμε στοιχεία από το κείμενο των ίδιων των αποφάσεων του ΣτΕ, στις οποίες αναφέρεται ότι ο χώρος ανέγερσης του ΝΜΑ επεκτάθηκε σε τέσσερα οικοδομικά τετράγωνα (ΣτΕ Ολ. 4015/1998 σκέψη 8) επί των οποίων προϋπήρχαν δέκα πολυκατοικίες και δέκα κατοικίες διώροφες και τριώροφες, οι οποίες κατεδαφίστηκαν ως το 1998[87], οπότε και εκδόθηκε η παραπάνω απόφαση, για το σκοπό της κατασκευής του Μουσείου, απελευθερώνοντας χώρο περίπου 130.000 τ.μ. (ΣτΕ Ολ. 2175/2004 σκέψη 17). Από άλλες πηγές[88] πληροφορούμαστε επίσης, ότι στο Ο.Τ. Μακρυγιάννη υπήρχαν προ της ανέγερσης του ΝΜΑ 15 κτίρια αρχιτεκτονικού και ιστορικού ενδιαφέροντος, εκ των οποίων τελευταίο κατεδαφίστηκε αυτό της οδού Διον. Αρεοπαγίτου αρ. 15.

© Φωτογραφία Ν. Μπύρογλου

4.1. Τα διατηρητέα κτίρια των οδών Μητσαίων αρ. 18 και Διον. Αρεοπαγίτου αρ. 15.

Το κτίριο των αρχών του 20ου αιώνα που βρίσκεται στην οδό Μητσαίων αρ. 18, δείγμα του όψιμου αστικού νεοκλασικισμού, με στοιχεία εκλεκτισμού[89], έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο με απόφαση του ΥΠΕΧΩΔΕ (και ήδη Υ.ΠΕ.ΚΑ.) λόγω της μεγάλης αρχιτεκτονικής του αξίας, αλλά συμπεριλήφθηκε μεταξύ των απαλλοτριωτέων και κατεδαφιστέων ακινήτων του Ο.Τ. Μακρυγιάννη[90]. Για το λόγο αυτό οι

[87] Σύμφωνα με την πρόσφατη απόφαση ΣτΕ Ε΄τμ. 2339/2009 (σκέψη 13) κατά το χρόνο έκδοσής της είχαν ήδη κατεδαφιστεί είκοσι τρία κτίρια.

[88] Τις πληροφορίες αυτές λάβαμε από την εταιρία MONUMENTA, βλ. Παράρτημα Ι, σελ. 123.

[89] Πληροφορίες διαθέσιμες στην ιστοσελίδα: <http://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=4&lang=gr&CategoryID=20&ArticleID=372> [τελευταία επίσκεψη την 08/05/2010].

[90] Λοβέρδου (1997). Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

ιδιοκτήτες του προσέφυγαν ενώπιον του ΣτΕ και μεταξύ άλλων ισχυρίστηκαν ότι κατά παράβαση της διάταξης του άρθρου 24 παρ. 6 του Συντάγματος, η τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου της περιοχής Μακρυγιάννη συνεπάγεται την κατεδάφιση του εν λόγω κτιρίου χωρίς να αναφέρονται με επάρκεια οι λόγοι που οδήγησαν τη Διοίκηση να προβεί στην παραπάνω απόφαση προκρίνοντας την ανέγερση του ΝΜΑ έναντι της διατήρησης του επίμαχου κτιρίου. Αντίθετα, το ΣτΕ θεώρησε ότι (ΣτΕ Ολ. 304/1998 σκέψη 10) κατά τη στάθμιση των δύο συγκρουόμενων αγαθών από τη Διοίκηση, η τελευταία κατά την ανέλεγκτη ακυρωτικά κρίση της, θεώρησε σπουδαιότερη την ανέγερση του ΝΜΑ με την νόμιμη και επαρκή αιτιολογία ότι *«πραγματοποιείται ένα μεγάλο κοινωφελές έργο (Μουσείο Ακρόπολης) το οποίο θα στεγάσει και θα προστατεύσει τα μοναδικά μάρμαρα της Ακρόπολης»*. Έτσι το δημόσιο συμφέρον της στέγασης και ανάδειξης των μαρμάρων του Παρθενώνα κατίσχυσε, τόσο της συνταγματικά προστατευόμενης νεότερης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όσο και του δικαιώματος επί της ιδιοκτησίας. Παρ'όλ'αυτά το κτήριο μέχρι σήμερα εξακολουθεί να παραμένει στη θέση του.

Εικόνα: Το κτίριο επί της οδού Διον. Αρεοπαγίτου αρ. 15 πριν την κατεδάφισή του.

Το κτίριο επί της οδού Διον. Αρεοπαγίτου αρ. 15 του αρχιτέκτονα Ι. Αξελού, είχε χαρακτηρισθεί[91] *«ως κτίριον συνοδείας*[92] *των παραπλεύρως αυτού*

<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&artid=88247&ct=114&dt=18/05/1997> [τελευταία επίσκεψη την 08/05/2010].

[91] Χαρακτηρίσθηκε με την με αριθμό 24100/1384/17-06-1982 Πράξη της Διεύθυνσης Γ7 του Υπουργείου Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος.

[92] Ως κτίρια συνοδείας χαρακτηρίζονται σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 4 του Π.Δ. 21.9.1979 περί χαρακτηρισμού ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως των Αθηνών, *«κτίρια τα οποία αυτά μεν*

κείμενων, επί της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου αρ. 17 και 19 και εχόντων ήδη χαρακτηρισθή ως διατηρητέων κτιρίων, κριθέντος … ότι πρέπει να συντηρηθεί ιδιαίτερα η όψη τούτου λόγω του αντιπροσωπευτικού αρχιτεκτονικού ύφους (1930-1940)». Για δεύτερη φορά και με δύο αποφάσεις του (ΣτΕ Ολ. 305/1998 σκέψη 9 και ΣτΕ Ολ. 4014/1998 σκέψη 10) το ΣτΕ έκρινε νόμιμες τις προσβαλλόμενες ενώπιόν του αποφάσεις της Διοίκησης[93] που συνεπάγονταν την ρυμοτόμηση του κτιρίου. Ειδικότερα, η ανέγερση του μουσείου κρίθηκε σπουδαιότερη της διατήρησης του προστατευόμενου κτιρίου, όχι μόνο λόγω του υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος της στέγασης των μαρμάρων του Παρθενώνα, αλλά και γιατί, σύμφωνα με τη νόμιμη και επαρκή κατά το ΣτΕ αιτιολογία της Διοίκησης, *«η θέση του* (κτιρίου επί της Διον. Αρεοπαγίτου αρ. 15)[94] *αποτελεί το μόνον ανοικτόν μέτωπον προς την οδόν Διονυσίου Αρεοπαγίτου και το μόνον σημείον προσπελάσεως προς τον χώρον του Μουσείου τούτου»*. Η κρίση αυτή του Δικαστηρίου άνοιξε το δρόμο για την κατεδάφιση του κτιρίου το 2002.

Αντίθετη γνώμη στην κρίση της Ολομέλειας με την απόφαση 305/1998 (σκέψη 9) εξέφρασαν τρεις σύμβουλοι, κατά τους οποίους από το διοικητικό φάκελο δεν προέκυψαν στοιχεία που να αιτιολογούν οποιαδήποτε απόφαση της Διοίκησης, είτε περί διατήρησης είτε περί ρυμοτόμησης του κτιρίου, παρά το γεγονός ότι αυτό είχε χαρακτηρισθεί *«ως κτίριον συνοδείας»* δύο κτιρίων τα οποία εξαιρέθηκαν της ρυμοτόμησης. Επιπλέον, η μειοψηφούσα άποψη θεώρησε πλημμελές το επιχείρημα της πρόσβασης των επισκεπτών στο ΝΜΑ, καθώς κατά το χρόνο της ρυμοτόμησης του κτιρίου δεν είχε πραγματοποιηθεί ακόμα ο σχεδιασμός του ΝΜΑ και συνεπώς δεν ήταν δυνατό να προσδιορισθούν τα σημεία πρόσβασης σε αυτό.

καθ' αυτά δύνανται να μην θεωρούνται αξιόλογα, πλην όμως η διατήρησή των θεωρείται απαραίτητη ως αναπόσπαστο στοιχείο του πολεοδομικού παραδοσιακού συνόλου».

[93] Όπ. π., βλ. σημ. 55.

[94] Η φράση εντός παρένθεσης προστέθηκε από εμάς.

4.2. Τα κτίρια της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου αρ. 17 και 19.

4.2.1. Το ιστορικό των κτιρίων.

Η συντονισμένη αντίδραση ιδιοκτητών, κατοίκων και επιστημόνων και η δημοσιοποίησή της στον τύπο, στο διαδίκτυο και στη διεθνή επιστημονική κοινότητα, επέβαλε τελικά την διατήρηση και προστασία των δύο κτιρίων της Διον. Αρεοπαγίτου. Πρόκειται για δύο κτίρια που βρίσκονται μπροστά στο ΝΜΑ και τα οποία, όπως προαναφέρθηκε, είχαν εξ' αρχής εξαιρεθεί[95] από τον οριοθετημένο *«χώρο ανέγερσης μουσείου της Ακρόπολης»* λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής σημασίας τους.

Ειδικότερα, πρόκειται για το κτίριο επί της Διον. Αρεοπαγίτου αρ. 17, που κατασκευάστηκε το 1930 από τον αρχιτέκτονα Βασίλη Κουρεμένο και αποτελεί *«ένα από τα πιο αξιόλογα δείγματα της Art-Deco στην Αθήνα, αλλά και με παγκόσμια αναγνώριση»*[96], το οποίο χαρακτηρίστηκε το 1978 με πράξη του ΥΠΕΧΩΔΕ[97] διατηρητέο *«ως προς την εξωτερική όψη»* και το 1988 ως έργο τέχνης με πράξη του ΥΠ.ΠΟ.[98]. Το διπλανό κτίριο (Διον. Αρεοπαγίτου αρ. 19), κατασκευάστηκε κατά κύριο λόγο το 1910, *«είναι ιδιαιτέρου κάλλους νεοκλασικής αρχιτεκτονικής με στοιχεία εκλεκτισμού με εντυπωσιακή είσοδο σε σχήμα τόξου, και η μεταγενέστερη προσθήκη του, με την οποία αποτελεί σήμερα ενιαίο σύνολο, είναι χαρακτηριστικό δείγμα αρχιτεκτονικής του μοντέρνου κινήματος, κατασκευής της εποχής του μεσοπολέμου»*[99]. Κρίθηκε με

---

[95] Ακριβέστερα, αρχικά είχαν συμπεριληφθεί παρανόμως στην υπουργική απόφαση αναγκαστικής απαλλοτρίωσης του συνόλου των ακινήτων επί του Ο.Τ. Μακρυγιάννη. Αργότερα όμως, ύστερα από την με αρ. 2/10-01--1994 γνωμοδότηση του ΚΑΣ, τροποποιήθηκε το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο και το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο του Δήμου Αθηναίων, προκειμένου να χαρακτηριστεί το Ο.Τ. Μακρυγιάννη, πλην των επίμαχων κτιρίων, *«χώρος ανέγερσης του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως»*.

[96] Βλ. <http://areopagitou17.blogspot.com/> και <http://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=4&lang=gr&CategoryID=20&ArticleID=372> [τελευταία επίσκεψη 08/05/2010].

[97] Με το Π.Δ. από 7.7.1978 (Δ΄405/9.8.1978).

[98] Με την με αριθμό απόφαση ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1164/19744/79.5.1988 (Β΄357/7.6.1988).

[99] Βλ.

αποφάσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ διατηρητέο *«ως προς την εξωτερική του όψη»* το 1978, καθώς και διατηρητέες *«οι δύο οπίσθιες όψεις του κτιρίου»* το 1989[100].

Τα κτίρια αυτά πρωταγωνίστησαν στην τελευταία σκηνή του δράματος της ανέγερσης του ΝΜΑ και συγκέντρωσαν το παγκόσμιο ενδιαφέρον, παρά το γεγονός ότι στη μακρόχρονη πορεία της ανέγερσης του ΝΜΑ ουδέποτε τέθηκε υπό αμφισβήτηση η διατήρηση των δύο προστατευόμενων μνημείων. Αντίθετα, αποτέλεσαν έναν εκ των περιοριστικών όρων του σχεδιασμού της αρχιτεκτονικής μελέτης του μουσείου, ενώ το ΚΑΣ με το 24/06/2003 πρακτικό του, είχε θεωρήσει ότι η διατήρησή τους θα συνέτεινε στην μη ορατότητα του μοντέρνου κτιρίου του μουσείου, ώστε να μη διασπάται η φυσιογνωμία της περιοχής.

Εικόνα: Μακέτα του ΝΜΑ στην οποία διατηρούνται τα δύο κτίρια της Διον. Αρεοπαγίτου.

ΠΗΓΗ: http://areopagitou17.blogspot.com/

Το 2007, όταν πλέον το κτίριο του μουσείου είχε σχεδόν ολοκληρωθεί ο ΟΑΝΜΑ, υποστήριξε ότι τα παραπάνω κτίρια αποτελούν *«φράγμα … προς τη θέαση των μνημείων της Νότιας Κλιτύος»*, καθώς και ότι *«στο υπέδαφος του ακινήτου Διονυσίου Αρεοπαγίτου 19 διατηρείται η συνέχεια των αρχαίων οικοδομημάτων που ανακάλυψε η ανασκαφή του οικοπέδου Μακρυγιάννη»* και ζήτησε από τα ΥΠ.ΠΟ. και ΠΕΧΩΔΕ την τροποποίηση του σχεδίου πόλης προκειμένου να συμπεριληφθούν τα εν λόγω κτίρια στο *«χώρο ανέγερσης του ΝΜΑ»*, με άμεση συνέπεια την κατεδάφισή τους. Αντίστοιχη ήταν και η εισήγηση της Α΄ΕΠΚΑ περί αποχαρακτηρισμού και απαλλοτρίωσης των δύο κτιρίων, ενώ αντίθετα η Εφορεία Νεώτερων Μνημείων Αττικής επέμεινε στην ιδιαίτερη αρχιτεκτονική

<http://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=4&lang=gr&CategoryID=20&ArticleID=372> [τελευταία επίσκεψη την 08/05/2010].

[100] Πρόκειται για το Π.Δ 7.7.1978 (Δ΄405/9.8.1978) και απόφαση ΥΠΕΧΩΔΕ 32782/1301/31.3.1989 (Δ΄203/14.4.1989) αντίστοιχα.

αξία των οικοδομημάτων και τη διατήρηση τους, προκειμένου αποφευχθεί η αλλοίωση της φυσιογνωμίας της περιοχής. Τελικά η αρμόδια Διεύθυνση Νεότερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς του ΥΠ.ΠΟ[101]. προέκρινε την ανάδειξη του εμβληματικού ΝΜΑ ως ενός *«σύγχρονου μνημείου»*, την οπτική επαφή και συνέχεια του ΝΜΑ και των ανασκαφέντων αρχαιοτήτων κάτω από αυτό με τα μνημεία του Ιερού Βράχου, την επέκταση της ανασκαφής στο οικόπεδο Μακρυγιάννη και την ορατότητα του ΝΜΑ από τη Διονυσίου Αρεοπαγίτου έναντι της προστασία των δύο κτιρίων και εισηγήθηκε την ολική και διαρκή άρση προστασίας αυτών. Η εισήγηση αυτή έγινε δεκτή ως προς τα δύο επίμαχα ακίνητα της Διον. Αρεοπαγίτου από το ειδικό όργανο ΚΑΣ-ΚΣΝΜ με την με αρ. 1/03-07-2007 πράξη του και στη συνέχεια εκδόθηκε, σε ότι αφορά τα κτίριο της Διονυσίου Αρεοπαγίτου αρ. 17, σχετική απόφαση του ΥΠ.ΠΟ.[102] που συντάχθηκε με την προηγηθείσα γνωμοδότηση. Αξίζει να σημειωθεί, ότι το ΚΑΣ-ΚΣΝΜ κατέληξε στην εισήγηση του αποχαρακτηρισμού των δύο κτιρίων ύστερα από ισοψηφία των μελών του και επιμέτρηση ως διπλής της ψήφου του τότε Γενικού Γραμματέα του ΥΠ.ΠΟ και ex officio Προέδρου του ΚΑΣ, Χ. Ζαχόπουλου[103], γεγονός που αφενός καταδεικνύει τη μάχη που δόθηκε στους κόλπους του ειδικού οργάνου και αφετέρου δημιουργεί βάσιμες υπόνοιες για τις πολιτικές σκοπιμότητες που τυχόν εξυπηρέτησε η κρίση του αυτή, λαμβάνοντας υπόψη και την κατάληξη της πολιτικής πορείας του ανωτέρω προσώπου.

---

[101] Με την από 02-07-2007 Εισήγησή της.

[102] Πρόκειται για την ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/81316/2228/30-08-2007 περί έγκρισης ολικής και διηνεκούς άρσης της προστασίας του χαρακτηρισμένου ως μνημείου ακινήτου επί της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου 17. Βλ. Παράρτημα ΙΙ, σελ. 128.

[103] Αναφορά στο εν λόγω θέμα έγινε και κατά τη συζήτηση και ψήφιση του ιδρυτικού νόμου του ΝΜΑ στη Βουλή, βλ. Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων, Συνεδρίαση Γ΄της 08/10/2008, ομιλία του Βουλευτή του ΛΑ.Ο.Σ. Α. Γεωργιάδη, σελ. 37. Επιπλέον, βλ. ενδεικτικά βλ. Καρσιώτης, Π. «Αποχαρακτηρισμοί με το ... τσουβάλι» (2007). *Έθνος*, 29 Δεκεμβρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.ethnos.gr/article.asp?catid=11378&subid=2&pubid=256433 > και Χατζόπουλος, Γ. (2008) «Υπουργείο Αποχαρακτηρισμών». *Lifo*, 10 Ιανουαρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.lifo.gr/mag/features/428> [τελευταία επίσκεψη την 05/06/2010].

Εικόνα: Η θέα από το εστιατόριο του ΝΜΑ. © Φωτογραφία Ν. Μπύρογλου

Το γεγονός αυτό, καθώς και η υπόνοια ότι αιτία της αλλαγής πολιτικής στάθηκε η παρεμπόδιση από τα εν λόγω κτίρια της θέας προς την Ακρόπολη από τα εστιατόριο του μουσείου, πυροδότησε έντονες διαμαρτυρίες, εκκλήσεις στο ΥΠ.ΠΟ. για τη διάσωση των δύο κτιρίων, επιστολές υποστήριξης των ιδιοκτητών τους, συλλογή υπογραφών κ.λ.π. Προς αντιμετώπιση της κατάστασης που έβαινε ανεξέλεγκτη, η πολιτεία δια στόματος του τότε Υπουργού Πολιτισμού Α. Σαμαρά, σπεύδει να κατευνάσει τα πνεύματα προτείνοντας τη μεταφορά των προσόψεων των δύο κτιρίων και την ανταλλαγή των κτιρίων με άλλα, πρακτική αναχρονιστική και αρχιτεκτονικά κατακριτέα[104]. Το θέμα κατέληξε να κριθεί, τουλάχιστον ως προς την τύχη του κτιρίου Κουρεμένου, από το ΣτΕ.

4.2.2. Οι αποφάσεις του ΣτΕ.

Το ΣτΕ προς θεμελίωση της κρίσης του αναφέρθηκε αρχικά στην παγιωμένη από τη νομολογία του ερμηνεία του άρθρου 24 του Συντάγματος, προσθέτοντας ότι η αυξημένη αυτή περιβαλλοντική προστασία επιβάλει περιορισμούς της ιδιοκτησίας ευρύτερους από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 17 του Συντάγματος[105]. Επιπλέον, επανέλαβε τη συνταγματικά επιβαλλόμενη

[104] Περί «façadisme» βλ. σχετική επιστολή διαμαρτυρίας του François Loyer, επίτιμου διευθυντή έρευνας στο CNRS, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.greekarchitects.gr/gr/νεα/επιστολή-του-françois-loyer-προς-το-greekarchitectsgr-id2254>, και Ελαφρός, Γ. (2005), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathcommon_1_12/02/2005_1283770> [τελευταία επίσκεψη την 08/05/2010].

[105] Το άρθρο 17 του Συντάγματος μεταξύ άλλων προβλέπει: *«... 2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο,*

απαγόρευση επεμβάσεων σε στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς που συνεπάγονται καταστροφή, βλάβη κ.λ.π. αυτών, και τόνισε ότι καταρχήν επιβάλλεται η διατήρηση αυτών in situ (ΣτΕ Ε΄τμ. 2338/2009 σκέψη 5). Στη συνέχεια το Δικαστήριο στάθηκε στο άρθρο 6 του Ν. 3028/2002, και ειδικότερα στις παραγράφους 9 και 11 αυτού, στις οποίες προβλέπεται ότι *«Η απόφαση χαρακτηρισμού ακινήτου μνημείου … μπορεί να ανακληθεί μόνο για πλάνη περί τα πράγματα …»* και *«Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου κρίνεται εάν είναι αναγκαία η ολική ή μερική, διαρκής ή προσωρινή άρση της προστασίας ακινήτου μνημείου προκειμένου να προστατευθεί άλλο μνημείο»*[106]. Επιπλέον, το ΣτΕ επικαλέστηκε τις προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 10 παρ. 1 και 4 του ίδιου νόμου περί επέμβασης επί ακίνητων μνημείων. Το Δικαστήριο συμπέρανε από τα ανωτέρω τα ακόλουθα: Αφενός, σε αντίθεση με την παλαιότερης εμπνεύσεως αρχαιοκεντρική προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, οι σύγχρονες αντιλήψεις, όπως αυτές απηχούνται και στην εισηγητική έκθεση του Ν. 3028/2002, επιβάλλουν την *«ισότιμη αντιμετώπιση των μνημείων, αρχαίων και νεώτερων»*. Αφετέρου, η προβλεπόμενη στο άρθρο 6 παρ. 11 του ίδιου νόμου άρση της προστασίας αφορά ακίνητα μνημεία και όχι κινητά *«εκτός αν συντρέχουν ειδικοί λόγοι για τους οποίους η προστασία και ανάδειξη κινητού μνημείου επιβάλλουν τη διατήρησή του σε συγκεκριμένη θέση, όπως στην περίπτωση κινητών μνημείων που βρίσκονται σε αρχαιολογικό χώρο ή αποτελούν μέρος συνόλου πολιτιστικών αγαθών και συνιστούν αδιάσπαστο στοιχείο του χώρου ή του συνόλου αυτού»* (ΣτΕ Ε΄τμ. 2338/2009 σκέψη 7).

Επιπλέον, αναφέρθηκε στις σύμφωνες με τα ανωτέρω διατάξεις των άρθρων 3 και 4 της Διεθνούς Σύμβασης της Γρανάδας, καθώς και στην κάμψη του κανόνα απόλυτης προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Ειδικότερα συμπέρανε ότι αν και *«δεν είναι κατ' αρχήν*

όταν και όπως νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρης αποζημίωση … 6. Όταν πρόκειται να εκτελεστούν έργα κοινής ωφέλειας ή γενικότερης σημασίας για την οικονομία της Χώρας, νόμος μπορεί να επιτρέψει την απαλλοτρίωση υπέρ του Δημοσίου ευρύτερων ζωνών, πέρα από τις εκτάσεις που είναι αναγκαίες για την κατασκευή των έργων …».

[106] Η έμφαση προστέθηκε από εμάς.

επιτρεπτή η καταστροφή στοιχείων, τα οποία είναι ιδιαιτέρως σημαντικά για τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς ... Ωστόσο δεν αποκλείονται ... επεμβάσεις και στα προστατευόμενα μνημεία ... σε εξαιρετικές περιπτώσεις, προκειμένου να επιτευχθή η ασφαλής λειτουργία ενός έργου ή η πραγματοποίηση μείζονος έργου, ιδιαιτέρως σημαντικού και αναγκαίου για την ικανοποίηση ζωτικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου ... οι κατ' εξαίρεση επιτρεπόμενες επεμβάσεις σε ακίνητα μνημεία είναι ανεκτές μόνο στο αναγκαίο μέτρο, ύστερα από στάθμιση της αξίας του μνημείου, της σοβαρότητας του επιδιωκόμενου σκοπού και της αναγκαιότητας του έργου, εφόσον διαπιστωθεί με βάση εμπεριστατωμένη έρευνα, ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση...» (ΣτΕ Ε΄τμ. 2338/2009 σκέψεις 8 και 9).

Λαμβάνοντας υπόψη το ιστορικό του κτιρίου που προηγήθηκε, το Ε΄Τμήμα του ΣτΕ με τις με αριθμούς 2335/2009[107] και 2338/2009 αποφάσεις του προέβη στον έλεγχο της νομιμότητας της προσβαλλόμενης απόφασης του ΥΠ.ΠΟ. και διαπίστωσε ότι πράγματι *«η ύπαρξη των δύο διατηρητέων κτιρίων ... στη συγκεκριμένη θέση θεωρήθηκε ως δεδομένη»* από τη Διοίκηση, η οποία *«απέβλεψε μόνο στην οπτική επαφή – σύνδεση της αίθουσας των γλυπτών του Παρθενώνα με τον Ιερό Βράχο»*. Μάλιστα είχε εκτιμηθεί από το ΚΑΣ, ότι η διατήρηση των δύο κτιρίων της Διον. Αρεοπαγίτου *«διευκολύνει την ένταξη του ΝΜΑ στον περιβάλλοντα χώρο, ιδίως σε σχέση με τα μνημεία του Βράχου της Ακρόπολης»*, καθώς το Μουσείο το Μουσείο δεν θα είναι ορατό από το ύψος του δρόμου. Εφαρμόζοντας περαιτέρω τους προαναφερθέντες νομοθετικά και νομολογιακά διαμορφωμένους κανόνες, το ΣτΕ απεφάνθη ότι το πλέγμα κτιρίων της Διον. Αρεοπαγίτου συμπεριλαμβανομένου του κτιρίου Κουρεμένου,

---

[107] Η ΣτΕ Ε΄τμ. 2335/2009 δεν είχε καθαρογραφεί κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Έχουμε όμως λάβει γνώση του περιεχομένου της από δημοσιεύματα στον τύπο. Ενδεικτικά βλ. Βατόπουλος, Ν. (2009) «Όχι Κατεδάφιση στη Διονυσίου Αρεοπαγίτου». *Καθημερινή*, 15 Ιουλίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://news.kathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/_w_articles_civ_12_15/07/2009_322192> και «Απόφαση ΣτΕ για τα κτίρια στην Μακρυγιάννη, Κοντά στο Μουσείο Ακρόπολης». *Καθημερινή*, 12 Ιουλίου 2009. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://portal.kathimerini.gr/4Dcgi/4dcgi/_w_articles_kathbreak_1_12/07/2009_288409_288409> [τελευταία επίσκεψη την 05/06/2010].

συγκροτεί *«…ένα ενιαίο μέτωπο…»*, το οποίο προστατεύει τα μνημεία που βρίσκονται στο Βράχο της Ακρόπολης, «… *αποτελεί ένα αρχιτεκτονικό σύνολο που εμπίπτει στην προστασία του αρχαιολογικού νόμου και της σύμβασης της Γρανάδας και έχει αυτοτελή αξία για τη φυσιογνωμία της περιοχής, η οποία συνιστά κομβικό σημείο της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων της πόλης των Αθηνών καθώς και για τον πολεοδομικό ιστό της πόλης»*. Δεδομένων αυτών το Δικαστήριο παρατήρησε ότι τυχόν άρση της προστασίας του κτιρίου, συνεπάγεται την αλλοίωση και βλάβη και του προστατευόμενου με τις διατάξεις του αρχαιολογικού νόμου και της Σύμβασης της Γρανάδας αρχιτεκτονικού συνόλου των κτιρίων της Διον. Αρεοπαγίτου (ΣτΕ Ε΄τμ. 2338/2009 σκέψη 11). Απεφάνθη τελικά ομόφωνα ότι δεν είναι νόμιμος ο αποχαρακτηρισμός του κτιρίου Κουρεμένου, επειδή δεν τυγχάνει εφαρμογής στη συγκεκριμένη περίπτωση η παρ. 11 του άρθρου 6 του Ν. 3028/2002. Ειδικότερα, κατά το ΣτΕ δεν μπορεί να γίνει λόγος για άρση της προστασίας του εν λόγω μνημείου προς προστασία έτερου μνημείου, αφού το κτίριο του ΝΜΑ, παρά την ιδιαίτερη σημασία του και το σκοπό της ανάδειξης των μνημείων του Βράχου της Ακρόπολης που υπηρετεί, δεν αποτελεί προστατευόμενο πολιτιστικό αγαθό και μνημείο, ούτε μπορεί να θεωρηθεί στοιχείο του ενιαίου αρχαιολογικού χώρου του Βράχου της Ακρόπολης προκειμένου να αναγορευτεί σε μνημείο, ούτε τέλος μπορεί να εφαρμοστεί η παραπάνω διάταξη λόγω της έκθεσης στο ΝΜΑ των αποσπασμένων γλυπτών του Παρθενώνα. Αντιθέτως, το Δικαστήριο σχολίασε ότι αν το επίδικο κτίριο θεωρηθεί ότι διασπά την ενότητα του αρχαιολογικού χώρου του Βράχου της Ακρόπολης και της νότιας κλιτύος του, τότε το αυτό ισχύει και για το κτίριο του ΝΜΑ. Ως προς την πιθανολογούμενη από τη Διοίκηση αποκάλυψη αρχαιοτήτων κάτω από το κτίριο, το ΣτΕ θεώρησε ότι δεν τεκμηριώνεται, ούτε *«προσδιορίζεται επαρκώς ο χαρακτήρας των πιθανολογούμενων αρχαιολογικών ευρημάτων, ώστε να κριθεί, αν αυτές, αξιολογούμενες σε σχέση με τη σημασία του επίμαχου νεότερου μνημείου, θα αποτελούσαν νόμιμο λόγο άρσης της προστασίας του τελευταίου κατά την παραπάνω διάταξη»* (ΣτΕ Ε΄τμ. 2338/2009 σκέψη 12).

Η παραπάνω απόφαση ξεχωρίζει για την ορθότητα και νηφαλιότητα της κρίσης της. Τα σημαντικότερα σημεία της συνοψίζονται ως εξής:

Πρώτον, το Δικαστήριο τόνισε την ισοτιμία της προστασίας των πάσης φύσεως μνημείων, αρχαίων και νεότερων, και μάλιστα έκανε λόγο για την προσπάθεια διατήρησής αυτών και των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς εν γένει, in situ.

Εικόνα: Η θέα από το ισόγειο του ΝΜΑ © Φωτογραφία Ν. Μπύρογλου

Δεύτερον, αναγνώρισε την προστασία των αρχιτεκτονικών συνόλων στηριζόμενο στις διατάξεις του αρχαιολογικού νόμου (Ν. 3028/2002), παρά το γεγονός ότι η προστασία τους δεν προβλέπεται ρητά στο άρθρο 2 αυτού. Προφανώς το Δικαστήριο υπήγαγε την προστασία των αρχιτεκτονικών συνόλων στην γενική προστασία των πολιτιστικών αγαθών και μνημείων, όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 2 παρ. 1 περ. (α.) και (β.) του Ν. 3028/2002 τα οποία και επικαλέστηκε (σκέψη 6) και στις ρυθμίσεις της Διεθνούς Σύμβασης της Γρανάδας (ΣτΕ Ε΄τμ. 2338/2009 σκέψεις 8, 9 και 11).

Τρίτον, κατέστησε σαφές ότι το ΝΜΑ δεν αποτελεί καθεαυτό προστατευόμενο πολιτιστικό αγαθό, πόσο μάλλον μνημείο, καθώς δεν είναι δυνατό να αντλήσει το χαρακτηρισμό του ως τέτοιου, ούτε από τον εθνικής σημασίας προορισμό του, ούτε από τα κινητά μνημεία που στεγάζει, αλλά ούτε και από την σύνδεσή του με το Βράχο της Ακρόπολης και τους κάτω και γύρω από αυτό ευρισκόμενους αρχαιολογικούς χώρους. Επομένως, δεν είναι δυνατή η κάμψη της προστασίας του χαρακτηρισμένου ως μνημείου κτιρίου Κουρεμένου προς προστασία του ΝΜΑ, κατ΄εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 6 παρ. 11 του Ν. 3028/2002.

Τέταρτον, η σχολιαζόμενη απόφαση είναι σύμφωνη με την τακτική του ΣτΕ να προβαίνει σπανίως σε ακύρωση πράξεων χαρακτηρισμού στοιχείων της

πολιτιστικής κληρονομιάς ως μνημείων ή διατηρητέων[108]. Ειδικότερα, γίνεται παγίως δεκτό νομολογιακά ότι η αρχή της αειφορίας, ερμηνευόμενη ως υποχρέωση του κράτους για την προστασία στο διηνεκές των στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν επιτρέπει την ανάκληση πράξεων χαρακτηρισμού αυτών, πλην των περιπτώσεων που διαπιστώνεται παράνομος χαρακτηρισμός ή πλάνη περί τα πράγματα[109].

4.3. Τα κτίρια όπισθεν του ΝΜΑ.

Δεν είχαν όμως την ίδια τύχη το κτίριο που βρίσκεται στη συμβολή των οδών Χατζηχρήστου & Μητσαίων, καθώς και το κτιριακό σύνολο στη συμβολή των οδών Χατζηχρήστου & Μακρυγιάννη. Και σε αυτή την περίπτωση το ΣτΕ κλήθηκε να αποφανθεί για τη νομιμότητα των διοικητικών πράξεων περί μη χαρακτηρισμού των εν λόγω κτιρίων ως μνημείων και διατηρητέων.

Πρόκειται για όσα ακίνητα απέμειναν στο οικόπεδο Μακρυγιάννη, πλην αυτών της Διον. Αρεοπαγίτου και της Μητσαίων αρ. 18, από σειρά νεοκλασικών κτιρίων που απαλλοτριώθηκαν από το ΥΠ.ΠΟ. μετά τη τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου της πόλης για την ανέγερση του μουσείου. Όταν όμως έφτασε η ώρα της κατεδάφισής τους, η Εφορεία Νεώτερων Μνημείων Αττικής, με το από 01/02/2008 έγγραφό της, πρότεινε το χαρακτηρισμό του κελύφους ορισμένων εξ αυτών[110] ως *«νεότερων μνημείων»* λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, ιστορικής και καλλιτεχνικής σημασίας τους, καθώς και την εξέταση τυχόν μεταφοράς αυτών σε άλλη θέση σε περίπτωση που προκύψουν προβλήματα πρόσβασης στην περιοχή του ΝΜΑ. Στη συνέχεια το ειδικό όργανο ΚΑΣ-ΚΣΝΜ[111] εισηγήθηκε κατά πλειοψηφία τον μη χαρακτηρισμό ως μνημείων των εν λόγω κτιρίων, καθώς κατά την κρίση του αυτά δεν εμφανίζουν αξιόλογα αρχιτεκτονικά στοιχεία και πολεοδομικό

[108] Τροβά, Ε. (2003), σελ. 309 – 318, Παπαπετρόπουλος, Α. (2003), σελ. 693 – 694, Γκέρτσος, Β. (1998), σελ. 80.

[109] Σιούτη, Γ. (2003β), σελ. 86.

[110] Συγκεκριμένα πρότεινε το χαρακτηρισμό των κείμενων επί των οδών Μακρυγιάννη και Χατζηχρήστου κτιρίων (γ) και (ε) και του κτιρίου επί των οδών Χατζηγιάννη και Μητσαίων (ΣτΕ Ε΄τμ. 2339/2009 σκέψη 13).

[111] Πρακτικό 1/27.3.2008.

ενδιαφέρον, πλην ενός το οποίο όμως παρουσιάζει, όπως και τα υπόλοιπα, στατική ανεπάρκεια. Επιπλέον, δια της τυχόν διατήρησης των εν λόγω κτιρίων, προσβάλλεται η προστασία του αρχαιολογικού χώρου του Ο.Τ. Μακρυγιάννη, καθώς εμποδίζεται η περαιτέρω ανασκαφή του. Τέλος το ΚΑΣ-ΚΣΝΜ τόνισε ότι τα κτίρια αυτά είχαν απαλλοτριωθεί προς εξυπηρέτηση της ανέγερσης του ΝΜΑ, συμπεριλαμβανομένης της διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου αυτού, δηλαδή ενός *«έργου μείζονος σημασίας»*. Την εισήγηση αυτή έκανε δεκτή το ΥΠ.ΠΟ.[112].

Εικόνα: Το κτίριο επί των οδών Μακρυγιάννη & Χατζηχρήστου.
© Φωτογραφία Ν. Μπύρογλου

Τα κτίρια δεν είχαν καλύτερη τύχη ούτε ως προς τον χαρακτηρισμό τους από το ΥΠΕΧΩΔΕ ως διατηρητέων, το οποίο, παρά την αντίθετη άποψη του αρμόδιου γνωμοδοτικού του οργάνου (ΕΠΑΕ), θεώρησε ότι δεν πληρούν τις τιθέμενες από το άρθρο 4 παρ. 2 του Γ.Ο.Κ. προϋποθέσεις και αρνήθηκε να κρίνει αυτά διατηρητέα με τις με αριθμούς 15230/17.7.2008 και 15234/24.7.2008 πράξεις του. Μετά από αυτό ακολούθησε η έκδοση πολεοδομικών αδειών για την κατεδάφιση τους[113].

Οι παραπάνω διοικητικές πράξεις προσβλήθηκαν ως ακυρωτέες ενώπιον του Ε΄Τμήματος του ΣτΕ, ενώ υποβλήθηκε σχετική αίτηση αναστολής της εκτέλεσης αυτών, και ιδίως των αδειών κατεδάφισης, μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης του ΣτΕ επί της νομιμότητάς αυτών, η οποία και έγινε δεκτή από την ΕΑ του Δικαστηρίου με δύο αποφάσεις του.

---

[112] ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/30227/864/1-4-2008 περί μη έγκρισης χαρακτηρισμού ως μνημείων των κτιρίων στον περιβάλλοντα χώρο του ΝΜΑ.

[113] Πρόκειται για τις με αριθμός 1086/05-8-2008 και 1087/05-08-2008 άδειες κατεδάφισης του Πολεοδομικού Γραφείου του Δήμου Αθηναίων.

Η μεν πρώτη, (ΕΑ 1341/2008) λαμβάνοντας υπόψη την αρχιτεκτονική αξία και την μη επικινδυνότητα του κτιρίου στη συμβολή των οδών Μητσαίων και Χατζηχρήστου, ανέστειλε την κατεδάφισή του και επιφυλάχθηκε για την έκδοση οριστικής απόφασης επί της αναστολής της κατεδάφισης του έτερου κτηριακού συνόλου, μετά την υποβολή ενώπιον του Δικαστηρίου πορίσματος επί του ζητήματος της στατικής επάρκειας και τυχόν επικινδυνότητας αυτού (σκέψη 10). Τελικά με την ΕΑ 130/2009 ανέστειλε εν μέρει την εκτέλεση της δεύτερης άδειας κατεδάφισης, σε ότι αυτή αφορούσε τα κτίρια (γ) και (ε) του κτιριακού συνόλου για τα οποία η ΕΑ έκρινε ότι υπάρχουν επαρκή στοιχεία για την αρχιτεκτονική τους αξία και τη δυνατότητα υποστύλωσης τους (σκέψη 5).

Το ΣτΕ κατά την εκδίκαση της αίτησης ακύρωσης των πράξεων μη χαρακτηρισμού και των αδειών κατεδάφισης των εν λόγω κτιρίων ανέτρεξε και πάλι στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και δη της αρχιτεκτονικής, που προαναφέρθηκε, και κυρίως στα άρθρα 24 του Συντάγματος, 3 και 4 της Διεθνούς Σύμβασης Γρανάδας και 6 του Ν. 3028/2002, επανέλαβε την αρχή της ισότιμης αντιμετώπισης των μνημείων, αρχαίων και νεότερων και αναφέρθηκε στα όρια της αρμοδιότητάς του[114] (ΣτΕ Ε΄τμ. 2339/2009 σκέψεις 10 – 12, ΣτΕ Ε΄τμ. 2340/2009 σκέψεις 11 – 13 και ΣτΕ Ε΄τμ. 2341/2009 σκέψεις 10 – 12).

Με την ανωτέρω νομική βάση και λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία του διοικητικού φακέλου, το Δικαστήριο έκρινε με τις με αριθμούς 2339 – 2340 – 2341/2009 αποφάσεις του, νόμιμη και επαρκή την αιτιολογία των προσβαλλόμενων πράξεων, αφού η Διοίκηση κατά την έκδοσή τους εξέτασε διεξοδικά το σύνολο των στοιχείων που συνηγορούσαν υπέρ και κατά του χαρακτηρισμού των εν λόγω κτιρίων, όπως η αρχιτεκτονική, πολεοδομική και ιστορική τους σημασία, οι επιπτώσεις της διατήρησής τους στον περιβάλλοντα

[114] Το ΣτΕ επανέλαβε τα όρια του ακυρωτικού ελέγχου ως εξής: *«…η νομιμότητα των διοικητικών πράξεων … ελέγχεται από τον ακυρωτικό δικαστή, τόσο ως την πληρότητα της αιτιολογίας όσο και ευθέως για την ορθή εφαρμογή του νόμου, εφόσον από τα στοιχεία του φακέλου διαπιστώνεται, με βάση και τα διδάγματα της κοινής πείρας η συνδρομή ή μη των κριτηρίων που προβλέπονται από το νόμο για τον χαρακτηρισμό»* (ΣτΕ Ε΄τμ. 2339/2009 σκέψη 12, ΣτΕ Ε΄τμ. 2340/2009 σκέψη 13 και ΣτΕ Ε΄τμ. 2341/2009 σκέψη 12).

το ΝΜΑ χώρο κ.λ.π., λαμβάνοντας υπόψη εισηγήσεις πλήθος αρμόδιων και ενδιαφερόμενων φορέων, και παρά ταύτα, κατά την ανέλεγκτη ουσιαστικά κρίση αυτής, προκρίθηκε η ολοκλήρωση της διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου του ΝΜΑ ως έργου *«μείζονος σημασίας»* έναντι του χαρακτηρισμού τους και επομένως της κατεδάφισής τους (ΣτΕ Ε΄τμ. 2339/2009 σκέψη 14, ΣτΕ Ε΄τμ. 2340/2009 σκέψη 15 και ΣτΕ Ε΄τμ. 2341/2009 σκέψη 14). Αντίθετα κατά την κρίση μίας συμβούλου και ενός Παρέδρου, η απόφαση του ΥΠ.ΠΟ. και οι λοιπές συμπροσβαλλόμενες πράξεις είναι πλημμελώς αιτιολογημένες, διότι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του διοικητικού φακέλου, τα επίδικα κτίρια δύνανται να λειτουργήσουν *«ως στοιχεία οριοθέτησης»* του Ο.Τ. Μακρυγιάννη και να συμβάλλουν στην ένταξη του ΝΜΑ στον πολεοδομικό ιστό της περιοχής. Σύμφωνα με τη γνώμη αυτή, η απαλλοτρίωση των επίδικων κτιρίων δε συνεπάγεται και την κατεδάφιση αυτών, αλλά είναι δυνατή η αξιοποίησή τους από το Δημόσιο, στο οποίο ανήκει πλέον η κυριότητά τους, για τις ανάγκες του μουσείου. Η μειοψηφούσα άποψη προέβη σε μία ουσιαστικότερη κρίση επί του επίδικου ζητήματος, αμφισβητώντας την τεχνική εκτίμηση της Διοίκησης περί ένταξης ή μη των επίμαχων κτιρίων στο πολεοδομικό περιβάλλον της περιοχής και προκρίνοντας την ταυτόχρονη προστασία αμφότερων των συγκρουόμενων αγαθών, του ΝΜΑ ως *«έργου μείζονος σημασίας»*, η κατασκευή του οποίου όμως είχε ολοκληρωθεί, και των προς κατεδάφιση κτιρίων.

Εικόνα: Το κτίριο επί των οδών Χατζηγιάννη & Μητσαίων
© Φωτογραφία Ν. Μπύρογλου

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η αυτοαναφορικότητα της Διοίκησης, όπως αυτή εκδηλώνεται μέσα από την ειδικότερη αιτιολόγηση του μη χαρακτηρισμού του κτιρίου στη συμβολή των οδών Χατζηχρήστου & Μητσαίων *«καθόσον μετά την κατεδάφιση των όμορων κτιρίων έχει αποδυναμωθεί η σύνδεσή του με τον πολεοδομικό ιστό της περιοχής»* (ΣτΕ Ε΄Τμήμα 2339/2009 σκέψη 13). Κατά τη γνώμη επομένως

του ΚΑΣ-ΚΣΝΜ και του ΥΠ.ΠΟ., αφού πρώτα κατεδαφίστηκε με κρατική πρωτοβουλία ο πολεοδομικός ιστός της περιοχής, στη συνέχεια το κράτος επικαλείται την από το ίδιο διαμορφωμένη και μη αναστρέψιμη κατάσταση, προκειμένου να καταστρέψει και το τελευταίο δείγμα του ιστορικού οικιστικού περιβάλλοντος της θέσης Μακρυγιάννη.

Θα πρέπει τέλος να τονιστούν δύο σημεία των παραπάνω αποφάσεων του ΣτΕ. Αφενός, το Δικαστήριο προκειμένου να αναφερθεί στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και ιδίως των αρχιτεκτονικών συνόλων, εφάρμοσε τις διατάξεις της Σύμβασης της Γρανάδας, ως έχουσες κατ' άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος *«υπέρτερη του νόμου τυπική ισχύ»*, χωρίς να αναφερθεί αυτή τη φορά στον αρχαιολογικό νόμο (ΣτΕ Ε΄τμ. 2339/2009 σκέψη 11, ΣτΕ Ε΄τμ. 2340/2009 σκέψη 12 και ΣτΕ Ε΄τμ. 2341/2009 σκέψη 12)

Αφετέρου, το Δικαστήριο φαίνεται να αποστασιοποιείται από την πάγια νομολογία του περί μη λήξης υπόψη της τυχόν στατικής ανεπάρκειας ενός κτιρίου, ακόμα και της μερικής κατεδάφισής του, προκειμένου αυτό να χαρακτηριστεί ως διατηρητέο[115].

Τα παραπάνω κτίρια παρά τις αντίθετες αποφάσεις του ΣτΕ δεν έχουν κατεδαφιστεί μέχρι σήμερα και χάρις στην επέμβαση της Γενικής Γραμματέως του ΥΠ.ΠΟ. Λ. Μενδώνη, ύστερα από έκκληση της εταιρίας MONUMENTA[116], τελικά ανακοινώθηκε η διατήρηση και αναστήλωση τους προκειμένου να στεγάσουν διοικητικές υπηρεσίες του μουσείου[117], χωρίς όμως ωστόσο μέχρι σήμερα να έχει εκδοθεί σχετική επικυρωτική απόφαση του ΥΠ.ΠΟ.

---

[115] Παπαπετρόπουλος, Α. (2003). Σελ. 688 – 689, Τροβά, Ε. (2003), σελ. 309, Σιούτη, Γ. (2003α), σελ. 189.

[116] Βλ. Επιστολές της MONUMENTA σε ΥΠΕΚΑ και ΥΠΠΟΤ για τα κτήρια πίσω από το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης. Διαθέσιμες στην ιστοσελίδα: <http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&perm=1&ArticleID=463&CategoryID=23&lang=gr> [τελευταία επίσκεψη την 20/05/2010], καθώς και Παράρτημα Ι, σελ. 123.

[117] Βλ. ιστοσελίδα: <http://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=3&lang=gr&CategoryID=20&ArticleID=464> [τελευταία επίσκεψη την 20/05/2010].

ΙΙΙ. Συμπεράσματα.

Συνοψίζοντας, από την προηγηθείσα ανάλυση ορισμένων από τα ζητήματα με τα οποία ασχολήθηκε το ΣτΕ, προκύπτει με σαφήνεια ότι ο εθνικός σκοπός της επανένωσης, της στέγασης και της ανάδειξης των γλυπτών του Παρθενώνα συνιστά το δημόσιο συμφέρον για την εξυπηρέτηση του οποίου κατασκευάζεται το ΝΜΑ[118]. Για το λόγο αυτό η Διοίκηση εξ αρχής έσπευσε να χαρακτηρίσει το έργο αυτό κοινωφελές, μείζονος σημασίας και υπηρετούν το δημόσιο συμφέρον. Πρόκειται όμως και για ένα μεγάλης κλίμακας αρχιτεκτόνημα που θα πρέπει να στριμωχθεί στο ιστορικό κέντρο της πόλης, σε μια περιοχή που βρίθει αρχαιοτήτων και νεοκλασικών κτιρίων, των λίγων και γι' αυτό πολύτιμων, που έχουν απομείνει σήμερα στην ελληνική πρωτεύουσα. Κατά τούτο λοιπόν, το υπό ανέγερση μουσείο συγκρούστηκε σε κάθε στάδιο της δημιουργίας του με το οικιστικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής.

Η Διοίκηση, παρά τα εμπόδια που παρουσιάζονται σε κάθε βήμα της κατασκευής του κτιρίου, εμμένει στην απόφασή της για την ανέγερσή του στο συγκεκριμένο σημείο, στο οποίο «*μπορούν να εξασφαλισθούν όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την έκθεση των αρχαίων της Ακρόπολης*»[119]. Και ποιες είναι αυτές; Καθοριστικό ρόλο έπαιξε ο διακαής εθνικός πόθος για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα. Σε περίπτωση εκπλήρωσής του και δεδομένου ότι η επανατοποθέτηση των γλυπτών στο Βράχο της Ακρόπολης θα ήταν εκ των πραγμάτων αδύνατη, λόγω των περιβαλλοντικών συνθηκών της πρωτεύουσας, επιβαλλόταν η μεταφορά τους σε ένα μουσείο το οποίο θα έπρεπε τουλάχιστον να έχει μία άμεση σύνδεση με τον Παρθενώνα, ώστε ο επισκέπτης να έχει τη δυνατότητα να δει τα γλυπτά στο μουσείο και τον ίδιο τον Παρθενώνα στην Ακρόπολη.

Έτσι το εθνικό πρόταγμα για την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα υπαγορεύει τη δημιουργία ενός μουσείου, «μνημείου» και αυτού, για χάρη του οποίου η Διοίκηση κρίνει ότι έρχεται σε δεύτερη μοίρα η ανάδειξη

[118] Παπαχρήστος, Ν. (2004), σελ. 438.

[119] Περιλαμβάνεται στην από 20/10/1999 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού περί «Διατήρησης των ανασκαφέντων αρχαίων στο κτήμα Μακρυγιάννη».

και προστασία αρχαιοτήτων και νεότερων ακίνητων μνημείων (κτίρια Weiler, Κουρεμένου κ.λ.π.), ενώ πολλά από αυτά θυσιάζονται και κατεδαφίζονται στο βωμό της υλοποίησης ενός «έργου μείζονος σημασίας». Φαίνεται λοιπόν ότι η αρχαιολογική πρακτική της κάθαρσης των κλασικών μνημείων από τα μεταγενέστερά τους, που ακολουθήθηκε από το νεοσύστατο ελληνικό Κράτος, επανέρχεται στο προσκήνιο. Η σύγχρονη Ελλάδα εξακολουθεί να αντλεί λάμψη από τα αριστουργήματα των κλασικών χρόνων και δε διστάζει προκειμένου να τα αναδείξει μαζί με το μουσείο έμβλημα που θα τα στεγάσει[120], να εξαφανίσει τα στοιχεία της νεότερης ιστορίας της.

Αυτός ο υπέρτερος στόχος αποτελεί το βασικό στοιχείο των σταθμίσεων που διενήργησε η Διοίκηση κατά την ανέγερση του ΝΜΑ, αλλά και του δικανικού συλλογισμού στις περιπτώσεις που γίνεται δεκτή κάμψη του συνταγματικού κανόνα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς έναντι της κατασκευής του Μουσείου. Η εξέχουσα σημασία της κατασκευής του ΝΜΑ δικαιολογεί μάλιστα και την εισαγωγή δώδεκα αιτήσεων ακύρωσης σχετικών διοικητικών πράξεων προς κρίση ενώπιον της Ολομέλειας του ΣτΕ με πράξη του Προέδρου του, και όχι ενώπιον του αρμόδιου Ε΄Τμήματος, διαδικασία που κατά καιρούς έχει αποτελέσει αντικείμενο κριτικής, καθώς θεωρείται ότι ακολουθείται σε περιπτώσεις άσκησης πολιτικών πιέσεων, στις οποίες, το γνωστό για την μέχρι πρότινος τουλάχιστον, αιρετική περιβαλλοντική νομολογία του, Ε΄Τμήμα, δεν προτίθεται να υποκύψει[121].

Σε κάθε περίπτωση το ΣτΕ κλήθηκε εκ των υστέρων να αποφανθεί επί της νομιμότητας των πράξεων της Διοίκησης, η οποία έδινε σε κάθε βήμα της ανέγερσης του ΝΜΑ σταθερά το προβάδισμα σε αυτό. Το Δικαστήριο, στα πλαίσια του στενού ελέγχου των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας της Διοίκησης που είναι αρμόδιο να διενεργήσει, αναγνώρισε και αυτό προτεραιότητα κυρίως στο μουσείο και σε μία μόνο περίπτωση στο πολιτιστικό

---

[120] Πλάντζος, Δ. (2009), σελ. 16 και Λεκάκης, Σ. (2007), διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.monumenta.gr/article.php?perm=1&IssueID=4&lang=gr&CategoryID=19&ArticleID=107> και διαμαρτυρίες στην ιστοσελίδα: <http://areopagitou17.blogspot.com/> [τελευταία επίσκεψη την 08/05/2010].

[121] Σαρηγιάννης, Γ. (2008).

περιβάλλον (περίπτωση κτιρίου Κουρεμένου). Υπ' αυτή την έννοια και με αυτά τα δεδομένα, το ΣτΕ επιχείρησε να διαχειριστεί τα ζητήματα που προέκυψαν κατά την ανέγερση του ΝΜΑ στα πλαίσια της αρμοδιότητάς του, χωρίς σε κάθε περίπτωση να δύναται να υποκαταστήσει την κρίση της Διοίκησης.

Επομένως, η ταλαιπωρία που υπέστησαν κάτοικοι και μνημεία της περιοχής Μακρυγιάννη, οφείλεται κυρίως στην προειλημμένη πολιτική επιλογή της κατασκευής του ΝΜΑ στο συγκεκριμένο σημείο με κάθε κόστος. Το ΣτΕ επενέβη μόνο εκ των υστέρων, προσπαθώντας να κρατήσει τις ισορροπίες με την προϋπάρχουσα νομολογία του περί βιώσιμης ανάπτυξης, εκφράζοντας εν μέρει και το πολιτικό και κοινωνικό κλίμα που διαμορφωνόταν και συμφωνώντας σε γενικές γραμμές με την επιλογή της Διοίκησης για τη δημιουργία του έργου μείζονος σημασίας, με φωτεινή εξαίρεση την περίπτωση της διάσωσης του κτιρίου Κουρεμένου (ΣτΕ Ε΄Τμ. 2338/2009).

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ.

Κάθε μουσείο, όπως αυτό ορίζεται σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο και τα διεθνή πρότυπα, στο βαθμό που αυτά έχουν υιοθετηθεί από τον εθνικό νομοθέτη[122], οφείλει να *αποκτά, να δέχεται, να φυλάσσει, να συντηρεί, να καταγράφει, να τεκμηριώνει, να ερευνά, να ερμηνεύει, να εκθέτει, να προβάλλει στο κοινό, συλλογές υλικών μαρτυριών κάθε είδους με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία*. Η σειρά αυτή των πολύπλοκων ενεργειών όμως, κρύβει σειρά αντίστοιχων αποφάσεων και δράσεων της διοίκησης ενός μουσείου. Το μουσείο, σύμφωνα με τις σύγχρονες μουσειολογικές προσεγγίσεις, προκειμένου να επιτύχει τον πολυδιάστατο, πολιτιστικό, κοινωνικό και συνεχώς διευρυνόμενο στόχο του και να καταστεί επίκεντρο της κοινωνίας την οποία υπηρετεί, φαίνεται αυτονόητο ότι πρέπει να λειτουργεί ανεπηρέαστο από γραφειοκρατικές αγκυλώσεις και αργοκίνητες κρατικές δομές.

Το ΝΜΑ επιφορτισμένο με ακόμα μεγαλύτερες ευθύνες συντήρησης και ανάδειξης των κορυφαίων λειψάνων τις κλασικής αρχαιότητας, αλλά και αρμόδιο να διαχειριστεί μαζί με την επίσημη πολιτεία το δύσκολο εθνικό ζήτημα της επιστροφής των μαρμάρων του Παρθενώνα, φαίνεται να χρήζει μεγαλύτερης ευελιξίας και ελευθερίας δράσης από τα υπόλοιπα ελληνικά αρχαιολογικά μουσεία. Κατά τούτο η πολιτεία αποφάσισε να προβλέψει την ανεξαρτητοποίησή του από την κεντρική Διοίκηση και να το προικίσει με ίδια

[122] Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο ορισμός του μουσείου κατά το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), όπως αυτός ίσχυε κατά το χρόνο επεξεργασίας του ελληνικού νομοσχεδίου «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (ορισμός έτους 2001, διαθέσιμος στην ιστοσελίδα: <http://icom.museum/hist_def_eng.html> [τελευταία επίσκεψη την 17/05/2009]), στα βήματα του οποίου κινήθηκε και ο έλληνας νομοθέτης, κατά τη σύνταξη του άρθρου 45 παρ. 1 του Ν. 3028/2002, όπως επισημαίνεται και στην εισηγητική έκθεση του εν λόγω νόμου (βλ. ΚΝοΒ, 2002, τ. Α, σελ. 1353).

νομική προσωπικότητα, υπό τη νομική μορφή του Ν.Π.Δ.Δ., του έδωσε δηλαδή τη δυνατότητα να αποφασίζει το ίδιο για τις δράσεις που θα αναπτύσσει, για την ανεύρεση πόρων και για τον τρόπο υλοποίησης των σκοπών του. Μια τέτοια αλλαγή κρίνεται ιδιαίτερα ριζοσπαστική, αν σκεφτεί κανείς ότι η πλειονότητα των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων αδυνατεί να προβεί σε οποιαδήποτε από τις παραπάνω δραστηριότητες, γιατί πολύ απλά τα περισσότερα από αυτά δεν διαθέτουν ούτε καν το απαραίτητο προσωπικό για τη λειτουργία τους, παρά μόνο το κτίριο που στεγάζει τις συλλογές τους.

Ποιοι είναι όμως οι τρόποι οργάνωσης και οι νομικές μορφές των έτερων πολυπληθών αρχαιολογικών μουσείων που συναντώνται στην ελληνική πρακτική; Πώς διαμορφώνεται η πολιτική δράσης τους και πώς λαμβάνονται οι αποφάσεις σε αυτά;

Το νομικό πλαίσιο λειτουργίας, οργάνωσης και διαχείρισης των αρχαιολογικών μουσείων είχε αποτελέσει αντικείμενο συζητήσεων και αντιπαραθέσεων ήδη κατά την επεξεργασία του Ν. 2557/1997 «Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης». Τότε έγινε φανερό, ότι ένα καθεστώς μεγαλύτερης ευελιξίας και αυτενέργειας θα ήταν απολύτως απαραίτητο για την ανάπτυξη των μουσείων και δη των αρχαιολογικών, με τον σημαντικό όγκο ευρημάτων που διαθέτουν και τον ιδιαίτερο ρόλο που διαδραματίζουν για τη διαμόρφωση εθνικής συνείδησης[123].

Με τον πρόσφατο Νόμο 3711/2008 για την ίδρυση του ΝΜΑ ως Ν.Π.Δ.Δ., το θέμα επανήλθε στην επικαιρότητα. Ο νόμος ευαγγελίζεται τη σημασία της ανεξαρτησίας των διοικητικών οργάνων ενός μουσείου, το οποίο βρίσκεται σε άμεση και αναγκαία σύνδεση με τον αρχαιολογικό χώρο του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης, στην οπτική επαφή και εγγύτητα με τον οποίο στηρίζει την ύπαρξή του.

Εκκινώντας από τα παραπάνω δεδομένα, στόχος του παρόντος μέρους της εργασίας είναι η προσέγγιση των ακόλουθων ερωτημάτων: Κατά πόσο

[123] Βενιζέλος, Ευ. (1999), σελ. 79 – 80, 161 – 166, Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 353 – 356 και 465, Σκαλτσά, Μ. (1996), σελ. 38 – 39, σημ. 3, (1997) σελ. 148 – 149 και (2008).

επιτυγχάνεται στην πράξη η αυτενέργεια του μουσείου και σε ποια θεωρητική βάση και πολιτική πρακτική στηρίζεται η διαφοροποίηση της νομικής μορφής του; Διαθέτει εν τέλει η νομοθετική αυτή προσπάθεια τα εχέγγυα, ώστε να αποτελέσει νομοθετικό πρότυπο με δυνατότητα ευρύτερης εφαρμογής και στα υπόλοιπα αρχαιολογικά μουσεία; Ποιες είναι οι ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης περίπτωσης που τη διαφοροποιούν από άλλα αρχαιολογικά μουσεία, υπό το φως και της ευρωπαϊκής εμπειρίας και πρακτικής;

Ι. Το νομικό καθεστώς των ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων.

Από το πρώτο Εθνικό Μουσείο, που ιδρύεται στην Αίγινα το 1829[124] ως αρχαιολογικό, λόγω της αυτονόητης εθνικής σημασίας του[125], μέχρι το νέο Μουσείο της Ακρόπολης, τα ελληνικά αρχαιολογικά μουσεία συνδέονται άμεσα με την πορεία του ελληνικού κράτους. Σήμερα, στην ελληνική επικράτεια λειτουργούν περίπου 230 κρατικά ή εποπτευόμενα από το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού (στο εξής ΥΠ.ΠΟ.Τ.) μουσεία και συλλογές, εκ των οποίων τα μισά και πλέον (138) είναι αρχαιολογικά, συμπεριλαμβανομένων των βυζαντινών και μεταβυζαντινών μουσείων και συλλογών, και 107 είναι μη δημόσια μουσεία[126].

Δεδομένης της επιφύλαξης της κυριότητας των αρχαιοτήτων στο κράτος, ήδη από τον πρώτο αρχαιολογικό νόμο του 1834 με ορισμένες εξαιρέσεις, και αργότερα κατ' αποκλειστικότητα, από το νόμο ΒΧΜΣΤ «Περί αρχαιοτήτων» του 1899[127], αρχή που ισχύει μέχρι σήμερα (άρθρα 7 παρ. 1 και 21 παρ. 1 του Ν. 3028/2002), τα αρχαιολογικά μουσεία ιδρύονται κατά τη διάρκεια του 19ου και

[124] Με το με αριθμό 49 Ψήφισμα του Καποδίστρια της 21ης Οκτωβρίου 1829.

[125] Γκαζή, Α. 1999, σελ. 43.

[126] Συνολική εικόνα για τα ελληνικά μουσεία είναι διαθέσιμη στην ιστοσελίδα του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού <http://www.visitgreece.gr/portal/site/eot/home?lang_choosen=en>, καθώς και στην ιστοσελίδα του ΥΠ.ΠΟ.Τ. και της εταιρίας με την επωνυμία Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε. (Ο.Π.Ε.Π.) <http://odysseus.culture.gr/index_gr.html> [τελευταία επίσκεψη 15/05/2010].

[127] Δωρής, Ε. (1985), σελ. 29 – 30.

του πρώτου μισού του 20ου αιώνα[128], στην πλειονότητά τους από το ελληνικό κράτος και έκτοτε υπάγονται στον κρατικό έλεγχο. Σήμερα αποτελούν την πλειοψηφία των κρατικών μουσείων και τους αποδίδεται ιδιαίτερη πολιτιστική, εθνική αλλά και οικονομική σημασία, καθώς συμβάλλουν στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας και αποτελούν πόλο έλξης για τους ξένους επισκέπτες της χώρας μας.

Το καθεστώς λειτουργίας και οργάνωσης που επιφυλάσσεται νομοθετικά για τα κρατικά και μη κρατικά αρχαιολογικά μουσεία έχει ως εξής[129]:

- Κρατικά μουσεία ενταγμένα στις κατά τόπους Αρχαιολογικές Εφορείες του ΥΠ.ΠΟ.Τ.
- Κρατικά μουσεία που, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 παρ. 28 του Ν. 2557/1997 και του άρθρου 2 παρ. 4 του Ν. 3028/2002, αποτελούν Ειδικές Περιφερειακές Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ.Τ.
- Κρατικά μουσεία που λειτουργούν ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου και
- Μη κρατικά (ιδιωτικά) αρχαιολογικά μουσεία με τη μορφή του Ν.Π.Ι.Δ.[130]

Ας δούμε κάθε μία από αυτές τις κατηγορίες με περισσότερη προσοχή.

1. Αρχαιολογικά μουσεία ενταγμένα στις κατά τόπους Αρχαιολογικές Εφορείες του ΥΠ.ΠΟ.Τ.

Η συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών κρατικών αρχαιολογικών μουσείων υπάγεται διοικητικά, ανάλογα με την προέλευση και τη χρονολόγηση των συλλογών κάθε μουσείου, στο δίκτυο των 39 Εφορειών Προϊστορικών και

[128] Γκαζή, Α. (1999), σελ. 43, Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 37 – 58.

[129] Στο σημείο αυτό ακολουθείται η διάκριση των Δ. Βουδούρη (2003), σελ. 317 - 440, και Δ. Παπαπετρόπουλου (2006), σελ. 192 – 193, με τις απαραίτητες προσθήκες λόγω της ίδρυσης στο μεταξύ κρατικών αρχαιολογικών μουσείων με τη μορφή του Ν.Π.Δ.Δ.

[130] Σημειώνεται ότι τα εκκλησιαστικά Ν.Π.Δ.Δ. που υπάγονται σε αυτή την κατηγορία από τη Δ. Βουδούρη (2003), σελ. 401 – 405, δεν θα μας απασχολήσουν στα πλαίσια της παρούσας εργασίας.

Κλασικών Αρχαιοτήτων και των 28 Εφορειών Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, που αποτελούν, μεταξύ άλλων, Περιφερειακές Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ.Τ., υπαγόμενες με τη σειρά τους στην Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου και ειδικότερα στην Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

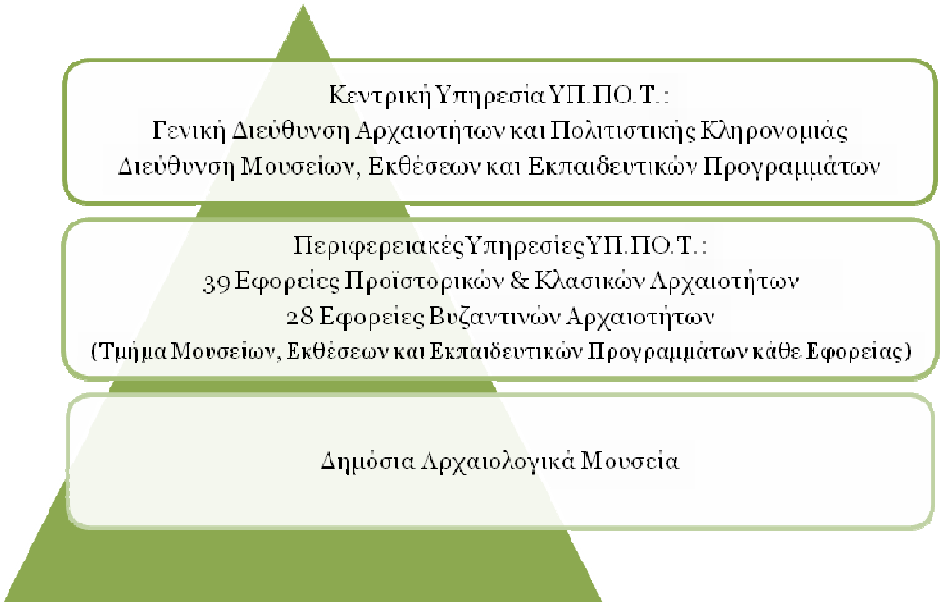

Οι Εφορείες Αρχαιοτήτων είναι διάσπαρτες και καλύπτουν το σύνολο της ελληνικής επικράτειας, συμπεριλαμβάνοντας πολλές φορές στην περιφέρεια αρμοδιότητάς τους και πέραν του ενός νομού της χώρας. Δεν υπάγονται στην τοπική αυτοδιοίκηση, ούτε στις διοικητικές περιφέρειες, αλλά λογοδοτούν απευθείας στην Κεντρική Υπηρεσία του ΥΠ.ΠΟ.Τ. Αυτή η μη ορθολογική και αντιεπιστημονική, όπως τονίζει η Δ. Βουδούρη, παράλληλη διαίρεση της ελληνικής επικράτειας σε Εφορείες Αρχαιοτήτων υπαγόμενες στο ΥΠ.ΠΟ.Τ., έχει σαν αποτέλεσμα την υπαγωγή στην ίδια Εφορεία ανομοιογενών και απομακρυσμένων μεταξύ τους αρχαιολογικών χώρων και μουσείων, χωρίς το οργανωτικό αυτό σχήμα να εξυπηρετεί, εμφανώς τουλάχιστον, τις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών. Η μόνη αιτιολογία της εν λόγω διαίρεσης εντοπίζεται στην εξυπηρέτηση πολιτικών συμφερόντων, και στην υπαγωγή τους στην άμεση αρμοδιότητα του ΥΠ.ΠΟ.Τ.[131].

[131] Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 332 – 335 και βιβλιογραφικές παραπομπές που περιλαμβάνονται εκεί.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ΚΑ΄Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, η αρμοδιότητα της οποίας εκτείνεται στους Νομούς Κυκλάδων και Σάμου[132] παρά την απομακρυσμένη έδρα της, που βρίσκεται στην Αθήνα, και στην αρμοδιότητά της υπάγονται πλήθος Αρχαιολογικών Μουσείων, όπως τα μουσεία Δήλου, Θήρας, Ίου, Κέας, Μήλου, Μυκόνου, Νάξου, Πάρου, Σάμου, Σύρου, Τήνου, Άνδρου κ.λ.π., αλλά και οι αρχαιολογικοί χώροι της αρχαίας Θήρας, της Δήλου, το Πυθαγόρειο και το Ηραίο Σάμου, καθώς και μνημεία όπως το θέατρο της Μήλου, ο αρχαίος πύργος Αγίας Τριάδας Αμοργού κ.λ.π.[133]!

Λαμβανομένου μάλιστα υπόψη του εύρους της αρμοδιότητας των κατά τόπους Εφορειών, η οποία εκτείνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 44 παρ. 1 του Π.Δ. 191/2003 «*σε όλα τα θέματα διατήρησης, προστασίας, φύλαξης αρχαιοτήτων, την επιστημονική έρευνα, την αποκάλυψη, τη συντήρηση, την ανάδειξη των αρχαιοτήτων και την έκθεσή τους στα μουσεία …* » και ειδικότερα σε ότι αφορά το αρμόδιο Τμήμα Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων κάθε Εφορείας σε θέματα σχετικά με «*την εκπόνηση και εφαρμογή μουσειολογικών και μουσειογραφικών μελετών, την έκθεση των αρχαιολογικών αντικειμένων στα Μουσεία και Συλλογές αρμοδιότητας της κάθε Εφορείας, καθώς και τη διαχείριση και εν γένει τάξη και ευπρέπεια των εν λόγω Μουσείων και την επιστημονική μελέτη των συναφών ζητημάτων, τη χορήγηση άδειας μελέτης αρχαίων σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών του Υπουργείου Πολιτισμού, την άδεια εξαγωγής μη προστατευόμενων από τη νομοθεσία αντικειμένων, το σχεδιασμό, την οργάνωση και την παρουσίαση αρχαιολογικών, περιοδικών ή μόνιμων εκθέσεων, σε συνεργασία με την Κεντρική Υπηρεσία, το σχεδιασμό, την οργάνωση και την παρουσίαση αρχαιολογικών περιοδικών εκθέσεων, προγραμμάτων, δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων …*», καθίσταται εμφανής η γραφειοκρατική και δυσκίνητη οργάνωση και διαδικασία λήψης αποφάσεων,

[132] Π.Δ. 191/2003 «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού», άρθρο 43 παρ. 2 (κα).

[133] Η πλήρης αρμοδιότητα της εν λόγω Εφορείας παρατίθεται στην ιστοσελίδα του ΥΠ.ΠΟ.Τ. <http://www.yppo.gr/1/g1540.jsp?obj_id=64> [τελευταία επίσκεψη 01/02/2010].

που δεν συνάδει με το προφίλ του σύγχρονου και δραστήριου μουσείου - ζωντανού οργανισμού.

Παρά δε το γεγονός ότι το νέο οργανόγραμμα του ΥΠ.ΠΟ.Τ.[134] ισχύει ήδη από το έτος 2003, όπως μας εξήγησε, η κα. Τσουλάκου, αρχαιολόγος της ΛΗ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, η εν λόγω Εφορεία, η σύσταση της οποίας προβλέφθηκε από το ίδιο Προεδρικό Διάταγμα και λειτουργεί ήδη από την 14/04/2006, καθώς και πολλές άλλες, δεν διαθέτουν ακόμα την οργανωσιακή δομή που προβλέπεται στο αναθεωρημένο οργανόγραμμα του ΥΠ.ΠΟ.Τ.[135] Παρ' όλ' αυτά η ΛΗ Εφορεία εφαρμόζει ένα σύστημα άτυπου καταμερισμού αρμοδιοτήτων στους υπαλλήλους της και *«έχουν οριστεί υπεύθυνοι για τα κατά τόπους μουσεία της περιφέρειάς της»*, ενώ *«υπάρχει η ευελιξία οι υπάλληλοι να ασχολούνται και με θέματα ανάλογα με τις ανάγκες που κάθε φορά προκύπτουν και όχι αυστηρά και μόνο με τις περιοχές αρμοδιότητάς τους»*[136]. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι έξι χρόνια μετά την ψήφιση του εν λόγω Προεδρικού Διατάγματος, πολλές Εφορείες, πιθανόν λόγω της νοοτροπίας και της ιδιαίτερης στάσης που τηρούν οι αρχαιολόγοι, περί των οποίων θα γίνει λόγος παρακάτω, δεν διαθέτουν αρμόδια τμήματα μουσείων, αρχαιολογικών χώρων, διοικητικής και οικονομικής υποστήριξης κ.λ.π., με αποτέλεσμα ο καταμερισμός των εργασιών στους υπαλλήλους κάθε Εφορείας να εναπόκειται στην ανεπίσημη διακριτική ευχέρεια κάθε Εφορείας, όπως και πριν.

Τα μουσεία που λειτουργούν υπό το καθεστώς αυτό, δεν διαθέτουν νομική προσωπικότητα, ούτε δικό τους διοικητικό προσωπικό και δεν επιφυλάσσεται για αυτά καμία αρμοδιότητα λήψης αποφάσεων, η οποία αντίθετα μετατίθεται συγκεντρωτικά στην αρμόδια Εφορεία στην οποία και ενσωματώνεται κάθε μουσείο της περιοχής. Η λήψη οποιασδήποτε απόφασης που αφορά το σύνολο της λειτουργίας των μουσείων αυτών, από το ωράριο επίσκεψης του κοινού, τον τρόπο έκθεσης και συντήρησης μέχρι και τον τακτικό

[134] Π.Δ. 191/2003 «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού».

[135] Π.Δ. 191/2003, άρθρο 44 παρ. 5.

[136] Βλ. Παράρτημα ΙΙΙ, σελ. 129.

καθαρισμό των εγκαταστάσεών τους, εναπόκειται στην αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων.

Το ίδιο καθεστώς επικρατεί και σε ότι αφορά τα έσοδα των εν λόγω μουσείων και τη διαχείριση τους. Τα έσοδα από τα εισιτήρια εισόδου, από την άσκηση εμπορικών δραστηριοτήτων, όπως η πώληση εκμαγείων και καρτ ποστάλ στα πωλητήρια εντός του χώρου των μουσείων κ.λ.π. περιέρχονται στο σύνολό τους στο Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων[137], το οποίο διαχειρίζεται και διαθέτει τους πόρους του για την εξυπηρέτηση, μεταξύ άλλων υπηρεσιών, του ΥΠ.ΠΟ.Τ., και της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς[138] [139]. Η δραστηριότητα των μουσείων αυτών συντρίβεται μέσα στους κόλπους της γραφειοκρατίας. Χωρίς συγκεκριμένο προϋπολογισμό και χωρίς δυνατότητα για την παραμικρή αυτενέργεια, ακόμα και η εκτέλεση των βασικών λειτουργιών των μουσείων αυτών (συντήρηση αντικειμένων συλλογών, φύλαξη, έκθεση), παρακωλύεται ουσιωδώς, κατευθυνόμενη πλήρως από τον κρατικό μηχανισμό. Είναι ζητούμενο αν πολλά από τα μουσεία αυτά πληρούν τους βασικούς όρους ίδρυσης και λειτουργίας δημόσιου μουσείου που προβλέπονται στο άρθρο 45 παρ. 2 του Ν. 3028/2002 «για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», καθώς η επάρκεια και καταλληλότητα των εγκαταστάσεων και του προσωπικού, αλλά και η διασφάλιση των βασικών λειτουργιών τους τίθενται πολλές φορές υπό αμφισβήτηση.

2. Αρχαιολογικά μουσεία που αποτελούν Ειδικές Περιφερειακές Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ.Τ.

Με τις διατάξεις της παρ. 28 του άρθρου 7 του Ν. 2557/1997 («Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης»), προβλέφθηκε ρητά η δυνατότητα

---

[137] Ν. 736/1977 «Περί Οργανισμού Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων», άρθρο 8, βλ. και ιστοσελίδα Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων <http://www.tap.gr/corpsite/display/main.asp> [τελευταία επίσκεψη την 01/02/2010].

[138] Όπ.π. Ν. 736/1977 άρθρο 2.

[139] Βλ. και Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 293 – 296.

συγκρότησης ορισμένων κρατικών μουσείων με τη μορφή ειδικών περιφερειακών υπηρεσιών του ΥΠ.ΠΟ.Τ. χωρίς ίδια νομική προσωπικότητα, που δεν θα συνέπιπταν με τις κατά τόπο αρμόδιες Εφορείες. Πρόκειται για πρόβλεψη της δυνατότητας επέκτασης του ειδικού καθεστώτος που ήδη είχε εφαρμοστεί στην πράξη για ορισμένα μουσεία[140] και που μέχρι στιγμής αφορά τα ακόλουθα μουσεία: το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, το Βυζαντινό & Χριστιανικό Μουσείο, το Νομισματικό Μουσείο, το Επιγραφικό Μουσείο, το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου και το Μουσείο Ασιατικής Τέχνης Κέρκυρας[141]. Σύμφωνα με τον τότε Υπουργό Πολιτισμού Ευάγγελο Βενιζέλο, κρίθηκε απαραίτητο να αποχωριστούν *«μερικά ακόμη μεγάλα μουσεία μας, που λειτουργούν πάντα ως δημόσιες υπηρεσίες, από τις αντίστοιχες εφορείες αρχαιοτήτων, έτσι ώστε να έχουμε επιστημονικό προσωπικό αφοσιωμένο πλήρως στην υποστήριξη, τη διοίκηση και τη διαχείριση του μουσείου»*[142].

Τα παραπάνω κρατικά μουσεία λειτουργούν με πλήρη αυτονομία, με δικό τους διευθυντή και προσωπικό που καλύπτει τις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε ενός από αυτά, σύμφωνα βέβαια με το οργανόγραμμα που έχει θεσπίσει το ΥΠ.ΠΟ.Τ. για κάθε ένα από αυτά και πάντοτε επιχορηγούμενα πλήρως από τον κρατικό προϋπολογισμό, χωρίς να τους παρέχεται δυνατότητα αυτοδιαχείρισης των εσόδων τους από τα εισιτήρια εισόδου ή της πολιτιστικές δραστηριότητες που πραγματοποιούν, τα οποία κατατίθενται συνολικά στο Τ.Α.Π.Α.

Παρ᾽ όλ᾽ αυτά, όπως άλλωστε έχει ήδη διαπιστωθεί κατ᾽επανάληψη[143], ούτε και το παράδειγμα αυτό οργάνωσης των αρχαιολογικών μουσείων φαίνεται να προσδίδει τη μέγιστη δυνατή ελευθερία κινήσεων στα μουσεία.

[140] Για παράδειγμα το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης είχε ήδη συγκροτηθεί ως ειδική περιφερειακή υπηρεσία του ΥΠ.ΠΟ.Τ. με την παρ. 15 του άρθρου 7 του Ν. 2557/1997, ενώ στο άρθρο 39 του παλαιότερου οργανισμού του ΥΠ.ΠΟ.Τ. (Π.Δ. 941/1977, ΦΕΚ Α 320/1977) στις εν λόγω ειδικές περιφερειακές υπηρεσίες περιλαμβανόταν το Εθνικό Αρχαιολογικό, το Βυζαντινό και Χριστιανικό, το Επιγραφικό και το Νομισματικό Μουσείο.

[141] Π.Δ. 191/2003, άρθρο 2 παρ. 4 και 46 παρ. 5.

[142] Βενιζέλος, Ε. (1999), σελ. 126.

[143] Τα συμπεράσματα που ακολουθούν έχουν διαπιστωθεί στο παρελθόν και από τους Δ. Βουδούρη (2003), σελ. 360 και Δ. Κωνστάντιο (2003), σελ. 123.

Όπως προέκυψε από συνομιλίες που είχαμε με υπάλληλο του Νομισματικού Μουσείου, το εν λόγω μουσείο δεν διαθέτει άλλα όργανα διοίκησης πλην της διευθύντριάς του. Η οργάνωση και λειτουργία του ρυθμίζεται αποκλειστικά από τα λιγοστά άρθρα του Π.Δ. 191/2003 που το αφορούν, ενώ δεν υπάρχει ούτε Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας του μουσείου, όπως προβλέπεται στις διατάξεις του άρθρου 45 του Ν. 3028/2002 («για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς»), με τον οποίο να ρυθμίζονται λεπτομερέστερα τα θέματα που άπτονται της λειτουργίας και διοικητικής οργάνωσής του. Επιπλέον, θεωρείται προβληματική η υποχρέωση του μουσείου να παραχωρεί το σύνολο των εσόδων του από εισιτήρια, δραστηριότητες, εκδηλώσεις, το πωλητήριο και την καφετέρια που διαθέτει στο Τ.Α.Π.Α., από το οποίο ελάχιστα ποσά επιστρέφουν προς ενίσχυση του μουσείου. Προς αντιμετώπιση της οικονομικής δυσπραγίας, το μουσείο καταφεύγει στην αναζήτηση και αποδοχή χορηγιών, χάρη στις οποίες πραγματοποιεί μεγάλο μέρος των εκδηλώσεων που διοργανώνει. Τέλος και το προσωπικό κρίνεται ανεπαρκές, με αποτέλεσμα τη δυσλειτουργία και αυτής της κατηγορίας των μουσείων.

3. Αρχαιολογικά μουσεία με τη μορφή του Ν.Π.Δ.Δ.

Αν και η νομική μορφή του Ν.Π.Δ.Δ. απαντάται συχνά σε κρατικά μουσεία των οποίων οι συλλογές δεν είναι αρχαιολογικές[144], στην περίπτωση των αρχαιολογικών μουσείων δεν συναντώνται παρά μόνο δύο παραδείγματα. Το πρώτο είναι το Μουσείο Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου, στις συλλογές του οποίου περιλαμβάνονται και αρχαία κινητά μνημεία. Το εν λόγω μουσείο αν και ιδρύθηκε ως Ν.Π.Δ.Δ. με τον Ν. 3600/2007 (ΦΕΚ 177/2007), σύμφωνα με σχετική ενημέρωση που είχαμε από τους υπαλλήλους του μουσείου, εξακολουθεί μέχρι σήμερα να λειτουργεί υπό το προηγούμενο

[144] Ειδικότερα τα μουσεία αυτά είναι: 1. Λαογραφικό & Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας – Θράκης, 2. Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλέξανδρου Σούτσου, 3. Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Οργάνων Φοίβου Ανωγιανάκη – Κέντρο Εθνομουσικολογίας, 4. Πολεμικό Μουσείο.

καθεστώς διοίκησής του, δηλαδή υπάγεται στην Ά Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Το δεύτερο και μοναδικό μουσείο που πράγματι λειτουργεί ως Ν.Π.Δ.Δ., με όλες τις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει, είναι το επίμαχο ΝΜΑ, το καθεστώς λειτουργίας του οποίου θα αναλυθεί με λεπτομέρεια παρακάτω.

4. Μη κρατικά (ιδιωτικά) αρχαιολογικά μουσεία.

Πρόκειται για το Μουσείο Μπενάκη και το Ίδρυμα Νικολάου Π. Γουλανδρή – Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, τα οποία λειτουργούν ως Ιδρύματα, δηλαδή Ν.Π.Ι.Δ. μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, το πρώτο εκ των οποίων συστάθηκε με τον Ν. 4599/1930 (ΦΕΚ Α΄138) «Περί αποδοχής δωρεάς των κληρονόμων Εμμ. Μπενάκη προς ίδρυσιν «Μουσείου Μπενάκη»», ενώ το δεύτερο με τον Ν. 1610/28.6.1986 (ΦΕΚ Α΄89) «Έγκριση σύστασης του ιδρύματος με την επωνυμία ΙΔΡΥΜΑ ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ».

Πρόκειται για μουσεία των οποίων η ίδρυση συνδέεται με την ανάγκη «νομιμοποίησης» ιδιωτικών αρχαιολογικών συλλογών αμφίβολης προέλευσης[145], που εξ΄αρχής ιδρύθηκαν και διαχειρίζονται από ιδιωτικά συμφέροντα, η λειτουργία των οποίων υπόκειται ωστόσο στην κρατική εποπτεία, όπως άλλωστε ισχύει για κάθε ίδρυμα ιδιωτικού δικαίου.

Αποτέλεσαν όραμα δύο επιφανών συλλεκτών αρχαιοτήτων[146], του Αντώνη Μπενάκη και της Αικατερίνης Γουλανδρή, συστάθηκαν το πρώτο λόγω δωρεάς προς το κράτος και το δεύτερο ως ίδρυμα και λειτουργούν υπό ειδικό καθεστώς φοροαπαλλαγών κατά τις διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου.

Σε ότι αφορά το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης, πρόκειται για ένα πλήρως αυτοδιαχειριζόμενο δια του Διοικητικού του Συμβουλίου νομικό πρόσωπο, που

[145] Σχετικά με το ζήτημα της νομιμοποίησης ιδιωτικών αρχαιολογικών συλλογών βλ. Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 428 – 440.

[146] Ως προς το Μουσείο Μπενάκη, οι συλλογές του επεκτείνονται σε λαογραφικά κ.λ.π. αντικείμενα.

δεν λαμβάνει κανενός είδους κρατική επιχορήγηση. Δεδομένης όμως της ιδρυματικής νομικής του φύσης, οι πράξεις της διοίκησής του τελούν υπό την εποπτεία του Υ.Π.Π.Ο.Τ και του Υπουργείου Οικονομικών, η οποία συνίσταται αφενός στον έλεγχο της σκοπιμότητας των πράξεων και αφετέρου της οικονομικής διαχείρισης του μουσείου.

Στην περίπτωση του Μουσείου Μπενάκη το κράτος διατηρεί μία πιο ενεργή σχέση με το Ν.Π.Ι.Δ., καθώς σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο του, είναι δυνατή η μετάθεση υπαλλήλων της Αρχαιολογικής υπηρεσίας σε αυτό (άρθρο 10), ενώ η τροποποίηση του καταστατικού του υπόκειται σε έγκριση του Υ.Π.Π.Ο.Τ. (άρθρο 17). Επιπλέον το μουσείο τυγχάνει τακτικής κρατικής επιχορήγησης. Κατά τα λοιπά το μουσείο διοικείται από τα συλλογικά όργανα που διαθέτει (Επιτροπή και Καλλιτεχνικό Συμβούλιο) γεγονός που του επιτρέπει τη χάραξη ίδιας πολιτικής και δραστηριότητας.

Τα δύο αυτά μουσεία διαθέτουν σημαντική περιουσία που επιτρέπει την οικονομική επιβίωσή τους και την ανάπτυξη της δραστηριότητας τους. Διαθέτουν επιπλέον μεγάλα περιθώρια αυτενέργειας που περιλαμβάνουν την πλήρη διαχείριση των οικονομικών τους πόρων, την ελευθερία επιλογής και πρόσληψης του προσωπικού τους και διαχείρισης των συλλογών τους.

Το Μουσείο Μπενάκη και το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης αποτελούν τα πλέον επιτυχημένα παραδείγματα ελληνικών αρχαιολογικών μουσείων, καθώς διακρίνονται για την έντονη κοινωνική, καλλιτεχνική, επιστημονική και εκπαιδευτική τους παρουσία και ως εκ τούτου χαίρουν ιδιαίτερης εκτίμησης από το κοινό. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η λειτουργία τους, κατά τις αρχές τις ιδιωτικής οικονομίας, τους παρέχει τη δυνατότητα προγραμματισμού των ενεργειών τους σύμφωνα με τους πόρους που διαθέτουν και τους στόχους που οριοθετούν, ενώ ταυτόχρονα δύνανται να επιδιώκουν με κάθε νόμιμο τρόπο την αύξηση του εισοδήματός τους, το οποίο επανεπενδύεται στο έργο τους. Φαίνεται λοιπόν ότι η οικονομική και διοικητική αυτονομία βάσει της οποίας λειτουργούν συνιστά ακρογωνιαίο λίθο της αναγνωρισιμότητάς τους και της αξιόλογης δραστηριότητας τους.

Επισημαίνεται τέλος, ότι τα παραπάνω μουσεία προφανώς δεν έχουν την κυριότητα των αρχαιολογικών αντικειμένων των συλλογών τους που προέρχονται από την ελληνική επικράτεια και χρονολογούνται έως και το 1453, η οποία επιφυλάσσεται σε κάθε περίπτωση εκ του νόμου για το κράτος (άρθρο 21 παρ. 1 του Ν. 3028/2002), με εξαίρεση βέβαια τα αρχαιολογικά αντικείμενα που αγοράζονται στο εξωτερικό και εισάγονται νόμιμα από τα εν λόγω μουσεία και τα οποία δεν έχουν εξαχθεί από την Ελλάδα κατά τα τελευταία πενήντα χρόνια πριν την εισαγωγή τους και δεν έχουν αφαιρεθεί παράνομα από μνημείο, αρχαιολογικό χώρο κ.λ.π. ή δεν προέρχονται από παράνομη ανασκαφή ανεξάρτητα από το χρόνο εξαγωγής τους, επί των οποίων τα μουσεία διατηρούν πλήρη κυριότητα[147] (άρθρο 33 παρ.3 του Ν. 3028/2002).

ΙΙ. Η πολιτική των «ιδιωτικοποιήσεων» των κρατικών μουσείων.

Η σύσταση και λειτουργία των κρατικών αρχαιολογικών μουσείων με τη μορφή του Ν.Π.Δ.Δ. είναι πρόσφατη στη χώρα μας (μόλις το 2007), ενώ δεν απαντώνται περιπτώσεις κρατικών αρχαιολογικών μουσείων τα οποία να λειτουργούν ως Ν.Π.Ι.Δ. Οι δύο αυτές νομικές μορφές οργάνωσης και διαχείρισης, οριοθετούν και διαχωρίζουν τη δραστηριότητα ενός μουσείου, είτε κατά τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας, είτε σύμφωνα με το δημόσιο λογιστικό που ισχύει για το δημόσιο τομέα. Πρόκειται για ένα ευρύτερο ζήτημα που δεν αφορά μόνο τα μουσεία, αλλά και πλήθος άλλων οργανισμών που έχουν συσταθεί με τις παραπάνω νομικές μορφές.

Σε ότι μας αφορά εδώ, πολιτικά κόμματα[148] και αρχαιολόγοι[149] αντιτιθέμενοι στη ίδρυση κρατικών αρχαιολογικών μουσείων υπό τη νομική

[147] Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 424.

[148] Βλ. Πρακτικά της Δ΄Συνεδρίασης της Βουλής των Ελλήνων την 09/10/2008 για τη συζήτηση επί των άρθρων της τροπολογίας του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού: «Ίδρυση νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ», Ομιλία της Βουλευτή του Κ.Κ.Ε Εύας Μελά, σελ. 299-300, Ομιλία του Προέδρου της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. Αλέξανδρου Αλαβάνου, σελ. 304.

μορφή του Ν.Π.Δ.Δ., προέβαλαν κατ' επανάληψη το επιχείρημα της μεθοδευμένης προσπάθειας της απελθούσας κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας για την «ιδιωτικοποίηση» των εν λόγω μουσείων. Για τους λόγους αυτούς κρίνεται σκόπιμο, προτού υπεισέλθουμε στην ανάλυση που αφορά το νομικό καθεστώς του ΝΜΑ, να προσδιορίσουμε το εννοιολογικό περιεχόμενο της πολιτικής των «ιδιωτικοποιήσεων» και δη των κρατικών μουσείων, όπως αυτή εφαρμόστηκε κατά περίπτωση σε διάφορες χώρες της Ε.Ε. και να προσεγγίσουμε εν συντομία τις νομικές μορφές οργάνωσης των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ν.Π.Ι.Δ. Τα συμπεράσματα που θα εξαχθούν από την παρούσα ενότητα θεωρούμε ότι θα φανούν ιδιαίτερα χρήσιμα, καθώς θα φωτίσουν στη συνέχεια τυχόν σκοπιμότητες που εξυπηρετήθηκαν από την προβολή της πολιτικής των «ιδιωτικοποιήσεων» ως επιχειρήματος κατά του νομικού καθεστώτος του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης από τις αντιτιθέμενες σε αυτό πλευρές.

1. Από τον κρατικοδίαιτο βίο στη διαχειριστική αυτονόμηση των μουσείων.

Η ίδρυση κρατικών μουσείων και δη αρχαιολογικών ως Ν.Π.Δ.Δ. στην Ελλάδα, αποτελεί έκφραση μιας πολιτιστικής πολιτικής που βρίσκει τις ρίζες της στη διεθνή τάση ανεξαρτητοποίησης των κρατικών μουσείων. Η πολιτική επιλογή του περιορισμού των κρατικών κονδυλίων, κυρίως στους τομείς κοινής ωφέλειας, όπως αυτοί της ενέργειας, των μεταφορών κ.λ.π οδήγησαν τις κυβερνήσεις κατά τη δεκαετία του 1980, με πρώτη τη Θατσερική Μεγάλη Βρετανία, στην ολοένα και με μεγαλύτερη συχνότητα υιοθέτηση της πολιτικής των «ιδιωτικοποιήσεων». Η τακτική αυτή, συνδυαζόμενη με την ανάγκη μεγαλύτερης ευελιξίας των μουσείων με στόχο την αποτελεσματικότερη

---

[149] Βλ. Δελτίο Τύπου Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων 22/05/2008, «Μετατροπή του Μουσείου Ακροπόλεως σε Ν.Π.Δ.Δ.», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sea.org.gr/gr/01_deltia/DT16_22.05.08.htm> [τελευταία επίσκεψη την 10/06/2009] και «Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης: Η Θέση του ΣΕΑ», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sea.org.gr/press/pages/viewpress.aspx?PressID=7>, τελευταία επίσκεψη την 15/04/2010.

διαχείρισή τους και την προσέγγιση του κοινού[150], υιοθετήθηκε από τις κυβερνήσεις και στον τομέα του πολιτισμού. Σήμερα πλέον είναι ξεκάθαρο ότι η πολιτική των «ιδιωτικοποιήσεων», ανάλογα με τη μορφή που κάθε φορά αυτή λαμβάνει, υποκινείται είτε από την ανάγκη μείωσης των δυσβάσταχτων εξόδων συντήρησης ορισμένων κρατικών υπηρεσιών και περιουσίας (δημοσιονομικά κίνητρα), είτε από την ανάγκη μετάθεσης της άσκησης δευτερευουσών αρμοδιοτήτων του κράτους σε ιδιώτες, προκειμένου το κράτος να επικεντρωθεί στην θεραπεία των κρατικών αρμοδιοτήτων, η άσκηση των οποίων επιφυλάσσεται από το Σύνταγμα αποκλειστικά για αυτό[151].

1.1. Το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου «ιδιωτικοποίηση».

Σύμφωνα με την ελληνική και διεθνή νομική θεωρία, το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου «ιδιωτικοποίηση» περικλείει διάφορες μορφές *«μετάθεσης δικαϊκής εξουσίας από το δημόσιο στο ιδιωτικό»*[152], οι οποίες εν συντομία έχουν ως εξής:

1.1.1 Περιουσιακή «ιδιωτικοποίηση»

Πρόκειται για τη μεταβίβαση ιδιωτικής περιουσίας του δημοσίου και της διαχείρισής της σε ιδιωτικά πρόσωπα, δηλαδή είτε σε ιδιώτες, είτε σε ιδρυόμενα από το κράτος Ν.Π.Ι.Δ. (load shedding/divestiture)[153]. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αντιδιαστείλουμε την ιδιωτική από τη δημόσια περιουσία του δημοσίου, καθώς τα πράγματα που περιλαμβάνονται στη δημόσια περιουσία του δημοσίου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 966 Α.Κ., για παράδειγμα τα αρχαία κινητά και ακίνητα μνημεία, θεωρούνται εκτός συναλλαγής και συνεπώς δεν είναι δυνατόν να μεταβιβαστούν σε ιδιωτικά πρόσωπα, παρά μόνο εάν πρώτα αποχαρακτηριστούν με νόμο του κράτους. Η κυριότερη μορφή της περιουσιακής «ιδιωτικοποίησης» συνίσταται στην αποκρατικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων, δηλαδή την πώληση του συνόλου ή τμήματος αυτών ή την

[150] Hellenkemper, H. (1997), σελ. 141.

[151] Καϊδατζής, Α. (2006), σελ. 21, 24-25 και (2009), σελ. 94-95 και Boorsma, P. (2002), σελ. 27.

[152] Καϊδατζής, Α. (2006), σελ. 15.

[153] Boorsma, P. (2002) «Privatizing the Muse 'and all that jazz'». Στο: Boorsma et.al. επιμ., σελ. 26, 31 και Καϊδατζής, Α. (2006), σελ. 17-18 και (2009) σελ. 94-95.

ανάθεση της διαχείρισης τους σε ιδιώτες κ.λ.π., η διαδικασία της οποίας προβλέπεται πλέον στο ελληνικό δίκαιο με το Ν. 3049/2002.

1.1.2. Λειτουργική «ιδιωτικοποίηση».

Πρόκειται για τη μετάθεση εκ μέρους του κράτους σε ιδιωτικά πρόσωπα της άσκησης δραστηριοτήτων που ως τότε ασκούσε το ίδιο. Στην περίπτωση αυτή, το κράτος μεταβιβάζει επί μέρους δραστηριότητες ή υπηρεσίες που εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του και όχι τα καθήκοντά του καθαυτά, διατηρώντας έναν ρυθμιστικό, εποπτικό και εγγυητικό ρόλο προκειμένου να διασφαλίζεται η συνέχεια και η άσκηση της εκάστοτε κρατικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τις συνταγματικές επιταγές. Δεν πρόκειται επομένως για πλήρη «ιδιωτικοποίηση» δημόσιων δραστηριοτήτων αλλά για διαφοροποίηση των λειτουργιών του κράτους, το οποίο από δρών υποκείμενο μετατρέπεται σε εγγυητική δύναμη[154]. Η λειτουργική «ιδιωτικοποίηση» λαμβάνει συνήθως τη μορφή της ίδρυσης από το κράτος ενός Ν.Π.Ι.Δ. (hiving off)[155], στο οποίο ανατίθεται η άσκηση κρατικών καθηκόντων, ή της σύναψης συμβάσεων παραχώρησης μεταξύ κράτους και ιδιωτών (contracting out/outsourcing)[156] με τις οποίες ανατίθεται η άσκηση ορισμένης κρατικής δραστηριότητας από το πρώτο στους τελευταίους[157].

1.1.3. Ουσιαστική και Τυπική ή Οργανωτική «ιδιωτικοποίηση».

Η Ουσιαστική «ιδιωτικοποίηση» περιλαμβάνει περιουσιακές ή λειτουργικές «ιδιωτικοποιήσεις» κατά τις οποίες το κράτος υπό την ευρεία έννοια, δηλαδή συμπεριλαμβανομένου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα που αποτελείται από Ν.Π.Ι.Δ. ή Α.Ε., μεταβιβάζει κρατική περιουσία ή δημόσιες αρμοδιότητες σε «γνήσιους ιδιώτες», φυσικά ή νομικά πρόσωπα[158]. Αντίθετα στην περίπτωση

---

[154] Καϊδατζής, Α. (2009), σελ. 21-25.

[155] Boorsma, P. (2002), όπ.π., σελ. 26.

[156] Boorsma, P. (2002), όπ.π., σελ. 26, 32 και Καϊδατζής, Α. (2006), σελ. 23 και (2009), σελ. 94-95.

[157] Καϊδατζής, Α. (2009), σελ. 94-95.

[158] Καϊδατζής, Α. (2006), σελ. 26-28.

των Τυπικών «ιδιωτικοποιήσεων» (operating at arm's length)[159] το κράτος και πάλι υπό την ευρεία έννοιά του, μεταβιβάζει περιουσία και αρμοδιότητές του αποκλειστικά σε ιδρυόμενα από αυτό Ν.Π.Ι.Δ. Πρόκειται επομένως για ένα κρατικό «τέχνασμα» που σκοπό έχει την άσκηση ορισμένων κρατικών δραστηριοτήτων αποφεύγοντας ως ένα βαθμό την εφαρμογή του δημοσίου δικαίου και διευκολύνοντας την διεκπεραίωσή τους[160]. Η «μετοχοποίηση» φορέων του δημοσίου (π.χ. Ν.Π.Δ.Δ., Ν.Π.Ι.Δ., κρατικές υπηρεσίες κ.λ.π.), δηλαδή η μετατροπή τους σε Α.Ε., αποτελεί μία εκ των συνηθέστερων μορφών Τυπικής «ιδιωτικοποίησης» και ρυθμίζεται στο ελληνικό δίκαιο με το Ν. 2414/1996.

Από τα παραπάνω προκύπτει με σαφήνεια ότι η ίδρυση ενός Ν.Π.Δ.Δ. από το κράτος, στο οποίο μεταβιβάζεται η άσκηση ορισμένης κρατικής δραστηριότητας, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιωτικοποίηση, καθώς τα Ν.Π.Δ.Δ. αποτελούν οργανωτική μορφή του ίδιου του κράτους. Από την άλλη πλευρά, ακόμα και η μετάθεση κρατικών αρμοδιοτήτων σε Ν.Π.Ι.Δ. ιδρυόμενα από το κράτος, εξυπηρετεί την αποτελεσματικότερη άσκηση αυτών δια της αποφυγής των προσκομμάτων που θέτει το δημόσιο δίκαιο, προϋποθέτει την κρατική εποπτεία και συνήθως συνοδεύεται από κρατική οικονομική ενίσχυση και επιλογή της διοίκησης των νομικών αυτών προσώπων.

1.2. Η ευρωπαϊκή εμπειρία.

Προκειμένου να γίνει αντιληπτή η ελληνική πολιτική επιλογή της ίδρυσης του ΝΜΑ ως Ν.Π.Δ.Δ., κρίνεται σκόπιμη η έρευνα των αντίστοιχων πολιτικών που εφαρμόστηκαν σε χώρες όπως η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία, η Ολλανδία, η Ιταλία, η Γερμανία και η Σουηδία, με σκοπό τη διοικητική και οικονομική αυτονομία των κρατικών μουσείων κάθε μιας από τις παραπάνω χώρες, υπό το πρίσμα και της τάσης προς την «ιδιωτικοποίηση».

1.2.1. Μεγάλη Βρετανία.

[159] Πρόκειται για την «αρχή της τήρησης αποστάσεων», βλ. Boorsma, P. (2002), όπ.π., σελ. 31-32.

[160] Καϊδατζής, Α. (2006), σελ. 28-32.

Έτσι για παράδειγμα στη Μεγάλη Βρετανία κατά τη δεκαετία του 1980 η πολιτική της Margaret Thatcher επικεντρώθηκε στη σύνδεση των κρατικών οργανισμών με την αγορά, προκειμένου να επιτευχθεί η περικοπή των κρατικών δαπανών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα πολλές κρατικές επιχειρήσεις κοινής ωφελείας, όπως η British Telecom, η British Airways και η British Gas, να πωληθούν σε ιδιώτες, ενώ άλλα πεδία κρατικής δραστηριότητας που παρέμειναν υπό τον έλεγχο του δημοσίου, οδηγήθηκαν σε διοικητική αναδιάρθρωση με στόχο τη βέλτιστη αξιοποίηση του δημοσίου χρήματος και την επίτευξη μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας[161].

Το τελευταίο συνέβη και στον πολιτιστικό τομέα, όπου ύστερα από μία δεκαετία αυξημένης κρατικής επιχορήγησης των κρατικών πολιτιστικών οργανισμών (1970), συντελέστηκαν θεμελιώδεις αλλαγές. Σε ότι αφορά τα κρατικά μουσεία ακολουθήθηκε το μοντέλο της τυπικής «ιδιωτικοποίησης» (operating at arm's length) σύμφωνα με το οποίο το κράτος, μεταβιβάζει περιουσία και αρμοδιότητές του σε ιδρυόμενα από αυτό Ν.Π.Ι.Δ.[162]. Οι κύριες παρεμβάσεις του βρετανικού κράτους συνοψίζονται στον περιορισμό της κρατικής χρηματοδότησης και της άσκησης της διοίκησης των μουσείων από κρατικούς φορείς. Για το σκοπό αυτό τα εθνικά μουσεία έλαβαν τη μορφή δημόσιων φορέων που δεν υπάγονται στον άμεσο κυβερνητικό έλεγχο, η διαχείριση των οποίων ανατέθηκε σε ανεξάρτητα συμβούλια επιτρόπων (Board of Trustees) και ένα Διευθυντή (Director)[163]. Οι επίτροποι, ανάμεσα στους οποίους συμπεριλαμβάνονται επιχειρηματίες, καλλιτέχνες και manager, στην πλειοψηφία τους διορίζονται από το κράτος, ενώ ο Πρόεδρος του Συμβουλίου και ο Διευθυντής επιλέγονται από Συμβούλιο Επιτρόπων, ο δεύτερος ύστερα από έγκριση του Πρωθυπουργού. Επιπλέον, η κρατική επιχορήγηση μειώθηκε

---

[161] Fischer, R., United Kingdom Report στο *Privatisation/Désétatisation and Culture. Limitations or opportunities for cultural development in Europe?*, CIRCLE NETWORK European Round Table Meeting, Amsterdam, 11-14 June 1997. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.circle-network.org/activity/amsterdam1997/reports/uk.htm> [τελευταία επίσκεψη την 13/03/2010].

[162] Τα βασικά νομοθετήματα με τα οποία υλοποιήθηκε η πολιτική αυτή είναι τα National Heritage Act 1983 και Museums and Galleries Act 1992.

[163] Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 442-445.

σε μεγάλο βαθμό, με συνέπεια την στροφή των μουσείων προς την αναζήτηση ιδιωτικών κεφαλαίων και την ανάπτυξη εμπορικών δραστηριοτήτων. Χαρακτηριστική είναι η προβλεπόμενη δυνατότητα των μεγαλύτερων μουσείων, ύστερα από έγκριση της διοίκησης, να συστήνουν ή να συμμετέχουν σε εμπορικές εταιρίες των οποίων οι δραστηριότητες προσανατολίζονται σε πώληση βιβλίων, αναπαραγωγές έργων τέχνης ή στην παροχή υπηρεσιών catering και χώρου στάθμευσης κ.λ.π.[164].

Οι στόχοι της βέλτιστης αξιοποίησης του δημοσίου χρήματος και της επίτευξης μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας εξακολουθούν να είναι επίκαιροι και αναφέρονται και σήμερα ακόμα στην επίσημη ιστοσελίδα του Τομέα Πολιτισμού, Μέσων και Αθλητισμού του αρμόδιου Υπουργείου (Department for Culture, Media and Sport)[165]. Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που περιλαμβάνονται στην ίδια ιστοσελίδα[166], το βρετανικό κράτος σήμερα επιχορηγεί ετησίως είκοσι ένα (21) μουσεία, δεκατρία (13) από τα οποία έχουν ιδρυθεί με Νόμο και ως εκ τούτου ονομάζονται «εθνικά». Το ύψος της παραπάνω κρατικής επιχορήγησης ανήλθε κατά το έτος 2006 – 2007 στο συνολικό ποσό των 320.000.000 £[167], και ξεπερνά κατά πολύ το σύνολο των ίδιων εσόδων των επιχορηγούμενων μουσείων (191.934.354 £) που προέρχονται από τα εισιτήρια, την εκμετάλλευση των υπηρεσιών που προσφέρουν (εστιατόρια, καταστήματα αναμνηστικών δώρων κ.λ.π.) και την εξασφάλιση δωρεών από ιδιωτικά κεφάλαια που πραγματοποιήθηκε κατά το έτος 2008 – 2009[168]. Φαίνεται λοιπόν ότι παρά την προσπάθεια περιορισμού της κρατικής χρηματοδότησης, οι κρατικοί πόροι εξακολουθούν μέχρι και σήμερα να

---

[164] Forder, C. (1994), σελ. 134-135, 139-141.

[165] Department for Culture, Media and Sports, Museums & Galleries. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.culture.gov.uk/what_we_do/museums_and_galleries/default.aspx> [τελευταία επίσκεψη την 13/03/2010].

[166] <http://www.culture.gov.uk> [τελευταία επίσκεψη την 13/03/2010].

[167] βλ. Department for Culture, Media and Sport – Sponsored Museums and Galleries. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.culture.gov.uk/what_we_do/museums_and_galleries/3383.aspx> [τελευταία επίσκεψη την 13/03/2010].

[168] βλ. Παράρτημα V, σελ. 133 επ.

αποτελούν τη βασική πηγή χρηματοδότησης των βρετανικών κρατικών μουσείων.

1.2.2. Γαλλία.

Εκ των 34 Εθνικών Μουσείων που υπάγονται διοικητικά στη Διεύθυνση Μουσείων της Γαλλίας (Direction des Musees de France) του Υπουργείου Πολιτισμού και Επικοινωνίας[169], τα μουσεία του Λούβρου, Orsay και Herbert, Rodin, Gustave Moreau και Henner, quai Branly και Arts et Traditions Populaire, καθώς και οι Βερσαλλίες σε συνάρτηση με τον ιστορικό τόπο στον οποίο υπάγονται, έχουν λάβει τη μορφή του εποπτευόμενου από τον αρμόδιο Υπουργό Ν.Π.Δ.Δ. (etablissement public a caractere administratif). Το γαλλικό κράτος αποβλέποντας στην οικονομική και διοικητική ευελιξία τον μεγάλων μουσείων, προέβη στη διαφοροποίηση του νομικού καθεστώτος λειτουργίας τους από τα υπόλοιπα Εθνικά Μουσεία, τα οποία ούτως ή άλλως λειτουργούσαν υπό καθεστώς οικονομικής αυτονομίας ήδη από το 1999. Επιπλέον, τα L' Union central des Arts decoratifs (UCAD) και Le muse d' Art et d' Histoire de Judaisme, λειτουργούν υπό τη νομική μορφή του σωματείου (association).

Το μουσείο quai Branly λειτουργεί ως Ν.Π.Δ.Δ. υπό την εποπτεία τριών αρμόδιων υπουργείων της χώρας, του Υπουργείου Πολιτισμού και Επικοινωνίας, του Υπουργείου Εθνικής Εκπαίδευσης και του Υπουργείου Έρευνας και διοικείται από Διοικητικό Συμβούλιο, οι πλειοψηφία των μελών του οποίου είτε διορίζονται από την κυβέρνηση, είτε συμμετέχουν σε αυτό λόγω της θέσης που κατέχουν (ex-officio), ενώ σε αυτό συμμετέχουν και εκλεγμένα από το προσωπικό του μουσείου μέλη[170]. Επιπλέον το μουσείο διαθέτει και άλλα συλλογικά όργανα όπως το Συμβούλιο Επιστημονικού Προσανατολισμού (Le conseil d' orientation scientifique), το οποίο υποβάλει στο Δ.Σ. του μουσείου προτάσεις για την πολιτιστική και επιστημονική δραστηριότητα αυτού και επεξεργάζεται το πρόγραμμα των εκδηλώσεων του μουσείου και η Επιτροπή

---

169 Βλ. <http://www.dmf.culture.gouv.fr/fr/mus_nat.html> [τελευταία επίσκεψη την 10/04/2010].

170 Βλ. <http://www.quaibranly.fr/en/the -public-institution/administrative-organisation/the-board-of-directors.html> [τελευταία επίσκεψη την 10/04/2010].

Διαχείρισης Συλλογών (La Commission des Acquisitions). Το μουσείο προβαίνει σε ανάθεση λειτουργιών του σε ιδιώτες δια της δημοσίευσης σχετικών προκηρύξεων. Η ίδια διοικητική διάρθρωση απαντάται και στο μουσείο Orsay, το οποίο αποτελεί, μαζί με τα μουσεία Orangerie και Hebert, Ν.Π.Δ.Δ.[171]. Μάλιστα η Επιτροπή Διαχείρισης Συλλογών του μουσείου διαθέτει τη δυνατότητα εμπλουτισμού των συλλογών με την αγορά νέων αντικειμένων, υπό την προϋπόθεση ότι το κόστος αγοράς αυτών δεν ξεπερνά το τιθέμενο από το εποπτεύον το μουσείο υπουργείο ποσό.

Σε ότι αφορά το μουσείο του Λούβρου, έχει προβλεφθεί η δυνατότητα ανάπτυξης εμπορικών δραστηριοτήτων, και σύναψης συμβάσεων ιδιωτικού δικαίου από το Ν.Π.Δ.Δ. του μουσείου, ενώ στο Δ.Σ. συμμετέχουν εκπρόσωποι των επιμελητών και του προσωπικού αυτού, δηλαδή οι άμεσα εμπλεκόμενοι με την καθημερινή λειτουργία του[172].

Ο ιστορικός τόπος των Βερσαλλιών μαζί με το Trianon αποτελούν Ν.Π.Δ.Δ. υπό την εποπτεία του Υπουργείου Πολιτισμού και Επικοινωνίας ήδη από το 1995[173]. Η διαχείριση των εκτάσεων και του μουσείου εναπόκειται στον πρόεδρο του νομικού προσώπου, στο Διοικητικό του Συμβούλιο, στον γενικό διευθυντή και τον γενικό διοικητή αυτού[174]. Το νομικό πρόσωπο διαθέτει ευχέρεια εύρεσης οικονομικών πόρων και διαχειρίζεται το ίδιο τα έσοδα που λαμβάνει από τα εισιτήρια εισόδου και τις λοιπές υπηρεσίες που προσφέρει. Επιπλέον λαμβάνει ετησίως κρατική επιχορήγηση και δέχεται δωρεές και χορηγίες ιδιωτών.

1.2.3. Ολλανδία.

---

171 Βλ. <http://www.musee-orsay.fr/fr/info/etablissement-public/statut.html> [τελευταία επίσκεψη την 10/04/2010].

172 Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 447-453.

173 Benhamou, F. (1998) «The Contradictions of Desetatisation. Museums in France». Στο: Boorsma et.al. επιμ. (2002), σελ.101-102.

174 Βλ. <http://www.chateauversailles.fr/l-etablissement-public/letablissemant-public>, τελευταία επίσκεψη την 10/04/2010.

Το πιο εντυπωσιακό παράδειγμα είναι αυτό της Ολλανδίας, όπου μετά από την αναδιοργάνωση των διοικητικών υπηρεσιών του κράτους κατά τη δεκαετία του 1970, γεγονός που είχε αντίκτυπο και στην πολιτιστική πολιτική της χώρας, ακολούθησε τη δεκαετία του 1980 γενικευμένη τάση ιδιωτικοποίησης, ιδίως των μέσων μεταφοράς και επικοινωνίας, που επεκτάθηκε και στον πολιτιστικό τομέα και δη στα μουσεία που μας ενδιαφέρουν εδώ. Ειδικότερα, η αρχή γίνεται το 1983 με τα συμπεράσματα μίας ομάδας μελέτης (Study Group for Privatization Performing Arts and National Museums) που συστήθηκε με πρωτοβουλία του Υπουργείου Οικονομίας της χώρας, σύμφωνα με τα οποία κρίθηκε μεταξύ άλλων ότι ήταν δυνατή η «αυτονόμηση» (autonomization) των εθνικών μουσείων, οι διοίκηση των οποίων μέχρι τότε, λόγω του ασφυκτικού γραφειοκρατικού νομικού πλαισίου βάσει του οποίου λειτουργούσαν τα μουσεία, αδυνατούσε να προσφέρει αποτελεσματική και εμπνευσμένη διοίκηση[175]. Η λήψη αποφάσεων για θέματα σημαντικά για την καθημερινή λειτουργία των μουσείων, όπως η πρόσληψη προσωπικού και η συντήρηση και ασφάλεια των κτιριακών εγκαταστάσεών τους επιφυλασσόταν στο αρμόδιο Υπουργείο, ενώ τα έσοδα από τις δραστηριότητες των μουσείων κατέληγαν στα ταμεία του κράτους[176]. Δυνάμει των παραπάνω συμπερασμάτων, το κράτος προχώρησε και σε αυτή την περίπτωση σε μία διαδικασία τυπικής «ιδιωτικοποίησης» με στόχο την αυτονόμηση των μουσείων που ολοκληρώθηκε το 1995 (Delta Plan for the Preservation of Cultural Heritage 1990-2000). Μέσα σε πέντε έτη 21 κρατικά μουσεία, και ήδη 50 το 2007, 30 εκ των οποίων υπάγονται στην εποπτεία του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού και Επιστήμης της Ολλανδίας[177], έλαβαν τη μορφή Ιδρύματος-Ν.Π.Ι.Δ. μη κερδοσκοπικού

[175] Van Dulken, H., The Netherlands Report στο *Privatisation/Désétatisation and Culture. Limitations or opportunities for cultural development in Europe?*, European Round Table Meeting, Amsterdam, 11-14 June 1997. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.circle-network.org/activity/amsterdam1997/reports/netherlands.htm> [τελευταία επίσκεψη την 13/03/2010].

[176] Engelsman, S. (1996), σελ. 49.

[177] Ήδη από το 1985 με το Museum Policy Document είχε αποτελέσει αντικείμενο ρύθμισης ο προσδιορισμός των μουσείων που τελούσαν υπό την ευθύνη της κεντρικής διοίκησης. Συγκεκριμένα 30 από τα 873 μουσεία, παρέμειναν υπό την εποπτεία και την χρηματοδότηση του αρμόδιου υπουργείου παιδείας, πολιτισμού και επιστήμης, 20 ακόμα κρατικά μουσεία

χαρακτήρα. Η εμπλοκή της κεντρικής διοίκησης στα μουσεία αυτά έλαβε τη μορφή της οικονομικής ενίσχυσης, του διορισμού των μελών των διοικητικών οργάνων των μουσείων, πλην του Διευθυντή για τον οποίο εκφέρει μόνο γνώμη ο αρμόδιος Υπουργός, της έγκρισης των τροποποιήσεων ή της διάλυσης του ιδρύματος και της σύναψης σύμβασης μεταξύ των δύο μερών για τον τρόπο διαχείρισης των αντικειμένων της συλλογής των μουσείων[178]. Στην ιδιοκτησία του κράτους παρέμειναν τα κτίρια και οι συλλογές των μουσείων, καθώς και η ευθύνη για τη χάραξη μουσειακής πολιτικής και τη διασφάλιση της πλειονότητας των οικονομικών πόρων αυτών, όμως η διαχείριση και η λήψη αποφάσεων ανατέθηκε στα διοικητικά όργανα κάθε μουσείου (Concept of Collectie Nederland)[179].

1.2.4. Ιταλία.

Στην Ιταλία, μία χώρα με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, μεταφραζόμενη σε περίπου 3.000 μουσεία, 2.000 αρχαιολογικούς χώρους, 20.000 ιστορικά κέντρα, 45.000 ιστορικά πάρκα και κήπους και 30.000 παλάτια, βίλλες, εκκλησίες, μοναστήρια και κάστρα[180], το ζήτημα της κρατικής χρηματοδότησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και των μουσείων ήρθε στην επιφάνεια πολύ γρήγορα. Η πολύχρονη οικονομική και διαχειριστική αναποτελεσματικότητα του αρμόδιου Υπουργείου, η έλλειψη πόρων σε συνδυασμό με το υψηλό κόστος συντήρησης του πλήθους των αντικειμένων, μνημείων και κτιρίων που ανήκουν στο Ιταλικό κράτος, αλλά και η οικονομική δυσκαμψία των μουσείων λόγω της έλλειψης ίδιου προϋπολογισμού και της διοικητικής προσκόλλησής τους στις

τέθηκαν υπό την εποπτεία άλλων υπουργείων λόγω του αντικειμένου των συλλογών τους, ενώ η ευθύνη και η χρηματοδότηση ορισμένων μουσείων ανατέθηκε σε δήμους και νομαρχίες, βλ. Ministry of Education, Culture and Science, «Key Figures 2004-2008», σελ. 6 και 155, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://english.minocw.nl/> και «Cultural Policy in the Netherlands (edition 2006)», σελ. 74-75, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://english.minocw.nl/english/culture/index.html> [τελευταία επίσκεψη την 13/06/2010].

[178] Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 445-447.

[179] Βλ. «Cultural Policy in the Netherlands (edition 2006)», σελ. 74-75. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://english.minocw.nl/english/culture/index.html> [τελευταία επίσκεψη την 13/06/2010].

[180] Benedikter, R. (2004), σελ. 384.

υπηρεσίες του αρμόδιου Υπουργείου, οδήγησαν κατά τη δεκαετία του 1990 στην μερική «ιδιωτικοποίηση» των μουσείων[181] που έλαβε τη μορφή συμβάσεων παραχώρησης μεταξύ κράτους και ιδιωτών (contracting out/outsourcing). Με τις συμβάσεις αυτές ανατίθετο σε ιδιωτικά συμφέροντα αρχικά η παροχή «βοηθητικών υπηρεσιών» εστίασης, πώλησης αναμνηστικών και αργότερα ακόμα και η διαχείριση βασικών λειτουργιών των κρατικών μουσείων, όπως τα εκπαιδευτικά προγράμματα, η διοργάνωση εκθέσεων, οι ξεναγήσεις κ.λ.π.[182]. Το 1997 το Υπουργείο προχωρεί στη διοικητική και οικονομική αυτονόμηση της Εφορείας Αρχαιοτήτων (Soprintendenze) της Πομπηίας, στην οποία υπάγεται η διαχείριση του αρχαιολογικού χώρου και του μουσείου της περιοχής[183], πρακτική που επεκτείνεται το 2001 στην Εφορεία Αρχαιοτήτων της Ρώμης, καθώς και σε τέσσερα «Poli museali nationali». Πρόκειται για κέντρα διοίκησης των σημαντικότερων εθνικών μουσείων της Ρώμης, της Βενετίας, της Φλωρεντίας και της Νάπολης και διαχείρισης των συλλογών τους, τα οποία όμως εξακολουθούν να υπάγονται στις κατά τόπους Εφορείες Αρχαιοτήτων, οι οποίες διατηρούν την αρμοδιότητά τους για αρχαιολογικά, αρχιτεκτονικά κ.αλ. ζητήματα[184]. Στη συνέχεια το αρμόδιο Υπουργείο προωθεί τη συνεργασία με ιδιωτικά νομικά πρόσωπα στα πλαίσια της διαχείρισης κρατικών πολιτιστικών οργανισμών με πρώτο το Εθνικό Αιγυπτιακό Μουσείο του Τορίνο, το οποίο λαμβάνει τη μορφή του Ιδρύματος (Public/Private Foundation)[185].

---

[181] Silvers, E. (2004).

[182] Henneberger, M. (2001), Zan, L. et al.(2007), σελ. 56.

καθώς και <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=429> [τελευταία επίσκεψη την 24/03/2010].

[183] Με το Ν. 352/1997 η Εφορεία Αρχαιοτήτων της Πομπηίας αποκτά διοικητικά όργανα (Διοικητικό Διευθυντή και Δ.Σ.), βλ. Zan, L. (2002), σελ. 91.

[184] Zan. L.et al. (2007), σελ. 59.

[185] Βλ. την ιστοσελίδα του μουσείου <http://www.museoegizio.it/pages/Who.jsp> [τελευταία επίσκεψη την 12/06/2010], στην οποία αναφέρεται ότι *«Το Υπουργείο Πολιτισμού ανέθεσε τη διαχείριση και χρήση των συλλογών για χρονικό διάστημα τριάντα ετών σε ένα κατάλληλο ίδρυμα, το Fondazione Museo delle Antichità Egizie di Torino, μεταξύ των μελών του οποίου*

Η κυβέρνηση Μπερλουσκόνι κατακρίθηκε διεθνώς για την επέκταση της παραπάνω πολιτικής που έλαβε τη μορφή μίσθωσης των υπηρεσιών διαχείρισης των μουσείων και οικονομικής εκμετάλλευσης της πολιτιστικής κληρονομιάς με την πρόβλεψη ανάθεσης της διαχείρισης πολιτιστικών αγαθών σε ιδιώτες επί τη βάσει πενταετών συμβάσεων, έναντι ανταλλάγματος το οποίο αποδιδόταν στο κράτος και την αρμόδια Εφορεία εξ' ημισείας [186]. Ανάλογες πολιτικές επιλογές που στόχο είχαν τον περιορισμό των κρατικών εξόδων και του ελλείμματος της χώρας[187], οδήγησαν στην πώληση σε ιδιώτες κρατικής περιουσίας, συμπεριλαμβανομένων κινητών και ακίνητων στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, όπως η Villa Manzoni, ή και στη διάθεση προς πώληση ακόμα και αρχαιολογικών χώρων, όπως η Alba Fucens, έναντι ιδιαίτερα χαμηλού ανταλλάγματος[188].

Σήμερα γίνεται πλέον αποδεκτή η σταδιακή τάση προς την «ιδιωτικοποίηση» των κρατικών πολιτιστικών οργανισμών της Ιταλίας και δη των μουσείων, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω, καθώς οι φόβοι για την «εμπορευματοποίηση» της πολιτιστικής κληρονομιάς κατασιγάστηκαν, ύστερα από την τροποποίηση το 2006 της σχετικής κωδικοποιημένης νομοθεσία του έτους 2004 (Heritage and Landscape Codex). Ειδικότερα, ο παραπάνω νόμος περιλαμβάνει πλέον αυστηρότερους όρους εκχώρησης της κρατικής πολιτιστικής ιδιοκτησίας σε ιδιώτες και περιορίζει τη δυνατότητα ανάθεσης της διαχείρισης μουσείων και λοιπών κρατικών πολιτιστικών οργανισμών, έτσι ώστε να επιτρέπεται ανάθεση μόνο σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και όχι σε κερδοσκοπικά ιδιωτικά συμφέροντα[189]. Παρά την τάση προς την «ιδιωτικοποίηση» των κρατικών μουσείων, σήμερα το ιταλικό μοντέλο διοίκησης αυτών εξακολουθεί να στηρίζεται στην κρατική επέμβαση και χρηματοδότηση. Το κράτος εξακολουθεί να αποτελεί την βασική πηγή

συμπεριλαμβάνονται η Περιφέρεια του Piedmont, η Επαρχία και ο Δήμος του Τορίνο και τα Ιδρύματα San Paolo και CRT banking» (η μετάφραση έγινε από εμάς).

[186] Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 458-459 και Zan, L. et al. (2007), σελ. 56-57.

[187] Νόμος 112/2002 «Deficit saver law», βλ. Bennedikter, R. (2004), σελ. 370.

[188] Bennedikter, R. (2004), σελ. 374-376 και 378-379.

[189] Βλ. <http://www.culturalpolicies.net/web/italy.php?aid=533> [τελευταία επίσκεψη 25/03/2010].

χρηματοδότησης των κρατικών μουσείων αν και προωθείται η εντονότερη εμπλοκή ιδιωτικών κεφαλαίων μέσω δωρεών, χορηγιών και σχετικών φοροαπαλλαγών.

1.2.5. Σουηδία.

Η Σουηδία ακολούθησε, και αυτή, το μοντέλο της αυτονόμησης (arm's-length principle) των κρατικών μουσείων (central museums). Ωστόσο, το μοντέλο αυτό δεν αποτελεί γνήσια ιδιωτικοποίηση, αλλά συνίσταται από τη μια στην πρόβλεψη μεγαλύτερης διακριτικής ευχέρειας στο πρόσωπο του διευθυντή του κάθε μουσείου, ο οποίος μαζί με το διοικητικό συμβούλιο εξακολουθεί να διορίζεται από το κράτος και από την άλλη στην οικονομική υποστήριξη των μουσείων από το κράτος, το οποίο θέτει και τους στόχους των μουσείων σύμφωνα με την εθνική πολιτιστική πολιτική που διαμορφώνει[190]. Ορισμένα από τα εν λόγω μουσεία φέρουν την ειδικότερη νομική μορφή του ιδρύματος, όπως για παράδειγμα το Skansen[191], σε γενικές όμως γραμμές η λειτουργία τους και η σχέση τους με την κεντρική διοίκηση δεν διαφοροποιείται από αυτή των υπόλοιπων κρατικών μουσείων που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Πολιτισμού της χώρας[192]. Δεν πρόκειται επομένως για μεταβίβαση δημόσιας περιουσίας σε ιδιώτες, ούτε για την άσκηση κρατικών δραστηριοτήτων από αυτούς, αλλά για διαφοροποίηση του διοικητικού

[190] Βλ. <http://www.culturalpolicies.net/web/sweden.php?aid=71> [τελευταία επίσκεψη την 25/03/2010].

[191] Ειδικότερα το Skansen, λαμβάνει ετησίως κρατική επιχορήγηση που φτάνει το 35% του εισοδήματος του μουσείου και διοικείται από επταμελές διοικητικό συμβούλιο και διευθυντή, ο οποίος διορίζεται από το Δ.Σ. Εκ των μελών του Δ.Σ., τέσσερα, μεταξύ των οποίων και ο Πρόεδρος αυτού, διορίζονται από την Κυβέρνηση, και δύο ορίζονται από το Nordiska museet. Το «ανοιχτό» μουσείο προσλαμβάνει το δικό του προσωπικό ανάλογα με τις ανάγκες του, οι οποίες είναι αυξημένες κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και μισθώνει επιμέρους υπηρεσίες σε ιδιώτες, όπως οι καφετέριες, η παιδική χαρά, το ενυδρείο, το υαλοπωλείο, το κατάστημα κεραμικών κ.λ.π., βλ. <http://www.skansen.se/artikel/organisation> [τελευταία επίσκεψη την 12/06/2010].

[192] Βλ. <http://www.culturalpolicies.net/web/sweden.php?aid=72> [τελευταία επίσκεψη την 25/03/2010].

σχήματος των μουσείων, ώστε τα διοικητικά όργανα αυτών να δύνανται να ασκήσουν τα καθήκοντά τους σύμφωνα με τους όρους της αγοράς.

Σε ότι αφορά τα Περιφερειακά και Δημοτικά μουσεία αυτά είτε υπάγονται στις υπηρεσίες των τοπικών αρχών, είτε λαμβάνουν τη νομική μορφή ιδρύματος, μη κερδοσκοπικού οργανισμού, ή προς εξασφάλιση στενότερης συνεργασίας με τον ιδιωτικό τομέα, της εταιρίας περιορισμένης ευθύνης ιδιοκτησίας της Περιφέρειας ή των Δημοτικών Αρχών. Οι παραπάνω αρχές είναι υπεύθυνες και για τη χρηματοδότηση των μουσείων της αρμοδιότητάς τους[193].

Τέλος στη Σουηδία έχει διαπιστωθεί κατ' επανάληψη ότι η δυνατότητα ενίσχυσης των σκοπών των κρατικών μουσείων από ιδιωτικά κεφάλαια μέσω χορηγιών, δωρεών κ.λ.π. είναι ιδιαίτερα περιορισμένη και συνεπώς δεν αποδίδεται πλέον ιδιαίτερη αξία στην προώθηση της πολιτικής παροχής κινήτρων προς τους ιδιώτες. Αντίθετα τα τελευταία χρόνια λαμβάνεται πρόνοια ώστε το κονδύλι του κρατικού προϋπολογισμού που αφορά τα κρατικά και επιχορηγούμενα από το κράτος μουσεία να αυξάνεται ετησίως, ώστε να διασφαλίζονται οι απαραίτητοι οικονομικοί πόροι για τη λειτουργία των παραπάνω μουσείων[194].

---

[193] Βλ. <http://www.culturalpolicies.net/web/sweden.php?aid=72> [τελευταία επίσκεψη την 25/03/2010].

[194] Βλ.<http://www.culturalpolicies.net/web/sweden.php?aid=429> και <http://www.culturalpolicies.net/web/sweden.php?aid=73> [τελευταία επίσκεψη την 25/03/2010].

1.2.6. Γερμανία.

Λόγω της ομοσπονδιακής διοικητικής οργάνωσης της χώρας, η κεντρική πολιτιστική πολιτική χαράσσεται από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση (Bund), αλλά τα 16 Ομόσπονδα Κρατίδια (Bundeslaender) και οι Δήμοι φέρουν κατά κύριο λόγο την ευθύνη του προσδιορισμού των επιμέρους στόχων, καθώς και της υλοποίησης και χρηματοδότησης αυτών[195]. Ως εκ τούτου η εφαρμοστέα πολιτική σε ότι αφορά τα κρατικά μουσεία διαφοροποιείται ανά Ομόσπονδο Κρατίδιο. Για παράδειγμα η Μοντέρνα Πινακοθήκη του Μονάχου λειτουργεί υπό ένα ιδιότυπο καθεστώς συνεργασίας μεταξύ του Ομόσπονδου Κρατιδίου της Βαυαρίας, του Δήμου και ιδιωτών. Αντίθετα, το Ομόσπονδο Κρατίδιο της Κάτω Σαξονίας εγκατέλειψε την πολιτική αυτή και ανάκτησε το διοικητικό έλεγχο των κρατικών μουσείων της περιφέρειάς του. Εξαιρετική περίπτωση αποτέλεσε η χορήγηση οικονομικής ενίσχυσης από την Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση στα διοικούμενα από το Ομόσπονδο Κρατίδιο του Βερολίνου μουσεία, το οποίο ως νέα πρωτεύουσα και διοικητικός πυρήνας της χώρας μετά την πτώση του τοίχους, έχρηζε άμεσης πολιτιστικής ανάδειξης.

Και στην Γερμανία οι δύο κύριοι άξονες της πολιτιστικής πολιτικής σχετικά με τη διοικητική οργάνωση των κρατικών μουσείων συνοψίζονται αφενός στη σταδιακή απαγκίστρωσή τους από τις διατάξεις του διοικητικού δικαίου και του δημόσιου λογιστικού, καθώς και από τις δημοτικές και διοικητικές δομές, δια της μετατροπής της νομικής μορφής τους σε εταιρίες περιορισμένης ευθύνης ή ιδρύματα και αφετέρου στη μεταβίβαση της εκτέλεσης ορισμένων λειτουργιών σε άλλα ιδρύματα ή ενώσεις ιδιωτών. Παρ' όλ' αυτά, οι απώτεροι στόχοι του περιορισμού της κρατικής επιχορήγησης και της ανεξαρτητοποίησης των κρατικών μουσείων από τη δημόσια διοίκηση δεν φαίνεται να έχουν μέχρι σήμερα επιτευχθεί[196].

---

[195] Βλ. <http://www.culturalpolicies.net/web/germany.php?aid=22> [τελευταία επίσκεψη την 02/04/2010].

[196] Βλ. <http://www.culturalpolicies.net/web/germany.php?aid=71> [τελευταία επίσκεψη την 02/04/2010].

2. Τα Ειδικά Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου ή Δημόσια Νομικά Πρόσωπα.

Όπως προκύπτει από την προηγηθείσα ενότητα, η συνηθέστερη μορφή «ιδιωτικοποίησης» είναι η σύσταση από το κράτος νομικών προσώπων διακεκριμένων από την κεντρική εξουσία, στα οποία αναθέτει την εκτέλεση ορισμένης αρμοδιότητάς του. Έχει βέβαια ήδη επισημανθεί ότι η σύσταση Ν.Π.Δ.Δ. σε καμία περίπτωση δεν συνιστά «ιδιωτικοποίηση». Στην πράξη όμως συχνά οι νομικές μορφές οργάνωσης του Ν.Π.Δ.Δ. και του Ν.Π.Ι.Δ. είτε συγχέονται από το ευρύ κοινό είτε χρησιμοποιούνται από πολιτικούς και «ειδήμονες» χωρίς διάκριση με σκοπό να προκαλέσουν σύγχυση σε αυτό[197]. Ακολουθεί μία σύντομη ανάλυση των παραπάνω οργανωτικών μορφών, που σκοπό έχει την ανάδειξη των κύριων ομοιοτήτων και διαφορών τους, προκειμένου με βάση αυτά τα στοιχεία να καταστούν πιο εύληπτοι στη συνέχεια οι λόγοι που οδήγησαν στην πολιτική επιλογή της οργάνωσης του ΝΜΑ ως Ν.Π.Δ.Δ.

Υπό την ομπρέλα του όρου Δημόσια Νομικά Πρόσωπα εντάσσονται, τόσο τα Ν.Π.Δ.Δ., όσο και τα Ν.Π.Ι.Δ. Τα νομικά πρόσωπα που συστήνονται από το κράτος, με πολιτειακή πράξη, στα πλαίσια της κυριαρχικής του εξουσίας και λειτουργούν υπό αμφότερες τις παραπάνω νομικές μορφές κρατικής οργάνωσης, διέπονται το καθένα κατά περίπτωση από το δικό του κανονισμό, αλλά όπως τονίζει και ο Δ.Π. Δαγτόγλου *«ασκούν όλα, τουλάχιστον εν μέρει «διοίκηση» υπό τη λειτουργική έννοια[198] του όρου»*[199]. Η διάκριση μεταξύ των δύο αυτών νομικών μορφών συνδέεται με τον τρόπο σύστασης, τον

---

[197] Χαρακτηριστικό δείγμα της σύγχυσης αυτής αποτελεί η περιλαμβανόμενη στο διαδικτυακό κόμβο του Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων Γνωμοδότηση του Επιμελητηρίου Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας περί της μετατροπής του ΝΜΑ σε Ν.Π.Δ.Δ. Διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.sea.org.gr/press/pages/viewpress.aspx?PressID=10> [τελευταία επίσκεψη την 15/04/2010].

[198] Κατά τον ίδιο *«η Λειτουργική έννοια της διοικήσεως είναι ανεξάρτητη από ένα ορισμένο οργανισμό και αναφέρεται στη λειτουργία του διοικείν, ως διακεκριμένη από τη λειτουργία του νομοθετείν ή του δικάζειν»*, Δαγτόγλου (1997), σελ. 6.

[199] Δαγτόγλου (1997), σελ. 640. Έτσι και Τάχος, Α. (2005), σελ. 22.

επιδιωκόμενο σκοπό και την υπαγωγή της λειτουργίας τους στο ιδιωτικό ή δημόσιο δίκαιο[200].

Ειδικότερα, τα Ν.Π.Δ.Δ. αποτελούν διακεκριμένους από τη Δημόσια Διοίκηση ειδικούς οργανισμούς με ίδια νομική προσωπικότητα, στους οποίους ανατίθεται από το νομοθέτη η *άσκηση δημόσιας εξουσίας*[201] μέσω της επιδίωξης σκοπών δημοσίου συμφέροντος, η υλοποίηση των οποίων κρίνεται σκόπιμο να αποσπαστεί από την κεντρική διοίκηση. Πρόκειται για νομικά πρόσωπα που σκοπό έχουν τη *«διαχείριση των περιουσιακών μέσων που ανήκουν»* σε αυτά *«και ειδικότερα των χρηματικών κεφαλαίων που είναι στη διάθεσή»*[202] τους ή την παροχή υπηρεσιών, δυνάμει των αποφάσεων των οργάνων, τα οποία τα διοικούν[203]. Ως εκ τούτου, συστήνονται και καταργούνται δια νόμου ή διατάγματος, που εκδίδεται κατόπιν ειδικής νομοθετικής εξουσιοδότησης και υπάγονται στο Δημόσιο Τομέα[204]. Διαθέτουν δικά τους όργανα για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν την υλοποίηση των σκοπών τους, συλλογικά (Διοικητικό Συμβούλιο) και μονομελή (Διευθυντής) και δικό τους προσωπικό για την εξυπηρέτηση των σκοπών τους. Το σύνολο της λειτουργίας και οργάνωσης των Ν.Π.Δ.Δ. διέπεται κατ' αρχήν από τις διατάξεις του διοικητικού δικαίου και του δημοσίου λογιστικού, αλλά παρέχεται συνήθως η ευχέρεια πρόσληψης προσωπικού με σχέση ιδιωτικού δικαίου. Τέλος, στα Ν.Π.Δ.Δ. απονέμονται τα φορολογικά και δικονομικά προνόμια που αναγνωρίζονται στις λοιπές κρατικές αρχές[205].

Αυτή η οργανωτική μορφή επιλέγεται λόγω της διοικητικής, οικονομικής και λειτουργικής αυτοτέλειας και ευελιξίας που προσφέρει, της αποσύνδεσης από τον κύριο όγκο της γραφειοκρατικής διοίκησης και της διαδικασίας του

[200] Παπαχρίστου, Α. (2004), σελ. 813.

[201] Λύτρας, Σ. (2004), σελ. 819.

[202] Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1991), σελ. 333.

[203] Τα Ν.Π.Δ.Δ. διακρίνονται σε (1) δημόσιες ενώσεις και (2) δημόσια ιδρύματα, βλ. Δαγτόγλου (1997) σελ. 643.

[204] Οριοθέτηση Δημόσιου Τομέα στο άρθρο 1 παρ. 6β του Ν. 1256/1982 και άρθρο 1 του Ν. 1232/1982) και επανοριοθέτηση Δημόσιου Τομέα με τις διατάξεις του άρθρου 51 Ν. 1892/1990 όπως ισχύει, βλ. και Τάχος, Α. (2005), σελ. 361.

[205] Τάχος, Α. (2005), σελ. 326.

ευρύτατου ιεραρχικού ελέγχου στον οποίο υπόκεινται οι δημόσιες υπηρεσίες και συνεπώς της αποτελεσματικότερης και ταχύτερης δράσης, άμεσα προσαρμοσμένης στις εκάστοτε περιστάσεις. Το βασικό πλεονέκτημα της εξυπηρέτησης κοινωφελών σκοπών μέσω ενός Ν.Π.Δ.Δ., όπως σχολιάζει και ο Α. Τάχος, συνοψίζεται στο ότι *«λειτουργούν κατά τρόπο μάλλον προσιδιάζοντα προς τις μεγάλες ιδιωτικές επιχειρήσεις παρά προς τις Κρατικές Υπηρεσίες»*[206]. Τα Ν.Π.Δ.Δ. υπόκεινται σε δημοσιονομικό έλεγχο, αλλά και στην εποπτεία του αρμόδιου οργάνου της κεντρικής Δημόσιας Διοίκησης που δεν λαμβάνει την έκταση του ιεραρχικού ελέγχου της διοίκησης. Δηλαδή ο αρμόδιος υπουργός κατ' αρχήν ασκεί έλεγχο νομιμότητας των πράξεων του Ν.Π.Δ.Δ. και μόνο σε περιορισμένο βαθμό έλεγχο της σκοπιμότητας αυτών[207], γεγονός που επιτρέπει ως ένα βαθμό την αποστασιοποίησή τους από την άσκηση πολιτικών επιρροών στην λειτουργία τους. Επιπλέον, τα νομικά αυτά πρόσωπα συντάσσουν δικό τους προϋπολογισμό, ενώ προβλέπεται δυνατότητα συγκέντρωσης πόρων, αλλά και διαβαθμούμενη οικονομική αυτοτέλεια, αφού έχουν τη δυνατότητα να σχηματίζουν δική τους περιουσία, να διαχειρίζονται αυτοτελώς περιουσιακά στοιχεία του κράτους[208] αποκλειστικά και μόνο για την εκπλήρωση των σκοπών τους ή να δέχονται κρατικές επιχορηγήσεις κ.λ.π.

Οι κανόνες λειτουργίας των Ν.Π.Δ.Δ. δεν είναι ενιαίοι αλλά διαφοροποιούνται από περίπτωση σε περίπτωση, όπως και ο βαθμός οικονομικής αυτοτέλειας και εξάρτησης αυτών από την εποπτεύουσα αρχή τους. Κρίσιμο στοιχείο για την πραγματική ανεξαρτησία των νομικών αυτών προσώπων αποτελεί και ο τρόπος ορισμού των μελών της διοίκησής του[209]. Συνήθως τα πρόσωπα που συμμετέχουν στα Διοικητικά Συμβούλια των Ν.Π.Δ.Δ. ορίζονται με έναν ή περισσότερους από τους ακόλουθους τρόπους[210]:

(α.) λόγω της ιδιότητάς τους (ex officio),

---

[206] Τάχος, Α. (2005), σελ. 345.

[207] Δαγτόγλου (1997), σελ. 495.

[208] Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1991), όπ.π.

[209] Δαγτόγλου, Π. Δ. (1997), σελ. 640.

[210] Σπηλιωτόπουλος, Ε. (1991), σελ. 329.

(β.) ανάλογα με τις τιθέμενες διατάξεις, διορισμός υπαλλήλων του κράτους, Ν.Π.Δ.Δ., Ν.Π.Ι.Δ. ή ιδιωτών από τα κεντρικά ή περιφερειακά όργανα του κράτους κατά την ελεύθερη κρίση τους,

(γ.) διορισμός από το προβλεπόμενο όργανο του κράτους προσώπων που υποδεικνύονται από άλλα όργανα του κράτους ή από όργανα Ν.Π.Δ.Δ. ή Ν.Π.Ι.Δ. ή από το προσωπικό του ρυθμιζόμενου Ν.Π.Δ.Δ.,

(δ.) απευθείας διορισμός από τα όργανα άλλων Ν.Π.Δ.Δ. ή Ν.Π.Ι.Δ.,

(ε.) απευθείας εκλογή σύμφωνα με την αρχή της αυτοκυβέρνησης από τα πρόσωπα που αναγκαστικά υπάγονται στο ρυθμιζόμενο Ν.Π.Δ.Δ. ή από εκείνους των οποίων η δραστηριότητα ρυθμίζει ή αφορά η δράση του Ν.Π.Δ.Δ.

Αν και είναι δυσχερής σε θεωρία και νομολογία ο διαχωρισμός μεταξύ των δύο νομικών μορφών, θα πρέπει στο σημείο αυτό εν συντομία να σημειωθεί ότι τα προαναφερθέντα ισχύουν σε γενικές γραμμές και για τα Ν.Π.Ι.Δ., τα οποία συστήνονται κατά κύριο λόγο για την επιδίωξη σκοπών που άπτονται παραγωγικών και εμπορικών δραστηριοτήτων του κράτους[211]. Μάλιστα για την εξυπηρέτηση των σκοπών αυτών συνήθως μεταβιβάζονται στα πρόσωπα αυτά περιουσιακά στοιχεία του κράτους. Αν και πολλά από τα ιδρυθέντα από το ελληνικό κράτος Ν.Π.Ι.Δ. υπάγονται στον ευρύτερο δημόσιο τομέα[212] και σε κάθε περίπτωση δεσμεύονται από τις γενικές αρχές λειτουργίας του δημοσίου, όπως η αρχή της διαφάνειας και τα συνταγματικά δικαιώματα, ωστόσο τα Ν.Π.Ι.Δ. κάνουν ταυτόχρονα χρήση των μεθόδων και αρχών της ιδιωτικής οικονομίας, διέπονται από το ιδιωτικό δίκαιο, βάσει του οποίου ρυθμίζονται και οι εργασιακές σχέσεις που αναπτύσσουν, όσο και οι σχέσεις τους με τους πολίτες, ενώ οι διαφορές που προκύπτουν κατά την άσκηση των

[211] Επιγραμματικά τα Ν.Π.Ι.Δ. διακρίνονται σε (1) δημόσιες επιχειρήσεις, (2) ιδρυματικού χαρακτήρα Ν.Π.Ι.Δ. που έχουν απλή παραγωγική δραστηριότητα και (3) σωματειακής φύσης Ν.Π.Ι.Δ. που έχουν σκοπό τη ρύθμιση ορισμένης επαγγελματικής δραστηριότητας, βλ. Σπηλιωτόπουλος (1991), σελ. 347-348.

[212] Ενδεικτικά βλ. την με αρ. ΔΟΑ/Φ/01/16639/27-06-2007 Εγκύκλιο Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, στην οποία γίνεται καταγραφή των φορέων του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

δραστηριοτήτων τους υπάγονται προς εκδίκαση στην καθ' ύλη αρμοδιότητα των πολιτικών δικαστηρίων. Κατά τούτο, τα Ν.Π.Ι.Δ. «*βρίσκονται στο μεταίχμιο μεταξύ του δημοσίου και του ιδιωτικού*»[213]. Πρόκειται επομένως, σε αντίθεση με τα Ν.Π.Δ.Δ., για μία μορφή «ιδιωτικοποίησης», δεδομένου ότι η υβριδική αυτή νομική μορφή, μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου, συστήνεται από το κράτος προκειμένου να αναλάβει την άσκηση της κρατικής αρμοδιότητας που της μετατίθεται.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η κυριότερη διαφορά τους με τα Ν.Π.Δ.Δ., η οποία ενδιαφέρει στα πλαίσια της παρούσας, συνοψίζεται στη λειτουργία και οργάνωσή των Ν.Π.Ι.Δ. κατ' αρχήν σύμφωνα με τις διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου και τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας, με ορισμένες εξαιρέσεις, η ανάπτυξη των οποίων εκφεύγει του αντικειμένου της παρούσας εργασίας, και η υπαγωγή τους σε προνομιακό καθεστώς που τους επιτρέπει την ανάπτυξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Η ουσιώδης αυτή διαφοροποίηση προσδίδει στα Ν.Π.Ι.Δ. μεγαλύτερη ευελιξία και ανεξαρτησία από την κρατική μηχανή και ως εκ τούτου πολλά από αυτά ρητά εξαιρούνται από το δημόσιο τομέα και τις διατάξεις του δημόσιου λογιστικού [214].

Τέλος στα Ν.Π.Δ.Δ. που έχουν τη μορφή δημόσιου ιδρύματος, θα πρέπει να αντιδιαστείλουμε τα κοινωφελή ιδρύματα που αποτελούν Ν.Π.Ι.Δ. τα οποία φέρουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά[215]:

---

[213] Καϊδατζής, Α. (2006), σελ. 12-13.

[214] Ενδεικτικά αναφέρουμε το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου, το οποίο συστάθηκε και λειτουργεί ως Ν.Π.Ι.Δ., στον ιδρυτικό νόμο του οποίου προβλέπεται ρητή εξαίρεσή του από το δημόσιο τομέα και τις διατάξεις του δημόσιου λογιστικού. Άρθρο 1 του Ν. 2273/1994 όπως τροποποιήθηκε και ισχύει: *«Ιδρύεται νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου .... «Εθνικό Κέντρο Βιβλίου», που εποπτεύεται από τον Υπουργό Πολιτισμού. Το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου δεν υπάγεται στο δημόσιο τομέα ούτε στις διατάξεις του δημόσιου λογιστικού ούτε στις διατάξεις για τις δημόσιες προμήθειες και τα δημόσια έργα, λειτουργεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος κατά τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας, διέπεται από το ιδιωτικό δίκαιο και από τις διατάξεις του παρόντος νόμου»* (η έμφαση προστέθηκε).

[215] Δαγτόγλου (1997), σελ. 644.

(α) ιδρύονται με διάταγμα αλλά η λειτουργία τους διέπεται από το ιδιωτικό δίκαιο,

(β) διαχειρίζονται περιουσία τασσόμενη με διάταξη τελευταίας βούλησης ή δωρεάς υπέρ του δημοσίου ή υπέρ κοινωφελούς σκοπού, ενώ

(γ) η κρατική εποπτεία περιορίζεται σε έλεγχο σκοπιμότητας, νομιμότητας και τήρησης της δημόσιας τάξης, αφήνοντας μεγαλύτερα περιθώρια αυτενέργειας στο νομικό πρόσωπο.

Το πρόκριμα της μίας έναντι της άλλης οργανωτικής μορφής κατά τη σύσταση ενός Δημόσιου Νομικού Προσώπου από το κράτος ερίζετε αφενός σε λόγους πολιτικής σκοπιμότητας και αφετέρου στην προσπάθεια επίτευξης μεγαλύτερης ευκινησίας και συνεπέστερης διεκπεραίωσης των κρατικών λειτουργιών, κυρίως μέσω της υπερπήδησης του σκοπέλου του δημοσιονομικού ελέγχου.

Τέλος, τη νομική θεωρία, αλλά και τη νομολογία του ΣτΕ έχει απασχολήσει κατ' επανάληψη το ζήτημα κατά πόσο κρίνεται συνταγματικά επιτρεπτή η ανάθεση της άσκησης δημόσιας εξουσίας σε Ν.Π.Ι.Δ. Σε ότι μας αφορά εδώ το ζήτημα ειδικότερα περιορίζεται στη συνταγματικά προβλεπόμενη κρατική αποστολή για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και των μνημείων (άρθρο 24 παρ. 1 Σ) και τη δυνατότητα ανάθεσης επιμέρους κρατικών εξουσιών που απορρέουν από αυτήν, όπως για παράδειγμα τη διοίκηση ενός κρατικού αρχαιολογικού μουσείου και τη διαχείριση των συλλογών του, σε Ν.Π.Ι.Δ. Σύμφωνα με τη διαμορφωθείσα πάγια θεωρία και νομολογία, η κρατική δράση συνίσταται αφενός στην ανάπτυξη επιχειρηματικής δραστηριότητας σύμφωνα με το ιδιωτικό δίκαιο και αφετέρου στην άσκηση δημόσιας εξουσίας, στην οποία περιλαμβάνεται και η συνταγματικά επιβαλλόμενη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος και των μνημείων, κατά τους κανόνες του διοικητικού δικαίου. Στην πρώτη περίπτωση, η ανάθεση ή μεταβίβαση κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας σε Ν.Π.Ι.Δ. προς όφελος του δημοσίου υπό τον όρο της διαφάνειας, αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, συνταγματικά επιτρεπόμενη τυπική λειτουργική

ιδιωτικοποίηση[216]. Όμως η άσκηση δημόσιας εξουσίας, όπως η έκδοση διοικητικών πράξεων, επιφυλάσσεται από το Σύνταγμα αποκλειστικά στο κράτος. *«Ιδιώτες ή νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, εξ ορισμού, δεν είναι δυνατόν να ασκούν δημόσια εξουσία»*[217]. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει διάκριση των αρμοδιοτήτων του *«πυρήνα της κρατικής εξουσίας»* που συνιστούν έκφραση της κυριαρχίας του κράτους και ως τέτοιες δεν είναι δυνατόν η άσκησή τους να μεταβιβαστεί σε ιδιώτες ή Ν.Π.Ι.Δ., από τις κρατικές αρμοδιότητες που δύνανται να μετατραπούν σε επιχειρηματικές δραστηριότητες την εκτέλεση των οποίων μπορούν να αναλάβουν ιδιωτικοί φορείς και Ν.Π.Ι.Δ. Επομένως, οι ασκούμενες από Ν.Π.Ι.Δ. δραστηριότητες είναι αποκλειστικά εκτελεστικές και δεν επεκτείνονται σε χάραξη και εφαρμογή πολιτικής. Συνακόλουθα, στο σημείο αυτό θα συμφωνήσουμε με την άποψη της Δ. Βουδούρη, η οποία έχει διατυπώσει την γνώμη ότι η διοικητική αναδιοργάνωση των κρατικών αρχαιολογικών μουσείων σε Ν.Π.Ι.Δ θα αποτελούσε μία συνταγματικά επιτρεπτή ανάθεση κρατικών αρμοδιοτήτων, μετατρεπόμενων σε επιχειρηματική δραστηριότητα, πάντοτε υπό την εποπτεία και την εγγυητική παρουσία του κράτους[218].

ΙΙΙ. Το νομικό καθεστώς του ΝΜΑ.

Το ΝΜΑ, όπως έχει ήδη διαφανεί από τα προλεχθέντα στο Α΄μέρος της παρούσας, αποτελεί μία ιδιόμορφη περίπτωση μουσείου που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τόσο για την πολύχρονη διαδικασία ανέγερσης του, όσο και για το πλήθος ζητημάτων νομικού, μουσειολογικού, αρχιτεκτονικού, πολιτικού κ.λ.π. περιεχομένου που ανέκυψαν και συνεχίζουν να ανακύπτουν με αφορμή τη δημιουργία του. Πρόκειται για ένα μουσείο που συνοδεύεται από ιδιαίτερες εθνικές συμπαραδηλώσεις για τους έλληνες, άμεσα συνδεδεμένο με την διεκδίκηση της επιστροφής των μαρμάρων του Παρθενώνα. Λαμβανομένου μάλιστα υπόψη του παγιωμένου όσο και δυσκίνητου νομικού καθεστώτος των

[216] Καϊδατζής, Α.(2006), σελ.225-226.

[217] Καϊδατζής, Α. (2009), σελ. 103.

[218] Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 302 – 308, 430 – 431, όπου αναφέρεται και αντίθετη γνώμη του Α. Μανιτάκη και σελ. 466 – 467.

υπόλοιπων αρχαιολογικών μουσείων που αναπτύχθηκε παραπάνω, είναι φανερό ότι η ίδρυση του σημαντικότερου ελληνικού αρχαιολογικού μουσείου με τη μορφή Ν.Π.Δ.Δ. θα προκαλούσε έντονες αντιδράσεις από τους αρχαιολόγους και πεδίο αντιπαράθεσης στα έδρανα της Βουλής των Ελλήνων[219].

1. Οι ιδιαιτερότητες του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης και οι επιλογές του Έλληνα Νομοθέτη.

1.1. Οι ρυθμίσεις του Ν. 3711/2008.

Τα βασικά σημεία του Ν. 3711/2008[220], με τον οποίο το ΝΜΑ, και μόνο αυτό, συστήνεται ως Ν.Π.Δ.Δ. εποπτευόμενο από το ΥΠ.ΠΟ.Τ., συνοψίζονται ως εξής:

(i.) Οι κυριότεροι σκοποί του μουσείου είναι η συγκέντρωση, προστασία, μελέτη, ανάδειξη και προβολή των μνημείων του Βράχου της Ακρόπολης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, η στέγαση, έκθεση κ.λ.π. των κινητών αρχαίων μνημείων και λοιπών αρχιτεκτονικών μελών των μνημείων του Βράχου της Ακρόπολης που έχουν αποσπαστεί ή θα αποσπαστούν στο μέλλον, η λήψη πρόνοιας για επισκέπτες, ειδικούς επιστήμονες και άτομα με ειδικές ανάγκες, η προώθηση της ιστορικής και αρχαιολογικής γνώσης, της αισθητικής καλλιέργειας κ.λ.π., η ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων, η εφαρμογή συστημάτων ψηφιακής τεχνολογίας προς ενημέρωση του κοινού και για την ανάδειξη του διεθνούς χαρακτήρα του. Οι σκοποί αυτοί εκπληρώνονται ιδίως με τη διαφύλαξη, συντήρηση και προβολή των συλλογών, κατά τις σύγχρονες μουσειολογικές προδιαγραφές, την αρχειοθέτηση και τεκμηρίωση των συλλογών με σύγχρονα ηλεκτρονικά μέσα, τη συγκρότηση έτερων συλλογών, τη δημιουργία καλλιτεχνικών εργαστηρίων, την παραγωγή εκδόσεων, τη συμμετοχή σε ερευνητικά προγράμματα, τη δημιουργία εθνικής βάσης δεδομένων σε ψηφιακή μορφή για τη συγκέντρωση αρχαιολογικών δεδομένων

[219] Βλ. Πρακτικά Βουλής (Ολομέλεια) 08/10/2008 Συνεδρίαση Γ' και 09/10/2008 Συνεδρίαση Δ'.

[220] Για το σύνολο των διατάξεων του Ν. 3711/2008, βλ. Παράρτημα ΙΙ.

της προϊστορικής και κλασσικής αρχαιολογίας, τη διοργάνωση διαλέξεων και συνεδρίων, την ίδρυση παραρτημάτων στο εσωτερικό και στον υπόλοιπο κόσμο, την ενθάρρυνση δημιουργίας ενώσεως «Φίλοι του Μουσείου Ακρόπολης» και την παροχή συνδρομής προς το Υπουργείο Πολιτισμού για τη διεκδίκηση και επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα (άρθρο 2).

(ii.) η περιουσία του Δημοσίου, η χρήση και διαχείρισης της οποίας παραχωρείται, άνευ ανταλλάγματος, στο μουσείο για την επιδίωξη των σκοπών του είναι: το κτίριο επί της Διονυσίου Αρεοπαγίτου, ο περιβάλλοντας το μουσείο χώρος, τα απαλλοτριωθέντα υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου γειτονικά ακίνητα και τα κινητά μνημεία, αρχιτεκτονικά και λοιπά μέλη των μνημείων του Βράχου της Ακρόπολης που έχουν ήδη αποσπασθεί ή θα αποσπασθούν στο μέλλον από αυτόν, καθώς και τα κινητά και ακίνητα μνημεία που προήλθαν από τις ανασκαφές στο χώρο ανέγερσης του μουσείου (άρθρο 3).

(iii.) οι πόροι του μουσείου προέρχονται από τα έσοδα που προκύπτουν από το εισιτήριο εισόδου, τη διαχείριση των δικαιωμάτων του μουσείου και τις λοιπές δραστηριότητες που θα αναπτύξει αυτό (π.χ. ξεναγήσεις, πωλητήριο, εκδόσεις, εστιατόριο κ.λ.π.), καθώς και από κρατικές, διεθνείς, κοινοτικές και εθνικές επιχορηγήσεις, από δωρεές, χορηγίες κ.λ.π. (άρθρο 4 παρ. 1), ενώ παρέχεται εξουσιοδότηση για τον καθορισμό με κοινή υπουργική απόφαση απόδοσης ενός ποσοστού των εσόδων του μουσείου στο Τ.Α.Π.Α. (άρθρο 4 παρ. 3).

(iv.) προβλέπεται ειδικό προνομιακό καθεστώς για το μουσείο το οποίο απολαμβάνει τα διοικητικά και δικαστικά κ.λ.π. προνόμια και ατέλειες του Δημοσίου (άρθρο 4 παρ. 2).

(v.) τα διοικητικά όργανα του μουσείου είναι ο Προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης και το εννιαμελές Διοικητικό Συμβούλιο αυτού, αμφότερα με τριετή θητεία, τα οποία διορίζονται με απόφαση του αρμόδιου υπουργού, ο οποίος επιλέγει επτά από τα μέλη του Δ.Σ. *μεταξύ προσωπικοτήτων αναγνωρισμένου κύρους των Τεχνών, των Γραμμάτων και των Επιστημών*, ενώ συμμετέχει επίσης ο προϊστάμενος της Α' Εφορίας Προϊστορικών και Κλασικών

Αρχαιοτήτων και ένα μέλος της Επιτροπής Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης (άρθρο 6 παρ. 1-2 και άρθρο 9).

(vi.) το Δ.Σ. είναι αρμόδιο για την υλοποίηση της πολιτικής του μουσείου, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, τον οργανισμό του και την πολιτιστική πολιτική του ΥΠ.ΠΟ.Τ. Οι κυριότερες αρμοδιότητες του Δ.Σ. του μουσείου είναι η λήψη αποφάσεων για την κατάρτιση συμβάσεων, προμηθειών, η έγκριση δαπανών και εν γένει η διαχείριση των πόρων και ο καθορισμός της υπηρεσιακής κατάστασης των υπαλλήλων του μουσείου, η αποδοχή δωρεών, χορηγιών κ.λ.π., η σύνταξη του ετήσιου απολογισμού του μουσείου κ.λ.π. ο οποίος εγκρίνεται από τον Υπουργό Πολιτισμού (άρθρο 8 παρ. 1 α-στ).

(vii.) ο Προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης του μουσείου είναι αρμόδιος, μεταξύ άλλων, για την εποπτεία και το συντονισμό των υπηρεσιών του μουσείου, την εφαρμογή της πολιτικής του μουσείου βάσει των γενικών κατευθύνσεων του Δ.Σ., την επίβλεψη της υλοποίησης των αποφάσεων του Δ.Σ. και του Οργανισμού, το σχεδιασμό των επιστημονικών και διοικητικών προγραμμάτων του μουσείου, εισηγείται τον εμπλουτισμό των συλλογών του μουσείου, θέματα που αφορούν το προσωπικό του μουσείου, την αποδοχή δωρεών, χορηγιών κ.λ.π., αποδέχεται άνευ ρητής εξουσιοδότησης του Δ.Σ. δωρεές κ.λ.π. μέχρι του ποσού των 30.000 ευρώ και συνάπτει συμβάσεις ύστερα από εξουσιοδοτική απόφαση του Δ.Σ. ως προς το ανώτατο ύψος αυτών (άρθρο 10).

(viii.) προβλέπεται η δυνατότητα σύναψης συμβάσεων ανεξαρτήτων υπηρεσιών με φυσικά πρόσωπα, ύστερα από απόφαση της Γενικής Διεύθυνσης του μουσείου και έγκρισή της από το Δ.Σ. αυτού (άρθρο 8 παρ. 1ζ).

(ix.) τέλος το οργανόγραμμα του μουσείου περιλαμβάνει 5 Διευθύνσεις και δύο Αυτοτελή Γραφεία, ενώ προβλέπεται η σύσταση Οργανισμού του μουσείου με έκδοση σχετικού διατάγματος ύστερα από πρόταση του εποπτεύοντος Υπουργού, στον οποίο θα καθορίζεται λεπτομερέστερα η αρμοδιότητα των οργάνων διοίκησης, η οργανωτική διάρθρωση και στελέχωση των υπηρεσιών του μουσείου, τα προσόντα και η διαδικασία πρόσληψης του Προϊσταμένου Γενικής Διεύθυνσης και του προσωπικού (άρθρο 11).

1.2. Σχολιασμός των κυριότερων διατάξεων του νόμου.

1.2.1. Εύρος σκοπού του μουσείου, έκταση αυτορρύθμισης και εποπτείας.

Από την έκταση των δραστηριοτήτων του μουσείου που προβλέπονται ρητά στον ιδρυτικό του νόμο και τις αρμοδιότητες που επιφυλάσσονται στα διοικητικά του όργανα, είναι φανερό, ότι το μουσείο λαμβάνει το ίδιο απόφαση για οτιδήποτε το αφορά, για την πολιτιστική πολιτική του, την υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού του, τη διαχείριση της περιουσίας που του παραχωρείται προς χρήση και διαχείριση, τον αυτοτελή προϋπολογισμό του, χωρίς έγκριση της εποπτεύουσας αρχής. Η λειτουργία του συνάγεται ότι πραγματοποιείται σύμφωνα με τις διατάξεις του δημοσίου λογιστικού, ενώ το μουσείο απολαύει του συνόλου των προνομίων και ατελειών του δημοσίου. Η εποπτεία που ασκείται από τον Υπουργό Πολιτισμού περιορίζεται, στην επιλογή της πλειοψηφίας των μελών των διοικητικών οργάνων και στον προσδιορισμό των αμοιβών τους (άρθρο 6. παρ. 1 και 6), σημείο που θα αναπτυχθεί παρακάτω, στην έκδοση διατάγματος που περιλαμβάνει τον οργανισμό του μουσείου, ενώ τίθεται στη διακριτική του ευχέρεια η άσκηση ελέγχου νομιμότητας των πράξεων του μουσείου (άρθρο 8 παρ. 1 ε). Σε ότι αφορά τον δημοσιονομικό έλεγχο στον οποίο υπόκειται το μουσείο, αυτός περιορίζεται στην υποβολή των ετήσιων ισολογισμών του ενώπιον του εποπτεύοντος υπουργού και την άσκηση μόνο κατασταλτικού και όχι και προληπτικού ελέγχου στις δαπάνες του μουσείου από το ΣτΕ (άρθρο 8 παρ. 1 ε και παρ. 2). Από τα παραπάνω προκύπτει ένας ικανοποιητικός βαθμός αυτοδυναμίας και αυτοκαθορισμού του μουσείου, το οποίο επωφελείται από τα προνόμια του δημοσίου και υπόκειται στον ελάχιστο δυνατό έλεγχο των οικονομικών του καταστάσεων, με την επιφύλαξη του τρόπου διορισμού των διοικητικών οργάνων του μουσείου.

1.2.2. Περιουσία και κυριότητα επί αρχαίων μνημείων.

Στο μουσείο παραχωρείται η χρήση κρατικής περιουσίας, συμπεριλαμβανομένων αρχαιολογικών ευρημάτων και κινητών μνημείων και μάλιστα των εξαγόμενων από το Βράχο της Ακρόπολης, με σκοπό την πιο ευέλικτη και αποδοτική διαχείρισή τους προς όφελος της κοινωνίας, χωρίς

βέβαια να παρακάμπτεται η θεσπιζόμενη με τα άρθρα 7 και 21 παρ. 1 του Ν. 3028/2002 *αρχή της κυριότητας του κράτους επί των αρχαίων κινητών και ακίνητων μνημείων*, αφού η κυριότητα του συνόλου της περιουσίας που παραχωρείται προς χρήση και διαχείριση στο δημόσιο νομικό πρόσωπο του ΝΜΑ παραμένει στο κράτος. Συνεπώς, κυριότητα, κατοχή και διαχείριση των μνημείων παραμένουν στο κράτος. Είναι επίσης αυτονόητο ότι η διαχείριση των συλλογών του μουσείου υπόκειται στις διατάξεις του Ν. 3028/2002 «Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς». Σε ακολουθία με τα προηγούμενα, το μουσείο μπορεί να εμπλουτίζει τις συλλογές του (άρθρο 10 παρ. 2 ζ) αλλά όχι να εκποιεί αντικείμενα.

1.2.3. Πόροι.

Κατ' εξαίρεση από τις υπόλοιπες μορφές οργάνωσης μουσείων ως τμήματα της αρμόδιας κατά τόπο Εφορείας Αρχαιοτήτων ή ως Ειδικές Περιφερειακές Υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ.Τ., που περιγράψαμε παραπάνω υπό Ι. 1 και 2, το Μουσείο της Ακρόπολης έχει τη δυνατότητα παρακράτησης και ίδιας διαχείρισης του συνόλου των εσόδων που θα εισπράττει από όλες τις δραστηριότητές του και την αρμοδιότητα αποδοχής δωρεών κ.λ.π., ενώ μόνο κατ' εξαίρεση θα αποδίδει ποσοστό αυτών στο Τ.Α.Π.Α. Με τον τρόπο αυτό περιορίζεται ένα ουσιώδες μειονέκτημα των προϋπαρχόντων συστημάτων οργάνωσης των κρατικών αρχαιολογικών μουσείων που είναι καίριο για την απελευθέρωση της δραστηριότητας του μουσείου, και την οικονομική του ευελιξία για την εξυπηρέτηση των αναγκών του.

1.2.4. Όργανα διοίκησης.

Εξίσου σημαντική είναι και η λειτουργία του μουσείου με δικά του όργανα λήψης αποφάσεων, σε αντίθεση με τις άλλες μορφές οργάνωσης μουσείων που περιγράψαμε, χωρίς την παρέμβαση της κεντρικής διοίκησης και την κωλυσιεργία που προκαλεί η γραφειοκρατία.

Οι αρμοδιότητες του Δ.Σ. και του Προϊστάμενου Γενικής Διεύθυνσης του Μουσείου, καλύπτουν όλους τους τομείς δραστηριότητας αυτού, προσφέροντάς του ευρεία λειτουργική αυτοτέλεια και ανεξαρτησία από την κρατική μηχανή ως προς την επιλογή και διοργάνωση εκδηλώσεων, τον εμπλουτισμό των συλλογών,

την εξεύρεση πόρων από ιδιωτικές, εθνικές και κοινοτικές πηγές, τον λογιστικό έλεγχο, τη σύναψη συμβάσεων και γενικά κάθε δραστηριότητα του μουσείου. Η επιφύλαξη της πραγματικής διαχείρισης από το προσωπικό του ίδιου του μουσείου, σε συνδυασμό με την οργανωτική διάρθρωσή του σε Τμήματα και Αυτοτελή Γραφεία και την παρακράτηση του συνόλου των εσόδων που θα πραγματοποιεί, δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις στο μουσείο προκειμένου αυτό να παράξει έργο πλούσιο και πολύπλευρο για την εκπλήρωση των σκοπών του.

Όμως τα όργανα διοίκησης του μουσείου, δεν φαίνεται να υπερνικούν και το κριτήριο της *πραγματικής ανεξαρτησίας* που θέσαμε κατά την ανάπτυξη της οργάνωσης των Ν.Π.Δ.Δ. (βλ. παραπάνω σελ. 93 – 94), η οποία εξαρτάται άμεσα από τον τρόπο ορισμού των μελών του Δ.Σ. του.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, χρησιμοποιείται συνδυασμός μεθόδων ορισμού των μελών του Δ.Σ., καθώς ένα από αυτά συμμετέχει λόγω της ιδιότητάς του (Προϊστάμενος της αρμόδιας Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων), ένα από αυτά υποδεικνύεται από άλλο όργανο του κράτους (την Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης), επτά μέλη του Δ.Σ. διορίζονται κατά την ελεύθερη κρίση του αρμόδιου Υπουργού, ενώ τέλος ο προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού (άρθρο 9 παρ. 3) με προσόντα και διαδικασία που πρόκειται να καθοριστεί στον Οργανισμό του μουσείου (άρθρο 11 παρ. 2), ο οποίος σημειώνεται ότι δεν έχει συσταθεί μέχρι σήμερα.

Η εποπτεύουσα αρχή, δηλαδή ο Υπουργός Πολιτισμού επιλέγει και διορίζει την πλειοψηφία των προσώπων που συμμετέχουν στα διοικητικά όργανα του μουσείου, χωρίς μάλιστα να τίθενται νομοθετικά επαρκή επιστημονικά και επαγγελματικά κριτήρια επιλογής των προσώπων αυτών. Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση του άρθρου 6 παρ. 1 (α) του Ν. 3711/2008, στο οποίο γίνεται αόριστα λόγος για *«επιλογή μεταξύ προσωπικοτήτων αναγνωρισμένου κύρους των Τεχνών, των Γραμμάτων και των Επιστημών»*. Είναι στη διακριτική ευχέρεια του Υπουργού Πολιτισμού λοιπόν η επιλογή της συντριπτικής πλειοψηφίας των μελών του Δ.Σ. του μουσείου, με αποτέλεσμα

αυτό να εξαρτάται άμεσα από την εποπτεύουσα αρχή του και να διακινδυνεύεται άμεσα η μετατροπή του σε πεδίο εξυπηρέτησης πολιτικών συμφερόντων, γεγονός που θα επηρεάσει και την ποιότητα των δραστηριοτήτων του. Το θέμα αυτό αποτέλεσε αντικείμενο δριμιάς κριτικής και από το σύνολο της αντιπολίτευσης κατά την ψήφιση του εν λόγω νόμου στη Βουλή[221].

Αξίζει να σημειωθεί ότι, ανάλογες νομοθετικές ρυθμίσεις, ως προς τον τρόπο διορισμού και την επιλογή των μελών του Δ.Σ. από τον αρμόδιο Υπουργό, αποτελούν πάγια τακτική και σε χώρες του εξωτερικού, όπως είδαμε παραπάνω υπό ΙΙ. 1.2. (Μέρος Β΄), και απαντώνται στους ιδρυτικούς νόμους πληθώρας Δημόσιων Νομικών Προσώπων Ειδικών Σκοπών της χώρας μας ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγονται και μη αρχαιολογικά μουσεία τα οποία έχουν συσταθεί ως Ν.Π.Δ.Δ. ή Ν.Π.Ι.Δ. Τα μουσεία αυτά είναι άμεσα προσκολλημένα στην εποπτεύουσα αρχή τους, αφού τα μέλη του Δ.Σ. τους διορίζονται κατά πάγια τακτική από αυτή. Έτσι, ανάλογη διάταξη περί διορισμού με Υπουργική Απόφαση *«τεσσάρων περί την τέχνην ασχολούμενων προσώπων ή φιλότεχνων»*, περιλαμβάνεται στον Ν. 1079/1980 «Περί Οργανισμού και λειτουργίας Εθνικής Πινακοθήκης και Μουσείου Αλεξάνδρου Σούτσου» και στο Ν.Δ. 132/1969 «Περί ιδρύσεως Πολεμικού Μουσείου»[222]. Ελάχιστα πιο αναλυτικές κρίνονται οι σχετικές διατάξεις του Ν.Δ. 406/1970 «Περί ιδρύσεως Λαογραφικού και Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας», καθώς στην περίπτωση αυτή τίθεται τουλάχιστον το κριτήριο της ειδίκευσης και τις εμπειρίας επί των

[221] Πρακτικά Βουλής (Ολομέλεια) 08/10/2008 Συνεδρίαση Γ', αναφορές στο κρίσιμο αυτό ζήτημα για την ουσιαστική αυτοτέλεια του μουσείου έγιναν από τους εισηγητές όλων των κομμάτων της αντιπολίτευσης, του Κ.Κ.Ε. σελ. 30, του ΠΑ.ΣΟ.Κ., σελ. 34 και 40, του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ., σελ. 35 και 41, του ΛΑ.ΟΣ. σελ. 37.

[222] Άρθρο 5 παρ. 1: «Μετά από εισήγηση του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας διορίζει με θητεία τριών ετών τον πρόεδρο, τους δύο αντιπροέδρους και τέσσερις συμβούλους ως μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Πολεμικού Μουσείου. Οι διοριζόμενοι με τον τρόπο αυτόν *επιλέγονται από ανώτατους αξιωματικούς εν ενεργεία ή εν αποστρατεία*, οι οποίοι μπορούν να ανακληθούν στην ενέργεια, καθώς και από *δύο κατ' ελάχιστον διακεκριμένους επιστήμονες*. *Ο διορισμός του προέδρου και των αντιπροέδρων γίνεται κατά τρόπον ώστε να αντιπροσωπεύονται και οι τρεις Κλάδοι των Ενόπλων Δυνάμεων»* (η έμφαση προστέθηκε).

θεμάτων αρμοδιότητας του μουσείου»[223]. Στην περίπτωση των δύο Μουσείων Σύγχρονης Τέχνης (Εθνικό και Κρατικό) τα οποία έχουν συσταθεί ως Ν.Π.Ι.Δ., παρατηρείται η χρήση μίας γενικόλογης διάταξης που αφορά τα προσόντα των μελών του Δ.Σ.[224] και μίας ιδιαίτερα σαφούς και λεπτομερούς διάταξης για τα προσόντα των Διευθυντών των μουσείων. Αντίθετα στους ιδρυτικούς νόμους του Μουσείου Ελληνικών Λαϊκών Οργάνων–Κέντρου Εθνομουσικολογίας[225] και του Μουσείου Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου[226], προβλέπονται με μεγαλύτερη ακρίβεια τα επαγγελματικά, επιστημονικά και καλλιτεχνικά προσόντα των μελών του Δ.Σ.

Σε ότι αφορά τον Διευθυντή, παρατηρείται και πάλι διαφορετική αντιμετώπιση ανά μουσείο, άλλοτε με τη συμμετοχή του Δ.Σ. του μουσείου στην επιλογή του και πάντοτε με την εμπλοκή του αρμόδιου Υπουργού. Για

---

[223] Άρθρο 5 παρ. 1: Το Μουσείον διοικείται υπό επταμελούς Διοικητικού Συμβουλίου διοριζομένου επί τριετή θητεία δια κοινής αποφάσεως των Υπουργών Προεδρίας της Κυβερνήσεως και Βορείου Ελλάδος, εξ εγκρίτων πολιτών, *κεκτημένων κατά το δυνατόν σχετικάς γνώσεις και πείραν εις θέματα αρμοδιότητος του Μουσείου ή ασκούντας λειτούργημα συναφές προς τας αρμοδιότητας τούτου* (η έμφαση προστέθηκε).

[224] Άρθρο 2 παρ. 1 ε (αα) του Ν. 2557/1997: Το Διοικητικό Συμβούλιο των Μουσείων είναι εννεαμελές, διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και απαρτίζεται *από προσωπικότητες των Τεχνών, των Γραμμάτων και των Επιστημών, αναγνωρισμένου κύρους και από έναν εκπρόσωπο του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδας*. Στο Διοικητικό Συμβούλιο του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης διορίζεται ως μέλος και ένας εκπρόσωπος του Υπουργείου Μακεδονίας – Θράκης.

[225] Άρθρο 5 παρ. 1 του Ν. 1948/1991: «Το διοικητικό συμβούλιο του Μ.Ε.Λ.Μ.Ο.Κ.Ε. είναι πενταμελές, διορίζεται μετά των αναπληρωματικών με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού με τριετή θητεία και απαρτίζεται: ***α.*** *Από έναν καθηγητή Τμήματος Μουσικών Σπουδών Ελληνικού Α.Ε.Ι.* ***β.*** *Από δύο πρόσωπα με προσφορά στους τομείς της μουσικής, της επιστήμης και της τέχνης, που χαίρουν γενικής αναγνώρισης* ***γ.*** *Από τον προϊστάμενο της αρμόδιας διεύθυνσης του Υπουργείου Πολιτισμού ή το νόμιμο αναπληρωτή του* ***δ.*** *Από ένα νομικό*...» (η έμφαση προστέθηκε).

[226] Άρθρο 6 παρ. 2 του Ν. 3600/2007: «Από τα μέλη αυτά, *τρία είναι αρχαιολόγοι ή μουσειολόγοι ή αρχιτέκτονες – μηχανικοί, τρία μέλη, με τα αναπληρωματικά τους μέλη, υποδεικνύονται από το «Ίδρυμα Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου» και ένα είναι μέλος Δ.Ε.Π. του Τμήματος Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών*....» (η έμφαση προστέθηκε).

παράδειγμα, στο Μουσείο Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου, ο Διευθυντής προσλαμβάνεται με απόφαση του Δ.Σ. του, η οποία εγκρίνεται από τον Υπουργό Πολιτισμού με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου[227], στο Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας ο Διευθυντής προτείνεται από το Δ.Σ. και διορίζεται με απόφαση του αρμόδιου Υπουργείου[228], ενώ στα δύο Μουσεία Σύγχρονης Τέχνης (Εθνικό και Κρατικό) ο Διευθυντής διορίζεται μεν με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού για τετραετή θητεία, τα προσόντα του όμως, ύστερα και από την πρόσφατη τροποποίηση που υπέστη το επίμαχο άρθρο του ιδρυτικού τους νόμου, προβλέπονται με ακόμα μεγαλύτερη ακρίβεια που περιορίζει σημαντικά το τυχόν αυθαίρετο της κρίσης του Υπουργού[229].

Φαίνεται λοιπόν ότι ο νομοθέτης, για λόγους που δεν είναι ξεκάθαροι και που κατά την άποψή μας πιθανώς σχετίζονται με ζητήματα εξυπηρέτησης πολιτικών συμφερόντων, άλλοτε εκμεταλλεύεται και άλλοτε όχι τη διακριτική ευχέρεια που διαθέτει να προσδιορίσει με ακρίβεια τα προσόντα των μελών του Δ.Σ. ή να ορίσει μέλη επιλεγόμενα λόγω της θέσης τους (ex officio). Σε ότι

---

[227] Άρθρο 7 παρ. 1β και άρθρο 8 του Ν. 3600/2007.

[228] Άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 1948/1991.

[229] Άρθρο 2 παρ. 1 ε (ββ) του Ν. 2557/1997, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 18 του Ν. 3658/2008, το οποίο ειδικότερα προβλέπει: «Ο *Υπουργός Πολιτισμού με απόφασή του, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, διορίζει τον Διευθυντή του Μουσείου με τετραετή θητεία που μπορεί να ανανεώνεται. Ο Διευθυντής του Μουσείου πρέπει να διαθέτει πτυχίο Α.Ε.Ι., διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο Α.Ε.Ι. στη Μουσειολογία ή Ιστορία ή Θεωρία της Τέχνης ή Αισθητική ή Πολιτιστική Διοίκηση και Διαχείριση της ημεδαπής ή ισότιμο τίτλο σχολών της αλλοδαπής, πενταετή τουλάχιστον επαγγελματική εμπειρία σε θέματα εικαστικής και μουσειακής πολιτικής, δημοσιεύσεις επιστημονικών εργασιών σε θέματα ιστορίας και θεωρίας της τέχνης και γνώση δύο γλωσσών από τις ακόλουθες: αγγλική, γαλλική, γερμανική, ιταλική, ισπανική και ρωσική…*». Σχετικά με τη συζήτηση που άνοιξε με αφορμή την τροποποίηση του εν λόγω νόμου και αφορούσε τις αρμοδιότητες του ΔΣ και του Διευθυντή των δύο μουσείων, τον περιορισμό του αριθμού των διοριζόμενων από το ΥΠΠΟ μελών των διοικητικών οργάνων των μουσείων ΝΠΙΔ και ΔΔ, την επιλογή των Διευθυντών από το ΔΣ εκάστου μουσείου με διαγωνισμό, βλ. ενδεικτικά Δελτίο Τύπου Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος (Μάιος 2008). Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.eete.gr/uplds/File/papers/141_a(1).pdf> [τελευταία επίσκεψη την 06/06/2010].

αφορά το Διευθυντή, το πρόσωπο με τις σημαντικότερες διαχειριστικές αρμοδιότητες, θεωρούμε ότι θα ήταν δυνατό να προσλαμβάνεται με ανοιχτές και αξιοκρατικές διαδικασίες δημόσιου διαγωνισμού, ή τουλάχιστον να επιλέγεται από το Δ.Σ. του μουσείου το οποίο και θα συνεργαστεί άμεσα μαζί του.

1.2.5. Προσωπικό.

Ένα θέμα που απασχόλησε ιδιαίτερα και τους κοινοβουλευτικούς εκπροσώπους κατά τη συζήτηση και ψήφιση του νόμου στη Βουλή[230], είναι η αοριστία που χαρακτηρίζει τις διατάξεις του ιδρυτικού νόμου του μουσείου σχετικά με το καθεστώς του προσωπικό του. Σε αντίθεση με τον ιδρυτικό νόμο του Μουσείου Παύλου και Αλεξάνδρας Κανελλοπούλου, στον οποίο ρητά προβλέπεται ότι *«το προσωπικό του μουσείου αποτελείται από μόνιμους υπαλλήλους και υπαλλήλους με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου»*[231], αλλά και με τους ιδρυτικούς νόμους έτερων μουσείων Ν.Π.Δ.Δ.[232], για ορισμένα από τα οποία μάλιστα προβλέπεται και η σύσταση συγκεκριμένων οργανικών θέσεων[233], στον Ν. 3711/2008 δεν γίνεται καμία αναφορά περί της υπαγωγής των υπαλλήλων στο ιδιωτικό ή στο δημόσιο δίκαιο. Προβλέπεται ρητά μόνο η δυνατότητα σύναψης συμβάσεων ανεξαρτήτων υπηρεσιών με φυσικά πρόσωπα (άρθρο 8 παρ. 1ζ) και τα θέματα της στελέχωσης του μουσείου παραπέμπονται συλλήβδην προς ρύθμιση από τον προς έκδοση Οργανισμό του μουσείου, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, δεν έχει ακόμα τύχει επεξεργασίας από το ΥΠ.ΠΟ.Τ. Δεδομένης μάλιστα της άμεσης ανάγκης του μουσείου για πρόσληψη προσωπικού προς εξυπηρέτηση των χιλιάδων επισκεπτών που

---

[230] Ενδεικτικά βλ. πρακτικά Βουλής (Ολομέλεια) 08/10/2008 Συνεδρίαση Γ', εισηγητής ΠΑ.ΣΟ.Κ., σελ. 34.

[231] Άρθρο 10 παρ. 1 του Ν. 3600/2007.

[232] Άρθρο 9 παρ. 2 του Ν.Δ. 406, 1970 «Περί ιδρύσεως Λαογραφικού και Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας», άρθρο 15 του Ν. 1079/1980 «Περί Οργανισμού λειτουργίας Εθνικής Πινακοθήκης και Μουσείου Αλέξανδρου Σούτσου», άρθρο 9 του Ν. 1948/1991 «Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Οργάνων, κέντρο Εθνομουσικολογίας».

[233] Άρθρο 7 του Ν.Δ. 132/1969 «Περί ιδρύσεως Πολεμικού Μουσείου», άρθρο 12 του Ν. 1079/1980 «Περί Οργανισμού λειτουργίας Εθνικής Πινακοθήκης και Μουσείου Αλέξανδρου Σούτσου».

συρρέουν από την πρώτη μέρα λειτουργίας του, δημιουργούνται εύλογα ερωτήματα σχετικά με τις διαδικασίες πρόσληψης του υπάρχοντος σήμερα προσωπικού του μουσείου. Από την άλλη πλευρά, η μονιμότητα ή όχι των υπαλλήλων και τα προβλεπόμενα ή όχι προσόντα αυτών, αποτελούν επιπλέον παράγοντες που θα καθορίσουν το βαθμό ανεξαρτησίας του μουσείου, την αγκίστρωση του ή όχι στη δημοσιοϋπαλληλική νοοτροπία και την άμεση δυνατότητά του να στελεχώνει αξιοκρατικά το επιστημονικό και τεχνικό του προσωπικό με έμπειρους και αξιόλογους υπαλλήλους και συνεργάτες, όποτε το χρειάζεται.

Τα περισσότερα από τα παραπάνω θέματα αποτέλεσαν μέρος του κοινοβουλευτικού διαλόγου που αναπτύχθηκε κατά την ψήφιση του εν λόγω νόμου. Η κυβερνώσα κατά το χρόνο εκείνο παράταξη δια του αρμόδιου Υπουργού της, παραβλέποντας τα ψεγάδια του υπό συζήτηση νομοσχεδίου, υποστήριξε ότι η σύσταση του μουσείου με τη μορφή Ν.Π.Δ.Δ. συντελεί στην κατά το δυνατό «*μεγαλύτερη διοικητική και οικονομική του αυτοτέλεια. Δεδομένης μάλιστα, τόσο της πρόβλεψης για άμεση εποπτεία του από τον εκάστοτε Υπουργό Πολιτισμού όσο και της υποχρέωσης τήρησης της κάθε φορά ισχύουσας εθνικής νομοθεσίας περί πολιτιστικής κληρονομιάς, κρίθηκε ότι η καταλληλότερη μορφή για την λειτουργία του είναι αυτή του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου … ταυτόχρονα απολαμβάνει περισσότερες ελευθερίες κινήσεων στη διαχείριση των τρεχουσών υποθέσεων, απαλλαγμένο από τη γραφειοκρατία της αμιγούς δημοσίας υπηρεσίας….Η νέα του όμως μορφή του επιτρέπει να διατηρήσει τις αναγκαίες αποστάσεις ασφαλείας τόσο από τον ιδιωτικό τομέα όσο και από το παραδοσιακό δημόσιο και να είναι περισσότερο αποτελεσματικό στην διαχείριση του ρόλου που του ανατίθεται»*[234].

Αντίθετα η αντιπολίτευση καταφέρθηκε εναντίον του προς ψήφιση νομοσχεδίου προτείνοντας *το σεβασμό της γνώμης των αρχαιολόγων*[235], που επίσης άσκησαν έντονη κριτική στο νομοσχέδιο, και τη συγκρότηση του νέου

[234] Πρακτικά Βουλής (Ολομέλεια) 08/10/2008 Συνεδρίαση Γ', σελ. 269.

[235] Βλ. Δελτίο Τύπου Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων 22/05/2008.

μουσείου υπό τη μορφή ειδικής περιφερειακής υπηρεσίας του ΥΠ.ΠΟ.Τ.[236]. Λαμβανομένων βέβαια υπόψη των δυσχερειών οργάνωσης και αποτελεσματικότητας των υπηρεσιών αυτών, όπως αναπτύχθηκε παραπάνω υπό Ι. 2 (Μέρος Β΄), κατά την άποψή μας μία τέτοια πρόταση, δεν θα αποτελούσε βιώσιμη λύση για ένα μουσείο με διευρυμένες δραστηριότητες και αυξημένες ανάγκες σε επιστημονικό και διοικητικό προσωπικό και ευθύνες συντήρησης, φύλαξης, έκθεσης κ.λ.π., το οποίο μάλιστα η πολιτεία επιθυμεί να καταστήσει σημείο αναφοράς διεθνώς, όπως αυτό της Ακρόπολης.

Ωστόσο, το νομικό σχήμα του Ν.Π.Δ.Δ. που προβλέφθηκε για το ΝΜΑ, υπολείπεται αυτού των κρατικών μουσείων που λειτουργούν ως εποπτευόμενα από το ΥΠ.ΠΟ.Τ. Ν.Π.Ι.Δ., τα οποία διέπονται από το ιδιωτικό δίκαιο και λειτουργούν χάριν του δημοσίου συμφέροντος κατά τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας, γεγονός που τους παρέχει κατ' αρχήν μεγαλύτερα περιθώρια δραστηριότητας χωρίς την επέμβαση της Κεντρικής Διοίκησης. Το τελευταίο βέβαια σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από τις επιμέρους ρυθμίσεις του ιδρυτικού νόμου κάθε μουσείου. Ενδεικτικά αναφέρουμε το άρθρο 2 παρ. 1 του Ν. 2557/1997, που αφορά την ίδρυση του Εθνικού και του Κρατικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης. Η αυτοδυναμία των δύο μουσείων επισφραγίζεται με τη μεταβίβαση σε αυτά της κυριότητας συλλογών έργων τέχνης και τεχνολογικού εξοπλισμού (εδ. δ), τη δυνατότητα αγοράς έργων τέχνης χωρίς περιορισμούς, πρόσληψης ωρομίσθιου προσωπικού ή επί τη βάση συμβάσεων ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 2190/1994 περί προσλήψεων μέσω ΑΣΕΠ (εδ. ια) και αξιοποίησης του συνόλου των εσόδων και της περιουσίας τους, κινητής και ακίνητης, κατά την κρίση των διοικητικών του οργάνων (εδ. στ). Η επέμβαση του ΥΠ.ΠΟ.Τ στη δράση των μουσείων πέραν του διορισμού των συλλογικών και μονομελών διοικητικών οργάνων αυτών, περιορίζεται στη σύναψη σχετικής προγραμματικής σύμβασης στην οποία προσδιορίζονται κατ' ουσίαν οι γενικές γραμμές της πολιτιστικής πολιτικής των μουσείων (εδ. δ), στην παροχή επιχορήγησης (εδ. στ) και στην παραγγελία

[236] Πρακτικά Βουλής (Ολομέλεια) 08/10/2008 Συνεδρίαση Γ', ο εισηγητής του ΠΑ.ΣΟ.Κ., σελ. 33, η ειδική αγορήτρια του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ., σελ. 35, η οποία θεωρεί ότι «ανοίγει ο δρόμος» για την απόσπαση των αρχαιολογικών μουσείων από το δημόσιο.

έκτακτου ελέγχου της οικονομικής διαχείρισης των μουσείων (εδ. ζ). Με άλλα λόγια το αρμόδιο Υπουργείο διατηρεί την ελεγκτική του αρμοδιότητα, αλλά απονέμει πλήρη ελευθερία δράσης στα μουσεία, παρακρατώντας όμως και πάλι την αρμοδιότητα διορισμού των διοικητικών τους οργάνων κατά την κρίση του.

2. Το μουσείο και ο αρχαιολογικός χώρος της Ακρόπολης.

Η επιλογή της νομικής μορφής του Ν.Π.Δ.Δ. για ένα αρχαιολογικό μουσείο με τη δραστηριότητα που αναμένεται να έχει το μουσείο της Ακρόπολης, φαίνεται σε μεγάλο βαθμό δικαιολογημένη, λαμβανομένης υπόψη και της σταθερής τάσης περικοπής των κρατικών ενισχύσεων στα μουσεία εν γένει, τόσο στην Ελλάδα όσο και στις χώρες του εξωτερικού, το ανεπαρκές προσωπικό αλλά και την οικονομική δυσπραγία των ελληνικών μουσείων λόγω της αδυναμίας της συντριπτικής πλειοψηφίας αυτών να διαχειριστούν τα έσοδά τους και να αποδεχθούν δωρεές και χορηγίες.

Ωστόσο, αυτό που προκαλεί ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι στον ιδρυτικό νόμο του μουσείου φαίνεται να απουσιάζει εντελώς κάθε πρόνοια για τη σύνδεσή του με τον αρχαιολογικό χώρο από τον οποίο προέρχονται τα εκθέματά του και με τον οποίο θέλει να βρίσκεται σε συνεχή διάλογο. Χαρακτηριστικό είναι ότι, όπως προαναφέρθηκε στο Α΄Μέρος, εξ αρχής διακηρύχθηκε σε όλους του τόνους η άμεση σχέση του αρχιτεκτονικού κελύφους του μουσείου με τον Βράχο της Ακρόπολης, τόσο μεταφορικά, αφού επιδίωξη του μουσείου είναι η οπτική και φαντασιακή σύνδεση με το χώρο της Ακρόπολης, όσο και κυριολεκτικά, καθώς η συλλογή του αποτελείται κατά κύριο λόγο από αντικείμενα προερχόμενα από τον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης, από αποσπασμένα αρχιτεκτονικά μέλη του μνημείου κ.λ.π. ενώ στους εκθεσιακούς χώρους του μουσείου υπάρχει πρόβλεψη ακόμα και για τα γλυπτά της Ακρόπολης που βρίσκονται σε μουσεία του εξωτερικού. Πρόκειται λοιπόν για ένα μουσείο κατ' εξοχήν αρχαιολογικού χώρου[237], καθώς αποτελεί ενιαίο

[237] Ως μουσείο αρχαιολογικού χώρου, ορίζεται το μουσείο που εδράζεται εντός ή πλησίον του αρχαιολογικού χώρου από τον οποίο αντλεί τα αντικείμενα της συλλογής του, τα οποία

πολιτισμικό σύνολο με το Βράχο της Ακρόπολης, επιχείρημα που επικαλείται ορθά και ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων, ο οποίος αντιτάχθηκε σθεναρά στην κυβερνητική επιλογή της νομικής μορφής του μουσείου[238].

Η συνδιοίκηση μουσείων και αρχαιολογικών χώρων ή ιστορικών τόπων με τους οποίους αυτά συνδέονται άρρηκτα δεν είναι πρωτόγνωρη. Η περίπτωση των Βερσαλλιών που λειτουργεί ως αυτοτελές Ν.Π.Δ.Δ.[239], όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αλλά και αυτή της Πομπηίας που προσομοιάζει περισσότερο με την ελληνική εμπειρία, αποτελούν δύο παραδείγματα στα οποία προκρίθηκε η συνδιαχείριση του μουσείου και του αρχαιολογικού/ιστορικού τόπου που συνδέεται με αυτό. Και στις δύο περιπτώσεις, το προϋπάρχον σύστημα οργάνωσης των μουσείων ήταν συναφές με το ελληνικό: τα μουσεία, χωρίς δική τους προσωπικότητα, τίθεντο υπό την άμεση διοίκηση του κράτους[240].

Στην Ιταλία η συνεχώς μειούμενη επισκεψιμότητα των μνημείων της Πομπηίας και η αδυναμία συντήρησης και διαχείρισης της σημαντικής πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης[241], οδήγησαν τις κρατικές αρχές στην υπαγωγή της Πομπηίας (μουσείου και αρχαιολογικών χώρων) σε δική της Εφορεία Αρχαιοτήτων με ένα ιδιότυπο καθεστώς διοικητικής και οικονομικής αυτοτέλειας. Η Εφορεία της Πομπηίας, διαθέτει Διοικητικό Διευθυντή και Δ.Σ. και έχει πλέον τη δυνατότητα παρακράτησης των εσόδων από τα εισιτήρια και τις δραστηριότητές της, τα οποία όμως υποχρεωτικά διατίθενται για τη συντήρηση των μνημείων και την απόκτηση ειδικού κονδυλίου στον κρατικό προϋπολογισμό, ενώ σε ότι αφορά το προσωπικό της, την αρμοδιότητα διατηρεί το αρμόδιο Υπουργείο[242]. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η σφαιρική θεώρηση των αλληλένδετων συλλογών και μνημείων από μία ενιαία υπηρεσία.

συντηρεί, καταλογογραφεί, ερευνά, εκθέτει. Μπορεί επίσης στόχο να έχει την έρευνα και συντήρηση του αρχαιολογικού χώρου in situ (Erturk, N. (2006), σελ. 338).

[238] βλ. παραπάνω σημ. 235.

[239] βλ. <http://en.chateauversailles.fr/establishment-/letablissement-public-en/letablissement-public/nos-missions-1-en> [τελευταία επίσκεψη την 13/03/2010].

[240] Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 449.

[241] Zan, L., Baraldi, S., Gordon, C. (2007), σελ. 54.

[242] Zan, L. (2002), σελ, 91 -107.

Αλλά και στην Ελλάδα για παράδειγμα το μουσείο και ο αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Ολυμπίας υπάγονται στην ίδια Εφορία Αρχαιοτήτων του ΥΠ.ΠΟ.Τ., προφανώς για την διευκόλυνση των εργασιών και την ανάπτυξη κοινής πολιτιστικής πολιτικής των άμεσα συνδεόμενων πολιτιστικών μονάδων.

Ο ιδιότυπος αυτός διαχωρισμός του αρχαιολογικού χώρου της Ακρόπολης, ο οποίος εξακολουθεί να υπάγεται στην Α' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, από τις διαχειριστικές αρμοδιότητες του μουσείου, δημιουργεί ερωτήματα για την δυνατότητα αρμονικής συνεργασίας των διαφορετικών υπηρεσιών μέσα στο γραφειοκρατικό πλέγμα του δημοσίου, δεδομένου μάλιστα ότι υπάρχουν και άλλες υπηρεσίες που δραστηριοποιούνται στον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης, δηλαδή η Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης και η Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακροπόλεως. Μάλιστα στους σκοπούς του ΝΜΑ συγκαταλέγεται ρητά η προβολή και ανάδειξη των μνημείων του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης (άρθρο 2 του Ν. 3711/2008), αρμοδιότητα που συναντάται και στην αρμόδια για τον εν λόγω αρχαιολογικό χώρο Εφορεία Αρχαιοτήτων. Βέβαια ο προϊστάμενος της Ά Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και ένα μέλος της Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης συμμετέχουν στο Δ.Σ. του μουσείου προκειμένου να επιτευχθεί ο συντονισμός των ενεργειών όλων των συναρμόδιων υπηρεσιών[243]. Παρ' όλ' αυτά, θα κρινόταν αποτελεσματικότερη η συνένωση όλων των αρμόδιων υπηρεσιών κάτω από το Ν.Π.Δ.Δ. του μουσείου, με σκοπό την βέλτιστη οργάνωση, την επιστημονική και λειτουργική ενότητα των μνημείων, ως προς την απόφαση συντήρησης, έκθεσης τους κ.λ.π. και την χάραξη κοινής πολιτικής για το σύνολο της Ακρόπολης προς αποφυγή σύγχυσης των επισκεπτών και προς εξοικονόμηση πολύτιμων πόρων.

[243] Σημειώνεται ότι κατά την επικοινωνία μας με το Τμήμα Δημοσίων Σχέσεων του ΝΜΑ προκειμένου να διερευνήσουμε την αποτελεσματικότητα στην πράξη των ρυθμίσεων του ιδρυτικού νόμου του μουσείου μέχρι σήμερα, συμπεριλαμβανομένων των προβλέψεων περί συνεργασίας του με τις αρμόδιες υπηρεσίες για τη διαχείριση του Βράχου της Ακρόπολης, το μουσείο λόγω φόρτου εργασίας και έλλειψης προσωπικού δεν κατάφερε να ανταποκριθεί στο αίτημά μας, βλ. Παράρτημα IV.

Τέλος η ολιστική διαχειριστική, επιστημονική και λειτουργική αντιμετώπιση του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης, θα δώσει ισχυρότερο έρεισμα και στην διεκδίκηση του επαναπατρισμού των γλυπτών του Παρθενώνα, στην οποία υποχρεούται να συνδράμει, σύμφωνα με τον ιδρυτικό του νόμο, το μουσείο της Ακρόπολης.

3. Οι αρχαιολόγοι ως συνδιαμορφωτές της ελληνικής πολιτιστικής πολιτικής.

Ο Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων (Σ.Ε.Α.) αντέδρασε έντονα στην ψήφιση του νομοσχεδίου για τη σύσταση του ΝΜΑ ως Ν.Π.Δ.Δ. Η στάση του απέναντι στο ζήτημα αυτό, όπως εκφράστηκε μέσω των δελτίων τύπου που κατ' επανάληψη εξέδωσε, μέσω των αποφάσεων της Γενικής του Συνέλευσης και των σχετικών ημερίδων και ομιλιών που διοργάνωσε για το σκοπό αυτό[244], συνοψίζεται κατά κύριο λόγο στα παρακάτω σημεία:

- Είναι αντισυνταγματική η ανάθεση της διοίκησης και διαχείρισης επιμέρους στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς σε Ν.Π.Δ.Δ. ειδικών σκοπών, καθώς αποκλειστικά αρμόδιο για τη χάραξη και εφαρμογή της πολιτιστικής πολιτικής είναι το κράτος σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 1 του Συντάγματος.
- Πρόκειται για προσπάθεια εμπορευματοποίησης των μουσείων και της πολιτιστικής κληρονομιάς που θα καταλήξει στην ιδιωτικοποίηση των κρατικών μουσείων.
- Η νομική μορφή του Ν.Π.Δ.Δ. δεν αποτελεί «ευέλικτη» μορφή οργάνωσης, αλλά εξυπηρετεί αμφιλεγόμενες «οικονομίστικες αντιλήψεις», αφού το μουσείο εξακολουθεί να υπόκειται στις διατάξεις περί Δημοσίου Λογιστικού. Η οικονομική διαχείριση και η αναζήτηση πόρων θα μπορούσε να αποτελεί αρμοδιότητα ευέλικτων οργάνων υπό τον κρατικό έλεγχο.

---

[244] Βλ. τον διαδικτυακό κόμβο: <http://www.sea.org.gr> και ενδεικτικά την ιστοσελίδα: <http://www.sea.org.gr/press/pages/viewpress.aspx?PressID=18> [τελευταία επίσκεψη την 15/04/2010].

- Τα κρατικά μουσεία χωρών του εξωτερικού τα οποία λειτουργούν υπό παραπλήσιο καθεστώς διοίκησης διαχειρίζονται ανομοιογενείς συλλογές θησαυρών προερχόμενων από διάφορα μέρη του κόσμου που αποκτήθηκαν συχνά με αθέμιτους τρόπους, ενώ στις συλλογές των ελληνικών κρατικών μουσείων περιλαμβάνονται μνημεία εθνικής παράδοσης που επιβάλλεται να ανήκουν στο κράτος προκειμένου μέσω της διαχείρισής τους να υπηρετούν τους σκοπούς της διαρκούς επιμόρφωσης και της αυτοσυνειδησίας των πολιτών.
- Είναι θεσμικά, ιδεολογικά και λειτουργικά απαράδεκτη η αποκοπή του ΝΜΑ από τον αρχαιολογικό χώρο του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης. Ο διοικητικός αυτός διαχωρισμός υπονομεύει το αίτημα επιστροφής των γλυπτών του Παρθενώνα και αντίκειται στην ουσία των διατάξεων του άρθρου 24 του Συντάγματος, αφού τα γλυπτά θραύσματα των αρχιτεκτονικών μνημείων που προφανώς αποτελούν μια ενιαία σύλληψη και είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τους ναούς από τους οποίους προέρχονται, αντιμετωπίζονται σαν αυτόνομα κινητά ευρήματα.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται, ότι οι αρχαιολόγοι αντιλαμβάνονται την ίδρυση του ΝΜΑ ως Ν.Π.Δ.Δ. ως προπομπό της ιδιωτικοποίησης των κρατικών μουσείων και προτείνουν τη συνολική διοίκηση και διαχείριση τόσο του ΝΜΑ, όσο και του αρχαιολογικού χώρου του Βράχου της Ακρόπολης μαζί με το παλιό μουσείο αυτής, υπό μία ενιαία Ειδική Περιφερειακή Υπηρεσία του Υ.Π.Π.Ο.Τ. και την ίδρυση Γραφείου Διεθνών Σχέσεων, που σε συνεργασία με το Υ.Π.Π.Ο.Τ., θα επιφορτιστεί με τις αναγκαίες ενέργειες για την επιστροφή των γλυπτών του Παρθενώνα, καθώς και Ειδικού Ταμείου Πόρων και Προβολής των Μνημείων Ακροπόλεως[245].

Οι παραπάνω θέσεις, παρά τις όποιες αντιρρήσεις περί σύγχυσης μπορούν να διατυπωθούν, φαίνεται ότι αποτέλεσαν αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης από το σύνολο των κομμάτων της αντιπολίτευσης, τα οποία

[245] Βλ. <http://www.sea.org.gr/press/pages/viewpress.aspx?PressID=7> [τελευταία επίσκεψη την 15/04/2010].

έσπευσαν να σταθούν στο πλευρό των αρχαιολόγων, ως των πλέον αρμόδιων δια να ομιλούν[246].

Η αντιπαράθεση συνεχίζεται ακόμα και σήμερα, καθώς εκκρεμεί προς εκδίκαση ενώπιον του Σ.τ.Ε. προσφυγή του Σ.Ε.Α. κατά του ΝΜΑ, με την οποία προσβάλλεται ως άκυρος ο διορισμός τεσσάρων εκ των μελών του Δ.Σ. του μουσείου λόγω περιορισμένων προσόντων που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις που θέτει ο ιδρυτικός νόμος αυτού. Επιπλέον, ο Σ.Ε.Α. με την παραπάνω προσφυγή του καταγγέλλει και πάλι την ίδρυση του μουσείου υπό τη μορφή του Ν.Π.Δ.Δ ως αντικείμενη στο άρθρο 24 του Συντάγματος[247].

Πώς όμως εμπλέκεται η αρχαιολογική κοινότητα στα ζητήματα άρθρωσης και εφαρμογής πολιτιστικής πολιτικής και πόσο σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε στην τελική διαμόρφωσή της στη συγκεκριμένη περίπτωση;

Λαμβάνοντας υπόψη αφενός ότι οι πλειοψηφία των υπηρεσιών του Υ.Π.Π.Ο.Τ., και ιδιαίτερα οι κατά τόπους Εφορείες Αρχαιοτήτων, στελεχώνονται κατά κύριο λόγο από αρχαιολόγους και αφετέρου την ιδιαίτερη θέση που αυτοί καταλαμβάνουν στο συλλογικό φαντασιακό των ελλήνων, οι αρχαιολόγοι αποτελούν τον αναγκαίο συνομιλητή του αρμόδιου Υπουργείου για τη λήξη αποφάσεων. Δεδομένης μάλιστα, όπως σχολιάζει ο Ι. Χαμηλάκης[248], της ιδιαίτερης σημασίας που αποδίδεται στην κλασική αρχαιότητα και ως εκ τούτου της κοινής παραδοχής μεταξύ των ελλήνων ότι οι αρχαιολόγοι ως διαμεσολαβητές μεταξύ του παρόντος και του παρελθόντος και στρατευμένοι διαχειριστές του συμβολικού κεφαλαίου της πατρίδας, ασκούν «λειτούργημα», φέρνοντας στο φως νέα ευρήματα και υπερασπιζόμενοι μέσω αυτών τις αλήθειες και την ιστορική συνέχεια του έθνους, αιτιολογείται επαρκώς η

[246] Βλ. Πρακτικά Γ΄Συνεδρίασης της Βουλής των Ελλήνων την 08/10/2008, εισηγητής του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Αθανάσιος Αλευράς σελ. 34, εισηγήτρια του ΣΥ.ΡΙ.ΖΑ. Άννα Φιλίνη σελ. 35 και Πρακτικά Δ΄Συνεδρίασης της Βουλής των Ελλήνων την 09/10/2010, Σπυρίδων-Άδωνις Γεωργιάδης βουλευτής ΛΑ.Ο.Σ. σελ. 299, Θάλεια Δραγώνα βουλευτής ΠΑ.ΣΟ.Κ. σελ.302 κ.λ.π.

[247] Ενδεικτικά βλ. Σχετικό δημοσίευμα στην ημερήσια εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=85128> [τελευταία επίσκεψη την 15/04/2010].

[248] Hamilakis, Y. (2007), σελ. 38-56.

ανάγκη των αρχαιολόγων να διατηρήσουν το κοινωνικό τους status δια της άσκησης πιέσεων και της παρεμπόδισης κάθε προσπάθειας αλλαγής του συστήματος διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς που τυχόν τους παρακάμπτει. Από την άλλη πλευρά, οι αρχαιολόγοι, ως εκφραστές και οι ίδιοι του εθνικού φαντασιακού, πιστεύουν ότι η διαχείριση των προερχόμενων από το κορυφαίο σύμβολο του παγκόσμιου πολιτισμού «ιερών» μνημείων, δεν είναι δυνατόν, να επαφίεται στην ιδιωτική πρωτοβουλία[249], ακόμα και αν στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτή εμφανίζεται ως φάντασμα, καθώς όπως ήδη αναλύθηκε, το ΝΜΑ αποτελεί κρατικό οργανισμό[250].

Έτσι η αρχαιολογική κοινότητα, παρά τις διαρκείς διαμαρτυρίες της για την έλλειψη πόρων και επαρκούς προσωπικού και την εγκατάλειψη από το αρμόδιο Υπουργείο της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, της αρχαιότερης υπηρεσίας του ελληνικού κράτους, ως θεματοφύλακας και κατ' εξοχήν αρμόδια για τη διαμόρφωση και τη διαφύλαξη της εθνικής ταυτότητας, αντιτάσσεται σθεναρά σε κάθε πρόταση διαχείρισης μουσείων ή αρχαιολογικών χώρων από φορείς ή υπηρεσίες που δεν εντάσσονται στο Υ.Π.Π.Ο.Τ., δηλαδή δεν υπάγονται στην αρμοδιότητα των ιδίων των αρχαιολόγων, αλλά και στην οποιαδήποτε νύξη περί οικονομικής εκμετάλλευσης της πολιτιστικής κληρονομιάς, την οποία συνδέουν με την εμπορευματοποίηση και την υποβάθμιση της προστασίας αυτής.

Φαίνεται μάλιστα ότι η κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας έλαβε σοβαρά υπόψη της την αδιάλλακτη στάση που εκ προοιμίου επρόκειτο να κρατήσουν οι αρχαιολόγοι σε ότι αφορά στο καθεστώς διαχείρισης του ΝΜΑ και για το λόγο αυτό προέβη στην ίδρυσή του ως Ν.Π.Δ.Δ. και όχι ως Ν.Π.Ι.Δ. ενώ απέφυγε και τη σύνδεσή του με τον αρχαιολογικό χώρο του Βράχου της Ακρόπολης, γεγονός που τυχόν συνδυαζόμενο με τη νομική μορφή του Ν.Π.Ι.Δ. θα είχε πυροδοτήσει με βεβαιότητα θύελλα αντιδράσεων τους κύκλους των αρχαιολόγων.

[249] Hamilakis, Y. (2007), σελ. 299.

[250] Βλ. και σχολιασμό Δ. Βουδούρη (2003) σελ. 468 και Σκαλτσά, Μ. (2008) σχετικά με τη στάση που τηρούν οι αρχαιολόγοι.

IV. Συμπεράσματα - Προτάσεις.

Οι νομοθετικές πρωτοβουλίες ανεξαρτητοποίησης των μουσείων δεν αποτελούν ελληνική πρωτοτυπία. Παρ' όλ' αυτά οι ιδιαίτερες συνθήκες που απαντώνται στην ελληνική πρακτική, είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που αφορούν τα ελληνικά αρχαιολογικά μουσεία.

Η συγκεντρωτική πολιτική της ενσωμάτωσης των αρχαιολογικών μουσείων στις υπηρεσίες του ΥΠ.ΠΟ.Τ., η περιορισμένη ελευθερία κινήσεων των μουσείων Ειδικών Περιφερειακών Υπηρεσιών, η έλλειψη οικονομικού προϋπολογισμού και η αδυναμία των μουσείων να επιτύχουν τον πολυδιάστατο και συνεχώς διευρυνόμενο στόχο τους. Η γραφειοκρατική λογική, οι σχέσεις εξυπηρέτησης συμφερόντων που δημιουργούνται σε τοπικό επίπεδο υπηρεσιών και η επιβολή της στενής επαγγελματικής-αρχαιολογικής λογικής, που απορρίπτει την εφαρμογή του management στα μουσεία[251], δηλαδή της εξεύρεσης πηγών εσόδων, της ύπαρξης προϋπολογισμού και διαδικασίας λογοδοσίας, συνθέτουν το περιβάλλον μέσα στο οποίο προσπαθούν να ορθοποδήσουν τα αρχαιολογικά μουσεία.

Η πολιτική επιλογή σύστασης ενός μουσείου «εθνικής» σημασίας, όπως αυτό της Ακρόπολης, ως Ν.Π.Δ.Δ. αποτελεί μία σημαντική πρωτοβουλία, που χρήζει όμως ουσιαστικών βελτιώσεων, προκειμένου να επιτευχθεί και στην πράξη η πολυπόθητη αυτονομία του και άμεση συνεργασία του με τον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης.

Στόχος κατά την άποψή μας δεν είναι ο προσδιορισμός μίας συγκεκριμένης νομικής μορφής για τα μεγάλα μουσεία[252], αλλά η απονομή σε

[251] Zan, L.,et al. (2007), σελ. 53.

[252] Σε ότι αφορά τα μικρότερα αρχαιολογικά μουσεία, κατά την άποψή μας, η υλοποίηση στις κατά τόπους Εφορείες του οργανωτικού σχήματος των Τμημάτων που προβλέπονται στο Π.Δ. 191/2003 και η διεύρυνση και νομοθετική πρόβλεψη της άτυπης διαδικασίας που ακολουθεί η ΛΗ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, δηλαδή του ορισμού υπευθύνων υπαλλήλων της για τα κατά τόπους μουσεία της περιφέρειάς της, θα συνδράμει σε πρώτη φάση στη διευκόλυνση του έργου των Εφορειών. Κρίσιμη τέλος νομοθετική παρέμβαση θα

αυτά της δυνατότητας πλήρους διαχείρισης του προσωπικού τους, επιλογής με αδιάβλητες και αξιοκρατικές διαδικασίες των διευθυντικών στελεχών τους και πλήρους οικονομικής αυτονομίας, ακόμα και εντός των πλαισίων των υπαρχουσών δομών του δημοσίου με ειδικές ρυθμίσεις. Στα πλαίσια αυτά, θεωρούμε ότι ο παραπάνω σκοπός θα μπορούσε να εξυπηρετηθεί και δια της λειτουργίας των μεγαλύτερων αρχαιολογικών μουσείων με τη μορφή Ν.Π.Ι.Δ. υπαγόμενων στο ιδιωτικό δίκαιο και τους κανόνες της ιδιωτικής οικονομίας, κοινωφελούς και μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, σύμφωνα και με τις διατάξεις του άρθρου 45 παρ. 1 του Ν. 3028/2002. Μια τέτοια επιλογή θα προσέδιδε μεγαλύτερη ευελιξία στα αρχαιολογικά μουσεία, χωρίς αυτό να συνεπάγεται την απώλεια της κυριότητας του κράτους επί των κινητών αρχαίων που θα περιλαμβάνονται στις συλλογές τους, ούτε και την εμπορευματοποίηση τους, εφόσον τα έσοδα θα επανεπενδύονται για την εξυπηρέτηση των σκοπών τους και κυρίως τη συντήρηση, τον εμπλουτισμό των συλλογών και την κάλυψη των λειτουργικών τους εξόδων. Σήμερα οι δημόσιες σχέσεις για την αναζήτηση χορηγιών, η επικοινωνία του μουσείου με το κοινό του, η διοργάνωση εκδηλώσεων που προκαλούν το ενδιαφέρον, ακόμα και η εμπορική δραστηριοποίησή του προς εξυπηρέτηση των σκοπών του, υπάγονται στον πυρήνα της μουσειακής δραστηριότητας. Απώτερος στόχος άλλωστε της εισαγωγής του εμπορικού και διαχειριστικού πνεύματος στα μουσεία, είναι ο εντοπισμός των ιδιαίτερων συνθηκών και εμποδίων που πρέπει να υπερβεί κάθε μουσειακός οργανισμός ξεχωριστά, προκειμένου να βελτιωθεί η λειτουργία του[253].

Επιπλέον, όπως ορθά κατά την άποψή μας υποστηρίζεται στη νομική θεωρία[254], δεν τίθεται θέμα αντισυνταγματικότητας της σύστασης μουσείων ως Ν.Π.Ι.Δ, πόσο μάλλον, όπως ατυχώς αναφέρθηκε στη Βουλή ως Ν.Π.Δ.Δ.[255], τα οποία, όπως εξηγήσαμε υπάγονται στον Δημόσιο Τομέα. Στα μουσεία Ν.Π.Ι.Δ.

αποτελούσε η δυνατότητα παρακράτησης των εσόδων από τα ίδια τα μουσεία στην περίπτωση των Ειδικών Περιφερειακών Υπηρεσιών ή από την αρμόδια Εφορεία.

[253] Zan, L. (2002), σελ. 90.

[254] Βουδούρη, Δ. (2003), σελ. 466 - 467, βλ. και παραπάνω σελ. 95 – 96.

[255] Βλ. Πρακτικά Βουλής (Ολομέλεια) 08/10/2008 Συνεδρίαση Γ', σελ. 48.

δεν εκχωρούνται πολιτικές ή αποφασιστικές αρμοδιότητες αλλά η εφαρμογή ή υλοποίησή τους που μπορεί να ασκείται και με ιδιωτική νομική μορφή ή και από ιδιώτες[256] και πάντοτε υπό τις κανονιστικές και εποπτικές αρμοδιότητες της κεντρικής διοίκησης, που υποχρεούται εκ του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 του Συντάγματος στην *«προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος»*, καθώς και των μνημείων, παραδοσιακών περιοχών και στοιχείων.

[256] Καϊδατζής, Α. (2000).

Γενικά συμπεράσματα

Όπως φάνηκε το ΝΜΑ συγκεντρώνει ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που το καθιστούν ξεχωριστό από κάθε άλλο αρχαιολογικό μουσείο της Ελλάδας. Είναι άμεσα συνδεδεμένο με το εθνικό σύμβολο του Παρθενώνα και το αίτημα επαναπατρισμού των γλυπτών αυτού, από το οποίο αντλεί τελικά το αξιακό του περιεχόμενο. Η σύνδεση αυτή αιτιολογεί πλήρως, κατά την εκτελεστική εξουσία, την επικράτηση του αρχιτεκτονικού κελύφους του μουσείου έναντι των υποδεέστερων μη κλασικών αρχαιοτήτων επί των οποίων ανεγέρθηκε, έναντι της νεότερης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αλλά και έναντι του ιστορικού κέντρου της πόλης που περιλαμβάνει και τον ίδιο το Βράχο της Ακρόπολης, προκειμένου να επιτευχθεί η αρχιτεκτονική και πολιτική επιλογή της οπτικής επαφής των εκθεμάτων με το Βράχο. Στο συμπέρασμα αυτό συνηγορούν τόσο τα μηνύματα των εγκαινίων του μουσείου, όσο και η εκθεσιακή πρακτική που επιλέχθηκε για την ανάδειξη των ευρημάτων[257].

© *Φωτογραφία Ν. Μπύρογλου*

Η δικαστική εξουσία, με τη σχετική νομολογία της υπηρέτησε κατά κύριο λόγο την εθνική πολιτιστική πολιτική. Κατάφερε ωστόσο να διαφοροποιηθεί, τηρώντας τις αποστάσεις από αυτή, μόνο στην περίπτωση της απειλής

[257] Ως προς τη μουσειολογική προσέγγιση των εκτιθέμενων στο ΝΜΑ ευρημάτων βλ. Πλάντζος, Δ. (2009), σελ.14 – 18.

κατεδάφισης του κτιρίου Κουρεμένου, αποδεχόμενη ότι το ΝΜΑ εν τέλει δεν αποτελεί μνημείο λόγω του εθνικού σκοπού και της εξέχουσας σημασίας των ευρημάτων που θα στεγάσει και τασσόμενη υπέρ της ισότιμης προστασίας του συνόλου των προστατευόμενων στοιχείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, μνημείων αρχαίων και νεότερων.

Αλλά οι ιδιαιτερότητες δε σταματούν εδώ. Το ΝΜΑ δεν εκφράζει μόνο το εθνικό φαντασιακό των ελλήνων και τον πόθο της επανένωσης και ολοκλήρωσης του εθνικού συμβόλου, αλλά επιπλέον καλείται και να το υπηρετήσει εφαρμόζοντας σύγχρονες πρακτικές διοίκησης και οργάνωσης που θα του επιτρέψουν να διεκδικήσει τη διεθνή ακτινοβολία και αναγνώριση που του αρμόζει. Το ΝΜΑ λόγω της εθνικής του σημασίας προικίζεται από την ελληνική πολιτεία με ένα νομικό καθεστώς αυτενέργειας και αυτεπιστασίας. Με άλλα λόγια η αποδοτικότητα της λειτουργίας του, ως μουσείου στρατηγικής σημασίας, προκρίνεται έναντι των πολυάριθμων αρχαιολογικών μουσείων της χώρας που υπάγονται στον ασφυκτικό προκαθορισμό των ενεργειών τους από την κεντρική διοίκηση.

Η ελληνική πολιτεία, παρά τις όποιες διαφωνίες και αντιπαραθέσεις, παρέδωσε ένα αρχιτεκτονικά μεγαλειώδες και σύγχρονο μουσείο, οικονομικά και διοικητικά αυτοδύναμο, εν συγκρίσει με τα λοιπά αρχαιολογικά μουσεία της χώρας μας, που μέχρι στιγμής έχει συγκεντρώσει το ενδιαφέρον των επισκεπτών. Αν μπορούσαμε να δημιουργήσουμε ένα μουσείο για το Μουσείο, οι περιπέτειες και οι σκόπελοι που συνάντησε μέχρι και την έναρξη της λειτουργίας του, όπως περιγράφηκαν παραπάνω, θα συνδιαμόρφωναν με βεβαιότητα το ιστορικό και κοινωνικό συγκείμενό του και θα μπορούσαν ίσως να περιγράψουν με γλαφυρότητα μία άλλη διάσταση της σημασίας του.

Καταλήγοντας, κατά την άποψή μας, η κατασκευή κάθε μεγάλου έργου, αλλά και η εισαγωγή σημαντικών νομικών μεταρρυθμίσεων ενέχουν μία αντίφαση. Αφενός επιβάλλονται από τις ήδη διαμορφωμένες συνθήκες και αφετέρου εμπεριέχουν τη σύγκρουση με το προϋπάρχον πολιτιστικό, νομικό και κοινωνικό περιβάλλον. Η επιλογή των λύσεων αποτελεί σε τελική ανάλυση

πολιτική επιλογή, η ορθότητα της οποίας θα κριθεί από τα αποτελέσματά της σε βάθος χρόνου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα Ι

Ερωτήσεις προς την Αστική Εταιρεία μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα για την προστασία της φυσικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς Ελλάδας και Κύπρου με το διακριτικό τίτλο «MOnuMENTA». Οι απαντήσεις στο ερωτηματολόγιο δόθηκαν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου από τα μέλη της Εταιρίας κ.κ. Ειρήνη Γρατσία και Μαρία Κονιώτη την 31/05/2010.

Ερ.: Ποια είναι η επαγγελματική σας ιδιότητα και οι αρμοδιότητές σας στα πλαίσια της δραστηριότητας της εταιρίας MOnuMENTA;

Απ.: Είμαστε αρχαιολόγοι μέλη της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας για την προστασία της φυσικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς Ελλάδας και Κύπρου με την επωνυμία MOnuMENTA. Και οι δύο ασχολούμαστε επαγγελματικά με την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Οι δραστηριότητές της Εταιρίας ενισχύονται από μια ευρύτερη ομάδα 22 αρχαιολόγων, αρχιτεκτόνων και περιβαλλοντολόγων που μοιράζονται τις ίδιες ανησυχίες και με τους οποίους αναπτύσσεται η δράση της MOnuMENTA, κυρίως της έκδοσης του περιοδικού, ο καθένας με τα δικά του εφόδια και τη δική του εξειδίκευση. Η Ειρήνη Γρατσία έχει τον ρόλο του συντονιστή/διαχειριστή της εταιρείας, ενώ οι αποφάσεις λαμβάνονται από κοινού. Δεν υπάρχουν τόσο διακριτοί ρόλοι και αρμοδιότητες αλλά μπορούμε να πούμε ότι η Ειρήνη Γρατσία έχει πιο ενεργό ρόλο στο πεδίο των παρεμβάσεων για τη διάσωση κτηρίων (αιτήματα χαρακτηρισμού, σύνταξη επιστολών προς τους αρμόδιους φορείς, συνεργασία με δικηγόρους για την προσφυγή εναντίον αποφάσεων της διοίκησης κ.λπ.) ενώ από κοινού συντονίζουμε την έκδοση του ομώνυμου ηλεκτρονικού περιοδικού, τη διοργάνωση εκδηλώσεων κ.λπ.

Ερ.: Ποια είναι η κύρια δραστηριότητα της Εταιρίας;

Απ.: Η εταιρεία υποστηρίζει ποικίλες δραστηριότητες με κυριότερες:

(α.) την έκδοση του ηλεκτρονικού περιοδικού www.monumenta.org, που σκοπό έχει την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του κοινού σε ζητήματα που αφορούν την προστασία του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος, την ανάδειξη και την ορθολογική διαχείριση των μνημείων, της αρχιτεκτονικής και εν γένει πολιτιστικής κληρονομιάς.

(β.) τις κατάλληλες ενέργειες ενώπιον αρχών και οργανισμών με σκοπό την διατήρηση και προστασία της φυσικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.
(γ.) την εκπόνηση προγραμμάτων με σκοπό την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών για την προστασία των μνημείων του τόπου τους.

Ερ.: Με ποιες ενέργειες επενέβη η Εταιρία στο θέμα των κτιρίων του οικοδομικού τετραγώνου Μακρυγιάννη, χαρακτηρισμένων ως διατηρητέων/μνημείων ή μη;

Απ.: Η MOnuMENTA επενέβη στο θέμα των κτηρίων στη συμβολή των οδών Μακρυγιάννη και Χατζηχρήστου, και Χατζηχρήστου και Μητσαίων με σκοπό τον χαρακτηρισμό και τη μη κατεδάφισή τους. Τα κτήρια αυτά δείγματα του αστικού νεοκλασικισμού του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αι. απαλλοτριώθηκαν μαζί με άλλα στο οικοδομικό τετράγωνο Μακρυγιάννη προκειμένου να κατεδαφιστούν για χάρη του Νέου Μουσείου. Ουσιαστικά οι Αποφάσεις των Υπουργείων ήταν υπέρ του μη χαρακτηρισμού τους ως διατηρητέων. Μαζί με πολίτες καταθέσαμε αιτήσεις ακυρώσεως και αναστολής ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, τόσο κατά της απόφασης του ΥΠ.ΠΟ., όσο και κατά των σχετικών αποφάσεων του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και των σχετικών αδειών κατεδάφισης. Το ΣτΕ αρχικά έκανε δεκτές τις σχετικές αιτήσεις αναστολής, δεν έκανε όμως δεκτές τις αιτήσεις ακυρώσεως των αντίστοιχων αποφάσεων παρά τη θετική εισήγηση της κ. Σακελλαροπούλου. Παρόλα αυτά συνεχίσαμε να απευθύνουμε επιστολές στα αρμόδια υπουργεία, πλέον ΥΠ.ΠΟ.Τ και ΥΠΕΚΑ, ζητώντας να μην προχωρήσουν στην κατεδάφιση των κτηρίων αλλά στην ενδεχόμενη χρήση τους για λειτουργίες του Νέου Μουσείου. Ύστατη έκκληση κατατέθηκε τόσο στον προηγούμενο υπουργό πολιτισμού όσο και στον νυν. Με έγγραφο της Γενικής Γραμματέως του ΥΠ.ΠΟ.Τ. στις 20.1.2010 λάβαμε την θετική απάντηση ότι τα κτήρια αυτά δεν θα κατεδαφιστούν αλλά θα διατηρηθούν και θα επισκευαστούν για να στεγάσουν λειτουργίες του Μουσείου. [για το ιστορικό της υπόθεσης βλ.
http://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=4&lang=gr&CategoryID=20&ArticleID=464]
Για τα κτήρια επί της Δ. Αρεοπαγίτου 17 και 19 η παρέμβαση εκφράστηκε μέσα από δημοσιεύματα στο περιοδικό, τασσόμενη κατά της πράξης αποχαρακτηρισμού τους αλλά και βλέποντας αρνητικά το ενδεχόμενο μετακίνησης των προσόψεων τους σε άλλο σημείο. Για το κτήριο Κουρεμένου (Διον. Αρεοπαγίτου 17) στάλθηκε και επιστολή στον Υπουργό Πολιτισμού.

[http://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=5&lang=gr&CategoryID=23&ArticleID=234].

Ερ.: Γνωρίζετε ποιος είναι ο συνολικός αριθμός των διατηρητέων κτιρίων/μνημείων ή κτιρίων με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία που υπήρχαν αρχικά στο οικόπεδο Μακρυγιάννη; Πόσα και ποια από αυτά κατεδαφίστηκαν για την ανέγερση του ΝΜΑ και πόσα διασώθηκαν;

Απ.: Στο οικόπεδο Μακρυγιάννη υπήρχαν περίπου 15 κτήρια αρχιτεκτονικού και ιστορικού ενδιαφέροντος. Ιδιαίτερα σημαντικό ήταν το κτήριο στην οδό Διον. Αρεοπαγίτου 15, του αρχιτέκτονα Αξελού, το οποίο κατεδαφίστηκε τελευταίο. Στο μέσο της οδού Μητσαίων (Μητσαίων 18) βρίσκεται επίσης ένα ιδιόκτητο κτήριο, των αρχών του 20ου αιώνα, το ιδιοκτησιακό καθεστώς του οποίου εκκρεμεί προς επίλυση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, δείγμα και αυτό του όψιμου αστικού νεοκλασικισμού, με στοιχεία εκλεκτισμού, διατηρητέο από το ΥΠΕΧΩΔΕ.
[http://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=5&lang=gr&CategoryID=23&ArticleID=371].

Ερ.: Από την εμπειρία σας, είναι συχνή η έκδοση από το ΥΠΠΟ αποφάσεων αποχαρακτηρισμού κτιρίων που έχουν κριθεί μνημεία;

Απ.: Διαβάσαμε κατά κύριο λόγο στον τύπο για τις τελευταίες αποφάσεις αποχαρακτηρισμού αλλά πιο ολοκληρωμένα γνωρίζουμε την περίπτωση του κτηρίου Κουρεμένου. Μια γρήγορη αναζήτηση στο http://listedmonuments.culture.gr δείχνει ότι οι πράξεις αποχαρακτηρισμού, μνημείων, διατηρητέων κτηρίων και ζωνών προστασίας είναι αρκετές (298). Ο εν ισχύ νόμος για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς (Ν.3028/2002) στο άρθρο 6, αναφέρει δύο περιπτώσεις:
(α.) ο χαρακτηρισμός ενός μνημείου ανακαλείται όταν τεκμηριώνεται πλάνη περί τα πράγματα (παρ.9) και
(β.) ότι μπορεί να κριθεί αναγκαία η μερική ή ολική, διαρκής ή προσωρινή άρση προστασίας ενός ακίνητου μνημείου για την προστασία άλλου (παρ. 11).
Όπως προκύπτει πλέον από το Νόμο αυτό που λέμε "αποχαρακτηρισμός μνημείου" μπορεί να γίνει σε σπάνιες περιπτώσεις. Φαίνεται όμως ότι υπό την πίεση πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών πιέσεων το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων διχάζονται ως προς τα θέματα προστασίας. Αυτό που έχουμε παρατηρήσει είναι ότι κτήρια που έχουν χαρακτηρισθεί

από το ΥΠ.ΠΟ. έχουν αποχαρακτηρισθεί, ενώ σπάνια αυτό συμβαίνει για κτήρια που έχουν χαρακτηρισθεί από το ΥΠΕΧΩΔΕ (νυν ΥΠΕΚΑ).

Ερ.: Σε τι αποσκοπούσε κατά τη γνώμη σας ο αποχαρακτηρισμός του κτιρίου Κουρεμένου επί της Δ. Αρεοπαγίτου αρ. 17 με απόφαση του ΥΠΠΟ; Εξυπηρετούσε πολιτικές σκοπιμότητες;

Απ.: Κατά τη γνώμη μας η άρση προστασίας του κτηρίου του Κουρεμένου συντελέστηκε στο πλαίσιο της ανάδειξης του κλασικού παρελθόντος της Αθήνας, της συνομιλίας του σύγχρονου αρχιτεκτονικού επιτεύγματος με τις μοναδικές αρχαιότητες του Ιερού Βράχου αδιαφορώντας για την νεώτερη ιστορία της πόλης. Υπό αυτό το πρίσμα θα μπορούσαμε να πούμε ότι εξυπηρετούσε πολιτικές σκοπιμότητες εφόσον το Νέο Μουσείο της, η εικόνα του ίδιου και ό,τι το περιβάλλει αποτελούν και εργαλεία για την άσκηση πολιτικής.

Η στάση βέβαια αυτή που καλλιεργήθηκε στην αρχαιολογία τον 19ο αιώνα όταν η αναζήτηση εθνικής ταυτότητας ταυτίστηκε με το κλέος των αρχαίων μας προγόνων, συγκρούεται με την αίσθηση της συνέχειας των πολιτιστικών αγαθών και της ζωντανής ιστορίας της πόλης που δεν έπαψε να δημιουργεί και να υπάρχει.

Επίσης είναι γνωστό ότι στις προδιαγραφές του διαγωνισμού για την ανέγερση του νέου μουσείου ήταν η διατήρηση των κτηρίων επί της Δ. Αρεοπαγίτου. Προφανώς στην πορεία οι αρμόδιοι είδαν ότι η θέα διακόπτεται από τα κτήρια και επιδίωξαν τον αποχαρακτηρισμό και την κατεδάφιση. Η αντίδραση όμως των ιδιοκτητών, των πολιτών και των φορέων ήταν πολύ μεγάλη και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση και πολύ περισσότερο βέβαια η απόφαση του ΣτΕ.

Ερ.: Σχετικά με τη διάσωση των δύο νεοκλασικών κτιρίων στη συμβολή των οδών Μακρυγιάννη - Χατζηχρήστου και Χατζηχρήστου - Μητσαίων με επέμβαση της κας. Μενδώνη, Γεν. Γραμ. ΥΠΠΟ, γνωρίζετε αν έχει εκδοθεί Υπουργική Απόφαση για τη διατήρηση των κτιρίων;

Απ.: Δυστυχώς δεν έχει εκδοθεί υπουργική απόφαση που να μεριμνά για τη διατήρηση των κτηρίων. Η διατήρηση των κτηρίων είναι επισφαλής εφόσον δεν υπάρχει γνωμοδότηση του ΚΣΜΝ υπέρ της διατήρησης και κατ' επέκταση απόφαση Υπουργού. Η MOnuMENTA παρακολουθεί το θέμα και σκοπεύει να ζητήσει την κήρυξή τους ως διατηρητέων μνημείων.

Παράρτημα ΙΙ

ΠΗΓΗ: <*http://listedmonuments.culture.gr/*>

ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/81316/2228/2007

Έγκριση της ολικής και διηνεκούς άρσης προστασίας του χαρακτηρισμένου ως μνημείου, με την υπ' αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1164/19744/9-5-1988 (ΦΕΚ 357/Β/7-6-1988) απόφαση, ακινήτου επί της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου, αριθμ. 17, περιοχής Μακρυγιάννη, Δήμου Αθηναίων.

Αίρουμε την ολική και διηνεκή προστασία του επί της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου αριθμ. 17 πολυωρόφου κτηρίου, που βρίσκεται εντός του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου της Ακροπόλεως και είναι χαρακτηρισμένο ως μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού με την υπ' αριθμ. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1164/49744/9.5.1988 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ώστε τούτο, μετά προηγούμενη αναγκαστική απαλλοτρίωσή του, να κατεδαφιστεί, προκειμένου:
(α.) το νεοανεγερθέν Μουσείο Ακροπόλεως που θα στεγάσει μεταξύ άλλων τα αριστουργήματα της αρχαίας ελληνικής πλαστικής από την Ακρόπολη, να έχει απρόσκοπτη οπτική επαφή με τον αρχαιολογικό χώρο του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης, με τον οποίο αποτελεί αδιάσπαστη πολιτιστική ενότητα, έτσι ώστε η ενότητα αυτή να μην διακόπτεται από την παρεμβολή και εντεύθεν το φράγμα του πολυωρόφου διατηρητέου κτηρίου επί της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου αριθμ. 17, καθώς και του χαρακτηρισμένου από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. ομόρου πολυωρόφου κτηρίου επί της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου αριθμ. 19,
(β.) να αναδειχθούν και να προβληθούν ως μία αδιάσπαστη ενότητα όλες οι αρχαιότητες της νότιας κλιτύος της Ακροπόλεως (Ιερό και Θέατρο του Διονύσου, Ωδείο του Περικλέους, Ασκληπιείο), που αποτελούσε πνευματικό, θρησκευτικό και καλλιτεχνικό κέντρο της αρχαίας Αθήνας, με εκείνες που αποκαλύφθηκαν από τις ανασκαφές στο χώρο του Νέου Μουσείου Ακρόπολης και
(γ.) να ανασκαφεί ο χώρος των προαναφερθέντων δύο διατηρητέων κτηρίων για την αποκάλυψη των αρχαιοτήτων που σφόδρα πιθανολογούνται και οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστη ενότητα των αρχαιοτήτων που ήδη αποκαλύφθηκαν, διατηρούνται και αναδεικνύονται στο χώρο του Νέου Μουσείου Ακρόπολης.
Αθήνα, 30 Αυγούστου 2007
Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ - ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ

Παράρτημα ΙΙΙ

Συνέντευξη που πραγματοποιήθηκε την 16/06/2009 με την κα. Μαρία Τσουλάκου, αρχαιολόγο της ΛΗ΄ Εφορείας Προϊστορικών & Κλασσικών Αρχαιοτήτων.

Ερ.: Σε ποια Εφορεία Αρχαιοτήτων υπάγεται το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσηνίας; (στην ιστοσελίδα του ΥΠ.ΠΟ. παρουσιάζεται το παλιό Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Καλαμάτας υπαγόμενο στην Ζ αλλά και στην ΛΗ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων).

Απ.: Το Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσηνίας, το οποίο εγκαινιάστηκε την Κυριακή 14/06/2009, υπάγεται στην ΛΗ΄ Εφορεία Προϊστορικών & Κλασσικών Αρχαιοτήτων καθώς και στην 26η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Η ΛΗ΄ Ε.Π.Κ.Α. συστήθηκε με το Π.Δ 191, ΦΕΚ 146/Α/13-6-2003 και λειτουργεί από 14/04/2006. Πριν το 2006 το παλιό Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Καλαμάτας υπαγόταν στη Ζ' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασσικών Αρχαιοτήτων με έδρα την Αρχαία Ολυμπία.

Ερ.: Το νέο μουσείο διαθέτει δικό του προσωπικό ή το διατιθέμενο προσωπικό είναι αποκλειστικά υπάλληλοι των αρμόδιων Εφορειών;

Απ.: Το Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσηνίας υπάγεται στις αρμόδιες Εφορείες (ΛΗ΄ Ε.Π.Κ.Α. και 26η Ε.Β.Α.). Το προσωπικό των Εφορειών πραγματοποιεί όλες τις εργασίες του μουσείου.

Ερ.: Η Διεύθυνση Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του ΥΠ.ΠΟ. είναι αρμόδια για όλα τα αρχαιολογικά μουσεία που υπάγονται στο ΥΠ.ΠΟ. Τμήματα Μουσείων Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων διαθέτουν όλες οι Αρχαιολογικές Υπηρεσίες;

Πώς κατανέμονται οι αρμοδιότητες του εν λόγω τμήματος στους υπαλλήλους τις Εφορείας; Για παράδειγμα, έχει οριστεί ένας υπάλληλος αρμόδιος για κάθε μουσείο;

Απ.: Κατ' αρχάς δεν έχουν συσταθεί στην ΛΗ΄ Εφορεία τα τμήματα που προβλέπονται στο οργανόγραμμα του ΥΠ.ΠΟ. (Π.Δ. 191/2003), όπως και σε πολλές άλλες Εφορείες. Στην Εφορεία μας υπάρχει καταμερισμός αρμοδιοτήτων στους υπαλλήλους και έχουν οριστεί υπεύθυνοι για τα κατά τόπους Μουσεία της περιφέρειάς μας. Ωστόσο υπάρχει η ευελιξία οι υπάλληλοι να ασχολούνται και με θέματα ανάλογα με τις ανάγκες που κάθε φορά προκύπτουν και όχι αυστηρά και μόνο με τις περιοχές αρμοδιότητάς τους.

Ερ.: Μπορεί το νέο αρχαιολογικό μουσείο Μεσσηνίας να αξιοποιήσει απευθείας τα έσοδά του;

Απ: Τα έσοδα του Μουσείου περιέρχονται στο σύνολο τους στο ΤΑΠΑ, επομένως το μουσείο δεν μπορεί να τα αξιοποιήσει άμεσα.

Ερ.: Χρηματοδότηση του Μουσείου: Προβλέπεται τακτική χρηματοδότηση του μουσείου από τον κρατικό προϋπολογισμό;

Απ: Προβλέπεται στον προϋπολογισμό του ΥΠ.ΠΟ. κονδύλι για την κάθε Εφορεία. Δεν γνωρίζω, αν θα υπάρξει ξεχωριστό κονδύλι για το Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσηνίας.

Ερ.: Ποια ήταν η πολιτιστική δραστηριότητα του Μπενάκειου μουσείου πριν διακόψει τη λειτουργία του, τι είδους προγράμματα/εκδηλώσεις αναμένεται να υλοποιήσει το νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Μεσσηνίας;

Απ: Το παλιό Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο Καλαμάτας όσο υπαγόταν στη Ζ' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασσικών Αρχαιοτήτων, με έδρα την Αρχαία Ολυμπία, λειτουργούσε κατά βάση περισσότερο παραδοσιακά δηλ. ήταν ανοικτό στο κοινό. Από το 2006 με την έναρξη της λειτουργίας της ΛΗ΄ Εφορείας, η οποία έχει άμεση (και γεωγραφική) επαφή με το μουσείο, επιχειρήθηκε μια μεγαλύτερη ενεργοποίηση του μουσείου, για παράδειγμα έχουν πραγματοποιηθεί ξεναγήσεις κατά τον Εορτασμό της Διεθνούς ημέρας των Μουσείων, εκδήλωση στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων για την Πανσέληνο.

Παράρτημα IV

Ερωτηματολόγιο που τέθηκε υπόψη του ΝΜΑ:

(1.) Ποια είναι η επαγγελματική σας ιδιότητα και ποιες οι αρμοδιότητές σας;

(2.) Έχει οριστεί Προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης του μουσείου σύμφωνα με το άρθρο 9 του ιδρυτικού νόμου αυτού (Ν. 3711/2008);

Αν ναι, με ποια Υπουργική Απόφαση;

(3.) Λειτουργούν όλες οι Διευθύνσεις (Συλλογών και Εκθέσεων-Διοικητικών και Οικονομικών Υποθέσεων - Υποδοχής Επισκεπτών - Τεχνικών Υπηρεσιών - Νομικής Υποστήριξης) και τα Αυτοτελή Γραφεία (Επικοινωνίας και Προβολής - Συνδρομών, Χορηγιών και Δωρεών) που προβλέπονται στο άρθρο 11 παρ. 1 του ιδρυτικού νόμου του μουσείου;

(4.) Έχει εκδοθεί Οργανισμός του μουσείου σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 2 του ιδρυτικού νόμου αυτού (Ν. 3711/2008);

Αν ναι, με ποια Υπουργική Απόφαση;

Αν όχι, με τι σχέση εργασίας προσλαμβάνεται στο μεταξύ το προσωπικό του μουσείου;

(5.) Πώς επιτυγχάνεται στην πράξη η χάραξη κοινής πολιτικής με τις υπόλοιπες συναρμόδιες αρχές (Α Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων - Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης - Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακροπόλεως) που διαχειρίζονται τον αρχαιολογικό χώρο του Βράχου της Ακρόπολης; Ειδικότερα, η συμμετοχή εκπροσώπων ορισμένων από τις παραπάνω αρχές (προϊστάμενος Α Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και ένα μέλος της Επιτροπής Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης) στο Διοικητικό Συμβούλιο του Μουσείου εξυπηρετεί τη λήψη κοινών αποφάσεων και τη συντονισμένη διαχείριση του αρχαιολογικού χώρου του Βράχου της Ακρόπολης (παρακαλώ απαντήστε με ένα παράδειγμα);

Κατά την άποψή σας, θα ήταν αποτελεσματικότερη τυχόν συνολική διαχείριση από το Ν.Π.Δ.Δ. του μουσείου τόσο των προερχόμενων από το Βράχο της Ακρόπολης μνημείων, όσο και του αρχαιολογικού χώρου της Ακρόπολης και του παλαιού μουσείου;

(6.) Από την μέχρι σήμερα εμπειρία σας, ποιες βελτιώσεις θεωρείτε ότι θα ήταν τυχόν απαραίτητες στην οργανωτική και διοικητική δομή του μουσείου προκειμένου να επιτευχθεί η αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση των σκοπών του;

Η απάντηση που λάβαμε από το ΝΜΑ:

----- Original Message -----

From: Acropolis Museum Info

Sent: Wednesday, April 28, 2010 10:06 AM

...

Κυρία Μακρή,

Θα θέλαμε να σας ευχαριστήσουμε για το ενδιαφέρον σας για το Μουσείο Ακρόπολης.

Καθώς το Μουσείο βρίσκεται σε πρόωρο στάδιο ανάπτυξης, διαμορφώνοντας ακόμη την πολιτική του, και λόγω του φόρτου εργασίας από πλευράς του προσωπικού, το Μουσείο δεν είναι σε θέση να σας υποστηρίξει σχετικά με το αίτημά σας.

Ωστόσο, η υποστήριξη και εξυπηρέτηση φοιτητών σε θέματα που αφορούν το Μουσείο είναι στους μελλοντικούς του στόχους.

Σας ευχόμαστε καλή επιτυχία με την εργασία σας και ελπίζουμε ότι στο μέλλον θα είμαστε σε θέση να σας βοηθήσουμε.

Με εκτίμηση,

Μουσείο Ακρόπολης

Παράρτημα V

ΠΗΓΗ: Ιστοσελίδα του UK Department for Culture, Media and Sport.
http://www.culture.gov.uk/what_we_do/museums_and_galleries/6423.aspx,
τελευταία επίσκεψη την 13/03/2010.
Ετήσια έρευνα για την απόδοση των επιδοτούμενων από το κράτος μουσείων της Μεγάλης Βρετανίας (Sponsored Museums: Performance Indicators 2008-2009).

Self-generated income

Admissions

Institution	2008-09
British Museum	3.100.000
Geffrye Museum	n/a*
Horniman Museum	5.809
Imperial War Museum	4.752.000
Museum of Science and Industry in Manchester	1.541.874
National Gallery	1.459.000
National Maritime Museum	337.827
National Museums Liverpool	n/a*
National Museum of Science and Industry	253.000
National Portrait Gallery	2.063.000
Natural History Museum	1.942.000
Royal Armouries	75.000
Sir John Soane's Museum	11.634
Tate Gallery	7.194.000
Tyne and Wear Museums Service	43.862
Victoria and Albert Museum	2.737.000
Wallace Collection	n/a*
Total	**25.516.006**

*Museum does not charge for temporary exhibitions

Trading income

Institution	2008-09
British Museum	3.600.000
Geffrye Museum	36.286
Horniman Museum	65.600
Imperial War Museum	4.129.000
Museum of Science and Industry in Manchester	332.532
National Gallery	278.000
National Maritime Museum	1.252.590
National Museums Liverpool	221.000
National Museum of Science and Industry	2.285.000
National Portrait Gallery	450.000
Natural History Museum	2.821.600
Royal Armouries	313.000
Sir John Soane's Museum	183.598
Tate Gallery	22.192.000
Tyne and Wear Museums Service	1.295.383
Victoria and Albert Museum	8.894.000
Wallace Collection	1.450.000
Total	**49.799.589**

Fundraising

Institution	2008-09
British Museum	8.000.000
Geffrye Museum	44.790
Horniman Museum	398.321
Imperial War Museum	3.496.000
Museum of Science and Industry in Manchester	147.000
National Gallery	38.879.000
National Maritime Museum	333.108
National Museums Liverpool	1.726.998
National Museum of Science and Industry	3.128.000
National Portrait Gallery	5.195.000
Natural History Museum	5.677.300
Royal Armouries	744.000
Sir John Soane's Museum	373.178
Tate Gallery	27.037.000
Tyne and Wear Museums Service	139.064
Victoria and Albert Museum	20.127.000
Wallace Collection	1.173.000
Total	**116.618.759**

Παράρτημα VI

ΝΟΜΟΣ 3711/2008 (ΦΕΚ: Α 224/05-11-2008)

«Ίδρυση νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ» και άλλες διατάξεις».

Προοίμιο

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο: 1. Ίδρυση - Επωνυμία - Έδρα.

Ιδρύεται νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «Μουσείο Ακρόπολης» και έδρα την Αθήνα, το οποίο εποπτεύεται από τον Υπουργό Πολιτισμού.

Άρθρο: 2. Σκοπός.

1. Σκοπός του Μουσείου είναι η συγκέντρωση, προστασία, μελέτη, ανάδειξη και προβολή των μνημείων του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Τα κινητά αρχαία μνημεία και τα αρχιτεκτονικά και λοιπά μέλη των μνημείων του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης που έχουν αποσπαστεί ή θα αποσπαστούν στο μέλλον, στεγάζονται στο κτήριο του Μουσείου για φύλαξη, προστασία, συντήρηση, τεκμηρίωση, έρευνα, μελέτη, δημοσίευση, έκθεση και παρουσίαση στο ελληνικό και διεθνές κοινό. Το Μουσείο φροντίζει να γίνουν προσιτοί οι παγκόσμιας σημασίας αρχαιολογικοί θησαυροί του στους επισκέπτες του, τους ειδικούς επιστήμονες και κάθε ενδιαφερόμενο και συμβάλλει στην προώθηση της ιστορικής και αρχαιολογικής γνώσης, στην αισθητική καλλιέργεια, τη δημιουργική σκέψη και εν γένει τη σύγχρονη αντίληψη περί κλασσικής παιδείας. Το Μουσείο λαμβάνει τα ενδεδειγμένα μέτρα για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στα πολιτιστικά αγαθά του σε άτομα με ειδικές ανάγκες, φροντίζει για την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων και νεωτερικών παιδευτικών λειτουργιών, για την εφαρμογή συστημάτων ψηφιακής τεχνολογίας προς ενημέρωση του κοινού και για την ανάδειξη του διεθνούς χαρακτήρα του, σε συνεργασία με άλλα μουσεία του κόσμου.

2. Ο σκοπός του Μουσείου εκπληρώνεται ιδίως με:

α) τη διαφύλαξη, συντήρηση και προβολή των συλλογών, σύμφωνα με τις σύγχρονες και αποτελεσματικές μουσειολογικές προδιαγραφές,

β) την αρχειοθέτηση και τεκμηρίωση των συλλογών με τη χρήση των σύγχρονων ηλεκτρονικών μέσων, τη σύνταξη καταλόγων των έργων και τη δημοσίευση επιστημονικών μελετών που συμβάλλουν στην προώθηση της έρευνας και την ανάπτυξη της επιστήμης της Ιστορίας της Τέχνης,

γ) τη συγκρότηση συλλογής κινητών μνημείων, έργων ζωγραφικής, γλυπτικής και αντικειμένων τέχνης, χαρακτικής, νέων μορφών τέχνης και σπάνιων καλλιτεχνικών εκδόσεων, είτε με αγορές είτε με δωρεές και κληροδοτήματα,

δ) την έκθεση, σε μόνιμη βάση, των συλλογών, σύμφωνα με σύγχρονες επιστημονικές μεθόδους,

ε) τη διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων, αυτοτελώς ή σε συνεργασία με άλλα Μουσεία ή παρεμφερείς έγκυρους πολιτιστικούς ή επιστημονικούς οργανισμούς, στ) την εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και τη δημιουργία καλλιτεχνικών εργαστηρίων, την πραγματοποίηση ξεναγήσεων και σεμιναρίων, καθώς και την παραγωγή κάθε είδους εντύπων και ηλεκτρονικών εκδόσεων για το κοινό,

ζ) τη συμμετοχή σε κάθε είδους ερευνητικά και εκπαιδευτικά προγράμματα, μεμονωμένα ή και από κοινού με ελληνικά και διεθνή ακαδημαϊκά ιδρύματα και οργανισμούς που σχετίζονται με τους τομείς δραστηριοποίησης του Μουσείου, καθώς και την προώθηση και την προαγωγή της επιστήμης της αρχαιολογίας, ιδίως στους τομείς της μελέτης και συντήρησης,

η) τη δημιουργία εθνικής βάσης δεδομένων σε ψηφιακή μορφή για τη συγκέντρωση, καταγραφή και μελέτη των αρχαιολογικών δεδομένων της προϊστορικής και κλασσικής αρχαιολογίας, τη διασύνδεσή της με διεθνή πανεπιστημιακά ιδρύματα, καθώς και την ανταλλαγή στοιχείων και ερευνητικών πορισμάτων,

θ) τη δημιουργία πρότυπων εργαστηρίων συντήρησης και επιστημονικής μελέτης αρχαιολογικών ευρημάτων και έργων τέχνης, με απόκτηση, χρήση και αξιοποίηση τεχνολογικού εξοπλισμού και μεθόδων υψηλής τεχνολογίας,

ι) τη διοργάνωση διαλέξεων, συνεδρίων, προβολών, παραστάσεων, συναυλιών και άλλων αφιερωμάτων καλλιτεχνικού και διεπιστημονικού χαρακτήρα, για την υποστήριξη των εκθέσεων ή άλλων συναφών προς το σκοπό του θεμάτων,

ια) τη χρήση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων, συμπεριλαμβανομένου του διαδικτύου, καθώς και την ανάπτυξη και εμπλουτισμό κατάλληλου ιστοχώρου με διαδραστικό περιεχόμενο που απευθύνεται στο παγκόσμιο κοινό,

ιβ) την ίδρυση παραρτημάτων στο εσωτερικό και στον υπόλοιπο κόσμο, που καλύπτουν τις καλλιτεχνικές, επιστημονικές, τεχνικές και φυλακτικές ανάγκες και τη φροντίδα για την καλή λειτουργία τους,

ιγ) τη συμμετοχή σε ευρωπαϊκά και διεθνή προγράμματα,

ιδ) την ενθάρρυνση δημιουργίας ενώσεως «Φίλοι του Μουσείου Ακρόπολης», σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και

ιε) την παροχή συνδρομής προς το Υπουργείο Πολιτισμού για τη διεκδίκηση και επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα.

Άρθρο: 3. Περιουσία.

1. Στο Μουσείο περιέρχονται κατά χρήση και χωρίς αντάλλαγμα: α) το κτήριο, στο οποίο θα στεγαστεί το Μουσείο, καθώς και ο περιβάλλων χώρος, που ανήκει κατά κυριότητα στο Ελληνικό Δημόσιο και β) τα απαλλοτριωθέντα υπέρ του Ελληνικού Δημοσίου γειτονικά ακίνητα του κτηρίου του Μουσείου.

2. Στο Μουσείο παραχωρούνται κατά χρήση, ιδίως για συντήρηση, φύλαξη, έκθεση και ανάδειξη, τα κινητά μνημεία και τα αρχιτεκτονικά και λοιπά μέλη των μνημείων του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης που αποσπάστηκαν ή θα αποσπαστούν από αυτόν. Επίσης παραχωρούνται κατά χρήση, συντήρηση, φύλαξη και έκθεση τα κινητά και ακίνητα μνημεία που ανευρέθηκαν και αποκαλύφθηκαν κατά τις ανασκαφές για την ανέγερσή του. Για τις ανωτέρω παραχωρήσεις συντάσσεται κάθε φορά αναλυτικό πρωτόκολλο παράδοσης και παραλαβής, υπογραφόμενο από τους εκπροσώπους του Υπουργείου Πολιτισμού και του Μουσείου.

3. Οι μεταβιβάσεις και παραχωρήσεις του παρόντος άρθρου απαλλάσσονται από κάθε φόρο, τέλος ή δικαίωμα υπέρ του Δημοσίου ή τρίτου.

Άρθρο: 4. Πόροι - Διαχειριστικά θέματα.

1. Πόροι του Μουσείου είναι:

α) πρόσοδοι από το αντίτιμο επίσκεψης του Μουσείου,

β) πρόσοδοι από εκθέσεις, εκδηλώσεις, ξεναγήσεις, εκδόσεις, προβολή και εκμετάλλευση οπτικοακουστικού υλικού, με χρήση συμβατικών ή και τεχνολογικά προηγμένων εφαρμογών, όπως το διαδίκτυο και, γενικώς, οι πρόσοδοι από τις συμβατές προς τη φύση και τους σκοπούς του Μουσείου δραστηριότητες,

γ) επιχορηγήσεις για τις λειτουργικές ανάγκες του Μουσείου από τον προϋπολογισμό του Υπουργείου Πολιτισμού,

δ) διεθνείς, κοινοτικές και εθνικές επιχορηγήσεις,

ε) δωρεές, χορηγίες, κληρονομιές, κληροδοσίες και κάθε είδους τακτικές ή έκτακτες εισφορές και

στ) έσοδα από τη διαχείριση δικαιωμάτων του Μουσείου, που αφορούν τα εκθέματά του στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

2. Το Μουσείο απολαμβάνει όλων των διοικητικών και δικαστικών ατελειών, καθώς και των δικονομικών και ουσιαστικών προνομίων του Δημοσίου.

3. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Πολιτισμού μπορεί να καθορίζεται ποσοστό επί των εσόδων του Μουσείου υπέρ του Ταμείου Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων.

Άρθρο: 5. Όργανα διοίκησης.

Όργανα διοίκησης του Μουσείου είναι το Διοικητικό Συμβούλιο και ο προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης.

Άρθρο: 6. Διοικητικό Συμβούλιο.

1. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, συγκροτείται το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) του Μουσείου που αποτελείται από εννέα μέλη, συμπεριλαμβανομένου του Προέδρου ως εξής: α) Επτά μέλη επιλέγονται μεταξύ προσωπικοτήτων αναγνωρισμένου κύρους των Τεχνών, των Γραμμάτων και των Επιστημών. β) Τον προϊστάμενο της Α' Εφορίας Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων. γ) Ένα μέλος της Επιτροπής Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης (Ε.Σ.Μ.Α.).

2. Η θητεία των μελών του Δ.Σ. είναι τριετής και παρατείνεται μέχρι τον ορισμό και τη συγκρότηση νέου Δ.Σ. Μέλος, διοριζόμενο σε αντικατάσταση άλλου, διανύει το υπόλοιπο της θητείας του προκατόχου του. Η θητεία των μελών του Δ.Σ. δύναται να ανανεωθεί μία φορά. Αν κενωθεί θέση μέλους του Δ.Σ., αυτό εξακολουθεί να λειτουργεί και να λαμβάνει αποφάσεις νόμιμα, μέχρι την αντικατάσταση του μέλους αυτού, εφόσον τα παραμένοντα μέλη δεν είναι λιγότερα των έξι.

3. Ο Πρόεδρος του Δ.Σ. εκπροσωπεί το Μουσείο δικαστικά και εξώδικα, καταρτίζει την ημερήσια διάταξη, συγκαλεί το Δ.Σ. και προεδρεύει των συνεδριάσεών του.

4. Το Δ.Σ. με απόφασή του μπορεί να αναθέτει μέρος της εκπροσώπησης του Μουσείου σε μέλος του Δ.Σ. ή σε υπάλληλο του Μουσείου.

5. Τον Πρόεδρο απόντα ή κωλυόμενο αναπληρώνει σε κάθε περίπτωση ένα μέλος του Δ.Σ. που ορίζεται με απόφαση του Δ.Σ.

6. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Πολιτισμού καθορίζεται η μηνιαία αποζημίωση του Προέδρου και των λοιπών μελών του Δ.Σ., κατά παρέκκλιση του άρθρου 17 του ν. 3205/2003 (ΦΕΚ 297 Α'), όπως εκάστοτε ισχύει. Με την ίδια απόφαση καθορίζεται η ανά συνεδρίαση αποζημίωση του εισηγητή και του γραμματέα.

7. Δεν δύναται να διοριστεί μέλος του Δ.Σ. όποιος έχει κώλυμα διορισμού δημοσίου υπαλλήλου, σύμφωνα με τις διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα, όπως επίσης και όποιος έχει καταδικασθεί για αδίκημα που αναφέρεται στο ν. 3028/2002 (ΦΕΚ 153 Α'). Από την ιδιότητα του μέλους του Δ.Σ. εκπίπτει, μετά το διορισμό του, εκείνος στο πρόσωπο του οποίου συντρέχουν οι προϋποθέσεις έκπτωσης δημοσίου υπαλλήλου, σύμφωνα με τις διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα.
8. Σε περίπτωση κατά την οποία μέλος του Δ.Σ. απουσιάσει αδικαιολόγητα από τρεις συνεχόμενες συνεδριάσεις του Δ.Σ., εκπίπτει από τη θέση του μέλους και αντικαθίσταται.

Άρθρο: 7. Λειτουργία Διοικητικού Συμβουλίου.

1. Το Δ.Σ. βρίσκεται σε απαρτία και συνεδριάζει νόμιμα όταν παρίστανται πέντε μέλη του. Η απαρτία πρέπει να υπάρχει σε όλη τη διάρκεια της συνεδρίασης.
2. Το Δ.Σ. συνεδριάζει στην έδρα του Μουσείου, κατόπιν έγγραφης πρόσκλησης του Προέδρου. Στην πρόσκληση ορίζονται η ημέρα, η ώρα, καθώς και τα θέματα της ημερήσιας διάταξης. Οι συνεδριάσεις διενεργούνται τακτικά μία φορά το μήνα και εκτάκτως όταν προκύψουν θέματα προς συζήτηση. Η έκτακτη σύγκληση του Δ.Σ. είναι υποχρεωτική εφόσον τη ζητήσουν τέσσερα τουλάχιστον μέλη του ή ο προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης του Μουσείου, με αίτησή τους προς τον Πρόεδρο του Δ.Σ.
3. Ο Πρόεδρος μπορεί να αναθέσει σε μέλος του Δ.Σ. την ειδικότερη μελέτη και εισήγηση συγκεκριμένου προς συζήτηση θέματος.
4. Στις συνεδριάσεις του Δ.Σ. παρίστανται μόνο τα μέλη, ο γραμματέας, ο εισηγητής και, εφόσον κληθεί, ο προϊστάμενος της διεύθυνσης νομικής υποστήριξης ή ο αναπληρωτής του. Ο Πρόεδρος μπορεί να καλεί στις συνεδριάσεις, προς παροχή πληροφοριών ή προσκόμιση στοιχείων, και τρίτα πρόσωπα.
5. Ο Πρόεδρος κηρύσσει την έναρξη και τη λήξη των συνεδριάσεων, διευθύνει τις εργασίες, προεδρεύει των συνεδριάσεων, φροντίζει για την εφαρμογή του νόμου και την εύρυθμη λειτουργία του Δ.Σ. και ασκεί κάθε άλλη αρμοδιότητα που του ανατίθεται με απόφαση του Δ.Σ.
6. Οι αποφάσεις του Δ.Σ. λαμβάνονται με φανερή ψηφοφορία και με απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών. Το μέλος που απέχει από την ψηφοφορία ή δίδει λευκή ψήφο θεωρείται απόν.
7. Χρέη γραμματέα ασκεί υπάλληλος του Μουσείου, οριζόμενος με απόφαση του Προέδρου.
8. Για τις συζητήσεις και αποφάσεις του Δ.Σ. τηρούνται πρακτικά που καταχωρούνται σε ειδικό βιβλίο. Τα πρακτικά υπογράφονται από τον Πρόεδρο, τα μέλη και τον

γραμματέα. Σε περίπτωση απουσίας τακτικού μέλους γίνεται ειδική μνεία του λόγου απουσίας του. Στα πρακτικά καταχωρούνται και οι γνώμες αυτών που διαφωνούν.

9. Αντίγραφα ή αποσπάσματα των πρακτικών χορηγούνται σε κάθε ενδιαφερόμενο, μετά από σχετική αίτησή του, με απόφαση του Δ.Σ.

10. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας.

Άρθρο: 8. Αρμοδιότητες του Διοικητικού Συμβουλίου.

1. Το Δ.Σ. είναι αρμόδιο για τη υλοποίηση της πολιτικής του Μουσείου, στο πλαίσιο της κείμενης νομοθεσίας, του οργανισμού του και της πολιτικής που χαράσσεται από το Υπουργείο Πολιτισμού, η συνομολόγηση, υπογραφή και εκτέλεση, με τους όρους και προϋποθέσεις που προβλέπονται στην κείμενη νομοθεσία, κάθε σύμβασης απαραίτητης για σύσταση δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων του Μουσείου, η αποδοχή δωρεών, εισφορών ή χορηγιών, η σύναψη δανείων, η ρύθμιση των θεμάτων του προσωπικού του Μουσείου, η κατάρτιση του ετήσιου προϋπολογισμού, η σύνταξη της ετήσιας έκθεσης και του ισολογισμού και η διενέργεια στο τέλος κάθε διαχειριστικής χρήσης ελέγχου του έργου όλων των οργάνων διοίκησης του Μουσείου και του απολογισμού του έργου του προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης του Μουσείου. Ειδικότερα το Δ.Σ., μετά από εισήγηση του προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης του Μουσείου ή και των καθ' ύλην προϊσταμένων των διευθύνσεων του Μουσείου:

α) αποφασίζει για τις προμήθειες, τις συμβάσεις, τις δαπάνες και τη διάθεση των πόρων του Μουσείου,

β) αποφασίζει για την υπηρεσιακή κατάσταση του προσωπικού του Μουσείου και ασκεί την πειθαρχική εξουσία σε δεύτερο βαθμό,

γ) αποφασίζει για την αποδοχή δωρεών, χορηγιών, κληρονομιών, κληροδοσιών και κάθε είδους τακτικών ή έκτακτων εισφορών,

δ) εισηγείται στον Υπουργό Πολιτισμού για κάθε θέμα της αρμοδιότητάς του, που αφορά το Μουσείο,

ε) στο τέλος κάθε έτους υποβάλλει στον Υπουργό Πολιτισμού απολογισμό, ισολογισμό και έκθεση πεπραγμένων. Ο Υπουργός Πολιτισμού μπορεί να ζητήσει τον έλεγχο της νομιμότητας της διαχείρισης κάθε χρήσης από ορκωτούς ελεγκτές,

στ) αποφασίζει για τη συγκρότηση μόνιμων και έκτακτων επιτροπών και ομάδων εργασίας, για την εξέταση και έρευνα επί θεμάτων ειδικού ενδιαφέροντος, που σχετίζονται με το σκοπό του Μουσείου και τη δράση του. Στις επιτροπές και ομάδες εργασίας μπορούν να συμμετέχουν και πρόσωπα που δεν είναι μέλη του Δ.Σ. ή δεν ανήκουν στο προσωπικό του Μουσείου. Το έργο των έκτακτων επιτροπών ή ομάδων εργασίας εποπτεύεται από μέλη του Δ.Σ. ή από τον προϊστάμενο της Γενικής

Διεύθυνσης του Μουσείου. Οι εισηγήσεις και γνωμοδοτήσεις των επιτροπών και ομάδων εργασίας υποβάλλονται στα αρμόδια όργανα του Μουσείου και το Δ.Σ. αποφασίζει για την τυχόν δημόσια ανακοίνωση των συμπερασμάτων και

ζ) εγκρίνει την απόφαση του προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης του Μουσείου για τη σύναψη συμβάσεων ανεξάρτητων υπηρεσιών με φυσικά πρόσωπα. Η σύναψη και η εκτέλεση των συμβάσεων αυτών διέπονται από τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου και την κείμενη εθνική νομοθεσία.

2. Το Δ.Σ. αποφασίζει, κατά τις κείμενες διατάξεις, για τον προϋπολογισμό και τον απολογισμό της οικονομικής διαχείρισης, κατόπιν εισήγησης του προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης του Μουσείου και οι αποφάσεις του εγκρίνονται από τον Υπουργό Πολιτισμού. Οι δαπάνες του Μουσείου εγκρίνονται με αποφάσεις του Δ.Σ. και υπόκεινται μόνο στον κατασταλτικό έλεγχο του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

3. Το Δ.Σ. αποφασίζει για κάθε άλλο θέμα σχετικό με τη διοίκηση και λειτουργία του Μουσείου.

Άρθρο: 9. Προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης του Μουσείου.

1. Συνιστάται θέση προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης του Μουσείου. Η θητεία του είναι τριετής και μπορεί να ανανεώνεται για ίσο χρόνο κάθε φορά.

2. Ο προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης προΐσταται των υπηρεσιών του Μουσείου και ασκεί τις αρμοδιότητες που του ανατίθενται από τον Οργανισμό και από το Δ.Σ. του Μουσείου.

3. Ο προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Πολιτισμού ορίζονται οι τακτικές αποδοχές του. Στη θέση του προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης μπορεί να διορίζεται και υπάλληλος του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. ή του ευρύτερου δημόσιου τομέα, εφόσον έχει τα απαιτούμενα προσόντα. Στην περίπτωση αυτή θεωρείται αυτοδίκαια αποσπασμένος στη θέση αυτή για χρονικό διάστημα ίσο με τη διάρκεια της θητείας και μέχρι την ανανέωση της θητείας του ή την τοποθέτηση νέου προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης. Ο χρόνος υπηρεσίας που διανύεται στη θέση αυτή λογίζεται, ως προς όλες τις συνέπειες, ως πραγματική υπηρεσία στην οργανική του θέση. Μετά τη λήξη της θητείας του, ο προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης επανέρχεται αυτοδικαίως στην υπηρεσία του.

Άρθρο: 10. Αρμοδιότητες Προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης.

1. Ο προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης εποπτεύει και συντονίζει τη λειτουργία των υπηρεσιών του Μουσείου και είναι υπεύθυνος έναντι του Δ.Σ. για την εύρυθμη λειτουργία του. Ειδικότερα είναι αρμόδιος για:

α) τον προγραμματισμό δραστηριοτήτων, την οργάνωση της λειτουργίας των υπηρεσιών και τη σύγκληση τακτικών συσκέψεων με τους αρμόδιους προϊσταμένους για την εύρυθμη λειτουργία του Μουσείου,

β) την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των υπηρεσιών, για την καλύτερη λειτουργία τους,

γ) την αξιολόγηση του έργου των υπηρεσιών και την υποβολή σχετικών εκθέσεων στο Δ.Σ. και

δ) την προετοιμασία και εισήγηση των θεμάτων στο Δ.Σ.

2. Ο προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης ασκεί επίσης τις εξής αρμοδιότητες:

α) εξειδικεύει και εφαρμόζει την πολιτική του Μουσείου με βάση τις γενικές κατευθύνσεις του Δ.Σ,

β) επιβλέπει την εκτέλεση των αποφάσεων του Δ.Σ και του Οργανισμού,

γ) σχεδιάζει τα επιστημονικά και διοικητικά προγράμματα, σύμφωνα με το σκοπό και την πολιτική του Μουσείου και μεριμνά για την πραγματοποίησή τους,

δ) εισηγείται στο Δ.Σ. κάθε θέμα σχετικό με το προσωπικό του Μουσείου,

ε) εκτελεί τις λειτουργικές δαπάνες στο πλαίσιο του εγκεκριμένου από το Δ.Σ. ετήσιου προϋπολογισμού,

στ) ενημερώνει το Δ.Σ. για όλα τα θέματα της αρμοδιότητάς του και συντάσσει και υποβάλλει στο Δ.Σ. σχέδιο προϋπολογισμού και ισολογισμού,

ζ) εισηγείται στο Δ.Σ. τον εμπλουτισμό των συλλογών με αγορές, καθώς και την αποδοχή δωρεών, κληρονομιών, κληροδοσιών,

η) αποδέχεται δωρεές, εισφορές ή χορηγίες μέχρι του ποσού των τριάντα χιλιάδων ευρώ,

θ) συνάπτει συμβάσεις για λογαριασμό του Μουσείου μέχρι του ποσού που ορίζεται με απόφαση του Δ.Σ.,

ι) ασκεί πειθαρχική εξουσία σε πρώτο βαθμό στο προσωπικό του Μουσείου,

ια) ασκεί κάθε άλλη αρμοδιότητα που του ανατίθεται από το Δ.Σ. και

ιβ) εισηγείται στο Δ.Σ. την εκχώρηση επί μέρους αρμοδιοτήτων του στους προϊσταμένους Διευθύνσεων, Γραφείων ή Τμημάτων του Μουσείου.

3. Με τον Οργανισμό του Μουσείου δύναται να ανατίθενται περαιτέρω αρμοδιότητες στον προϊστάμενο της Γενικής Διεύθυνσης του Μουσείου, καθώς και να αναπροσαρμόζονται οι αρμοδιότητές του οι οποίες προβλέπονται στον παρόντα νόμο.

Άρθρο: 11. Υπηρεσίες του Μουσείου – Προσωπικό.

1. Οι υπηρεσίες του Μουσείου συγκροτούνται σε Γενική Διεύθυνση, στην οποία υπάγονται: α) οι Διευθύνσεις:

αα) Συλλογών και Εκθέσεων,

ββ) Διοικητικών και Οικονομικών Υποθέσεων,

γγ) Υποδοχής Επισκεπτών,

δδ) Τεχνικών Υπηρεσιών,

εε) Νομικής Υποστήριξης, και

β) Τα αυτοτελή Γραφεία:

αα) Επικοινωνίας και Προβολής και

ββ) Συνδρομών, Χορηγιών και Δωρεών.

2. Με διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Πολιτισμού θεσπίζεται ο Οργανισμός του Μουσείου, συνιστώνται οι θέσεις προσωπικού και καθορίζονται οι ειδικότερες αρμοδιότητες των οργάνων διοίκησης αυτού, η οργανωτική διάρθρωση και στελέχωση των υπηρεσιών του, τα προσόντα και η διαδικασία πρόσληψης του προϊσταμένου της Γενικής Διεύθυνσης, η εν γένει υπηρεσιακή κατάσταση και τα προσόντα του προσωπικού τα οποία δεν μπορεί να είναι λιγότερα από τα προβλεπόμενα στο π.δ. 50/2001 (ΦΕΚ 39 Α'), όπως εκάστοτε ισχύει, και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια που αφορά την οργάνωση και τη λειτουργία του.

3. Μέχρι τη στελέχωση του Μουσείου με προσωπικό το οποίο θα έχει τις προϋποθέσεις για την κατάληψη θέσης προϊσταμένου Διεύθυνσης, τμήματος και των αυτοτελών γραφείων, ως προϊστάμενοι επιτρέπεται να τοποθετούνται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού αποσπασμένοι τακτικοί υπάλληλοι του Δημοσίου και Ν.Π.Δ.Δ. οι οποίοι έχουν τις προβλεπόμενες από τις διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα (ν. 3528/2007) προϋποθέσεις. Για τους υπαλλήλους που αποσπώνται στις ανωτέρω θέσεις, οι συνολικές αποδοχές τους θα καταβάλλονται από τον φορέα από τον οποίο προέρχονται.

Άρθρο: 12.

1. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του ν. 736/1977 (ΦΕΚ 316 Α') τροποποιείται.

2. Η περίπτωση β' της παραγράφου 1 του άρθρου 2 του ν. 736/1977 (ΦΕΚ 316 Α') τροποποιείται.

3. Η παράγραφος 1 του άρθρου 3 του ν. 736/1977 (ΦΕΚ 316 Α') τροποποιείται.

4. Το άρθρο 7 του ν. 736/1977 (ΦΕΚ 316 Α') τροποποιείται και αντικαθίσταται.

Άρθρο: 13.

1. Το άρθρο 1 του ν. 2021/1992 (ΦΕΚ 36 Α') αντικαθίσταται.

2. Η διάταξη του άρθρου 2 του ν. 2021/1992 που ορίζει ότι: «Το Ταμείο δεν υπάγεται στο δημόσιο τομέα και λειτουργεί και διαχειρίζεται τις πιστώσεις κατά τις διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου, εξαιρείται των διατάξεων του δημοσίου λογιστικού και υπάγεται στην εποπτεία και τον έλεγχο του Κράτους, που ασκείται από τον Υπουργό Πολιτισμού» αριθμείται ως παράγραφος 1.

3. Στο άρθρο 2 του ν. 2021/1992 και μετά από την παράγραφο 1, όπως αυτή αριθμήθηκε με την προηγούμενη παράγραφο του παρόντος άρθρου, προστίθεται δεύτερη παράγραφος.

4. Η διάταξη της παραγράφου 6 του άρθρου 4 του ν. 2021/1992, αντικαθίσταται.

5. Η διάταξη της παραγράφου 7 του άρθρου 4 του ν. 2021/1992 αντικαθίσταται.

6. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 8 του άρθρου 4 του ν. 2021/1992 αντικαθίσταται.

7. Η διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 17 του ν. 3525/2007 (ΦΕΚ 16 Α') «Πολιτιστική χορηγία» τροποποιείται.

Άρθρο: 14. Έναρξη ισχύος.

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Βιβλιογραφία

Βιβλία και Άρθρα

Ελληνόγλωσσα

ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ, Μ. (2009) «Ρήσεις και Αντιρρήσεις Μετά τα Εγκαίνια Κάτω από την Ακρόπολη. Το Νέο Μουσείο στο Μικροσκόπιο». *Τα Νέα*, 27 Ιουνίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=2&ct=19&artid=4523804> [τελευταία επίσκεψη 25/05/2010].

ΑΝΤΩΝΙΟΥ, Θ. (2004) «Η Στάθμιση ως Μέθοδος Ερμηνείας στη Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Μερικές Σκέψεις με Αφορμή τις 3478/2000 και 613/2002 Αποφάσεις της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας». Στο: *Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας – 75 Χρόνια*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 970 - 981.

ΒΑΤΙΚΙΤΗΣ, Κ. (επιμ.) (1994) «Η Ακτινοβολία Ενός Μνημείου. Η Πορεία του Παρθενώνα από τους Κλασικούς Χρόνους έως Σήμερα». *Η Καθημερινή*, (αφιέρωμα), 12 Νοεμβρίου, σελ. 2 – 32.

ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, Ι. (2009) «Πολιτιστικό Περιβάλλον: Το Νέο Μουσείο Ακροπόλεως. Από την Αντίφαση στη Σύνθεση». Στο: Βασιλόπουλος, Ι. επίμ. *Η Συμβολή της Νομολογίας στην Εξέλιξη του Δικαίου Περιβάλλοντος – Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 89 – 102.

ΒΑΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. (2009) «Όχι Κατεδάφιση στη Διονυσίου Αρεοπαγίτου. Το ΣτΕ Ακύρωσε Υπουργική Απόφαση». *Η Καθημερινή*, 15 Ιουλίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr> [τελευταία επίσκεψη 05/06/2010].

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ, Ε. (1999) *Διαχρονία και Συνεργεία. Μια Πολιτική Πολιτισμού*. 2η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη, σελ. 11 – 23, 57 – 135, 159 – 173.

ΒΟΥΔΟΥΡΗ, Δ. (2003) *Κράτος και Μουσεία. Το Θεσμικό Πλαίσιο των Αρχαιολογικών Μουσείων.* Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 130 - 138, 259 - 474.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, Γ. (2004) «Ο Θεσμός της Χωροθέτησης στη Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας». Στο: *Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας – 75 Χρόνια*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 983 - 1006.

ΓΙΑΝΝΑΚΟΥΡΟΥ, Γ. (2004) «Σχεδιασμός του Χώρου και Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς: Από το Ν.Δ. του 1923 στο Ν. 3028/2002». Στο: Τροβά,

Ε. επίμ. *Η Πολιτιστική Κληρονομιά και το Δίκαιο.* Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 179 - 187.

ΓΚΑΖΗ, Α. (1999) «Από τις Μούσες στο Μουσείο. Η Ιστορία Ενός Θεσμού δια Μέσου των Αιώνων». *Αρχαιολογία & Τέχνες*, τεύχος 70, σελ. 39 - 46.

ΓΚΕΡΤΣΟΣ, Β. (1998) «Αρχαία Μνημεία και Διατηρητέα». *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ. 1, σελ. 69 – 81.

ΓΚΟΤΣΗΣ, Σ. (2008) «Μουσείο Ακρόπολης: Προς την «Ευελιξία» της Αγοράς». *Αυγή*, 8 Ιουνίου, σελ. 59.

ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ, Π. (2004) *Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο*. 2η Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 133 – 145.

ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ, Π. (1997) *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο*. 4η Έκδοση. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 161 – 192, 231 - 242, 638 - 645.

ΔΕΚΛΕΡΗΣ, Μ. (1996) *Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος. Εγκόλπιο Βιωσίμου Αναπτύξεως*. Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 25 – 38, 49 – 82, 100 – 102 και 270 – 192.

ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ, Γ. (2000) «Ζητήματα Σχετικά με την Αναθεώρηση του Συντάγματος. Α) Προστασία του Περιβάλλοντος. Β) Οργάνωση της Διοικητικής Δικαιοσύνης». *Το Σύνταγμα*, τ. 6. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/afieromata/print.php?id=130> [τελευταία επίσκεψη την 13/06/2010].

ΔΕΛΛΗΣ, Γ. (2004) «Από το Καρνάγιο της Πύλου στο Ορυχείο της Κασσάνδρας. Η «Βιώσιμη Ανάπτυξη», Μεταξύ Δικαιοπλασίας του Δικαστή και Μυθοπλασίας της Θεωρίας». Στο: *Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας – 75 Χρόνια*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 1057 - 1087.

ΔΩΡΗΣ, Ε. (1985) *Το Δίκαιον των Αρχαιοτήτων*. Αθήνα: Εκδόσεις Α. Σάκκουλας, σελ. 27 – 30 και 200 – 242.

ΕΛΑΦΡΟΣ, Γ. (2005) «Το «ΑΔΕΙΑΣΜΑ» των Κτιρίων από το Εσωτερικό τους Φτωχαίνει το Αρχιτεκτονικό Περιβάλλον». *Καθημερινή* (Ένθετο ΟΙΚΟ), τ. 25, Φεβρουάριος. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathcommon_1_12/02/2005_1283770> [τελευταία επίσκεψη 08/05/2010].

ΚΑΪΔΑΤΖΗΣ, Α. (2000) σημείωμα για την ΣτΕ 2000/2000, Τμήμα Δ' [Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων, ΑΕ], *Το Σύνταγμα, Διμηνιαία Επιθεώρηση Συνταγματικής Θεωρίας και Πράξης*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:

<http://tosyntagma.ant-sakkoulas.gr/nomologia/item.php?id=342» [τελευταία επίσκεψη την 20/06/2009].

ΚΑΪΔΑΤΖΗΣ, Α. (2006) *Συνταγματικοί Περιορισμοί των Ιδιωτικοποιήσεων*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., σελ. 9 – 326.

ΚΑΪΔΑΤΖΗΣ, Α. (2009) «Μια Τυπολογία των Πολιτικών Ιδιωτικοποίησης ενόψει των Συνταγματικών Περιορισμών τους». *Το Σύνταγμα (ΤοΣ)*, τ. 1, σελ. 91 – 105.

ΚΑΡΑΚΩΣΤΑΣ, Ι. (2006) *Περιβάλλον & Δίκαιο.* 2η Έκδοση. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 95-125, 128-137.

ΚΑΤΣΙΜΠΑΡΔΗΣ, Κ. (2002) «Η Συνταγματική Πρόκληση της Αειφόρου Ανάπτυξης». Στο: Παπαδημητρίου, Γ. επιμ. *Το Άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την Αναθεώρησή του*. Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 139 – 142.

ΚΑΤΣΟΣ, Χ. (2006) «Το Νέο Μουσείο της Ακροπόλεως στη Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας – «Οίνος» νέος σε «Ασκούς» παλαιούς; Σκέψεις με Βάση τη ΣτΕ Ολ 2175/1004». *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ. 2, σελ. 221 – 234.

ΚΑΤΣΟΣ, Χ. (2003) «Ακουσόμεθά σου Πάλιν», Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης. Παρατηρήσεις στη ΣτΕ Ολ 604/2002». *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ. 4, σελ. 717 – 729.

ΚΑΤΣΟΣ, Χ. (1998) «Πολιτιστικό Περιβάλλον, Πολιτιστική Κληρονομιά και ο νέος νόμος 3028/2002: Πρώτες Σκέψεις και Εννοιολογικές Προσεγγίσεις». *Νόμος και Φύση*. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=53&lang=1&catpid=1>
[τελευταία επίσκεψη την 15/05/2010].

ΚΙΟΣΣΕ, Χ. (2003) «Οι Περιπέτειες του Μουσείου Ακροπόλεως». *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 8 Ιουνίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.tovima.gr/default.asp?pid=46&ct=34&artid=134736&dt=08/06/2003> [τελευταία επίσκεψη την 01/05/2010].

ΚΙΟΥΣΟΠΟΥΛΟΥ, Λ. & ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ, Π. (2004) «Τα Ολυμπιακά Έργα Ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας: Η Δύσκολη Ισορροπία». Στο: *Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας – 75 Χρόνια*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 1089 - 1106.

ΚΟΚΚΟΥ, Α. (1977) *Η Μέριμνα για της Αρχαιότητες στην Ελλάδα και τα Πρώτα Μουσεία*. Αθήνα: Εκδόσεις Ερμής, σελ. 5 – 31 και 69 - 148.

ΚΟΡΚΑ, Ε. & ΣΥΡΙΓΟΣ, Α. (2004) «Η Νομιμότητα της Απόκτησης των Μαρμάρων του Παρθενώνα από το Λόρδο Έλγιν και το Βρετανικό Μουσείο». Στο: Κέντρο

Ευρωπαϊκών Σπουδών. *Ο Παρθενώνας. Η Επιστροφή των Γλυπτών*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, σελ. 266 – 278.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ, Δ. (2003) «Η πρόκληση των μουσείων στον 21ο αιώνα». Στο: Κωνστάντιος, Δ. *Η Πόλη, το Μουσείο, το Μνημείο. Δοκίμια Πολιτιστικής Διαχείρισης*. Αθήνα: Ίδρυμα Ψίχα – Εκδόσεις SCRIPTA – Εκδόσεις Περπινιά, σελ. 119-123.

ΛΑΖΑΡΑΚΗ, Κ. (1998) Σχόλιο στην απόφαση ΣτΕ Ολ. 304/1998. *Νόμος και Φύση*, σελ. 464 – 466.

ΛΕΚΑΚΗΣ, Σ. (2007) «Γιατί τα κτίρια της οδού Δ. Αρεοπαγίτου 17 και 19 θα Σωριαστούν σε Ερείπια». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=4&lang=gr&CategoryID=19&ArticleID=107> [τελευταία επίσκεψη 15/11/2009].

ΛΟΒΕΡΔΟΥ, Μ. (1997) «Η Νέα Μάχη της Ακρόπολης». *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 18 Μαίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&artid=88247&ct=114&dt=18/05/1997> [τελευταία επίσκεψη την 08/05/2010].

ΜΑΛΛΟΥΧΟΥ – TUFANO, Φ. (2008) *Η Αναστήλωση των Αρχαίων Μνημείων στη Νεότερη Ελλάδα (1834 – 1939). Το Έργο της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας και της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας*. 2η Έκδοση. Αθήνα: Βιβλιοθήκη της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας αρ. 176, σελ. 16 - 295.

ΜΑΝΙΑΤΗΣ, Α. (2008) «Προστασία Αρχιτεκτονικής και Φυσικής Κληρονομιάς». *Νόμος και Φύση*, Μάιος. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3416&lang=1&catpid=1#top> [τελευταία επίσκεψη 28/11/2009].

ΜΑΝΙΑΤΗΣ, Α. (2008) «Η Νομοθεσία για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς». *Νόμος και Φύση*, Μάιος. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3366&lang=1&catpid=1> [τελευταία επίσκεψη 28/11/2009].

ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΣ, Κ. (1997) «Προστασία του Περιβάλλοντος στο Ελληνικό Δημόσιο Δίκαιο. Η Συμβολή της Νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας». *Νόμος και Φύση*, Φεβρουάριος, σελ. 9 – 21. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=17&lang=1&catpid=1> [τελευταία επίσκεψη την 15/05/2010].

ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΣ, Κ. (2002α) «Η Συνταγματική Προστασία του Περιβάλλοντος μετά την Αναθεώρηση». *Νομικό Βήμα*, τ. 50, σελ. 45 – 57.

ΜΕΝΟΥΔΑΚΟΣ, Κ. (2002β) «Η Αναθεώρηση του Συντάγματος και η Βιώσιμη Ανάπτυξη». Στο: Παπαδημητρίου, Γ. επιμ. *Το Άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την Αναθεώρησή του*. Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 31 – 55.

ΜΠΟΥΡΑΣ, Χ. (2007) «Οι Βασικές Αρχές Προστασίας της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς και η Διαχρονική Εξέλιξή τους στην Ελλάδα». *Νόμος και Φύση*, Ιανουάριος 2007. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=2687&lang=1&catpid=1> [τελευταία επίσκεψη 28/11/2009].

ΠΑΓΚΑΛΟΣ, Θ. & ΜΕΝΔΩΝΗ, Λ. (2009) «Το Χρονικό του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως». *Καθημερινή*, 19 Ιουλίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.pangalos.gr/portal/?p=78> [τελευταία επίσκεψη την 29/05/2010].

ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Γ. (1997) Σχόλιο στην με αρ. ΣτΕ 1474/1996 απόφαση. *Νόμος και Φύση*, σελ. 178 – 180.

ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, Τ. (2007), «Σκέψεις για το Νέο Μουσείο Ακρόπολης». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/σκέψεις-για-το-νέο-μουσείο-ακρόπολης-id1296> [τελευταία επίσκεψη την 03/05/2010].

ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Α. (1999) «Η Σύμβαση της Γρανάδας για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς και το Σύνταγμα. Με αφορμή τις αποφάσεις ΣτΕ 2300/1997 (Ολ.) και 3113/1998». *Νόμος και Φύση*, Μάρτιος. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=27&lang=1&catpid=1> [τελευταία επίσκεψη την 15/05/2010].

ΠΑΠΑΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ – ΛΕΖΑ, Α. (2004) «Ο Ρόλος των Μουσείων στην Ανάδειξη και Προβολή της Πολιτιστικής Κληρονομιάς – Το Νέο Πλαίσιο για την Ίδρυση και Λειτουργία Μουσείων». Στο: Τροβά, Ε. επιμ. *Η Πολιτιστική Κληρονομιά και το Δίκαιο: πρακτικά συνεδρίου, 3-4 Ιουνίου 2003*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 405 – 413.

ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Α. (2003) «Η Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας για την Προστασία των Νεώτερων Μνημείων μέχρι την Έκδοση του Ν. 3028/2002». *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ. 4, σελ. 684 – 694.

ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Α. (2004) «Η Εκτίμηση των Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και η Αρχή της Βιώσιμης Ανάπτυξης στη Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας». Στο: *Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας – 75 Χρόνια*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 1173 - 1189.

ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δ. (2006) «Μουσεία». Στο: Παπαπετρόπουλος, Δ. *Νόμος 3028/2002 για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 187-195.

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ, Α., ΛΥΤΡΑΣ, Σ. (2004) «Τα Διφυή Νομικά Πρόσωπα στη Νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας». Στο: *Τόμος Τιμητικός του Συμβουλίου της Επικρατείας – 75 Χρόνια*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 809 - 820.

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ, Ν. Κ. (2004) «Η Περίπτωση του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης». Στο: Τροβά, Ε. επιμ. *Η Πολιτιστική Κληρονομιά και το Δίκαιο: πρακτικά συνεδρίου, 3-4 Ιουνίου 2003*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 437 – 449.

ΠΑΡΑΡΑΣ, Π. (1996) «Παρατηρήσεις Νομολογίας: Η Συνταγματική Περιπέτεια του Μεγάρου Μουσικής. Το Πολιτιστικό Περιβάλλον σε Υποβάθμιση». *Το Σύνταγμα (ΤοΣ)*, τ. 3, σελ. 739 -754.

ΠΑΤΕΣΤΟΣ, Κ. (2009) «Ούφο στου Μακρυγιάννη. Νέο Μουσείο Ακρόπολης. Όπως θα έλεγε και ο Αναγνωστάκης: Αναντήστε μ' ένα ναι ή μ' ένα όχι. Είστε Υπέρ ή Κατά;». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/ούφο-στου-μακρυγιάννη-id2170> [τελευταία επίσκεψη την 03/05/2010].

ΠΛΑΝΤΖΟΣ, Δ. «Η Κιβωτός και το Έθνος: Ένα Σχόλιο για την Υποδοχή του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως». *Σύγχρονα Θέματα*, τ. 106, σελ. 14 – 18.

ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, Γ. (2009) «Ο Ρόλος του ΣτΕ στη Διαμόρφωση του Χώρου στην Αθήνα». *Νόμος και Φύση*, Μάρτιος. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=3305&lang=1&catpid=1#_ftn47> [τελευταία επίσκεψη 28/11/2009].

ΣΑΡΗΓΙΑΝΝΗΣ, Γ. (2004) «Νέο Μουσείο Ακρόπολης. Έκκληση για την Αποτροπή της Προσβολής του Ιερού Βράχου της Ακρόπολης και της Αθηναϊκής Ιστορίας». *Αρχιτέκτονες*, τ. 44, σελ. 26 – 27. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sadas-pea.gr/ARXITEKTONES_44.pdf> [τελευταία επίσκεψη 05/05/2010].

ΣΓΟΥΡΕΛΛΗ, Μ. (1998) «Βιώσιμη Ανάπτυξη και Διερεύνηση του Προστατευτικού Πεδίου του άρθρου 24 παρ. 1 του Συντάγματος στην Πρόσφατη Νομολογία του ΣτΕ». *Περιβάλλον και Δίκαιο*, τ. 3, σελ. 364 – 378.

ΣΙΟΥΤΗ, Γ. (2002) «Η Αρχή της Βιώσιμης Ανάπτυξης ή της Αειφορίας». Στο: Παπαδημητρίου, Γ. επιμ. *Το Άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την Αναθεώρησή του*. Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 118 – 127.

ΣΙΟΥΤΗ, Γ. (2003α) *Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 183 - 197.

ΣΙΟΥΤΗ, Γ. (2003β) «Η Προστασία του Φυσικού και του Πολιτιστικού Περιβάλλοντος από τη Νομολογία: Σύγκρουση Αγαθών ή Αειφόρος Προστασία του Χώρου;». Στο: Τροβά, Ε. επιμ. *Η Πολιτιστική Κληρονομιά και το Δίκαιο: πρακτικά συνεδρίου, 3-4 Ιουνίου 2003*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 81 – 94.

ΣΚΑΛΤΣΑ, Μ. (1996) «Προς Υπουργόν Πολιτισμου». Στο: Σκαλτσά, Μ. *Για τη Μουσειολογία και τον Πολιτισμό*. Ανατύπωση 2007. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εντευκτηρίου, σελ. 36 – 39.

ΣΚΑΛΤΣΑ, Μ. (1997) «Μια Επιφυλλίδα Χωρίς Γκρίνια». Στο: Σκαλτσά, Μ. *Για τη Μουσειολογία και τον Πολιτισμό*. Ανατύπωση 2007. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εντευκτηρίου, σελ. 148 – 149.

ΣΚΑΛΤΣΑ, Μ. (2008) «Η Πολιτιστική Πολιτική στην Ελλάδα». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.opek.gr/opek/index.php?option=content&task=view&id=259>
[τελευταία επίσκεψη την 06/06/2010].

ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ, Ε. (1991) *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου Ι*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 322 – 358, 430 – 494.

ΣΤΑΡΑ, Α. (2009), «Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης, ο Θρίαμβος της Σοφιστείας». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.greekarchitects.gr/index.php?maincat=26&newid=2431>
[τελευταία επίσκεψη την 03/05/2010].

ΣΥΚΚΑ, Γ. (2008) «Αντιδράσεις αρχαιολόγων για το νέο Μουσείο». *Η Καθημερινή*, 23 Μαΐου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_100039_23/05/2008_270989
> [τελευταία επίσκεψη την 15/04/2010].

ΣΥΚΚΑ, Γ. (2008) «Διακόσια μουσεία αναζητούν ένα όραμα. Η πρόθεση του υπουργείου για μετατροπή του νέου Μουσείου της Ακρόπολης σε Ν.Π.Δ.Δ. προκαλεί την αντίδραση των αρχαιολόγων». *Η Καθημερινή*, 21 Σεπτεμβρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα:
<http://www.ekathimerini.gr/4Dcgi/4Dcgi/_w_articles_civ_11_21/09/2008_285217> [τελευταία επίσκεψη την 03/05/2009].

ΤΑΤΟΥΛΗΣ, Π. (2008) «Η Ενηλικίωση των Μουσείων μας». *Ελεύθερος Τύπος*, 19 Ιουνίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.e-tipos.com/content/staticfiles/issues/2008/06/19/190608%2034.pdf>
[τελευταία επίσκεψη την 03/05/2009].

ΤΑΧΟΣ, Α. (2005) *Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο*. 8η Έκδοση. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Σάκκουλας, σελ. 21-22, 232-233, 325-348, 357-367.

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΛΛΑΔΟΣ (2007) «Κάτω τα Χέρια από τη Διον. Αρεοπαγίτου», *Ενημερωτικό Δελτίο ΤΕΕ* (αφιέρωμα), τ. 2456, 24 Σεπτεμβρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://4.bp.blogspot.com/_3axZl2snB5k/RwnorAKglnI/AAAAAAAAACM/P7loOf41JDY/s1600-h/tee_enimerwtiko.jpg> [τελευταία επίσκεψη 11/01/2010].

ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΙΩΤΗ, Μ. (1999) Σχόλιο στην απόφαση ΣτΕ Ολ. 4014/1998. *Νόμος και Φύση*, σελ. 496.

ΤΡΟΒΑ, Ε. (1997) «Τα Σύγχρονα Μνημειακά Κτίρια. Το Μέγαρο Μουσικής: Η Νομική του Διάσταση». *Νόμος και Φύση*, σελ. 74 – 97.

ΤΡΟΒΑ, Ε. (2003) *Το Πολιτιστικό Περιβάλλον κατά το Σύνταγμα του 1975/86/2001*. Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 67 – 83, 146 – 160, 288 – 318.

ΤΣΑΟΥΣΗΣ, Κ. (1997) «Η Παράδοση των Δωρητών και η Περιουσίας των Κοινωφελών Ιδρυμάτων. Ο Ρόλος του Κράτους και των Ιδιωτών στο Χώρο της Τέχνης». *Το Βήμα*, 14 Σεπτεμβρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&artid=91116&ct=114&dt=14/09/1997> [τελευταία επίσκεψη την 15/04/2010].

ΧΑΙΝΤΑΡΛΗΣ, Μ. (2002) «Η Προστασία του Περιβάλλοντος μετά τη Συνταγματική Αναγνώριση της Αειφόρου Ανάπτυξης». Στο: Παπαδημητρίου, Γ. επιμ. *Το Άρθρο 24 του Συντάγματος μετά την Αναθεώρησή του*. Αθήνα – Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 113 – 117.

Ξενόγλωσσα

BENEDIKTER, R. (2004) «Privatisation of Italian Cultural Heritage». *International Journal of Heritage Studies*, 10: 4, σελ. 369 – 389.

BOORSMA, P., HEMEL, A., WIELEN, N. επιμ. (2002) *Privatization and Culture. Experience in the Arts, Heritage and Cultural Industries in Europe*. 2nd Edition. The Netherlands: Kluwer Academic Publishers, σελ. 8 - 110.

DALLAS, K. (2008) «Country Profile Greece (Last profile update: 2007)». Στο: Council Of Europe/ERICarts. *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe.* 10th Edition. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.culturalpolicies.net/web/profiles-download.php?pcid=1190> [τελευταία επίσκεψη 10/11/2009].

ENGELSMAN, S. (1996) «Dutch Museums Go 'Private'». *Museum International*. Paris: UNESCO, 48: 4, σελ. 49 – 53.

ERTURK, N. (2006) «A Management Model for Archaeological Site Museums in Turkey». *Museums Management and Curatorship*, τ. 21, σελ. 336 - 348.

FORDER, C. (1994) «Legislation. The Museums and Galleries Act 1992». *International Journal of Cultural Property*, τόμος 3 (1), σελ. 131 - 157.

HAMILAKIS, Y. (1999) «Stories from Exile: Fragments from the Cultural Biography of the Parthenon (or 'Elgin') Marbles». *World Archeology*, 31:2, σελ. 303 – 320.

HAMILAKIS, Y. (2007) *The Nation and its Ruins. Antiquity, Archeology and National Imagination in Greece*. Oxford University Press.

HARRIS, J. (2009) «Warrior Archaeologists on the March». *i-ITALY*, 26 Φεβρουαρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.i-italy.org/> [τελευταία επίσκεψη την 13/03/2010].

HELLENKEMPER, H. (2001) «Κατά που Φυσάει ο Άνεμος; Υπάρχει Ακόμα Ελπίδα για τα Μουσεία; Νέες Προκλήσεις». Στο: Σκαλτσά, Μ. επιμ. *Η Μουσειολογία στον 21ο Αιώνα. Θεωρία και Πράξη. Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου. Θεσσαλονίκη, 21-24 Νοεμβρίου 1997*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εντευκτηρίου, σελ. 139 - 141.

HENNEBERGER, M. (2001) «Italy Plans to Have Private Sector Run Museums». *The New York Times*, 3 Δεκεμβρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nytimes.com/2001/12/03/arts/italy-plans-to-have-private-sector-run-museums.html> [τελευταία επίσκεψη την 15/05/2010].

KIMMELMAN, M. (2010) «Public or Private? A Cultural Debate». *Koreatimes.com*, 3 Φεβρουαρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.koreatimes.com/article/575092> [τελευταία επίσκεψη την 09/04/2010].

KIMMELMAN, M. (2009) «Elgin Marble Argument In a New Light». *The New York Times*, 24 Ιουνίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nytimes.com/2009/06/24/arts/design/24abroad.html?_r=1> [τελευταία επίσκεψη την 25/05/2010].

CIRCLE NETWORK European Round Table Meeting on Privatization and Cultural Heritage, Amsterdam (1997). **«**Privatisation/Désétatisation and Culture. Limitations or opportunities for cultural development in Europe?». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.circle-network.org/activity/amsterdam1997.htm> [τελευταία επίσκεψη 20/11/2009].

SCHUSTER, M. J. (1998) «Neither Public Nor Private: The Hybridization of Museums». *Journal of Cultural Economics*, τ. 22, σελ. 127 – 150.

SYLVERS, E. (2004) «10 Years Later. Italy Assesses Change In How Its Fabled Museums are Run». *The New York Times*, 1 Ιανουαρίου. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.nytimes.com/2004/01/01/arts/10-years-later-italy-assesses-change-in-how-its-fabled-museums-are-run.html> [τελευταία επίσκεψη την 15/05/2010].

ZAN, L. (2002) «Renewing Pompeii, Year Zero: Promises and Expectations from New Approaches to Museum Management and Accountability». *Critical Perspectives on Accounting*, τόμος 13, σελ. 89 - 137.

ZAN, L., BARALDI, B., GORDON, C. (2007) «Cultural Heritage Between Centralization and Decentralization». *International Journal of Cultural Policy,* τόμος 13 (1), σελ. 49 - 70.

Πρακτικά Βουλής

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (Ολομέλεια) 08/10/2008 Πρακτικά Συνεδρίασης Γ', Νομοθετική Εργασία, Συζήτηση επί της αρχής του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού: «Ίδρυση Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου με την Επωνυμία: «ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ»», σελ. 30-55, 265-271.

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (Ολομέλεια) 09/10/2008 Πρακτικά Συνεδρίασης Δ', Νομοθετική Εργασία, Συζήτηση επί των άρθρων και της τροπολογίας του σχεδίου νόμου του Υπουργείου Πολιτισμού: «Ίδρυση Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου με την Επωνυμία: «ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ»», σελ. 294-332.

Δελτία Τύπου

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ. Δελτίο Τύπου 23/09/2008, «Αποσπάσματα της ομιλίας του Υπουργού Πολιτισμού κ. Μιχάλη Λιάπη κατά τη συζήτηση του Σχεδίου Νόμου για την Ίδρυση Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου με την Επωνυμία «Μουσείο Ακρόπολης», στην Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής».

ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΥΠΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ. Δελτίο Τύπου 20/05/2009, «Συνέντευξη Τύπου Υπουργού Πολιτισμού κ. Αντώνη Σαμαρά».

ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΩΝ 22/05/2008, «Μετατροπή του Μουσείου Ακροπόλεως σε Ν.Π.Δ.Δ.». Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.sea.org.gr/gr/01_deltia/DT16_22.05.08.htm> [τελευταία επίσκεψη την 10/06/2009].

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΥ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ. Φύλλο No. 141, 05/2008 Δελτίο Τύπου: Ποιο χαρακτήρα θέλουμε να έχουν τα Κρατικά Μουσεία Σύγχρονης Τέχνης. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.eete.gr/uplds/File/papers/141_a(1).pdf> [τελευταία επίσκεψη την 06/06/2010].

Οπτικοακουστικά μέσα

«Αντικατοπτρισμοί»: Περιμετρικές προβολές (2009). Σκηνοθεσία-Σύλληψη Τσαγγάρη Αθηνά-Ραχήλ. Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.theacropolismuseum.gr/default.php?pname=Live_broadcasting&la=1> [τελευταία επίσκεψη την 24/04/2010].

Νομοθετικά κείμενα

Ν. 3711/2008 (ΦΕΚ Α΄ 224/05-11-2008) «Ίδρυση Νομικού Προσώπου Δημοσίου δικαίου με την Επωνυμία «ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ» και άλλες Διατάξεις» και Αιτιολογική Έκθεση αυτού (ΚΝοΒ, 2008/2, τόμος 56, σελ. 2550-2554)

Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ Α΄153/28-06-2002) για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Ν. 2557/1997 (ΦΕΚ Α΄271/21-12-1997) «Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης».

Ν. 3600/2007 (ΦΕΚ Α΄177/01-08-2007) «Ίδρυση νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «ΜΟΥΣΕΙΟ ΠΑΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ»».

Ν. Δ. 406/1970 (ΦΕΚ Α΄ 9/01-15-1970) «Περί Ιδρύσεως Λαογραφικού και Εθνολογικού Μουσείου Μακεδονίας».

Ν. 2814/1954 (ΦΕΚ Α΄76/17-04-1954) «Περί συστάσεως Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου υπό την επωνυμίαν «Εθνική Πινακοθήκη-και Μουσείον Αλέξανδρου Σούτσου»».

Ν.Δ. 132/1969 (ΦΕΚ Α΄35/03-03-1969) «Περί ιδρύσεως Πολεμικού Μουσείου».

Ν. 1948/1991 (ΦΕΚ Α΄83/31-05-1991) «Μουσείο Ελληνικών Οργάνων Φοίβου Ανωγιανάκη-Κέντρο Εθνομουσικολογίας».

Π.Δ. 191/2003 (ΦΕΚ Α΄ 146/13-06-2003) «Οργανισμός Υπουργείου Πολιτισμού».

Ν. 4599/1930 (ΦΕΚ Α΄89) «Περί αποδοχής δωρεάς των κληρονόμων Εμμ. Μπενάκη προς ίδρυσιν «Μουσείου Μπενάκη»».

Π.Δ. 582/1988 (ΦΕΚ Α΄281) «Τροποποίηση, συμπλήρωση και αντικατάσταση διατάξεων του Νόμου υπ' αριθ. 1610/28.6.1986 «έγκριση σύστασης του ιδρύματος με την επωνυμία ΙΔΡΥΜΑ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΛΑΣΣΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ» και κύρωση του οργανισμού αυτού».

Π.Δ. 6.10.1999 (ΦΕΚ Β΄1901/19-10-1999) «Τροποποίηση του οργανισμού Ιδρύματος με την επωνυμία «ΙΔΡΥΜΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Π. ΓΟΥΛΑΝΔΡΗ - ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΥΚΛΑΔΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ» που κυρώθηκε με το Ν. 16110/28.6.198 (ΦΕΚ 89/Α) όπως τροποποιήθηκε με το Π.Δ. 582/6.12.1988 (ΦΕΚ 281/Α).

Ν. 2260/1994 (ΦΕΚ Α΄ 204/05-12-1994) «Οργανισμός Ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακρόπολης και άλλες διατάξεις».

Νομολογία

ΝΕΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ

ΣτΕ 2137/1993 (Ολ.)

ΣτΕ 304 - 305/1998 (Ολ.)

ΣτΕ 4014 – 4015 - 4021/1998 (Ολ.)

ΣτΕ 3279/1998 (Ολ.)

ΣτΕ 3280/1998 (Ολ.)

ΣτΕ 2174/2004 (Ολ.)

ΣτΕ 3454/2004 (Ολ.)

ΣτΕ 2175/2004 (Ολ.)

ΣτΕ 676/2005 (Ολ.)

ΣτΕ ΕΑ 130/2004

ΣτΕ ΕΑ 578/2002

ΣτΕ ΕΑ 1341/2008

ΣτΕ ΕΑ 130/2009

ΣτΕ 2338/2009 (Τμήμα Ε', 7μ.)

ΣτΕ 2339/2009 (Τμήμα Ε', 7μ.)

ΣτΕ 2340/2009 (Τμήμα Ε', 7μ.)

ΣτΕ 2341/2009 (Τμήμα Ε', 7μ.)

ΜΕΓΑΡΟ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΣτΕ ΕΑ 321/1994

ΣτΕ 2242/1994

Ιστοσελίδες

Διαρκής Κατάλογος των Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδος:

http://listedmonuments.culture.gr/

Διονυσίου Αρεοπαγίτου 17-Απειλείται με κατεδάφιση. A Monument in Danger:

http://areopagitou17.blogspot.com/

Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ):

http://www.visitgreece.gr/portal/site/eot/home?lang_choosen=en

Κόμβος του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού για τα μουσεία, τα μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους:

http://odysseus.culture.gr

Μουσείο Ακρόπολης:

http://www.theacropolismuseum.gr/

Μουσείο Ακρόπολης (Blog):

http://newacropolismuseum.blogspot.com/2007_05_01_archive.html

Νόμος και Φύση

http://www.nomosphysis.org.gr

Οδυσσεύς
Κόμβος του ΥΠ.ΠΟ.Τ. και του Ο.Π.Ε.Π:

http://odysseus.culture.gr/index_gr.html

Ο Ιός-Ελευθεροτυπία:

http://www.iospress.gr/

Σύλλογος Ελλήνων Αρχαιολόγων:

http://www.sea.org.gr/gr/01_deltia/DT16_22.05.08.htm

Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων:

http://www.tap.gr/corpsite/display/main.asp

Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων:

http://estia.minenv.gr/

Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού:

http://www.yppo.gr/o/gindex.jsp,

Chateau de Versailles:

http://en.chateauversailles.fr/homepage

Circle Network:

http://www.circle-network.org/activity.htm

COMPENDIUM. Cultural Policies and Trends in Europe:

http://www.culturalpolicies.net/web/index.php

(UK) Department for Culture, Media and Sport:

http://www.culture.gov.uk/index.aspx

Deutscher Museumsbund:

http://www.museumsbund.de/de/home/

Direction des Musees de France (DMF):

http://www.dmf.culture.gouv.fr/index.html

European Heritage Network:

http://www.european-heritage.net/sdx/herein/index.xsp

Greek Architects: Το Ελληνικό portal για την αρχιτεκτονική:

http://www.greekarchitects.gr/

In.gr Αφιέρωμα στο Μουσείο της Ακρόπολης:

http://www.in.gr/news/events/acropolis/

Indy.gr:

http://indy.gr/newswire/apo3c7araktirismos-toy-diatiriteoy-d-areopagitoy-17

(NL) Ministry of Education, Culture and Science:

http://www.minocw.nl/english/index.html

MONUMENTA. Περιοδικό για την προστασία της φυσικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ελλάδας και της Κύπρου:

http://www.monumenta.org

Musee d' Orsay:

http://www.musee-orsay.fr/

(UK) National Museum Directors' Conference:

http://www.nationalmuseums.org.uk/